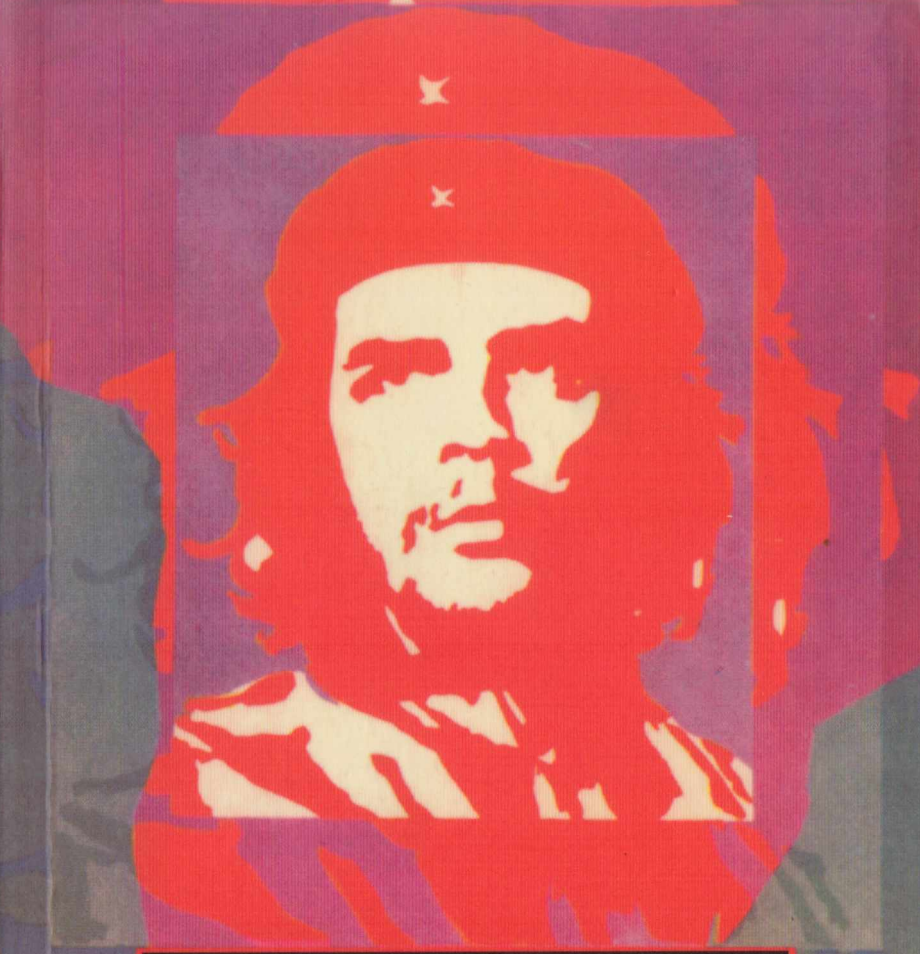

CIA CHE'YE KARŞI

Türkçesi: Nadiye R. Çobanoğlu

Adys Cupull • Froilán González

yar yayınları

Yar Yayınları: 81

Dünya Devrimci Pratiği: 01

Türkiye Yayını:
YAR YAYINLARI
Ekim 1997, İstanbul

Orijinal Adı:
La CIA Contre Le Che

Ekim, 2005- İstanbul

Baskı:
Bayrak Matbaası
Küçük Ayasofya Cad. Yabacı Sk. No: 2/1
Sultanahmet-İstanbul
Tel: (0212) 638 42 02

YAR YAYINLARI

Kuruluş: 1972

Yönetim:

Ankara Caddesi 54, Cağaloğlu - İstanbul

97.34.Y.0159-03

ISBN 975-7530-56-5

Adys Cupull ● Froilán González

CIA
CHE'YE KARŞI

Türkçesi:
Nadiye R. Çobanoğlu

yar yayınları

PK 531 - İstanbul

Kumandan Ernesto Che Guevara'ya.

Kumandan İnti Peredo ve Komutan Coco Peredo'ya.

Genç yaşta yaşamlarını yitiren Jenny Koeller ve Elmo Catalán'a, hayallerindeki gerçekleşmeye başlayan eserin anısına.

Giangiacomo Feltrinelli'ye.

Teoponte gerillalarına.

Bolivya yoksullarının hizmetinde özgün bir hıristiyanlığı pratiğe uyguladıkları için katledilen Rahip Luis Espinal ve Rahip Maurice Lefevre'e.

Savaşçı, soylu ve cömert Bolivya halkına mutluluk getirme girişimi uğruna yaşamlarını feda eden maden işçisi, çiftçi, öğrenci, din adamı ve aydınlara.

ÖNSÖZ

Philip Agee

Ernesto Che Guevara sağlığında da, ölümünden sonra da başkalarının yaşamı üzerinde inanılmaz, büyük bir etki yaratmıştır. Ben de böyle etkilenenlerden biriyim. Elinizdeki kitabı okurken, ömrümün son yirmi beş yılı sinema şeridi gibi gözlerimin önünden geçiyor.

1966 ilkbaharında, Uruguay'da Montevideo'da CIA hesabına çalışıyordum. Kentin en büyük hava alanında, gelip geçeni kontrol etmek için yeni bir sistem oluşturmuştum. İsim listeleri gözden geçiriliyor, pasaportların ve yolculuğa ait diğer belgelerin fotokopileri çekiliyordu. Bu dönemde, CIA, Che'nin olduğu yeri saptamaya çalışıyor, ama bunu bir türlü başaramıyordu. Kongo-Kinshasa'da, Mobutu'ya karşı isyan edenlere katıldığını biliyorduk. Bu isyanın bastırılmasının üzerinden geçen bir yıla karşın, Che'nin izine hiçbir yerde rastlanmamıştı. Kimi yorumcular, onun Küba'ya döndüğünü düşünüyordu, kimi de, müzmin astımını tedavi için aldığı bayat ilaçlar yüzünden hastalanıp Sovyetler Birliği'nde hastaneye yatırıldığından söz ediyordu.

Küba'ya karşı operasyonları sürdüren CIA uzmanları, Latin Amerika ve Karaib adalarında gerilla savaşı başlatmayı hedefleyen Kübalıların eylemlerine, Che'nin de katılması olasılığına karşı tetikteydiler. Özellikle, Küba'nın Arjantin'de, And Dağlarının doğu yamaçlarında, Tucuman ve Salta'nın kuzey kesimindeki gerilla hareketlerini desteklediğini gösteren ipuçları ele geçirilmişti. Ayrıca, Küba'nın istihbarat operasyonlarıyla ilgili veriler elde edilmişti. Küba istihbarat servislerinin Latin Amerika'da görevli ajanlarıyla yaptığı telsiz konuşmaları, CIA tarafından dinleniyordu, bunlardan kimliği belirlenemeyen biri ya Peru'nun Lima kentinde yahut da Bolivya'da, La Paz'da çalışıyordu. Ben de Montevideo'da, Küba'ya karşı yürütülecek operasyonlardan sorumlu CIA görevlisi olarak, bu iki tür eylem konusunda bilgi toplamakla yükümlüydüm.

CIA merkez karargahında, Küba'ya karşı operasyonlarla ilgili çalışmalar yapan kişiler, Latin Amerika'nın tüm stratejik noktalarında, Che'nin bölgeye girme girişimlerini anında ortaya çıkarmak amacıyla, yolcuların kontrolü için, özel önlemlere başvurulmasını istiyordu. Ama bir sorun vardı. Hiçkimse, Che'nin bir gerilla askeri gibi sakalıyla yolculuk edeceğine ihtimal vermiyordu. Fakat Che'nin sakalsız fotoğrafı bulunamamıştı. Teknik servisler, bir ressamı Che'nin sakalsız resmini yapmakla görevlendirdi. Bu portrenin kopyaları Latin Amerika'nın dört bir yanına dağıtıldı. Montevideo'da, bu resimleri tüm polis memurlarına ve hava alanında göçmenlerle ilgilenen kişilere dağıttım, hatta onlardan bu yüz çizgilerini ezberlemelerini istedim. Hava alanında çalışanların yeteneksizliği ve araş-

tırma-soruşturma konusundaki bilgisizliği yüzünden, Che'yi bu yoldan yakalama şansımızın çok zayıf olduğunun farkındaydım, ama ne de olsa, hiç yoktan iyiydi, denemekten zarar gelmezdi.

Bir yıl sonra, 1967 yazında, Meksika'ya gönderildim. Dünya alem Che'nin, Bolivya'da gerilla hareketini yönettiğini biliyordu. Fotoğraflarının dağıtmasından altı ay kadar sonra, Che, Uruguaylı kimliği ve sahte belgeleriyle Montevideo havaalanından transit geçmiş, CIA ve Amerikan ordusunun özel güçleri, *"iki, üç, daha fazla Vietnam yaratmasını"* önlemek için peşine düşmüştü.

1967'de, Meksika'ya gitmeden önce, CIA hesabına çalışma hevesim azalmıştı. İstikrarı koruma adına yaptıklarımızın, bölgede hüküm süren toplumsal ve ekonomik adaletsizlikleri daha da arttırmaktan başka bir işe yaramadığının farkındaydım. Çalışmalarım bana sıkıcı gelmekle kalmıyor, yaptığımız işi ahlak ve siyaset yönünden de çok tartışılır buluyordum. Ciddi olarak istifayı düşünüyordum, fakat eşinden boşanmış iki çocuklu bir adam olarak düzenli bir gelire ihtiyacım vardı.

Meksika'da, olimpiyat ataşesi olarak çalışıyordum, yani 1968 Olimpiyat Oyunlarında, ABD elçisinin yardımcılığını yapıyordum. CIA, bu kılıfın, görünüşü kurtaracağına inanıyordu. Görevim, bir iki yıl sonra yapılacak Olimpiyat oyunlarını organize eden komite için çalışmaktı ve bu işler benim Meksika'da olimpiyatlarla ilgili olarak, spor, medya, kültür ve politika gibi kesimlerden birçok önemli kişiyle ilişki kurmamı kolaylaştırıyordu.

Meksika'ya vardıktan kısa bir süre sonra, New York'lu bir kadınla tanıştım. Meksika'da yaşıyordu ve uzun zaman önce Meksika uyrukluğuna geçmişti. Bir Meksikalı ile evlenmiş, çocukları olmuş sonra boşanmış ama Meksika'da kalmıştı. Bu genç kadın, bilincimde zaten varolan siyasi ve ahlaki görüşlerle birlikte, CIA'den istifa etmemde rol oynayan kişisel etken oldu.

Muriel adıyla anacağım bu kadın, olimpiyatların on dokuz kültür olayından biriyle ilgileniyor ve örgütleme komitesiyle Amerikan elçiliği arasında ilişki sağlıyordu. İlk günlerden başlayarak, Birleşik Devletler'in, olimpiyatların kültürel programına katılımını planlamak için çok sıkı biçimde birlikte çalıştık.

1967 Ekiminde, bir akşam, lokantada yemek yiyorduk. Muriel organizasyon komitesi için Yunanistan'a yaptığı bir yolculuktan yeni dönmüştü. Konuşmamız sırasında Che'nin adı geçti, çünkü ölümü Bolivya'da güncel konuydu. Muriel, ummadığım derecede heyecanlı konuşuyordu, duygulandığı belliydi. Che'yi soğukkanlılıkla öldüren CIA'ye lanetler yağdırıyordu, oysa hangi koşullarda öldüğü henüz net biçimde belli değildi. Sonra, o yıl, Yunanistan'da önüne geleni öldüren, işkence yapan askeri diktatörlüğün iktidara geçişinde CIA'nin oynadığı rolden söz etti. 50'li yıllarda, Guatemala'da Arbenz hükümetinin devrilip ülkenin tarihte ilk kez elde ettiği biricik umudun yok edilmesinde CIA'nin rol almasını eleştirdi.

Sessizce dinliyordum, ama onu iş yerinde yada dışarıda görebilmem için CIA'de görevli olduğumu bilmemesi gerektiğinin çabucak farkına vardım. O ana

kadar politikadan hemen hiç söz etmemiştik. Onun sol düşüncelerini hiç bilmiyordum. Che'nin böylesine hayranı olacağı da aklımın ucundan bile geçmiyordu. Sonraki aylarda, CIA ile Muriel arasında seçim yapmak zorunda olduğumu anladım.

Seçimim kolay oldu. Olimpiyatlardan altı ay önce, 1968 baharında, CIA merkez karargahından, terfi ettiğimi ve oyunlardan sonra yeniden Meksika'da görevlendirileceğimi bildiren bir telgraf aldım. İstifa etme zamanımın geldiğine karar verdim ve merkeze, oyunlardan sonra görevimden ayrılacağımı bildirdim. 1968'in son günlerinde, CIA'den ayrılıp Meksika'da yeni bir hayata başladım.

1968'de, dünyayı sarsan öğrenci ve emekçi başkaldırısında, Che'nin manevi ve siyasi etkisi büyüktü. Hemen hepsi, 25 yaşındaki Arjantinli doktorun, Arbenz yönetimindeki demokratik Guatemala'da yaşadığı deneyimi ve bu hükümetin 1954'te CIA tarafından devrilmesinin onu nasıl radikalleştirdiğini biliyordu. Guatemala deneyiminden sonra, Meksika'da sürgünde bulunan Fidel Castro ve diğer Kübalı devrimcilere katılma kararı, onlarla Granma yatında yaptığı yolculuk ve sonunda, Küba devriminde belirleyici biçimde Batista diktatörlüğünün devrilmesine yol açan Santa Clara zaferi sırasında bir gerilla koluna kumanda ettiği de çok iyi biliniyordu. Ama Che, her şeyden önce devrimci düşünceleriyle, özellikle devrimin, yaratacağı dönüşümle, çalışmaya özendirici manevi etkenlerin değerini, maddi özendiricilerden daha üst bir düzeye yükselteceğine derin inancıyla ünlüydü.

CIA'den ayrıldıktan iki yıl sonra, yaşamım tümüyle değişti. Daha önce düşündüklerimizin tersine, Muriel ile yollarımız ayrıldı. Meksika'nın ulusal özerk üniversitesi UNAM'da, Latin Amerika tarih ve kültürü konusunda bir doktora programına yazıldım. Sömürgecilik çağında, fetihlerde yaşanan vahşet olayları ve kıyam, çağımızda bölgenin Birleşik Devletler tarafından ezilmesi, Monroe doktrininin hayata geçirilmesi konusunda okuduklarım, CIA'deki iş arkadaşlarımla birlikte Latin Amerika'da yaptıklarımızın yanlışlığı bakımından gözümü açtı, yepyeni bir perspektif sahibi olmama yol açtı. Demokrasi ve sosyal adalet getirmek yerine, beş yüzyıldır süregelen sömürü ve baskı sürecinin daha da uzamasını sağlıyorduk, o kadar. 1968'deki gösterilerde, yüzlerce göstericinin hükümet tarafından öldürülüşünün anılarının tüm tazeliğiyle yaşandığı üniversitede egemen olan Che ruhu, bana göre "yeni düşünceyi" temsil eden bu dönemi daha da güçlü biçimde vurguluyordu.

Bilmem nasıl oldu, yavaş yavaş kafamda yeni bir düşünce belirmeye başladı. O güne dek, aklıma bile getirmezdim böyle bir şeyi, ama artık kafama iyice takılıyordu. Küba dışında, tüm bölgede egemen oligarşiler aracılığıyla Birleşik Devletler'in kontrolünü sürdürmek için, CIA örgütünde, öteki ajanlarla birlikte ne işler çevirdiğimizi açığa vuran bir kitap yazmak istiyordum. O güne dek, CIA görevlilerinden hiçbiri böyle bir kitap yazmamıştı ve karar vermeden önce benim de birkaç ay düşünmem gerekti.

UNAM'daki profesörlerimden biri, Latin Amerika'da siyasi düşünce konusunda bir seminer yöneten

Leopoldo Zea, üzerimde büyük bir etki yarattı. Okur, Leodopdo Zea'nın, Che'nin ölümünün ardından yaptığı konuşmadan bir alıntıyı kitapta bulacaktır. Seminere yazılmamdan az önce, bu konuşması Meksika'da yayınlanmıştı.

UNAM'da, Küba devrimine daha sıcak bakmaya başladım. Devrim üzerine bulabildiğim tüm yazıları okudum. Amerikan egemenliğine son verilmesi, devrimin kazandığı başarılar beni derinden etkiledi. Küba'da devrimden sonra eğitime, sağlığa ve diğer toplumsal programlara verilen önemin de etkisinde kaldım. Latin Amerika'nın öteki ülkelerinde yaşanan yoksulluk ve çürümüşlüğe kıyasla, Küba hem uzun vadeli hedefleri, hem de kısa vadeli girişimleri bakımından, çarpıcı bir karşıtlık yaratıyordu.

CIA'nin oynadığı rolü göstermek için, özellikle daha önce çalıştığım ülkelerde, Latin Amerika'da yaşanan olaylarla ilgili bilgi araştırmaya, Mexico City kütüphanelerini dolaşmaya, belge toplamaya başladım. Ama emeklerim boşa gitti ve kitabımı Meksika'da yazamayacağımı anladım. Eğitim almamı sağlayan doktora programı ile henüz düşünceden öte bir şey olmayan kitabım arasında seçim yapmak zorundaydım.

Yalnız Latin Amerika'da değil, tüm dünyada hükümetleri deviren, siyasi baskıların artmasına neden olan CIA'nin müdahalelerini durdurmak için, Birleşik Devletler'e karşı girişilen bir hareket olması umuduyla, kitabımı yazmaya karar verdim. Kitabın, bir çare olarak, CIA operasyonlarının kurbanlarına yardım etmeye, ülkelere sızmasını ve düzenlerini yıkmasını önle-

meye de yarayacağını umuyordum. O dönemde, bu kelimeyi pek bilmezdim ama, bu bir tür dayanışma eylemi gibi bir şeydi. O zamanlarda, çoğu kez düş kırıklığıyla biten, olağanüstü olaylarla dolu bir mücadeleye giriştiğimi, fakat mücadelemin şaşırtıcı başarılara ulaşacağını bilmiyordum.

Elinizdeki kitapta adı geçen birçok kişi, izlediğim yolda, benden yardımlarını esirgemedi. Avrupa'ya gitmek ve araştırma yapmak için ihtiyacım olan ilk desteği, Paris'ten Fransız yayıncı François Maspero sağladı. Réjis Debray'in tutuklanmasından sonra özel güçler Che'nin peşindeyken, Maspero da Bolivyalı yetkililer tarafından tutuklanmış ve sınır dışı edilmişti. Daha sonra Maspero, Che'nin *Bolivya Günlüğü*'nün fransızcasını yayınladı.

Maspero araştırma yapmak için Küba'ya gitmemde de yardımcı oldu. Orada, adayı bir baştan bir başa dolaşırken, Devrimin başarılarını incelerken, Che'nin *Bolivya Günlüğü*'nü, yazılarından çoğunu, yeni insan konusundaki makalesini ve Fidel'e veda mektubunu okudum. Bunlar çalışmalarımı sürdürmem için beni cesaretlendirdi.

Londralı gazeteci-yazarlar, hepsi de *New Left Review* kolektifi çalışanları olan Robin Blackburn, Perry Anderson ve Tarık Ali de, Réjis Debray'in mahkemesinde bulunmak ve Che ile gerilla grubunu tutsak almayı yada öldürmeyi hedefleyen ordunun o güne dek sonuçsuz kalan çabalarını ortaya çıkarmak için Bolivya'ya gittiler. Okuyucu, kitapta bu yazarların ve yabancı ülkelerden gelen gazetecilerin çoğunun Boliv-

ya güvenlik güçlerince tehdit edildiğini, izlendiğini, baskılara uğradıklarını görecektir. 1972'de, tüm kaynaklardan yoksun, çaresiz kaldığım, CIA tarafından gözetim altında tutulduğum kritik bir zamanda; artık kitabımla ilgili çalışmalarımı sürdüremeyeceğimi sandığım bir dönemde, sözünü ettiğim yazarlar, o güne dek yaptığım çalışmaları öğrenince, tanıdıkları olan Penguin Books yayınlarının sahibiyle ilişkiye geçtiler. Londra'da incelemelerimi sürdürdüğüm sırada da, bana destek verdiler.

Penguin yayınları sahibi Neil Middleton, el yazısı notlarımı, Penguin yayınevi için Latin Amerika ile ilgili bir dizi kitap hazırlamakta olan İngiliz gazeteci Richard Gott'a gönderdi. Onun önerisiyle, Penguin yayınları benimle anlaşma imzaladı ve kitabımı bitirmemi sağlayacak bir avans alabildim. 1967'de Che'nin naaşının Valle Grande'ye getirilişini ve bu olayda CIA ajanı Kübalı sürgünlerin oynadığı önemli rolü *Guardian*'da haber olarak yazan gazeteci Gott'ın adı elinizdeki kitapta da geçiyor.

Che'nin naaşının getirilişi sırasında Valle Grande'de bulunan ve Kübalı sürgünlerin rolünü ortaya çıkaran bir başka gazeteci ise Christopher Roper'di. Aradan birkaç yıl geçince, 1974 Kasımında, Londra'da *Latin America Newsletter*'in editörlüğünü yaptığı sırada onun bürosunda, Meksika'daki CIA ağını açığa vuran bir telgraf metni yazdım. Roper, isim listesini, adresleriyle birlikte Interpress kanalıyla göndermiş, CIA'nin adamları işe gitmek için evlerinden çıkarken kapıda röportaj yapmak için bekleyen gazeteci ve televizyon ekiplerini görünce şaşırıp kalmışlardı. CIA alelacele bir

takım değişiklikler yapmak zorunda kalmış, Meksika'daki operasyonları bundan büyük ölçüde zarar görmüştü.

O sırada, kitabım bitti ve Gabriel Garcia Marquez ile ilk röportajımı yaptım. Kitap konusunda yazdığı tanıtma yazısını, bu röportajla birlikte birçok ülkede yayınladı. Garcia Marquez, beni Brüksel'e, Bertrand Russell mahkemesine, Şili, Arjantin, Uruguay gibi ülkelerde kudurmuşçasına süren, Birleşik Devletler destekli baskı politikası yüzünden açılan davada tanıklık yapmaya davet etti. Bu olay 1975 Ocağında, kitabımın çıkışının üzerinden henüz bir ay geçmeden olmuştu ve politik toplantılarda, dayanışma gösterilerinde, üniversitelerde katılacağım konferanslar ve konuşmalar dizisinin başlangıcıydı.

Che'nin gerilla kolunda yer alan, tutsak edilen ve uzun yıllar hapis yattıktan sonra serbest bırakılan Réjis Debray de oradaydı. Yüzlerce insanın önünde, CIA'nin yöntemlerini ve operasyonlarını açıklayan konuşmalarıma başlamadan önce beni kabul eden ve sakinleşmeme yardımcı olan o idi. Ertesi yıl, Réjis Debray İngiltere'de, Birleşik Devletler'in baskısı sonucu, beni ulusal güvenlik nedeniyle sınırdışı etme kararı alınmasını protesto etmek için, ileri gelen Fransız kişiliklerinin ortak dilekçe imzalama hareketini düzenledi.

Bu deneyimler, *El Guerrillero Heroico (Kahraman Gerilla)* adıyla tarihe geçen Ernesto Che Guevara'dan etkilenen yada onu destekleyen kişi ve kuruluşların benimle dayanışmalarının bir parçasından başka birşey değildi. Bana yardım eden bazı kişiler de Devrim Meydanında, hükümet merkezinin cephesini boydan

boya kaplayan dev Che portresinin önünden sık sık geçtiğim Küba'da yaşıyor. Daha başkaları, Amerikan pasaportum elimden alındığında, bana yeni bir pasaport veren Granada'da yada Reagan'ın Granada'yı işgal ettirmesinden sonra, bana pasaport veren Nikaragua'da yahut da sandinistler arasında bulunuyor. Onlar ve daha birçokları, özellikle Birleşik Devletler'deki dostlarım, ilk kitabımın redaksiyonunu yapmamı, yazmaya devam etmemi ve yirmi yıldır, daima Che Guevara geleneğine dönüşmesini dilediğim, onun öğretisini anlatmamı, her gittiğim yerde bu konuda açıklayıcı konuşmalar yapmamı sağladılar.

Geçmişten, eski zamanları anmak için değil, bugün ve gelecek zamanlar için esin kaynağı olsun diye söz ederiz. 90'lı yıllarda, Küba örneği ve Küba ile dayanışma hareketi, bu görüşün ne kadar yerinde olduğunu en iyi biçimde kanıtladı. Devrim ve devrimin kazanımları, hiçbir zaman bugünkü kadar tehdit altında tutulmamıştı. Tarih önünde hiçbir kusuru olmayan Küba, bu tehditleri hiç de hak etmiyor. Günümüzde, hayatta kalma ve Che'nin katılımıyla başlayan devrimin gelişim programlarının sürdürülmesi için mücadele eden Küba, tüm ilerici insanların, tüm iyi niyetli insanların desteğini hak ediyor. Bu kitabın, bize bu desteği pratiğe geçirmede, Che'nin öldürülmesinin sorumlusu CIA'nin yönetimindeki ABD gerici baskı güçlerinin bir kez daha lanetlenmesinde ve bunlara boyun eğmenin reddedilmesinde esin kaynağı olmasını diliyorum.

Eylül 1993

1 CIA'NİN VE BİRLEŞİK DEVLETLER BOLİVYA ELÇİLİĞİNİN KONTR-GERİLLA FAALİYETLERİNE AKTİF KATILIMI

■ *Bolivya Kurtuluş Ordusu Doğuyor*

3 Kasım 1966'da, kumandan Ernesto Che Guevara de la Serna, Bolivya'nın başkenti La Paz'a vardı *(foto 1)*. Uruguaylı Adolfo Mena Gonzalez adına, Uruguay'ın başkenti Montevideo'dan alınmış bir pasaport taşıyordu. Bolivya Cumhuriyeti Başkanlığı Ulusal Yönetimi damgası taşıyan bir resmi belge de vardı üzerinde. Ertesi gün, gerçek kimliği hâlâ bilinmeyen, İvan kod adlı bir kırsal alan sorumlusuyla görüştü. Ayın 5'inde, Nacahuasú'ya doğru yola çıktı ve oraya, 7 Kasım 1966 gecesi, geç bir saatte vardı. Kübalılar grubuyla Bolivya grubunun önemli bir bölümü, 31 Aralıkta toplandılar. Bu arada Che, kır destek ağı üyeleriyle buluştu ve Perulu "el Chino" kod adlı Juan Pablo Chang-Navarro ile bir görüşme yaptı. Madencilerin lideri Moisés

Guevara ve Bolivya Komünist Partisi (PCB) genel sekreteri Mario Monje ile de konuştu. Bu aşamada, araziyi dolaşıp keşif yaptılar. Kamp yerlerini saptadılar ve düzenlediler. Tüneller kazmaya ve mahzenler inşa etmeye başladılar. Radyo istasyonu kuruldu, gözetleme merkezi inşa edildi. Siperler kazdılar ve iletişim noktalarını belirlediler. Quechua dilini inceliyor ve savunma talimleri yapıyorlardı. Bu hazırlıklar 31 Ocak 1967'ye dek sürdü.

Şubat başlarında araziyi ayrıntılı biçimde öğrenmek için yoğun araştırmalar, sıkı talimler başladı. Çiftçilerle bağ kurabilmek için, tarım grupları oluşturma olanaklarını incelediler.

11 Martta, Moisés Guevara'nın adamları olan [illegible] 14 Şubatta bölgeye gelen Vicente Rocabado Terra[illegible]s ile Pastor Barrera Quintana kaçıp karargahı C[illegible]miri ilinde bulunan IV. Tümene teslim oldular *(fo[illegible] 2)*. Bolivya ordusuna ve casusluk bürolarına, Che'nin Nacahuasú'da bulunduğuna, Bolivyalı, Kübalı ve Perulu gerillalardan bir birlik oluşturduğuna ilişkin ayrıntılı bilgi verdiler. Böylece, resmi makamlar, gerilla birliğinden Tanya, Fransız Régis Debray, Arjantinli Ciro Roberto Bustos ve Perulu Juan Pablo Chang-Navarro konusunda bilgi edindi. Kaçaklar, ordu mensuplarını hava yoluyla gerilla kamplarının olduğu yere kadar götürüp ordu birliklerine arazi üzerinde de refakat ettiler. Daha sonraları, Vicente Rocabado'nun gizli polis hesabına çalıştığı ve ordunun casusluk servislerinde görev aldığı ortaya çıkarılacaktı. Bolivya Devlet Başkanı René Barrientos Ortuño, kaçakların verdiği bilgileri öğrenir öğrenmez, Amerika Birleşik Devletle-

ri'nden acil yardım istedi; Arjantin, Brezilya, Şili, Peru ve Paraguay casusluk servisleriyle ortak çalışmalara girişti.

17 Martta, gerilla Salusto Choque Choque, bir mesaj ilettiği sırada yakalanıp hapsedildi.

Birkaç gün sonra, kaçakları ve tutukluyu sorguya çekmek amacıyla, Birleşik Devletler'in Bolivya'daki askeri ataşesi olan Kuzey Amerikalı Albay Milton Buls, CIA büro şefi John Tilton, danışman Edward N. Fogler ve Küba uyruklu bir ajan Camiri'ye geldiler.

İlk silahlı çatışma 23 Martta oldu. Bu çatışma, istihbarat alma olanakları ve silahlı güç bakımından üstünlüğü elinde bulunduran Bolivya ordusu için çok kötü sonuçlar verdi. Tutsaklar arasında, ordu birliklerine komuta eden Binbaşı Hernán Plata Ríos ve Yüzbaşı Augusto Silva Bogado da vardı. Gerillanın zaferi üzerine, alarma geçen Albay Milton Buls, acil yardım istemek için ABD'ye gitti. Bunun üzerine, Birleşik Devletler Bolivya'ya yardımcı elemanlar, istihbarat servislerinde çalışan subaylar, Ranger-2 ekipleri, cephane ve erzak gönderdi. Bu sırada, Hava Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanı General Leon Kolle Cueto ise Brezilya, Arjantin ve Paraguay başkentlerine giderek bu ülkelerden askeri yardım istiyordu.

Bir yandan da, hükümet yoğun baskı hareketlerine girişti ve 27 Martta gerçekleri çarpıtan bir bildiri yayınladı. Gerillaya karşı basın kampanyası, militan radyo yayınlarının bozulmasına kadar varmıştı. Gerçekleri halka duyurmak için, Che *1 Nolu Bildiri*'yi hazırladı. Bildiri, "**Bolivya Halkına: Gerici yalana**

karşı devrimci gerçek"(*) başlığıyla *Prensa Libre* gazetesi tarafından yayınlanmıştı. Uluslararası haber ajansları, yayınlarında bildirinin içeriğini ve gerçekleri yansıttılar. Madenci örgütlerinin kısa dalga radyoları, tam bir yayın zincirine dönüştürüldü.

Bu olaylar Barrientos'u fazlasıyla endişelendiriyordu. *Prensa Libre* yöneticisinin tutuklanmasını emretti, gazeteci gizli bir yerde gözaltında tutuldu, sonra sorguya çekildi, yargılandı ve beş yıl hapse mahkum edildi. Barrientos, Devlet Güvenlik Yasası çıkardı. Bu yasaya dayanarak tüm ulusal topraklarda olağanüstü hal ilan edebilecek, buralarda istediği olağanüstü önlemleri uygulayabilecekti. Bu yasa sayesinde, tüm gerici güçlere, özgürce yasal çalışma izni de sağlanmıştı.

■ *Birleşik Devletler Silah, Erzak, Asker ve CIA Ajanları Gönderiyor*

Amerika Birleşik Devletleri Özel Kuvvetler VIII. Grup Komutanı Yarbay Redmond E. Weber, beraberinde Binbaşı Ralph W. Shelton olmak üzere, 27 Mart 1967'de Santa Cruz kentine vardı. Ertesi gün, Vietnam'da, kontr-gerilla mücadelesinde uzmanlaşmış on beş subayı getiren bir Kuzey Amerikan askeri uçağı aynı kentin hava alanına indi. 28 Mart 1967 günü, Che günlüğüne şunları yazıyordu:

(*) Bkz. Che Guevara, Eserler 4, Bolivya Günlüğü, Ekler, s.199, Yar Yayınları.

"Radyolar bütün gün gerilla savaşı haberleri veriyor. Güya 120 km çapında bir yerde 2000 kişiyle kuşatılmışız ve napalm bombardımanlarıyla desteklenen çember gittikçe daralıyormuş..."

Bu haberler, ABD Dışişleri Bakanlığı kanalıyla Kuzey Amerikalılar tarafından yalanlandı. Bakanlık, haberin tümüyle asılsız olduğunu ısrarla yineliyordu. Bununla birlikte, bir süre sonra, Bolivya hava kuvvetleri komutanı Jorge Belmonte Ardiles, "hava kuvvetlerine ait AT-6 uçaklarının *(foto 3)* napalm kullanmaya başladığını" açıklamak zorunda kaldı. Amaç, Amerika Birleşik Devletleri'nin Vietnam'da güttüğü amaçla aynıydı, gerillaya karşı savaşta daha iyi sonuçlar alınması isteniyordu. 30 Martta birçok Mustang uçağı, ayın 24'ünden beri, gerillanın tüm harekat bölgesinde sürdürülen bombardımanı yoğunlaştırmışlardı. Barrientos'un açıklamaları ve komşu ülkelerden askeri yardım istenmesi çeşitli tepkilere yolaçtı, tüm ülkeye yayılan bir endişe dalgası yarattı. Şili'de, 2 Nisan'da *El Mercurio* adlı sabah gazetesi, Lima'ya sürgün edilen Bolivya'nın eski başkanı Doktor Victor Paz Estenssoro'nun açıklamalarını yayınladı. Eski devlet başkanı, gerilla eylemlerine karşı uluslararası planda başlatılan kınanma hareketinin hiçbir geçerli nedene dayanmadığını, hele utanç verici askeri yardım talebini haklı gösterecek herhangi bir neden de bulunmadığını ortaya koyuyordu.

Nisanın 4'ünde, Arjantin, Brezilya ve Paraguay'dan "gözlemci" sıfatıyla gönderilen askeri heyetler Bolivya'da buluştu. Aynı gün, Arjantinli gazeteci Héctor Ricardo García, Arjantin'de yayınlanan haftalık dergi

Cronica'da, 1 Nisan cumartesi günü Panama'dan gelen C-130 tipi büyük bir Kuzey Amerikan kargo uçağının *(foto 4)* Santa Cruz hava alanına indiğini bildiriyordu. Bu uçak, kontr-gerilla eylemlerine katılacaklar için askeri malzeme ve erzak getirmişti. Bu malzeme ertesi güne kadar depoda kalacak, daha sonra DC-3 tipi uçakların oluşturduğu bir hava köprüsüyle Camiri'ye nakledilecekti. Birkaç saat sonra Arjantin hava kuvvetlerine ait DC-6 tipi bir uçak, silah ve askeri malzeme yüklü olarak havaalanına indi. Bu da Buenos Aires'teki El Palomar hava limanıyla Bolivya'daki Santa Cruz hava alanı arasında kurulan hava köprüsünün başlangıcıydı. Bu arada, Kuzey Amerikan gizli servisleri Bolivya'ya pek çok ajan da sokmuşlardı.

10 Nisanda, ilki sabah 10:20'de, ikincisi 17:00'de olmak üzere iki silahlı çatışma daha yaşandı. Bu iki çarpışma Bolivya ordusu için olumsuz sonuçlar verdi: yedi ölü, altı yaralı ve içlerinde tim komutanı Binbaşı Rubén Sánchez Valdivia da olmak üzere on üç tutsak. Bolivya hükümeti, solcu gazetelerin dağıtımını yasakladı ve radyo yayınlarına sansür koydu.

12 Nisanda, basında, Kuzey Amerika askeri komutanlığından beş askeri uzmanın Panama kanal bölgesinden ülkeye geldiği, gerillaya karşı savaş için eğitim ve talim merkezi kurmayı ve askerlere kontr-gerilla teknikleri öğretmeyi amaçladıkları yolunda haberler çıktı. Ertesi gün, yine Panama üzerinden savaş malzemesi ve silah getiren iki uçak hava alanına indi. Bu uçaklardan birinden, bir eşgüdüm ve danışma bürosu kurmak için yeniden ülkeye gelen Milton Buls çıktı.

Bir basın ajansı, o sırada Santa Cruz ve savaş bölgesinde 100 kadar Kuzey Amerikalı asker bulunduğunu ileri sürüyordu.

Aynı gün öğleden sonra, gerillalar Camiri-Sucre yoluna akın düzenlediler; amaçları Debray ve Bustos'u alıp gerilla kampına götürmekti.

Öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri dolaysız yardımını giderek arttırıyordu. Kuzey Amerika hava kuvvetlerine ait bir Hercule C-130 uçağı, 14 Nisan'da Santa Cruz hava alanına indi. Bu uçak doğrudan doğruya Panama'dan geliyordu ve silah, cephane, erzak ve askeri malzeme doluydu.

Bu yardımın gelmesinden iki gün sonra, Buenos Aires'te yayınlanan *La Razón* gazetesi Santa Cruz'da olduğu gibi, Camiri ve Lagunillas'ta da Vietnam savaşında eğitilmiş Kuzey-Amerikan uzmanlarının varlığını açıklıyordu. Bu uzmanlar, seçme askeri teknisyenlerden oluşmuş bir gruptu ve Bolivya silahlı kuvvetlerinin yerel şeflerine yardım ve danışmanlık yapmakla görevliydiler.

■ *Bolivya'daki Kuzey Amerikan Elçisi Washington'u Bilgilendiriyor*

23 Mart ve 10 Nisandaki çatışmalarda resmi orduya büyük zararlar verildi: onsekiz ölü, dokuz yaralı vardı, kırk kişi esir düşmüş, çok miktarda silah, erzak ve cephane yitirilmişti.

Bolivya casusluk servislerinin raporları, ulusal ordunun güçsüzlüğünü kabul ediyordu. Bu raporlar,

birliklerin moral düzeyini son derece düşük olarak gösteriyordu. Daha önce gerillalara tutsak düşenlerin, subayların, assubayların ve erlerin yorumları bu gözü yılmışlığı, hezimet ve güçsüzlük duygusunu daha da arttırıyordu. Sonuçta, askerler arasında bozgunculuk ve korkaklık psikolojisi yayıldı. Casusluk servisleri, gerillaları safdışı etmenin kolay olmayacağını, çünkü iyi örgütlü, disiplinli ve deneyimli olduklarını rapor ediyordu. Gerillalar "aktivistler" denilen ilerici aydınların ve muhalefetteki ulusal hareket partisi üyelerinin desteğini kazanabilirlerdi. Öğretmenlere, köylülere, üniversite öğrencilerine ve madencilere de güvenebilirlerdi. Bu sivil örgütlerde, devrimci kıpırdanışlar açıkça belliydi. Casusluk servislerinin raporları, profesyonel ahlak ölçütlerine sahip profesyonel askerlerden sakınmak gerektiğini, çünkü bunların Kuzey Amerikalıların savaşa katılmasından pek hoşlanmadığını, bunu askeri kurumların onurlu imajını olumsuz etkileyen bir itibarsızlık saydıklarını ortaya koyuyordu.

Barrientos ve en yakın yandaşlarının kafaları karışıktı ve endişeliydiler. Tam bu sırada, La Paz'daki Amerika Birleşik Devletleri elçisi Douglas Henderson, Başkan Lyndon B. Johnson'a bir mesaj gönderip "komünist gerillaların Bolivya ormanlarında kol gezdiğini" kişisel olarak doğruladı. Elçinin bu gayretkeşliği sonucunda, ABD'de dikkatler yeniden Bolivya üzerine çevrildi.

Che'nin Bolivya'da oluşu, CIA'yi, Küba devrimine karşı ve Che'nin fiziksel olarak ortadan kaldırıldığına ilişkin sürdürdüğü propagandadan vazgeçmeye zorladı.

İftira dolu, beyinleri zehirleyen dezenformasyon kampanyası sırasında CIA, yardımcılarından ve ajanlarından yararlanmıştı. Gazetecileri satın alıyor, satın alamadıklarına şantaj yapıyordu. Herşeyden önce, CIA amacına ulaşmak için medya tekeli oluşturmuş, gazeteler, dergiler, özel televizyon haber kanalları satın almış ve Miami'de karşı-devrimci radyo istasyonu kurmuştu. Bu yayın kurumları, çeşitli nedenlerle ülkelerini terk eden Kübalı sığınmacılarla röportajlar yapıyordu. Sığınmacılar bazan doğrudan doğruya CIA'den para alıyor, bazan CIA'nin zoruyla konuşuyor, bazan da CIA tarafından yönlendiriliyorlardı. Tüm bu araçlar, herkesi Che'nin Küba'da katledildiğine inandırmak için kullanılıyordu.

Sözü edilen bu kasıtlı haberleri yaymak için CIA, kuşku uyandıran kişilerden, işsiz güçsüzlerden, bazan de yanıltılmış iyi niyetli insanlardan yararlanmıştı. Bile bile yanlış haber yaymaya yönelik bu kampanya sırasında, Küba'dan gelen haberler elbette ki sansüre uğruyordu. Kısacası CIA, Che'nin Nacahuasú'da olduğunu istemeyerek gizlemişti. Bu gözden kaçırma olayı, CIA'yi casusluk örgütünün büyük bir başarısızlığını kabul etmek zorunda bıraktı; çünkü Che'nin Bolivya yolculuğu ve Bolivya'ya girişi CIA'nin sahip olduğu geniş olanaklara karşın fark edilememişti. CIA'nin

burnunun dibinde, gerilla örgütlenmişti bile. Bu yüzden CIA, eski olumsuz propaganda ve yalan haberler yayma kampanyası yerine bir yenisini başlatmak zorunda kaldı.

1967 Nisan ayında, Kuzey Amerikan gizli servisleri, La Paz'a ve gerilla bölgesi çevresine, çok sayıda ajan ve teknisyen subay gönderdi. Bunlar, yalan haber yayma ve psikolojik savaş uzmanıydılar. Buna paralel olarak, gizli servisler, kent gerilla hareketini yalnızlaştırma kampanyası başlattı. Bu amaçla kitlesel tutuklamalara, yabancıların yurda sızmasına karşı göçmenler üzerinde sıkı bir denetime giriştiler. Kentteki devrimci hareketi saf dışı etmeye yönelik bir plan hazırladılar. Toplama kampları kurdular.

Böylece, Kuzey Amerikan gizli servislerinin uyguladığı denetim güçlendirildi. Bir yandan Bolivyalı subayların teknik hazırlıkları hızlandırılıyor, öte yandan özel operasyonların yönetimini bizzat ele alıyorlardı. Ajanlarını Bolivya'ya soktular, bunlardan bazıları sahte kimlikler taşıyan Kübalılardı. Resmi bakımdan, bu ajanlar Kuzey Amerikan kurumları ve girişimlerinde mali danışman ve çokuluslu şirketlerde muhasebe ve maliye denetleyicisi gibi görevlerde çalışır görünüyorlardı.

Bolivya İçişleri Bakanlığına ve casusluk servislerine de birçok ajan getirtildi: José Hinojosa, Eduardo González, Nápoles Infante, Félix Ramos Medina, Julio Gabriel García, Aurello Hernández, Luis Suárez ve Mario González bunlardandı.

CIA'nin harekat merkezi güçlendirildi. Burada çalışanlar arasında, özellikle Charles Langalis, Robert Stevens, William Culleghan, Hugo Murray, William Walker, John Mills, Burdell Merrel, John H. Corr, Stanley Shepard yer alıyordu. CIA merkezi John Tilton tarafından yönetiliyordu.

Cochabamba kentinde, ABD konsolosluğunda Thomas Dickinson *(foto 5)*, Timothy Towell ve John Maisto bulunuyordu.

CIA ajanlarından Félix Ramos ve Eduardo González askeri operasyonların sürdüğü bölgeye gönderildiler. Aurello Hernández sorgulardan ve arşivden sorumluydu. Teknik şubeyi Julio Gabriel García yönetiyordu. Bu şube, La Paz'da özel bir eve yerleştirilmişti *(foto 6)*. Bu bina Bayan Albertina del Castillo'ya aitti ve Reynolds sokağı, 2904 numarada bulunuyordu. Metalurji mühendisi Dimitri Metaxas Gales ve eşi Aghati Soulloti'ye kiralanmış gibi görünüyordu. Bu çiftin Yunanistan'da düzenlenmiş 20385 nolu göçmenlik belgeleri vardı. Bir yandan da, CIA ajanı Miguel Nápoles Infante, basınla ilgili etkinliklerde bulunuyor ve karşı-casusluk çalışmaları yapıyordu.

CIA, çeşitli havayolları şirketlerinin yolcuları üzerinde çok sıkı bir kontrol uygulamaya başlamıştı. En lüksünden en ucuzuna kadar, her kategoriden otellerde kalmakta olan yabancıları, apartman, aile pansiyonu kiralayanları, ekonomik güçleri olmadığından mobilyalı odalarda kalanları fişledi. Kuşku uyandıran herkes tutuklanıp sorguya çekildi. La Paz uluslararası havaalanında ve sınır noktalarında tüm yolcular CIA ajanları tarafından kontrol ediliyordu.

■ *Camiri'ye Resmi Görevliler ve CIA Ajanları Gönderiliyor*

Camiri'de, CIA kadroları Binbaşı Hernán Plata Rios ve Binbaşı Rubén Sánchez Valdivia'yı, yüzbaşı Augusto Silva Bogoda ve diğer tutukluları sorguya çekti. Onlara, CIA'nin edindiği bilgilere göre gerillaya katıldıklarından kuşkulanılan kişilerin fotoğraflarının bulunduğu kalın ciltli bir albüm gösterdiler. Bu sorgularda, Barientos'un danışmanı Klaus Barbie'nin de hazır bulunduğu dikkatleri çekti. Bu adam, İkinci Dünya Savaşında, Fransa'nın Lyon kentinde Gestapo şefiydi. Barbie Alman işgali sırasında işlediği sayısız cinayetten ve katliamlardan hüküm giymişti, yakalanan antinazi direnişçilerine insafsızca işkence etmesiyle ünlüydü. Barbie binlerce Fransızı ve yahudiyi toplama kamplarına göndermekten sorumluydu; Charles de Gaulle tarafından, işgal altındaki Fransa'ya gönderilen Jean Moulin'e bizzat işkence yapmıştı. Nazi Barbie tüm dünyada "Lyon kasabı" namıyla ünlüydü. Birçok kez yargılanmış ve idama mahkum edilmişti.

Camiri'ye gönderilen bir başka CIA ajanının adı, George Andrew Roth idi. Bu adam geçici olarak Santiago ve Şili'de kaldıktan sonra Bolivya'ya gelmişti. Tüm Güney Amerika ülkelerinde *Time Life* muhabiri olan Moisés García ile bağlantı kurmak için Buenos Aires'e de gitmişti. Arjantin'de ABD elçiliğinin iki görevlisiyle bağlantısı vardı, aynı kentte İngiltere elçiliğinin basın ataşesiyle de ilişkideydi.

Roth, 5 Nisanda Santa Cruz de la Sierra'ya vardı. Gerilla bölgesine girebilmek için, Bolivya casusluk

servisi şefinden vize ve özel bir izin belgesi çıkartmıştı. Gerilla tarafından kontrol edilen bölgenin çevresinde yer alan birçok yerleşim bölgesinde, orduya manevralar sırasında refakat etti.

10 Nisanda, Roth La Paz'a gitti. CIA yetkilileriyle birçok kez toplantı yaptı. Daha sonra, Camiri'ye dönüp öteki görevlerini yerine getirdi. Camiri'den Lagunillas kentine geçerken yanında CBS televizyon zinciri New York muhabirlerinden, Arjantinli fotoğrafçılar Hugo López ve Hermes Muñoz vardı. Ertesi gün, Roth askeri çevrelerin emrine verdiği bir kılavuzla gerilla bölgesine doğru yola çıktı. 19 Nisan'da gerillaların kontrolü altındaki bölgeye vardı. Beklenmedik gelişi kuşku uyandırdı. Pasaportunda öğrenci olduğu yazılıydı, ama bu yazı silinmiş ve yerine gazeteci yazılmıştı. Roth, bazı yabancı yayın organları hesabına serbest çalışan bir fotoğrafçı olduğunu iddia ediyordu. Puerto Rico vizesiyle başka resmi belgeleri de vardı. Not defterinde, Che'nin (Ramon adıyla) ve Tanya'nın orada olup olmadığını araştırmak için hazırlanmış anket sorularına rastlandı. Bu defterde Régis Debray'in de adı vardı; ayrıca gerillaların özel eşyaları arasına kimyasal bir madde sokulması konusunda bilgiler bulunmuştu. Bu işlem CIA'nin Camiri'ye getirttiği, özel yetiştirilmiş Alman çoban köpeklerinin kullanılmasını sağlıyordu. Bu kimyasal maddeler, Latin Amerika karşı devrimci mücadelesinde bir yenilikti. Nasıl kullanılacakları henüz bilinmiyordu.

Ama, köpeklerin getirtildiği, bazı gazeteciler tarafından kamuoyuna duyurulmuştu. 8 Kasım 1967'de,

Meksikalı gazeteci Luis Suárez *Siempre* dergisinin 750. sayısında şunları yazmıştı:

"Bu köpek sürüsünün gazeteciler tarafından ortaya çıkarılması askeri casusluk servislerince derin bir hoşnutsuzlukla karşılandı; çünkü bunu büyük bir gizin açığa vurulması sayıyorlardı..."

Gerillalar, Roth'u, bölgeyi terk etmesi koşuluyla 20 Nisanda salıverdiler. Réjis Debray ve Ciro Roberto Bustos da onunla birlikte gitmeyi kararlaştırmışlardı. Muyupampa ilçesine vardıklarında, üçü de tutuklandı, sonra Camiri iline sevk edildiler *(foto 7)*. Bolivya haberalma servisleri, CIA'nin önerilerine uyarak, içlerinde Debray, Bustos ve Roth'un da bulunduğu yedi gerillanın ölümünü duyuran bir resmi bildiri dağıttı.

Uygulanan taktik, konuşturmak için amansızca işkence edip ardından Debray ve Bustos'un öldükleri haberini yaymaktı. Daha sonra katledilecekler ve cesetleri yok edilecekti. En azından, CIA ajanı Eduardo González'in, Bolivya askeri çevrelerine mensup yardımcılarına söyledikleri bunlardı. Ama evdeki hesap çarşıya uymadı, çünkü *Presencia* gazetesi muhabiri Hugo Delgadillo, tutukluların Muyupampa'da çektiği fotoğraflarını yayınlamıştı.

İlk sorgulamalar yapıldı. Theodoro Kirsch ve Joseph Keller *(foto 8)* adlı iki Kuzey Amerikalı uzman bu sorgularda hazır bulundu. CIA ajanı Eduardo González de bunlara bağlı olarak çalışıyordu.

Mayıs ayı içinde, Kirsch geri döndü, bu kez beraberinde Yarbay Joseph Price ve James Evett vardı.

Kuzey Amerikalı gazeteci Lee Hall, Réjis Debray'-in annesinin kendisine söylediklerini aktardı: *"Oğlumun tutuklanmasının üzerinden daha 48 saat geçmeden, dosyası Başkan Barrientos'un çalışma masasına konmuştu. Bu dosyanın CIA tarafından iletildiğinden hiç kuşku duymuyorum."*

Roth, CIA'nin verdiği bilgiler uyarınca, Debray ve Bustos ile tutuklu kaldı. Bir hastabakıcı, Roth'un Santiago'da ucuz bir otelde yakalandığı zührevi hastalığa karşı iğne yapmak bahanesiyle her gün yanına geliyordu. Bu işlem, tutuklulardan bilgi elde etmeyi haklı çıkarmaya yarıyor olmalıydı. ABD elçiliğinin papazı Andrew Kennedy de zaman zaman tutukluyu ziyaret ediyordu. Kennedy, Bolivya ordusunda rahip rolü oynuyordu. CIA ajanı olduğu çok sonra anlaşıldı.

25 Nisanda, yani Roth'un gerillaları ziyaretinden iki gün sonra, Alman çoban köpeklerinin kullanıldığı yeni bir saldırı düzenlendi.

Che günlüğüne şunları yazmıştı:

"Çok geçmeden düşman öncüleri göründü. Bunların üç Alman çoban köpeği ve kılavuzdan kurulu olduğunu görmek bizi şaşırttı. Hayvanların sinirli bir görünümü vardı, ama bizim oradaki varlığımızı sezmişe benzemiyorlardı. Yollarına devam ettiler; ilk köpeğe nişan aldım, ama vuramadım..."

Roth, 8 Temmuza dek hapiste kaldı. Eduardo González'e göre serbest bırakılmasını La Paz'daki İngiliz elçisi Ronald Bailey'in çabalarına borçluydu. Elçi, Birleşik Devletler'in isteğine göre hareket ediyordu.

Bolivya haberalma kaynakları George Andrew Roth'un sahte bir isim olduğunu ortaya çıkardı. Onların dikkatini çeken, Roth'un ailesinden kimsenin ortaya çıkmamasıydı; çünkü bu ismi bilen yoktu. Oysa, Régis Debray ve Ciro Roberto Bustos'un aileleri evlatlarını arayıp soruyordu.

■ *Birleşik Devletler Vietnam Savaşında Uzmanlaşmış Kişileri Bolivya Ordusunu Eğitmek İçin Gönderiyor*

Binbaşı Ralph W. "Pappy" Shelton *(foto 9)*, 23 Nisan 1967'de tekrar Bolivya'ya geldi. Santa Cruz yakınlarında La Esperanza şeker fabrikasında kurulu Boinas Verdes(*) okulunu yönetmekle görevlendirilmişti. Gelişinden amaç, Kuzey Amerikalıların Vietnam'da kullandıkları teknikleri Bolivyalı askerlere öğretmekti. Shelton, Dominik Cumhuriyeti ve Laos'ta da bu tür eğitim merkezleri yönetmişti. Yanında, Saigon'dan gelen yardımcısı Yüzbaşı Michel Leroy vardı.

Yüzbaşı Edmond Fricke, Yüzbaşı William Trimble ve Yüzbaşı Margarito Cruz da Bolivya'ya geldiler. Silahlanma, iletişim, casusluk ve halkı politik bakımdan zehirleme gibi uzmanlık alanlarına göre gruplaşmış yardımcıları da birlikte gelmişti. Bu eğitim merkezi, altı yüz elli subayı kontr-gerillacı olarak eğitmek üzere kurulmuştu.

Çarpışmalar sürüp giderken, Kuzey Amerikan helikopterleri de silahlandırılıyordu. Dört ile on iki arası asker taşıyabilen bu araçlar, doğrudan doğruya silahlı kuvvetlerin hizmetinde olacaktı.

8 Mayısta yeni bir çatışmaya girildi. Devrimci birlikler on tutsak aldı ve çok sayıda silah ele geçirdi. Bolivya ordusundan iki yaralı, bir ölü vardı; ölen Teğmen Henry Laredo'nun üzerinden savaş günlüğü ve karısının bir mektubu çıktı. Mektupta, karısı ondan evinin oturma odasını süslemek için bir gerilla beresi istiyordu.

Ertesi gün, gerillalar esirlerden yaralı olanları tedavi ettikten sonra, askerleri serbest bıraktılar. Tüm bölge bombardıman edilirken, gerilla kolu yoluna devam etti.

Ordunun bu yeni başarısızlığı ve apaçık görünen yetersizliği karşısında, Kuzey Amerikalı danışmanlar hoşnutsuzluk gösterdiler. Camiri'deki IV. Tümen komutanı Albay Humberto Rocha Urquieta'yı görevinden almak kaçınılmaz hale gelmişti.

■ *Madencilerin Yöneticilerine, Sendikal ve Politik Liderlere Karşı Baskılar*

Ordu, gerilla bölgesindeki peşpeşe yenilgilerinden silkinmeye çalışırken, Barrientos La Paz'da, Bolivya madencilerinin Sendikal Federasyonunun belli başlı yöneticilerinin derhal tutuklanmasını emretti. Sol politik liderlerin, özellikle Bolivya İşçi Merkezi (COB) genel sekreteri ve Ulusal Devrimci Sol Partisinin

(PRIN) tartışmasız lideri Juan Lechín Oquendo'nun tutuklanmasını buyurdu. Lechín bu sırada Şili'de bulunuyordu, parti üyelerine emir vermişti, onlardan gerillaya katılmalarını ve destek olmalarını istiyordu. Bolivya emekçilerine de bir mesaj göndermişti. Mesajında şöyle diyordu:

"İşçi sınıfı için ve emperyalist boyunduruktan ulusça kurtuluşumuz uğruna, savaş mevzilerinde yeniden ayaktayız.

Tek çaremiz, emekçileri ve işsizleri silahlandırarak demokrasiyi savunmaktır. Gerillalar yurdumuzun, hükümet sarayında ve Miraflores kışlasında entrika çeviren yabancı güçlerin dayanılmaz baskısından kurtuluşu için savaşıyor."

Bu mesajdan sonra, Bolivya sınırını aşmak ve gizlice ülkesine dönmek için Arica'ya yöneldi. Fakat Şili kontrol noktasına vardığında, tutuklandı ve sorguya çekildi. Daha sonra başkente sevk edildi. Orada, emekçilerin özgürlüklerine kavuşabilmeleri için, gerilla savaşlarının tek yol olduğunu yeniden söyledi.

Öte yandan, PRIN Bolivya'da özgürlüğün tek yolu olan gerillaya destek cephesi oluşturmayı teşvik için bir belge yayınladı. Bu belge, parti yöneticileri Lidia Gueller Tejada ve Carlos Daza tarafından imzalanmıştı.

Barrientos, tüm bunlara, gittikçe artan bir şiddet ve baskıyla karşılık verdi. Bolivya'nın doğu bölgesinde kurulan toplama kamplarındaki mahkumlar, halkın güçlü bir protesto hareketinin nedeni oldu. Bu hükümlüler uğradıkları işkenceleri ve karşılaştıkları kötü

davranışları basına açıklamışlardı. Mahkumlar, böylece tepkileri üzerlerine çekti, görevlilerin onlara karşı davranışları daha da zalimleşti, sertleşti. Barrientos her türlü muhalefeti kesinlikle ortadan kaldırmaya kararlıydı, hem de ne pahasına olursa olsun.

Şiddetli baskılar ve sendika yöneticilerinin toplama kamplarına gönderilmesi üzerine, üniversite öğrencileri dayanışma eylemleri başlattı. Toplama kamplarına gidenlerin, mahkumlara mektuplar, haberler ve paketler götürmesini sağladılar. Bolivya Üniversiteler Federasyonu başkan yardımcısı Ramiro Barrenachea, La Paz Üniversitesinden Raúl Ibarguen ve Osvaldo Trigo'yu da yanına alarak, toplama kamplarına gitme girişiminde bulundu.

Gençler yasak bölgenin sınırındaki Riberalta kasabasına vardıklarında, ordunun casusluk servisleri onları sorguya çekti. Toplama kampları doğal hapishanelerdi, pratikte buradan dışarı çıkmak olanaksızdı. Çünkü balta girmemiş orman, kesinlikle aşılmaz bitkisel duvarlar oluşturuyordu. Bu nedenle, istihbarat servisleri yalnızca havaalanlarını ve uçak iniş pistlerini kontrol etmekle yetiniyordu. Öğrenciler, ormanın içinde başka toplama kamplarının da bulunduğunu fark ettiler. Loş, ıssız, insan ayağı basmamış bu yerler, nedense bazı ülkelerin ve büyük kentlerin adlarıyla anılıyordu. Bu kamplarda yaşanan dehşet verici olaylar, o günleri görmüş olan gazetecilerin anılarında ayrıntılarıyla anlatılır. Birçok tanığın ifadesi, *Alto Madidi* adlı bir kitapta biraraya getirilmiştir.

Bu genç üniversiteliler, vahşi ormanda gizli bir Kuzey Amerikan üssünün de varlığını keşfetmişlerdi. Birçok uçak pisti de açılmıştı orman içlerinde. Riberalta'lılara göre, geceleri uçak gürültüleri işitiliyordu. Birçok kaynak, kuşkusuz, bunların gerillalar hakkında casusluk yapmak için kurulmuş bir elektronik haber alma üssü oluşturduğunu bildiriyordu.

CIA ajanı olduğu bazı çevrelerce iyi bilinen gazeteci Andrew Saint-George, Kuzey Amerikalıların ellerindeki insan vücudunun sıcaklığını ve gerillaların kamp ateşlerinden çıkan dumanları saptayan ve ölçen çok duyarlı ve karmaşık yapılı araçlarla, gerilla birliklerinin yer değiştirmelerini izlediğini açıklamıştı. Daha sonraları, bu tip araçların Vietnam savaşında da kullanıldığı öğrenildi.

Başka kaynaklar, CIA'nin, gerillaların bölgede bir müdahaleyi öngören amaçları konusunda bilgi topladığını haber verdi. CIA, yerli halkın isyan etmesinden korkuyordu; çünkü birçok belirti bu savı doğruluyordu. Ascensión de Guarayos kasabasında, halk topluluğu lideri Salvador Iraipi ve adamları, polisin Suçları Araştırma Merkezi (DIC) bürolarına saldırmışlardı.

■ *Barrientos Critica Dergisinin Talan Edilmesini Emrediyor*

Critica dergisini Bolivyalı gazeteci Juan José Capriles yönetiyordu. Bu yayın organında, yetkililerin işlediği sayısız suçları ve suçsuz insanların toplama kamplarına gönderildiğini ortaya koyan bir röportaj yer almıştı.

Daha sonra, dergide Che Guevara'nın Bolivya'da olduğunu doğrulayan bir metin yayınlandı. Bu haberler Barrientos'u öfkeden kudurtmuştu. Resmi bir basın bildirisi yayınlayarak bu derginin iftiracı, teşhirci, densiz bir paçavra olduğunu iddia etti; yöneticisinin de yalancı, ahlaksız, kişiliksiz bir profesyonel olduğunu, tirajı ve derginin satışını arttırmak amacıyla bir ölüyü mezarından çıkarmaya çabaladığını, "Che Guevara'nın uzun zaman önce öldüğünü" ileri sürüyordu.

Derginin merkez bürosu birçok kez saldırıya uğradı, yakılıp talan edildi, dergi çalışanları ölümle, malları mülklerine el koymayla tehdit edildi. Capriles, Nacahuasú'daki gerilla eylemlerini haber alınca, olan biteni öğrenmek için Camiri'ye doğru yola çıkmıştı. Röportajında, Che'nin gerçekten de gerillaların yanında bulunduğunu yazdı. Capriles dergisinde, *Guerillero Heroico* başlığıyla, *Kahraman Gerilla*'ya adanmış bir marş yayınladı *(foto 10)*.

Bu kez öfkeden daha da kuduran Barrientos, Capriles'in tutuklanmasını emretti. Dergi müsadere edildi. Capriles Santa Cruz kentine götürülüp sorguya çekildi. Daha sonra Barrientos'un karşısına getirildi. Başkan şu sözleri söyledi:

"... tüm bu yaptıkların, sana uydurduğun yalanlardan daha pahalıya malolacak."

Capriles'i hapsedilmesi için La Paz'a gönderdi, düşman gerillalar hesabına casuslukla suçlanıyordu. Sorgulamayı CIA ajanı Julio Gabriel García yönetiyordu. Bu kez *Critica* dergisi yasaklanmış, tüm mal varlığına el konmuştu. Capriles, yeniden, Che ile anla-

şıp komplo kurmakla ve gerillalarla işbirliği yapmakla suçlandı. Gerçekte, hükümete muhalif olan herkese "guerillero" yani gerilla deniliyordu.

Capriles'in *Ley fuga*(*) cezasına çarptırılması emredildi. Ancak, onu cezalandırmakla yükümlü subay, pratikte bu görevi yerine getirmeyecekti. Çünkü daha önceki koşullarda, sürgünlük günlerini gazeteci ile paylaşan subay onu iyi tanıyordu, kaçmasına izin verdi. Böylece Capriles, La Paz'daki Uruguay elçiliğinden siyasi sığınma hakkı isteyebildi.

■ *Gerillalar Caraguatarenda Kasabasını Ele Geçiriyor*

Gerillalar, 28 Mayıs 1967 günü Caraguatarenda karakolunu aldı. Bu zafer, bu küçük yerleşim merkezinin coğrafi ve stratejik durumu nedeniyle büyük bir askeri ve politik önem taşıyordu. Kasaba, Camiri'yi Santa Cruz'a bağlayan yol üzerindeydi. Kısa bir süre sonra, iki kamyon ve iki cip yolcular ve madencilerle geldi, bunlar eylemi çevreye duyurmakla görevliydi. 30 Mayısta, yeni bir çarpışma oldu, iki asker öldü ve birçoğu yaralandı. Tüm Mayıs ayı boyunca, kırsal bölgelerde baskılar korkunç boyutlardaydı. Yoksul köylüler hapse atıldı, hayvanlarına, ürünlerine el kondu, evleri, tarlaları yakıldı. Kamyonları, cipleri olanlar bunları ordu-

---

(*) Ley fuga cezası şöyle uygulanır: mahkumun oldukça uzak bir mesafeye kadar koşmasına izin verilir, sonra üzerine ateş edilir. Aslında bu cezaya uğrayan mahkumun canını kurtarmak için hiçbir şansı yoktur.

nun emrine vermek zorunda bırakıldı. Askeri birliklerin önünde yürümeye, onlara rehberlik etmeye zorlandılar. Terör her yere sinmişti.

Ordu, Masicuri bölgesi ve çevresinden birçok köylüyü tutuklatıp Valle Grande'ye sevketti. Orada, onlara vahşice işkence ettiler. CIA ajanı Julio Gabriel García bu sorgulara katılıyordu. Ordu, kentlerin girişinde, küçük yerleşim birimlerinde ve gerilla bölgesine giden yollar üzerinde birçok yerde askeri kontrol noktaları kurmuştu.

Şiddetli baskıya karşın, köylüler gerillalara sempati gösteriyordu. Che, bu aylardaki etkinliklerini özetlerken, köylülerin korkusu kalmadığını, gerillalara hayranlık beslediklerini yazmıştı. Şöyle diyordu notlarında:

"Yavaş yürüyen, çok sabır isteyen bir iş bu."

İnti Peredo da *Mi Campaña Junto Al Che* adlı kitabında gerillaların, savaşın ilk üç ayında orduya ciddi kayıplar verdirdiğini belirtiyordu: 50 ölü, yaralı ve tutsak vardı. Bunlardan ikisi üst rütbeli subaylardı. Resmi ordudan silahlar, malzeme, üniformalar ve erzak ele geçirilmişti. Yine aynı yazar, bu üç ayda kaydedilen en önemli ilerlemenin, gerillaların irade ve cesaretlerindeki yükselmeyle tam bir karşıtlık oluşturacak biçimde, ordu askerlerinin moralinin bozulması, savaşçılık yeteneğinden yoksun edilmeleri olduğunu belirtiyordu.

Bu süre içersinde, Réjis Debray'in mahkemesi tüm dünyanın ilgisini çekti. Gazeteciler, din adamları, aydınlar ve devlet adamları Debray'ın hayatından

endişe ediyordu. Paris'te bir dayanışma kómitesi kuruldu. UPI haber ajansı, 9 Mayısta, aydınlardan, üçü Nobel ödüllü otuz sekiz akademi üyesi, birçok üniversite profesörü, yazarlar, katolik kilisesi ileri gelenleri ve protestan papazlardan oluşan bir kurulun Debray'in lehine Bolivya yetkili makamlarına bir mesaj gönderdiğini duyurdu. Che günlüğüne Réjis Debray lehine girişilen bu hak arama hareketinin gerillaların moralini zaferle sonuçlanan on çarpışmadan daha çok yükselttiğini yazdı.

■ *CIA'nin Devrimci Jorge Vásquez Viaña'yı Sorgulaması*

Radyo kanalları 27 Mayıs 1967'de, gerilla Jorge Vásquez Viaña'nın Camiri cezaevinden kaçtığını haber verdi. Bu gerilla, ayağından yaralanmış ve 27 Nisanda ordu birlikleri tarafından ele geçirilmişti. Kışlaya götürülüp işkence edildi. Cellatlar onu konuşturmayı başaramayınca, CIA Küba uyruklu bir ajan aracılığıyla genç devrimciden bilgi sızdırmak için bir plan hazırladı. Yerel radyo, yabancı bir gazetecinin ağzından bir "protesto" yayınladı, güya Camiri askeri çevreleri onun Vásquez Viaña ile röportaj yapmasına izin vermemişti. Bu sözüm ona gazeteci, aslında CIA ajanı Eduardo Ganzález'den başkası değildi. Askeri şefler onun cezaevine gitmesine izin verdiğinde, Gonzálex'in Fidel Castro'nun gönderdiği bir ulak olduğu söylentisi ortaya yayıldı. Sözde, Havana'dan Che'ye ne olduğunu öğrenmeye gelmişti. Viaña önce bu adamdan sakını-

yor ve söylediklerine inanmıyordu. Fakat González'in Kübalı lehçesi onu yanılttı ve böylece CIA'nin kurduğu tuzağa düştü.

27 Mayısta, Bolivya İçişleri Bakanlığı casusluk servisi şefi Roberto "Toto" Quintanilla, sorgunun bant kayıtlarını ele geçirmişti. Tutukluya, González'in aslında CIA ajanı olduğunu bildirdi. Gerillaya bir kaçma planı önerdi, eşinin ve çocuklarının yaşadığı Federal Almanya'ya gönderilecekti Jorge Vásquez Viaña. Ancak bu hizmet, kentlerde direniş ağını oluşturan elemanlar hakkında bilgiler ve gizlenme yerlerinin adresleri karşılığında verilecekti. Vásquez Viaña müthiş bir hiddetle Roberto Quintanilla'nın üzerine atıldı. Ama herif, gorilleriyle birlikte Viaña'yı döve döve, bir kolunu kırarak yere devirdi. Resmi makamlarca, Vásquez'in öldürülmesi emredildi.

Vásquez'i katlettikten sonra, ölüsünü pilotlar Jaime Niño de Guzmán ve Carlos Rafael Estívariz'in komutasındaki bir helikopterle götürüp ormana attılar. Vásquez Viaña'nın cezaevinden kaçtığı haberi, öldürüldüğünü gizlemek için uydurulmuş bir yalandı.

2 CIA'NİN BOLİVYA SİLAHLI KUVVETLERİ VE RESMİ ÇEVRELERİNE SIZMASI

■ *Orduda Kargaşa, Düzensizlik ve Moral Bozukluğu*

Kargaşa, düzensizlik ve moral düşüklüğü, Bolivya ordusu safları arasında etkileyici bir biçimde yayıldı. Şeflerin yetersizliği giderek daha da açıkça anlaşılıyordu. Yine de Bolivya silahlı kuvvetleri komutanı General Alfredo Ovando Candia'ya karşı hak hukuk gözetme, askeri etkililiğine ağır basıyordu. Bu nedenle general görevinde kaldı, yardımcıları da görevlerinden alınmadılar. Fakat casusluk şubesi şefi dışında, tüm hatalardan o sorumlu tutuluyordu. Yerine General Ovando'nun güvenilir adamı Yüzbaşı Hugo Padilla geçirildi.

Öte yanda, ordu birliklerinin iyi silahlandırılmış, hatta nehirlerin yüzeyine konabilen özel uçaklar kullanan bin kişiden kurulu bir güce sahip olduğuna inanan gerillalar bile vardı. Gerillalar disiplinli, örgütlü, cesur,

kararlı biçimde savaşmaya yönlendirilmiş bir birlik oluşturuyorlardı. Oysa Bolivya ordusunun morali çok düşüktü, ordu saflarında ölen ve yaralananların sayısı artıyordu, artık bir bozgun ve acizlik duygusu ordu birlikleri arasında egemen olmuştu. Gerillalar tarafından esir alınıp sonra salıverilen askerlerin anlattıklarının da bu psikolojide katkısı vardı. Bu eski esirler, gerillaların zırh giydiklerini sandıklarını, çünkü kurşunların vücutlarına işlemediğini bile anlatıyorlardı...

IV. Tümen, on üst rütbeli komutan, yirmi bir subay, elli dört assubay ve çavuş, ikiyüz kırk dört erden oluşuyordu. Mart ayı sonlarında ise bu sayı, on iki üst rütbeli komutan, kırk iki subay, doksan üç assubay ve bin altıyüz on dokuz ere yükselmişti; toplam sayı bin yedi yüz yetmiş askerdi. Mayısta, bu sayı iki bin beş yüze ulaşıyordu.

Nisanın son günlerinde, Bolivya ordusunun bir bölüğü isyan etti ve şeflerinin otoritesinden kurtuldu. Ölüm tehdidiyle, subaylar oldukları yerde kalmaya zorlandı. Bazı birlikler savaşmayı reddetti, bazıları ayaklandı.

Yüzbaşı Mario Oxa Bustos, Bolivar alayı askerlerinin kaçtığını farketti. Öfkeden deliye dönen subay, tabancasını çekip erleri savaş mevzilerine dönmeye zorladı; fakat askerler kendilerini yöneten subayları linç etmeye kalkıştılar.

Böylesine ağır sonuçlar veren olaylar karşısında, Bolivya ordusu yüksek komutanlığı, şifreli bir mesaj gönderdi. Mesajda şunlar okunuyordu:

"Alındı no 87/67 - Bolivar alayının birlikleri, isyan etme ve silahlı çetelere karşı savaş durumunda subaylarını öldürmeye kalkışma suçlarından yargılanmak üzere divanı harbe verilecektir."

Barrientos, La Paz'daki Birleşik Devletler askeri misyonunun bir raporuyla, bu karışıklıklardan haberdar edildi. Nisan ortalarında Bolivya devlet başkanı, Doktor Mario Agramont ile buluştu. Bu adam, Tarija kentinde trafik polisinin hukuk danışmanlığı görevindeydi. Barrientos açık ve kesin konuştu, Ovando ile anlaşmazlıkları vardı, ona güvenmiyordu. Ovando'nun getirdiği haberlere de inanmıyordu. Barrientos, Doktor Agramont'u La Paz'a davet etti, ona son derece önemli ve çok gizli bir görev verecekti.

Agramont daha sonra Camiri'ye gönderildi. Buradan, operasyon merkezinde olan biteni Barrientos'a rapor edecekti. IV. Tümende çıkan iç sorunlardaki gelişmeleri, kriptografik sistemden yararlanarak Bolivya Merkez Bankasına bağlı olarak çalışan radyo kanalıyla aktaracaktı. Barrientos onun emrine, özel olarak kullanılmak üzere kişisel bir kod tahsis etti. Doktor, yüzbaşı rütbesine yükseltildi ve çalışmalarının kesinlikle gizli olduğu, hiçbir zaman, hiç kimseye açıklanamayacağı konusunda devlet başkanı tarafından uyarıldı.

Agramont, casusluk şubesine destek vermek üzere, komutanlığın sekreteri olarak Camiri'ye gitti. Çalışmalarına Hugo Padilla ile başladı, fakat çok kısa bir zamanda onun doğrudan doğruya Barrientos hesabına iş gördüğünden kuşkulanmaya başladı, daha sonra bu

gerçeği kesinlikle anladı. O andan sonra, aralarında ciddi anlaşmazlıklar doğdu.

Bu süre içinde, Bolivya ordusu bir Brezilyalı ile bir Paraguaylıyı tutuklamıştı. Carlos Alberto Aldar ve Ventura Pomar Fernández adındaki bu iki sivil tutuklu işkencenin ardından, idam edilip ormana atıldılar.

Birkaç gün sonra, Cinayetleri Araştırma Yönetim Merkezi (DIC) kadrolarından Guido Benavides, Camiri'ye geldi. Beraberinde birçok sorgulama uzmanı da bulunuyor ve bu olgu, Bolivya yönetim aygıtı üyeleri arasındaki uyumsuzluğun keskinleştiğini gösteriyordu.

Camiri'deki pek çok arama-tarama ve resmi soygun sırasında, baskı güçleri marksist eserler de bulmuşlardı. Agramont bu kitaplardan birkaçını sakladı. Aradan birkaç hafta geçince, Padilla, Agramont'un evinde bu literatürü ele geçirdi ve CIA ajanlarına, yüzbaşının ordu saflarına sızmış bir komünist ajan olduğunu bildirdi. Padilla, CIA'ye onu safdışı etmeyi önerdi.

Arjantinli bir genç kızın tutuklanması, Agramont ile Padilla arasındaki anlaşmazlığı doruk noktasına getirdi. Bu kız Salta ilinden geliyordu. Padilla ona işkence etti ve ırzına geçti. Camiri'den elde edilen bilgilere göre, kızcağız her yıl, şimdi gerillaların bulunduğu bölgeye yolculuk yapar ve peruk fabrikasına satmak üzere, Guaranis yerlilerinden saç satın alırdı. Agramont olaya müdahale etti ve genç kızın serbest bırakılmasını sağladı. Fakat kız bunu reddediyor, serbest bırakılanların öldürüldüğünü söylüyordu.

Güvenilir kaynaklar, Agramont'un genç kıza Arjantin sınırına kadar refakat etmeyi önerdiğini belirtiyor. Tutsak kız bu koşulda cezaevinden çıkmayı kabul etmişti. Yola çıkmadan önce, Camiri'nin en iyi lokantası Marieta'ya giderek akşam yemeği yediler. O sırada zilzurna sarhoş olan Padilla lokantaya geldi, genç kızı görünce geceyi birlikte geçirmeyi önerdi. Arjantinli kız fazla güçlük çıkarmadan razı oldu ve birlikte Chapaco oteline gittiler. Ertesi gün, otelde Padilla'nın silahını ele geçiren genç Arjantinli kızın, tüm kurşunları, o anda çıplak olan Padilla'nın üzerine boşalttığı haberi duyuldu.

La Paz'daki *El Diario* gazetesi, IV. Tümen komutanı Hugo Padilla'nın bir suikasta kurban gittiğini yazdı. Saldırı, onu ve ordunun öteki üst rütbeli subaylarını öldürmek için komplo kuran gerillaların kışkırtmasıyla düzenlenmişti sözde. Gazete soruşturmanın sürdürüldüğünü, ne yazık ki ayrıntıları veremediklerini bildiriyordu.

IV. Tümen vahşice ve kaba kuvvete dayalı baskı hareketlerine girişti. Adı hiçbir zaman açıklanmayan Arjantinli genç kız yeniden yakalandı, öldürülerek cesedi ormana atıldı.

Doktor Agramont, Padilla'nın öldürülmesi olayında işbirliği yapmakla suçlandı. Ancak, Barrientos'un beslediği kişisel dostluk duyguları, onu ömür boyu hapis cezasından kurtardı.

Öte yandan, Santa Cruz'da karargah kuran VIII. Tümenin asker sayısı günden güne artıyordu.

Bu tümen sayıca bin ikiyüz kişiye ulaşmıştı. Bunlardan altıyüz ellisi, Kuzey Amerikalı teknik danışmanların yetiştirdiği kontr-gerilla uzmanlarıydı.

Bu sayılara, öteki birliklerdeki sekiz yüz askeri de eklemek gerekir. 1967 Mayıs ayında IV. ve VIII. Tümen birlikleri dört bin sekiz yüz kişiye ulaşıyordu. Bunlar, sayısı elliyi bile bulmayan gerilla güçlerine karşı savaşmak için bölgede yığınak yapmıştı.

■ *CIA La Paz'da*
Posta ve Telefon Hizmetlerini
Kontrolü Altına Alıyor

CIA'nin önerisiyle, La Paz postanesinde mektuplaşmalara sansür uygulanmaya başlandı. Bu büroya, düzene bağlılık yemini etmiş yeni memurlar atandı. Aylıklarını doğrudan doğruya CIA'den alıyorlardı.

Teknik şube, yerel CIA merkez şefi John Tilton ve James Holleran ile Stanley Shepard adlı subaylar tarafından birkaç kez ziyaret edildi. Bu adamlar, Bolivya'ya posta aracılığıyla ve diğer kanallardan, ciltler dolusu komünist propaganda malzemesi girdiğini ileri sürüyordu; bu iddiaya dayanarak, gümrüklerin ve havaalanlarının kontrole alınmasını emrettiler. Bolivyalı Jaime Terán'a bu denetimin sorumluluğu görevini verdiler.

Kuzey Amerikalılar telefonları dinleyen elemanların sayısını arttırdı. Özellikle kayıt araçlarını aşırı ısıtıp çalışmasını bozan teknik hileleri önlemeyi amaçlıyorlardı. Bu kontrol yöntemleri, gerilla sempatizanı

olan ve kuşku duyulan kişiler, muhalif politikacılar, devlet memurları, muvazzaf ve emekli subaylar, gazeteciler, aydınlar, hatta CIA ajanlarının canının istediği herkes, sade yurttaşlar üzerinde uygulanmaya başlandı.

Her gün, İçişleri Bakanlığı teknik şube şefi, CIA'ye kontrol edilen mektupların fotokopilerini, telefon konuşmalarının bant çözümlerini, ülkeye giren yada yayınlanan her kitap, dergi ve bildiriden birer adet içeren bir zarf sunuyordu.

Bu belgeleri ve aynı derecede önemli diğer dokümanları incelemek için, CIA Bolivyalı Victor Quiroga'yı görevlendirmiş, ona La Paz'ın merkezinde, Duery binasının yedinci katında bir büro kiralamıştı.

CIA ajanı Julio Gabriel García İçişleri Bakanlığına yerleşti, burada kendi amaçlarına ulaşmak için, Bolivya casusluk servisinin kontrolünü ele aldı. Üçüncü katın hemen hemen tümünü işgal ediyordu. Bakanlığın Bolivya uyruklu tüm personelini bir bir saptayıp sistematik bir biçimde kontrol etmeye başladı, çünkü bunları yeteneksiz, sorumsuz, tembel ve yararsız buluyordu. Gözle görülür biçimde değişiklikler yaptı. Bunun da temelinde, yine Bolivyalılarla uzlaşmazlığı ve içinden çıkılmaz zorluktaki ilişkileri yatıyordu. Bolivyalılar ona "solucan" diye ad takmışlardı.

Ama CIA, durumdan henüz hoşnut değildi. Bolivya'da Research Metal Company adına tescilli bir madencilik şirketi kurdular. Bu şirket sözüm ona maden örneklerinin kalitesini analiz edecek teknisyenler ve memurlar çalıştırıyordu, amaç bu kişilerin gerçek kimliğini gizlemekti. Bunlar aslında telefon konuşma-

larını otomatik olarak dinlemekte, bu tür kuruluşların bakım ve tamir çalışmalarında, her tür zarf, zamk ve yapıştırıcıyı kusursuz biçimde açmakta ve fotoğrafçılıkta uzmanlaşmış kişilerdi. Mobilyalar, tesisat yada büro eşyası arasına dinleme aletleri gizlemekte de ustaydılar.

Bolivya genel kurmay komutanlığı, George adıyla tanınan Küba uyruklu bir ajanı bünyesine aldı. Bu adam, Rosendo Gutiérrez sokağı, 684 numarada oturuyordu. O da üst düzey askeri şeflerin ve İçişleri görevlilerinin telefon konuşmalarını dinlemekle, bunların resmi ve özel yazışmalarını izlemekle görevliydi. Barrientos'un, Torres ve Ovando'nun, İçişleri Bakanı Antonio Arguedas'ın bile attığı her adımı kontrol eder, konuşmalarını dinler ve rapor ederdi. Tüm devlet memurlarının, ordunun tüm subaylarının yaptığı hiçbir şey onun gözünden kaçmazdı.

Kuzey Amerikan gizli servisleri, sol politik partilere ve örgütlere sızmaları arttırdılar. Devrimci hareket-te, sendika örgütlerinde ve öğrenci grupları arasında karışıklık çıkarmak ve bölünmeler yaratmak için uğraştılar. CIA, işçi hareketini nötralize etmeyi, ezmeyi ve safdışı bırakmayı en önemli görev, en başta gelen zorunluluk sayıyordu.

Gizli servisler, gerillaları gözden düşürmek için her çareye başvuruyor; onları bir takım uyduruk cinayet ve suikast iftiralarıyla yıpratmaya çalışıyordu. Gerilla savaşçılarını bir avuç kiralık asker, maceracı, ırz düşmanı olarak tanıtıyorlardı. CIA, onların yabancı işgalciler olduğu izlenimi uyandırmaya, gerillaların çoğu-

nun Bolivyalı olduğu gerçeğini gizlemeye özen gösterdi. CIA, operasyon bölgesinde yalan yanış haberler yayma kampanyalarına girişti, gerillaların aslında Paraguaylı olduğu söylentisi ağızdan ağıza dolaştı. Bundan amaç, halkın milliyetçi duygularını galeyana getirmekti.

Cochabamba kentinde, CIA örgütüne mensup subaylardan John Maisto, iki terörist suikast düzenledi: birincisi bir kiliseye, ikincisi ise askeri bir merkeze karşı gerçekleştirildi. Burada da hedef, gerilla sempatizanlarını suçlu göstermek, önceden planlanan yoğun baskıları haklı çıkarmaktı.

■ *CIA Haberleşmeleri ve La Paz Telefon Santrə ı Doğrudan Doğruya Kı ıtrol Etmeye Karar Veriyor*

Her türlü mektuplaşmaya konulan sansür, bazı boşluklar ve düzensizlikler içeriyordu. Bu durumda, CIA mektupla iletişimi kontrol etme çalışmalarını bizzat yapma kararı aldı. Bu kararı alırken, Bolivyalı yetkili çevrelere danışma gereği görmemişti. Bu işle, ajanlarından Julio Gabriel García, Luis Suárez, Miguel Nápoles ve Hugo Murray uğraşacaktı. Bu adamlar bir eylem planı hazırladılar; işe devlet memurlarını izlemekle başlayacak, işten çıkarılması, yerlerine başkalarının atanması gerekenleri saptayacaklardı.

Bundan böyle, CIA ajanları emirlerini, daha önce kararlaştırıldığı gibi İçişleri Bakanlığı görevlilerini

haberdar etmeden, doğruca bu kuruluşlara sızmış personele ileteceklerdi. Bu direktif ve emirlerin bir çoğu yazılıydı, notlar ve mesajlar biçiminde gönderiliyordu.

Telefon konuşmalarının dinlenmesi, elçilikleri ve elçilik görevlilerini kapsayacak biçimde genişletildi. Fransa, Meksika, Arjantin, Peru, Uruguay ve Brezilya bu ülkeler arasındaydı. Bu telefon dinlemeler pratikte silahlı kuvvetler üst rütbeli subaylarının ve İçişleri Bakanlığı üst kademelerdeki memurlarının kullandığı resmi hatlara da uygulanıyordu. Hugo Murray'ın el yazısıyla yazdığı bir not, Albay Fernando Sattori Rivera, Albay Léon Kolle ve Albay Juan Lechín Suárez'in kontrol altına alınmasını emrediyordu, bu denetim onların banka hesaplarını bile kapsıyordu.

CIA, Eduardo Olmedo López'in yazışmaları arasında, Lima'dan gelen, Bolivya'nın eski devlet başkanı Victor Paz Estenssoro imzalı bir mektup ele geçirdi *(foto 11)*. CIA uzmanları, imzayı taklit ettiler ve metne eklemeler yaptılar. Amaçları López Muñoz'u korkutmak, aynı zamanda doktor Paz tarafından davranışlarının uygun görülmediği izlenimi uyandırıp öfkelendirmekti. Bu mektup incelendiğinde, imzanın taklit edilmesinden başka, ikinci paragrafta değişiklikler ve eklenmiş bir bölüm fark edilir. Orijinal metinle sahtesi karşılaştırıldığında bu düzenbazlığın boyutları ortaya çıkar *(foto 12)*.

CIA ajanları sahte isimlerle yada yaşayan insanların adlarını onlardan izin almaksızın kullanarak posta kutuları kiraladılar. Böyle bir durumla karşılaşan kişi-

lerden biri, Illimani sokağı, 1476 numarada oturan ve 305719 nolu kimlik kartı sahibi Rodolfo Quevedo idi. Küba uyruklu CIA ajanı Luis Suárez, bu gibi operasyonların düzenlenmesinden sorumluydu.

CIA görevlileri, kontrolleri altındaki kişilerin özel yaşamlarını da, en ince ayrıntısına kadar bilmek istiyorlardı. Bu nedenle, CIA, mektuplaşma ve haberleşmeleri denetliyor, telefon konuşmalarını banda kaydediyordu.

■ *CIA Çiftçi Yada Tahıl Alıcısı Kılığına Bürünmüş Casuslar Gönderiyor*

Camiri'de, CIA köken bakımından gerilla bölgesinden olan, askerlik yada polislik yapan bir takım kimseleri örgüte aldı. CIA ne pahasına olursa olsun bölgede bir casus ağı kurmak istiyordu. Örgüte alınanlar, köylü, seyyar satıcı yada tarım ürünleri ve balık alıcısı kılığına girmek zorundaydı. Bu casuslar, mezraları, köyleri ve kasabaları dolaşırdı. Bunlar köylere gider gelirken, gerilla sempatizanları yada onlara yardıma eğilimli kimseler hakkında bilgi toplardı. Böyle oldukları saptananlar tehdit edilir, bunlara şantaj yapılırdı. Ordu bu gibilere işkence yapar, sonra öldürürdü. Askerlerle işbirliği yapmayı kabul edenlerse belediye başkanlığı, danışmanlık gibi görevlere getirilirlerdi.

Meksikalı Luis Suárez, Camiri'de, sözüm ona ne idüğü belirsiz bir takım çıkarların peşinde dolaşan adamlara rastlandığını anlatır. Bunlar arasında, Küba

asıllı bir Kuzey Amerikalı güya Camiri'ye kumaş ve ayakkabı satmaya geldiğini söylemektedir.

Öte yandan, köylüler de bu tür casusların ortalıkta fır döndüğünü gerillalara haber veriyordu. Pombo, günlüğüne 23 Nisan 1967 tarihinde şunları yazmıştı:

"Gün doğarken, Tapera denen bir yere vardık. Köylüler bizi iyi karşıladı ve bir süre önce o bölgenin yerlisi olan birinin geldiğini söylediler. Sözde araştırmacıymış."

Che, günlüğüne 20 Temmuz günü şunları yazıyordu:

"Sabahleyin aşağı chaco'daki(*) gençlerden Paulino, o üç kişinin tüccar olmadığını, birinin teğmen, diğer ikisinin tüccarlıkla ilgisiz kimseler olduğunu söyledi..."

Casuslar, Bolivya'nın başkentine bile sızmıştı. 1967'de Haziran günlerinden birinde, La Paz'daki evinde Bayan Sonia Valdivia, Che Guevara'nın kardeşi olduğunu iddia eden bir kişi tarafından ziyaret edildi. Che'nin cezaevinde bulunan bir arkadaşının tavsiye notu yazılı bir kart gösterdi adam. Madam Valdivia ziyaretçiyi çok candan karşıladı ve her türlü yardıma hazır olduğunu söyledi. Adam ona gerillaya destek ağı kurmak amacıyla Havana'dan geldiğini, ama herşeyden önce güvenilir kimselere ihtiyacı olduğunu söyledi. Sonia Valdivia, Bolivya'da tuzağa düşürülüp hapse atılan yüzlerce kişi arasına katıldı sonunda, gerillaya

---

(*) Çiftlik

yataklıkla suçlanıyordu. Çünkü, sözde Che Guevara'nın kardeşiyim diye gelen kişi CIA ajanından başka biri değildi.

■ *CIA, Madenlerde ve Üniversitelerdeki Baskılar, Beyinleri Zehirleme ve Yalan Yanlış Haberler Yayma Kampanyası*

Haziran ayı, Barrientos rejimi için tam bir bunalım dönemi oldu. Hastalık her tarafa yayılmış, halk arasında hoşnutsuzluk artmıştı; sık sık protesto gösterileri yapılıyordu.

Bu vahim durum karşısında, hükümet sıkıyönetim ilan etti ve anayasal garantileri askıya aldı.

Madenciler hükümet aleyhine büyük bir gösteriye hazırlanıyorlardı.

Hükümete yakın çevreler, üniversite öğrencilerinin hükümeti devirmeye yönelik yıkıcı bir plan hazırladığını haber verdi. Sol parti ve örgütleri suçlamak için de bundan yararlanıldı.

Öte yandan, Huanuni, Catavi, Siglo XX ve diğer maden ocaklarında çalışan madenciler, hükümetin öğrenciler üzerinde uyguladığı vahşice baskıları protesto etmek için seslerini yükselttiler.

Bu bağlamda, muhalefetteki partilerin onlarca militanı tutuklandı ve toplama kamplarına gönderildi. Askeri darbe söylentileri aldı yürüdü. La Paz ve diğer kentlerde, yoğun baskılar ve her türden kontroller daha da arttırıldı.

Bolivya hükümetine çok yakın bir kaynak, 1967 Haziranının ilk günlerinde Barrientos'la Birleşik Devletler elçisinin yüzyüze görüştüğünü bildirdi. Bu görüşmeye, Bolivya Madencilik Loncası (COMIBOL) başkanı, Albay Juan Lechín Suárez ve sözüm ona Birleşik Devletler elçiliğinde halkla ilişkilerle ilgili bir görevde çalışan, aslında CIA ajanı bir subay olan John H. Corr da katılmıştı. Bu ajan toplantıda şunları açıklamak zorunda kaldı:

"Catavi, Huanuni ve Siglo XX maden işletmelerinde, ayaklanma planı hazırlanmıştı. Madenciler, gerillanın silah ve ilaç alabilmesi için her ay aylıklarından bir günlüğünü vermeye rıza gösterdiklerini açıkladılar. Maden işçileri, maden işletmelerini Bolivya'nın kurtarılmış bölgeleri ilan etmek istiyordu. Yirmi maden işçisinden oluşan bir grup, eylemci olarak Che'nin gerillasına katılmaya hazırdı."

John H. Corr, aldığı bilgilere göre bu isyan hareketine katılan madenci ve yöneticilerinin isim listesini devlet başkanına verdi. Barrientos bu bilgileri nasıl elde ettiğini sorunca şöyle cevapladı:

"Bolivyalılar pek de tedbirli davranmıyorlar. Arkadaşlarla içilen birkaç kadeh şarap, dostça bir ilişki yada sadece övünme ihtiyacı, kendini önemli bir kişi gibi göstermek, önemli olaylardan haberdar olduklarını kanıtlamak için duydukları istek, en olmadık yollardan ağızlarından laf almaya yetiyor."

Daha sonra, elçi, "madenlerdeki yıkıcı, kışkırtıcı terör odağının hakkından gelmek için çok sert önlemler almak gerektiğini" belirtti.

Bu toplantının ardından, Barrientos İnteramerikan Kalkınma Bankası (BID) yürütme kurulu başkanı Alberto Ibáñez González'i kabul etti. González, devlet başkanına Bolivya ile ilgili projelerden söz etti. BID başkanı gittikten sonra, Kuzey Amerikalı elçi tekrar gelerek kategorik biçimde kestirip attı:

"Bu krediler ancak ülke barışa ve toplumsal huzura kavuşursa verilecektir."

Bu baskılar altında, Barrientos madenlerde katliam yapılmasını emretti. Madencilerin yöneticileri ve yandaşları öldürüldü. Ötekilerin bazıları hapse atıldı, bazıları sürgün edildi. Sendikaların ağzına kilit vuruldu, işçiler kitle halinde işten çıkarıldı. Ölenlerin sayısı yüze yakındı. Rahip Gregorio İriarte *Galerias de Muerte, Las Minas Bolivianas* (Ölüm Galerileri, Bolivya Madenleri) adlı kitabında bu korkunç katliamı anlatır:

"... Askeri komutanlık madencilere karşı yapacağı saldırıyı en küçük ayrıntısına kadar planladı. Operasyon ne kadar ani ve beklenmedik olursa o kadar etkili olacaktı. Makyavelce hazırlanan planı başarıyla uygulamak için, geleneksel hava fişekleri, neşeli halk dansları ile kutlanan ve herkesin içkili olduğu Saint-Jean gecesi, askeri stratejiye özgü deyimlerle, saldırı için en elverişli taktik koşulları yaratıyordu. Madencilerin üzerine bir şaşırtma hareketi yapmak için askerlerin trenle nakledilmesi uygun görüldü. Askerlere göre, şaşırtmanın bir başka etkeni de saatti. Sabaha karşı 4:40 baskına en

elverişli zamandı. Bu saat, madencileri dertsiz tasasız, eğlenceli bir gecenin şafağında habersiz yakalamaya elverişliydi kuşkusuz..."

Böylece, CIA'nin ve Birleşik Devletler elçisinin, İnteramerikan Kalkınma Bankası kredilerinin verilmesi için önkoşul olarak ileri sürdüğü "barış ve toplumsal huzur" ülkede "tesis edildi".

La Paz'daki Birleşik Devletler elçiliği halkla ilişkiler sorumlusu, Uluslararası Emekçiler Bölgesel Örgütü (ORIT) temsilcisi olan Alberto Garza adındaki bir Meksikalıyla yakın dostluk kurmuştu. Ganza ayrıca, kamuoyunun CIA ajanı olduğunu çok iyi bildiği Larry Sternfeld ile de sıkı fıkı arkadaştı. Larry Sternfeld yönetim merkezi La Paz'da olan Kuzey Amerikan casus ağının da örgütleyicisiydi. Bu örgüt Holt adında biri tarafından yönetiliyordu, bu adam kendini maden arayıcı diye tanıtıyordu. Bu iki kişi, bölgede bilgi toplayan başlıca CIA görevlileriydi.

Aydın ve sanatçıların Barrientos rejimine karşı tutumu, sürekli ve kamuoyuna apaçık duyuracak biçimde eleştirildi. 23-29 Nisan 1967 tarihleri arasında, Sucre kentinde Bolivyalı ozanların kurultayı yapıldı. Ülkenin en önde gelen edebiyatçıları orada toplanmış bulunuyordu. İçlerinden birçoğu şiirlerini okudular. Bu şiirler kesinlikle anti-militarist düşünceler içeriyordu. Bu şiirler, Sucre üniversitesinin büyük giriş kapısı önünde toplanan kalabalık bir halk yığınına okundu. Jorge Calvimontes, *La Fogata de San Juan* adlı şiirini halka dağıttı. Şiir güçlü bir haykırıştı ve madencilerin katledilmesini lanetliyordu. Halk üzerinde etkisi bü-

yük oldu. Ortam gergin, insanlar heyecanlıydı. Dinleyiciler bu korkunç olayların sorumlusu olan hükümet ve orduya lanetler yağdırıyordu. Barrientos, derhal, kurultayın "Fidel Castro'dan esinlenen birkaç komünistin hükmü altında" olduğunu ileri sürdüğü bir basın açıklaması yaptı.

■ *Che'nin Küba'da Öldürüldüğü ve Benzeri Yalan Haberlerle Kamuoyunu Şartlandırma Kampanyası Sürüyor*

Che'nin Küba'da katledildiği haberini yayma kampanyası sırasında, birçok kişi doğruları öğrenmek için bu konuyu araştırmaya girişmişti. 29 Haziranda, Associated Press (AP) ajansı muhabirlerinden Roberto Beprellez, Camiri'den yola çıkarak röportajlar, araştırmalar yapmaya başladı. Che'nin gerçekten Bolivya'da mı olduğunu, yoksa yandaşlarının, gerilla eylemlerine saygınlık kazandırmak, halkta coşku uyandırmak ve hareketi Arjantin, Brezilya ve Paraguay'a yaymak için onun adını ve ününü mü kullanmak istediğini soruşturuyordu. Roberto Beprellez, Che'nin 1965'in Mart ayından beri Küba'da görünmediğini, Fidel Castro'nun onun uluslararası devrimci görevleri yerine getirmek üzere başka yerlere gittiğini söylediğini yazıyordu. Bu gazeteci, Che'nin Kongo'da, Arjantin'de, hatta Peru'da görüldüğünü de belirtmişti. Che'nin Moskova ideolojisine karşıt ve Çin komünist ideolojisi yanlısı eğilimlerine karşı çıkan rakipleri tarafından öldürüldüğüne inananlar çoktu.

Bu arada, Bolivya ve CIA gizli servisleri, hâlâ Che'nin Küba'da öldürüldüğü yalanını ortalığa yaymayı yeğliyordu. Çünkü, önce muhaliflerin hakkından gelmek ve muhalefeti destekleyen herkesi cezaevlerine doldurmak istiyorlardı.

Bolivyalı gazeteci Jorge Rossa, medyanın ve General Barrientos'un tüm propaganda aygıtının, paranoyakça kinleriyle kamuoyunu yanıltmak için gerillalara ateş püskürdüğünü yazıyordu. Şöyle diyordu bu gazeteci:

"Ne derlerse hepsi yalan dolan... Yayınladıkları resmi bildiriler baştan aşağı palavra..."

■ *Gerillalar Samaipata'da*

6 Haziran 1967'de, gerillalar Santa Cruz'dan yüz yirmi kilometre kadar uzaklıktaı, Santa Cruz'dan Cochabamba, Oruro, Sucre ve La Paz'a giden yol üzerindeki, Florida bölgesi merkezi Samaipata'yı aldılar. Küçük bir yerleşim birimiydi burası, ama trafiğin yoğun olduğu bir yerdi. Otobüs ve kamyon şoförlerinin benzin aldığı, yemek molası verdiği bir noktaydı.

Bu büyük bir başarıydı ve en yakın askeri garnizona birkaç hafta önce takviye birlikleri geldiğinden, özellikle riskli bir harekattı.

Hızlı bir yayılmadan sonra, altı gerilla savaşçısı, ordu komutanlığı karakolunu ele geçirip askerleri silahsızlandırdı. Gerillalar kasabadan ilaç, yiyecek ve giyecek satın aldılar. Kasaba sakinlerine ve o anda orada bulunan yolculara, devrimci mücadelenin hedeflerini açıklayan konuşmalar yaptılar.

Kuzey Amerikan gizli servisleri bu eylemin Bolivya ordusu için büyük bir yenilgi olduğunu kabul ediyordu. Öte yandan, VIII. Tümenin askeri şefleri, eyleme katılan gerilla biriminin güçlerini, bile bile gerçek sayısından kat kat fazla gösteriyorlardı. Vietkonglu komutanların yönetiminde, yüzlerce gerillanın savaştığını iddia ediyordu bu üst rütbeli subaylar. Bu iddiaları ortaya atmaktan amaç, bozgunu haklı çıkartmak ve Birleşik Devletler'den daha çok yardım sağlamaktı.

Bu bilgilerin tümü birden, ABD elçisinin Amerikan Kongresi'nin bir komisyonu karşısında yaptığı konuşmanın temelini oluşturdu. 4 Mayıs günü, elçi bu komisyona gerillalar konusunda şunları söylüyordu:

"Ortadan kaldırılması zor, savaşmaya kararlı bir bireysel odak oluşturuyorlar. Belki çok zamana ihtiyacımız olacak. Bunları safdışı etmek için gerekli süre içinde, elimizdeki tüm olanakları elbette ki kullanacağız. Beklenmedik durumlarla da karşı karşıya gelmeye hazır olmalıyız. Asıl tehlike bu bence."

ABD elçisinin soruna bu yaklaşımı, Kuzey Amerikan basınının analizleriyle de çakışıyordu. *US News and World Report* adlı haftalık dergi, 26 Haziran sayısında gerillalar eylemlerini sürdürdükçe, Bolivya'nın daima yeni bir askeri darbe tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını yazıyordu. Ayrıca, yazıda gerilla savaşlarının kontrolsüz iç göçlere, yabancıların diledikleri gibi ülkeye sızmasına, hatta içsavaşa yol açabileceğinden söz ediliyordu. Bu yayın, Bolivya ordusunun birkaç aydan beri, gerillayı safdışı etme çabalarının sonuçsuz kalması yüzünden öfkeli ve morali bozuk olduğunu da

belirtiyordu. Barrientos ve Ovando, kafalarının karışıklığı, bir dediklerinin bir dediklerini tutmaması ve artık açıkça belli olan kararsızlıkları nedeniyle saygınlıklarını yitirmişlerdi.

Öte yandan *New York Times*, pazar günleri yayınlanan ekinde, bu konuda bir inceleme yazısı yayınladı. Gazete gerillaların, varoldukları sürece askeri planda kazançlı çıkacaklarını yazıyordu. Bu yayın organı, Amerikalı bir subayın görüşlerine de yer vermişti. Bu subaya göre, gerillalar sorunsuzca yer değiştirdikleri, yandaşları arasında destek buldukları sürece, onları mevzilerinden atmak çok pahalıya mal olacaktı.

Bu analizler ve Samaipata'nın alınması Birleşik Devletler'i alarma geçirdi. ABD, sağladığı muazzam yardımlara ve en yeni teknik araçların devreye sokulmasına karşın, gerillanın ilerlemesini durdurmaktan aciz kalan Bolivyalı askeri şeflerin gösterdikleri yetersizlik karşısında, kendi askeri birlikleriyle müdahalede bulunma olasılığını göz önüne almaya başlamıştı.

Haftalık *Newsweek* dergisi ise, Bolivya'da gerillanın durumu karşısında Barrientos hükümetinin acizliği ortaya çıktığından, Kuzey Amerikan Dışişleri Bakanlığının duyduğu güvensizliğin giderek arttığını yazıyordu.

Bolivya'daki rejim, gerillanın başarıları ve bunun kamuoyu üzerindeki etkileri nedeniyle sallantıdaydı. Askeri yenilgiler ve Yüksek Komuta Konseyi çevrelerindeki çelişkiler, tam bir başkaldırı niteliğine bürünen öğrenci hareketleri, grev yapmaya hazırlanan öğretmenlerin tavrı gözlemlendiğinde bu kanı daha da

güçleniyordu. Üstelik, Bolivya hükümeti madenleri ve sendikaları ancak silah zoruyla kontrol altına alabilmişti.

Sürgündeki muhalifler, Barrientos'un görevini bırakması gerektiğini açıkladı. Sürgünlere göre, Bolivya "vietnamlaşıyordu". Yabancı bir gücün yardımına muhtaç olmadan düzeni sağlayamayan bir hükümet istifa etmeli, eğer istifa etmek istemiyorsa ne pahasına olursa olsun devrilmeliydi.

Los Angeles News adlı günlük gazetede, Kuzey Amerikalı gazeteci W. Stephens ordunun üst rütbeli subaylarıyla yapmayı başardığı bir röportajı ayrıntılarıyla yayınladı. Generaller ve diğer subaylar arasındaki mücadeleyi şu sözlerle yansıtıyordu:

"Hınçlarını birbirlerinin üzerine kusuyorlardı. Her biri hükümetteki çarpıklıklar, güvensizlik ve entrikaların yarattığı kuşkuyla beslenmiş bir psiko-dram yaşıyordu. Bu unsurlar askeri şefler kadar, belli başlı sivil yöneticilere de bulaşan kirli bir ortam oluşturuyordu."

Uluslararası alanda ortaya çıkan başka sorunlar, zaten fazlasıyla berbat olan duruma eklendi. 4 Temmuzda, Arjantin'den gelen ve yirmi sekiz vagondan oluşan 503 nolu yük treninin, silah yüklü olduğu ortaya çıkarıldı. Oysa bu demiryolu katarı, buğday unu taşıyormuş gibi gösterilmişti. Bunun Arjantin'in Tucaman bölgesinden gelen dördüncü tren olduğu öğrenildi. Bu demiryolu katarları sınır kenti La Quiaca'ya kadar geliyor, Arjantinli askerler Bolivya sınırına dek trene muhafızlık yapıyor, burada yerlerini Bolivyalı askerlere bırakıyorlardı.

Şili hükümeti olaya şiddetle tepki gösterdi, ilgili devletlerden açıklama istedi. Şilili askerler, Birleşik Devletler ve Arjantin'in yardımlarına izin vermek niyetinde değildi. Bolivya'nın yeniden silahlanması ve yönetiminin askerlerin eline geçmesi, komşu ülkeler için de tehlike oluşturuyordu. Fakat Kuzey Amerikalı resmi görevliler derhal güvence verdi: bu silahlar Şilililere karşı kullanılmayacaktı.

Öte yandan da, Paraguay hükümet başkanı Alfredo Stroessner'in açıklamaları kamuoyunu alarma geçirdi. Chaco savaşlarının anıları, kamuoyunun belleğinde daha taptazeydi. Bu savaşlar, Bolivya'ya büyük toprak kayıpları ve birçok cesur insanın ölümüne malolmuştu. Oysa, Stroessner zorda kalırsa Bolivya'ya asker göndermeye hazırlanıyordu. Çünkü Bolivya gerillası Paraguay'daki rejim için büyük bir tehlikeydi. Birleşik Devletler ise, komşu ülkelerin Bolivya'ya askeri müdahalede bulunması olayına iyi gözle bakıyor, bu yönde baskı yapıyordu.

Yine de, çeşitli askeri hiyerarşiler arasında ortaya çıkan ve pratikte sürtüşmeler, bölünmeler, kırgınlıklarla su yüzüne çıkan sorunlar yüzünden, bu ülkelerin doğrudan doğruya Bolivya'nın içişlerine karışması pek olası görünmüyordu.

Kuzey Amerikalıların daha önce adı geçen askerlerle, Santa Cruz kentinde toplantı düzenleme projesi, proje olmaktan öteye gidemedi. Elde edilen en büyük başarı, Brezilya ve Arjantin üzerinden silah ve erzak göndermekten ibaret kaldı. Gerilla hareketi ve gerillaların kimliğiyle ilgili bilgi alış verişi anlaşmaya bağlan-

dı. Bolivya ordusunda, Paraguay ile yapılan anlaşmalara karşı eğilimler beliriyordu. Bu nedenle, görüşmeler gizli tutuldu. Boliyva-Paraguay askeri sınır bölgesi sorumlusu General Samuel Alcóreza Meneses, bu düzenlemeleri somutlaştırdı. Yine de, bu düzenlemeler, ortak sınır çizgisi üzerindeki denetimin arttırılmasıyla ilgili bir madde içeriyordu. Durum ne olursa olsun, koşullar neyi getirirse getirsin, Paraguay ordusu hiçbir zaman Bolivya topraklarına giremeyecekti.

Bu zorluklar ve durumun ağırlaşması karşısında, Kuzey Amerikalı yorumcular artık ABD ordusunun Bolivya'ya müdahalesini kaçınılmaz görüyorlardı.

■ *Üniversite Öğrencileri Barrientos Rejimine Karşı Ayaklanıyor*

Madenlerdeki katliamlar ve acımasız baskılar üniversitelerde büyük tepki uyandırmıştı. Öğrenciler gruplar halinde toplanıp tartışıyor, ülkede olup biteni açıktan açığa konuşuyordu. Polis üniversitelere giden yolları kesiyor, öğrencilerse barikatlar kurup savaş konumunda mevzi alıyordu.

4 Temmuzda, La Paz Üniversitesinde hareketli geçen bir toplantıda, çeşitli konularda anlaşmaya varıldı, birçok haklı dava dile getirildi. Bunlar şöyle özetlenebilir: Askeri birliklerin maden merkezlerinden derhal çekilmesi; Saint-Jean gecesi katliamında öldürülenlerin yakınlarına tazminat ödenmesi; gündelikleri hükümet tarafından azaltılan madencilerin ücretlerinin yeniden düzenlenmesi ve ödenmesi; tutuklanan

sendika yöneticileri ve işçilerin derhal serbest bırakılması; işgal edilen ve kapatılan radyo istasyonlarının ve yerel sendika merkezlerinin yeniden açılması, araçları ve eşyaları tahrip edilmişse tazmin edilmesi; sendikal çalışmalar için güvence; sıkıyönetimin kaldırılması; Barrientos'un istifa etmesi; üniversite özerkliğinin kayıtsız şartsız savunulması.

Öğrenciler sokağa çıkıp Quemado sarayında kurulu hükümet merkezi üzerine yürüdüler. Bu gösteri sırasında "Sendikalarla birleşmeliyiz" ve "Madenci kanı, gerilla tohumu" diye sloganlar atıyorlardı.

Baskı güçleri bu barışçı gösteriye şiddet kullanarak karşılık verdi: öğrencilerin üzerine basınçlı su püskürtüldü, göz yaşartıcı bombalar atıldı ve polis köpekleri saldırtıldı. Bunun üzerine, olaylar ülkenin öteki kentlerindeki üniversitelere de sıçradı, gösteriler ülkenin her yerine yayıldı.

Bolivya halkının bu davranışı üzerine, La Paz'daki Kuzey Amerikan elçiliği, üniversitelerde, okullarda, tarım müdürlüklerinde, yerli toplulukları arasında, madenlerde ve kentlerde küçük broşürler dağıtmaya başlamıştı. Birleşik Devletler elçiliği, on binlerce bildiri de dağıttı. Bu propaganda malzemesi, canlı renklerle basılmış çizgi-öykü bantları içeriyordu. Bu çizimlerde, Küba Adası üzerinde tel örgülerle çevrilmiş, çevresinde silahlı adamların beklediği sayısız mahpushane, şölenlerde kan içen, küçük çocukları yiyen, vahşi hayvan suratlı, sakallı gerillalar görünüyordu. Bu masallarda, üzerine saldırılan ve dövülen köylüler de yer alıyordu. Resimlerde, gerillalar köylü kulübelerini

yakıyor, kadınlara tecavüz ediyor, öğrenci gençlere zulmediyor, kadın, çocuk ve ihtiyarları katlediyorlardı.

Üniversitelerdeki gerginlik, 6 Ağustos törenlerinde öfkenin doruğuna ulaştı. Protesto işareti olarak, öğrenciler tribünlerin önünden geçerken başlarını öteki yana çevirdiler. Bu davranışta bulunanlar, polis tarafından derhal gözaltına alınıp esir kamplarına gönderildi.

■ *Bolivyalı ve Kuzey Amerikalı Görevliler Arasında Sürtüşmeler*

Gazeteci ve yazar Rubén Vásquez Díaz *Bolivia a la hora del Che* adlı kitabında şöyle yazar:

"İşbirliğinin etkisi sınırlıydı. Bu, özellikle davranışlardaki kararsızlık ve iki taraf arasındaki karşılıklı ve sessiz nefretle açıklanabilir. Bolivya'da genel anti-amerikancılık duygusu egemendi. Yüksek rütbeli subaylar ve hükümetin üst kademelerindeki görevliler arasında bu duygu, çok ikiyüzlüce dile getirilirdi. Bu görevliler, Kuzey Amerikalıları pohpohlar, sırtlarını sıvazlar, sonra onlardan koparabildikleri herşeyi alır, teşekkür eder giderlerdi. Komşu büyük biraderden, batı uygarlığından, özgür dünyadan övgüyle söz eder, Kuzey Amerikalıların elde ettikleri çıkarlara kıyasla, Bolivya'ya hiçbir şey vermeyeceğini de pekâlâ bilirlerdi. Bu hediyeler de ödenmiş bir ücretti olsa olsa ve çok sınırlıydı... Bolivyalı subaylarsa Kuzey Amerikalı meslektaşlarından nefret eder, çünkü yankee'lerin kendilerini eleştirdiğini, gerçek askerler gözüyle bakmadığını bilirlerdi."

Kuzey Amerikalı üst kademelerden memur ve diplomatların herkesin içinde, açıkça *"Bolivyalılar hırsız, tembel, güvenilmez, şüpheli insanlar. Üstelik, iflah olmaz milliyetçi hepsi de. Barrientos budalanın biri. Ovando ve Savunma Bakanı Guzman, biz Amerikalıların iyi niyetini kötüye kullanıyor, tüm dünyaya ve ABD'ye karşı entrika çeviriyorlar,"* diye konuştuğunu da sözlerine ekliyordu bu yazar.

Yine de, askeri yardım Kuzey Amerikan çıkarlarını korumak için zorunluydu. Bu yüzden, bu yardımlar aralıksız sürdürüldü. 11 Temmuzda Reuters ajansı muhabirlerinden Cristopher Roper, Camiri kentinde yaptığı bir röportajda, Kuzey Amerikalı Joseph Rice'ın ona Bolivya'daki ABD vatandaşı subay ve assubay sayısının elliye ulaştığını söylediğini belirtiyordu. Üç gün sonra, iki F-51 avcı uçağı ve dört T-28 eğitim uçağı Bolivya topraklarına indi. İşçi, öğrenci ve madenci kesimleri rejimden açıktan açığa nefret ediyor ve bu durum Kuzey Amerikalıları kaygılandırıyordu. Bu çevrelerde, Barrientos'un kitleler üzerindeki kontrolü yitireceğinden ve bugün yarın devlet başkanlığının da elden gideceğinden endişe duyuluyordu.

Artık olaylara egemen olamamaktan korkan Birleşik Devletler, askeri birliklerinin doğrudan müdahalesini kolaylaştıracak psikolojik koşullar yarattı. La Paz'daki CIA ajansı 1967 Temmuz ayı sonlarına doğru ülkeye gelen yeni uzmanlarla takviye edildi.

Bu askeri operasyon bölgesinin CIA koordinatörü William Culleghan, ajanlarından sekizini, VIII. Tümen komutanı Albay Joaquín Zenteno Anaya ile tanıştırdı. Bunlar, onun askeri yargı kurulunda yardımcı eleman olarak çalışacaklardı.

Temmuz sonlarına doğru, gerillalar iki çarpışmadan zaferle çıktı. Bunun Washington üzerindeki etkisi, doğrudan doğruya askeri müdahale düşüncesine dört elle sarılmak ve bunun hayata geçirilmesi için hazırlıklara başlamak oldu. Tedbirli davranmak gerekiyordu, çünkü Birleşik Devletler'in, daha 1965'te, Dominik Cumhuriyeti'ne yaptığı müdahalenin üzerinden fazla zaman geçmemişti ve tüm Latin Amerika ülkelerinde dalga dalga protesto hareketlerinin yayılmasından korkulurdu.

Bolivya'daki rejimin sarsılmasına ve sansüre rağmen, bilgi ileten bazı gazetecilerin oynadığı rol karşısında, Barrientos, yabancı gazetecileri sınırdışı etme tehdidi savurdu.

Birleşik Devletler, Bolivya devlet başkanının, Che'nin ülke sınırları içinde bulunduğu gerçeğini artık kabul etmesinin daha uygun olacağını öne sürüyordu. Birleşik Devletler o güne dek bu gerçeği resmen inkar etmişti, çünkü ABD yöneticileri, Che'nin Bolivya'da olduğunu kabul etmenin toplumsal muhalefeti ve devrimci hareketi, saflara yeni katılanlarla güçlendireceğinden kuşku duymuyordu.

Birleşik Devletler fikrini değiştirmiş ve koşulları bir başka açıdan ele alıp incelemişti. Che'nin Bolivya'da olduğunu kabul etmenin yaratacağı yeni durumun, Bolivya hükümetinin lehine olacağına inanmaya başladılar. Bolivya hükümet çevreleri çok ağır bir içsel bunalım dönemi geçiriyordu. Madenciler sendikası kapatılmış, liderleri katledilmişti; öğrenciler şiddetli bir baskı altındaydı; cezaevleri ve toplama kampları tıklım tıklım doluydu; başlıca muhalif siyasi şefler tutuklu yada sürgündü; tüm ülkede vahşet ve dehşet

hüküm sürüyordu; sıkıyönetim iyice gemi azıya almış, anayasal haklar rafa kaldırılmıştı.

Kuzey Amerikan elçiliği, ABD askeri birliklerinin doğrudan müdahalesini haklı çıkaracak psikolojik ortamı yaratmak üzere, yeni bir yalan dolan haber yayma ve beyinleri zehirleme kampanyasına girişti. Che Guevara'nın Bolivya'da olduğunu ve Küba'dan yardım aldığını çevreye yaymak işlerine geliyordu. Yazılı basın ve radyo yayınları aracılığıyla, yerel iktidar kamuoyunu Che Guevara'nın kumandasında yabancı orduların Bolivya'yı işgal ettiğine ilişkin haberlere boğdu. Bu orduların Kübalı, Çinli ve Doğu Avrupalı askerlerden oluştuğu, şeflerinin Vietnamlı olduğu söylentisi yaygındı. Söz konusu propagandaya bakılırsa, bu askeri birlikler güya Bolivya'yı istila etmişti. Milliyetçi duyguları galeyana getirecek çağrılar da hiç eksik değildi.

Birleşik Devletler, La Paz'a psikolojik savaş konusunda uzman birini gönderdi. Bu "uzman" Saigon'dan geliyordu ve Bolivya'da dezenformasyon hizmetinde görev yapacaktı.

■ *La Paz'da Bir Dezenformasyon Uzmanı*

Dambrava Vitaustas Anastas Silvestro *(foto 13)* 1967 Temmuz ayı sonlarında Bolivya'ya gelir. 1920'de, Litvanya'nın Boraniviç kentinde doğmuştur bu adam. Litvanya Cumhuriyeti'nin başkentindeki Vilnius üniversitesi hukuk fakültesinin 1943 yılı mezunudur.

Silvestro, Hitler ordularının bozgunundan bir yıl sonra, Avusturya'nın Salzburg kentinde bir sığınma

kampındadır. İlk kez, burada Kuzey Amerikalılar hesabına çalışmaya başlar. Litvanya'da karşı-devrimi kışkırtmaya yönelik bir derginin redaksiyonunda görevlendirilir. Innsbruck üniversitesinden hukuk yüksek lisans derecesi alır ve 1947'de ABD'ye yerleşir.

Daha 1951'de, sunucu olarak *Amerika'nın Sesi* radyosunda redaksiyon kurulunda çalışmalara başlar. Aradan bir yıl geçince, Kuzey Amerikan gazetecileri uluslararası federasyonuna genel sekreter seçilir. Bir yandan da, Columbia University'de hukuk çalışmalarına devam etmektedir.

1955'te, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Münih kentinde Doğu Avrupa'ya yönelik programların redaktörlüğünü yapıyor ve SSCB'ye yönelik yıkıcı yayın ve propaganda programlarının yayımlanmasında katkıda bulunuyor. Bu programların bazıları Litvanya dilinde yayınlanmaktadır. İki yıl sonra, Avrupa'daki özel olaylar şubesi şefliğine atanır. 1960'da ABD'ye geri döndüğünde, *Amerika'nın Sesi* radyosunun Latin Amerika şubesi şefi olarak görevlendirilir. Ekim krizi sırasındaki uydurmacılık çabalarından dolayı, ABD hükümeti ona "Hizmet Onuru" madalyası verir.

1965 ortalarından 1967 başlarına dek, Saigon'da *Amerikanın Sesi* radyosunda haber müdürlüğü yapar Silvestro. Vietnam savaşıyla ilgili, tüm dünyanın öğreneceği haberleri elden geçirir burada: evirir çevirir ve ne yapıp yapıp çarpıtır. 1967 Haziranında, ABD'nin Bolivya elçiliği diplomatik ataşesi sıfatıyla La Paz'a gönderilir. Eylül ayında, CIA ajanlığı ve kamu işleri danışmanlığı görevinde, ABD elçiliğinde ataşelik ya-

pan Edward Fogler, Dambrava'yı Bolivya'nın belli başlı medyalarına tanıtır. Böylece, Silvestro'nun gelişiyle, CIA, Bolivya medyalarına ajan sızdırmaya hız vermek amacıyla oluşturulmuş bir plan uygular. Tümüyle CIA tarafından finanse edilen yeni bir haftalık dergi çıkarılır ve bir radyo istasyonu kurulur.

Daha sonraları, gerilla olaylarının ardından, Dambrava devrimci hareketin özüne karşı yöneltilmiş dezenformasyon kampanyalarında çalışmalarını sürdürür. Bolivya'dan ayrıldığında, ABD hükümeti, sorumluluklarını yerine getirmede gösterdiği "örnek" davranışları ödüllendirmek için göğsüne bir "hizmet madalyası" takar. Barrientos da onu Bolivya'nın en saygın nişanlarından biriyle onurlandırmaktan geri kalmaz.

3 CIA BOLİVYA'NIN İŞLERİNE BURNUNU SOKMAYI SÜRDÜRÜYOR

■ *Basın Ajansları Muhabirleri Üzerinde Kontroller ve Baskılar*

CIA ve Bolivya gizli servisleri, yolu La Paz'a düşen yada Réjis Debray'in duruşmalarını izlemek yahut da askeri operasyonların ve gerilla savaşlarının durumunu öğrenmek için Camiri'ye gelen tüm gazetecileri sistematik ve sıkı bir denetimden geçiriyordu. Daha Mayıs ayında, Ovando, gerillalarla işbirliği yaptığından kuşku duyulan kimselerin ülkeye girmesini önlemek için her türlü güvenlik önleminin alınacağını açıklamıştı. Bu önlemlerle ilk karşılaşanlar Sovyet gazetecileri, *Novosti* ajansı yöneticisi Karen Yaşaturov ve *İzvestia* gazetesi muhabiri Vitali Borovski oldu.

Barrientos, ölüm cezasının yeniden getirilmesi için bir yasa taslağının kabul edileceğini söylüyordu. Réjis Debray'ın davası da o sırada sürmekte olduğundan, bu açıklama tüm dünyada tepkiler uyandırdı, ilgilileri alarma geçirdi.

Fransız cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, Barrientos'a bizzat mektup yazdı. Barrientos da ona hakaretlerle, Réjis Debray'i öldürteceği yollu tehditlerle dolu bir küfürnameyle cevap verdi.

Çok sayıda Fransız aydını ve başka ülkelerdeki entelektüeller, Réjis Debray ile dayanışmalarını göstermek için harekete geçtiler. Hiçbir hukuksal güvenceye dayanmaksızın sürüp giden yargılamanın, adaletsiz bir sona varacağı konusunda ciddi endişeleri vardı. Birçokları Bolivya'ya gitti. Avrupa ülkelerinde, Bolivya'daki rejim aleyhine sürekli eleştiriler, Bolivya hükümetini bazı gazetecilerin ülkeye girmesine izin vermeye zorlamıştı.

Fransız editör ve entelektüeli François Maspero *(foto 14)* yurttaşı avukat Georges Pinet ve Belçikalı avukat Roger Lallemand ile La Paz'a geldi. Belçikalı hukukçu, İnsan Hakları Ligasını temsil ediyordu. Maspero'nun beraberinde, Paris Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi profesörlerinden Jacques Vigneron da vardı. Réjis Debray ile dayanışmalarını göstermek üzere, hep birlikte La Paz'a geldiler. Bolivya haberalma servisleri Maspero'yu gözaltına aldı. Dört saat boyunca onu sıkı bir sorgulamadan geçirdiler, amaçları Fidel Castro'nun Latin Amerika politikası bağlamında, Debray'in bağlantı ajanı olduğunu söyletmekti. Maspero'nun tüm iddiaları kesin ve sarsılmaz biçimde reddetmesi karşısında, gizli servisler tehdit yollu, onu Bolivya'ya karşı komplo kurmakla suçlayacaklarını öne sürdüler. Gerçekte, Camiri'de sürmekte olan Réjis Debray davasına ikinci bir sanık eklemek istiyorlardı.

Maspero aynı katı ve sarsılmaz tutumunu koruyunca, 8 Temmuz 1967'de Bolivya'dan sınırdışı edildi. Braniff International havayollarının bir uçağıyla, sabah 11:30'da Lima'ya doğru yola çıktı.

Daha sonraları anılarını yazdığında, La Paz'ın eski kerpiç duvarlarında "Yaşasın Debray", "Yaşasın Halkın Silahlı Savaşı" sloganlarına rastladığını anlatmıştır.

Fotoğraf sanatçısı Chris Marker'in madenlerdeki yaşamı filme alma izni istediğini de anımsıyordu. Fotoğrafçı bu amaçla COMIBOL'a gitmiş, burada bir Kuzey Amerikalı ile karşılaşmıştı. Bu adam ona şöyle dedi:

"Madencilerin filmini mi yapmak istiyorsunuz? Aklınızdan çıkarın bunu. Bu, bize göre, yıkıcı bir karşı-propaganda sayılır."

Ağustos başlarında Londra'dan bazı kişiler geldi; *New Left Review*'dan Perry Anderson, *Tribune* ve *Sunday Times*'dan Robin Blackburn, *Town Magazine* muhabirlerinden Tarık Ali ve Bertrand Russell Fondation'dan Ralph Schoenman da bunlar arasındaydı. La Paz'a transit geçerken uğradıkları Lima'da, Bolivya'nın eski devlet başkanı Doktor Victor Paz Estanssoro'nun özel sekreteri ve Bolivya'nın İngiltere'deki elçiliğinin eski katibi olan Mariano Baptista Gumucio ile karşılaştılar. Gumucio bu kişilerin bir gece Doktor Paz ile görüşmesini sağladı. Toplantıda, Paz iktidarda iken İçişleri Bakanlığı yapan Ciro Humboldt Barrero da hazır bulundu. Bu iki siyaset adamı, artık sürgünde yaşıyordu. Yolcuları büyük bir nezaketle karşıladılar ve onlara Camiri'ye gitmelerini önerdiler. Baptista

Gumucio, La Paz'a gidip AP'nin Bolivya birimi şefi Jorge Canelas ile onlar arasında bağlantı kurdu. Onları gerilla hareketinin sempatizanı olan birçok aydınla tanıştırdı. Bazı Bolivyalıların yardımıyla, askeri yetkililerden Camiri'ye gitme izni aldılar. Yola çıkmadan önce, Réjis Debray'ın annesi Janine Alexandra ve Fransa'nın La Paz'daki konsolosu Thérèse de Liancourt ile görüştüler. Bu iki kadın sıkı denetim altındaydılar, CIA tarafından her yerde izleniyorlardı, her hareketleri kontrol ediliyordu. Bu kadınlarla irtibat kuran gazetecilere de Kuzey Amerikalı gizli servisler tarafından, şüpheli şahıs gözüyle bakılmaya başlanmıştı. La Paz'ın, Paseo del Prado semtindeki Copacabana otelinde, onların kaldığı odalara dinleme aletleri yerleştirildi. Tüm konuşmalar bantlara kaydediliyordu.

Ralph, Tarık ve Robin Camiri'ye doğru yola çıktılar, ancak buraya vardıklarında tutuklanıp nezarethaneye konuldular. Tutuklular, ordunun IV. Tümen komutanı Reque Terán *(foto 15)* tarafından sorguya çekildi. Bu subay, Réjis Debray'ın tıpkı bir zehirli yılan gibi başının ezilmesi gerektiğini, kurşuna dizileceğini söyledi. Bana bıraksalar diyordu bu komutan, onu çoktan idam ederdim.

Bu asker, onlara Ciro Roberto Bustos'un da "gebermesi" gerektiğini söyledi. Ama eşinin gelip kendisini ziyaret etmesine izin vermişmiş, sırf konuştuklarını dinlemek için! Bunu dedikten sonra kahkahalarla gülmeye başladı. Bu görüşmeden sonra, Reque Terán yine de onlara çalışmalarını bitirmeleri için gerekli güvenceleri verdi. Gazeteciler, Marietta lokantasına gittiler. Fakat burada bir provokasyona uğradılar, adı

sanı belirsiz biri "Debray serserisinin tavuk boğazlar gibi kafasını koparacaklar" diye bağırdı. Ağıza alınmaz küfürlerle gazetecilere saldırdı, birini gür ve uzun saçlarından yakalayıp tartakladı.

Birkaç metre ötede de bir subay duruyor, en küçük bir tepki gösterdikleri takdirde onları hapse atmaya hazır bekliyordu. Sonra bu subay yanlarına yaklaştı, tıraş olmalarını, saçlarını sakallarını kestirmelerini söyledi; kılık kıyafetleriyle gerillalara benzedikleri için yanlışlıkla öldürülebilecekleri konusunda onları uyardı.

Tarık, Ralph ve Robin yine tutuklanıp IV. Tümen karargahına götürüldüler. Yine bir üst rütbeli subay onları sorguladı. Son anda, Reque Terán odaya girip serbest bırakılmalarını emretti.

Bolivya'da gizli servislerle istihbarat servislerinin çeşitli üyelerinin birbirleriyle nasıl çeliştiğini, anlaşmazlıklara düştüklerini saptamak ilginçti. Ordunun istihbarat hizmetleri, İçişlerinin casusluk servisleri, polisin ağır suç ve cinayetleri araştırma şubelerinde çalışanların birbirlerine düştükleri, hepsinin de aklına estiği gibi davrandığı, aralarındaki ilişkilerin kokuştuğu apaçıktı. Cezaevlerindeki mahkumlar aracılığıyla, öteki servislerin elde ettiği gizli bilgileri kendi çıkarları için kullanmak üzere elde etmeye çabalıyorlardı. Sürekli rekabet ve sürtüşmeler, bu grupların saçsaça başbaşa gelmelerinin nedeniydi.

Askeri karargahtan çıkarken, gazeteciler tutuklandı ve bir başka sorgu için Hugo Pañaranda adlı subayın karşısına çıkarıldılar.

Birisi de onlara "Siz Castro-komünistlersiniz ama, yakında castré-komünistler (iğdiş edilmiş komünistler) olacaksınız" diye bağırıp duruyordu. Birçok Bolivyalı bu küfürlerden dolayı af dileyip bu bağırıp çağıran adamı susturmaya çalıştı, oralı olmayınca üstüne atılıp dövdüler. Çevrede bulunan subaylar hemen olaya müdahale edip provokatörü koruma altına aldı, yabancı konukların tarafını tutanları, onlarla dayanışmalarını göstermek isteyenleri tutukladılar.

Daha sonraları, Lothar Mennen ve Perry Anderson da Camiri'ye geldi. Bu konuklar da sıkı bir göz hapsine alındı, peşlerinde ajan eksik olmuyordu. Zaten kuşku duyulan herkese karşı bu kontroller uygulanıyordu. Diğerleri arasında şu gazetecilerin adlarını saymak yerinde olur: *Siempre* dergisinden Meksikalı Luis Suárez, *Punto Final* dergisinden Şilili Augusto Carmona, Richard Gott ve Chistopher Roper adlı İngilizler, Danimarkalı Jean Stage, İsveçli John Kumm, Fransız Philippe Nourry ve Frédéric Pottecher, İtalyan televizyonundan Sergio de Santis ve *Europeo* dergisinden Franco Pierini adlı İtalyanlar, fotoğrafçı Paul Slade ve *Radio Luxembourg*'dan Jacques Chapus. Hepsi de denetim altındaydı, bagajları kontrol edilmişti, telefon konuşmaları dinleniyordu. CIA soruşturmalar için fotoğraflarını da istemişti.

Tarık Ali bir kez daha tutuklandı, soruşturmanın derinleştirilmesi için, La Paz'da uzun süre cezaevinde tutulmakla tehdit edildi. Hollandalı arkeolog John Buywisveld de tutuklanmaktan kurtulamamıştı, DIC ajanları tarafından cezaevine kapatıldı. Sonra Cochabamba'ya götürülüp sorgusu yapıldı. Sonuçta gerilla-

larla ilişki kurmaktan suçlu bulundu; çünkü Camiri'ye Paraguay üzerinden gelmişti.

Camiri'de tüm telefon hatları CIA tarafından kontrol ediliyordu. Bir kez Ralph Schoenman, La Paz'da bulunan Belçikalı avukat Roger Lallemand'a telefon etmişti. Konuşma dinlenmiş ve avukat bu yüzden uzun uzadıya sorguya çekilmişti.

Öte yandan, *National Guardian* Londra muhabiri Alfred Hopkins, Réjis Debray'ın davasıyla ilgili bir belgeyi okumak istedi diye duruşma salonundan atıldı. Bu olaydan sonra birçok gazetecinin pasaportuna el kondu. DIC ajanları Hopkins'i gözaltına alıp iki saat nezarethanede tuttular.

■ *İtalyan Editör Feltrinelli La Paz'a Geliyor*

İtalyan yayıncı Feltrinelli *(foto 16)* de, Réjis Debray ile dayanışma jesti yaparak, ona destek vermek için La Paz'a geldi. Bu milyarder editör, Avrupa'nın en büyük yayınevlerinden biri olan, Feltrinelli yayınlarının sahibiydi. Camiri'de Debray'in aleyhine dava açıldığını öğrenir öğrenmez, arkadaşı Sibilla Melega ile Bolivya'ya gitmeye karar verdi. Yolcular, Milano'daki Bolivya konsolosluğundan giriş vizesi istediklerinde, konsolos Bruno Vallati derhal vizeyi verdi, çünkü saygın kişiler söz konusuydu. Feltrinelli şirketi özellikle üçüncü dünya yazarlarının eserlerini yayınlar, üçüncü dünyadan gelen metinlere yer verirdi, geri bıraktırılmış ülkelerin sorunlarıyla ilgili kitaplar basmak bu yayıncıların uzmanlık alanıydı. Bu şirketin, Avrupa'nın

birçok kentinde ve New York'ta temsilcilikleri, büroları vardı; ayrıca Latin Amerika'da da bir şube açmayı düşünüyorlardı. Çalışmalarında, Feltrinelli'nin çevresinde her zaman en parlak toplumsal, siyasal ve teknik bilimler uzmanları bulunurdu. La Paz'daki CIA bürosu, Bolivya İçişleri Bakanına Feltrinelli'nin tehlikeli biri, uluslararası bir komünist, solcu bir yayıncı, İtalyan Komünist Partisinin, Fidel Castro ve Che Guevara'nın sempatizanı olduğu yolunda bilgiler verdi *(foto 17)*. CIA ajanları, Feltrinelli'nin gerilla ağının bir parçası olduğunu, pasaportunda sosyalist ülkelerin çeşitli vizelerinin, onursal damgalarının görüldüğünü ileri sürüyordu. Lima'dan ayrılıp 8 Ağustos 1967 günü La Paz'a vardığında, gizli servisler adım adım onu izlemeye başladılar, artık istihbarat ağının denetimi altındaydı.

Bayan arkadaşının birkaç gün tatil yaptığı Equator'dan gelmesini bekliyordu. Onun La Paz'a gelişi, bir hafta sonraya kalmıştı. Beklerken, Feltrinelli, La Paz otelinin 311 nolu odasını tuttu. Bolivya başkentinde dolaştı, birçok kişiyi ziyaret etti, başka birçok kişi de onu görmeye geldi. Katledilmiş olan gerilla savaşçısı Jorge Vázquez'in kardeşi Humberto Vázquez Viana ile görüştü. Humberto ona kardeşinin nasıl öldürüldüğünü gösteren bazı fotoğraflar ve belgeler getireceğine söz verdi.

Daha sonra, Feltrinelli, Bolivyalı Albay Carlos Vargas Velarde ile bir görüşme yaptı. Bu subay ona CIA'nin Bolivya'nın içişlerine müdahale ettiğini kanıtlayan belgeler iletmeyi önerdi. CIA'nin Bolivya'ya Küba uyruklu, Miami'de askere alınmış paralı askerler

sokmaya niyetlendiğini söylüyordu. Bunlar kamuoyuna Che'nin hapse düşmüş gerillaları olarak tanıtılacak ve böylelikle Küba Devrimine karşı bir hareket başlatılacaktı.

Albay Vargas, Feltrinelli'ye CIA'nin gerilla bölgesinde yaşayan sivil halka karşı vandalca eylemlere neden olacak gruplar örgütlediğini söyledi. Bu eylemlerin ardından işlenecek suçlar, Che'nin üstüne yıkılacaktı. Söz konusu gruplar, askerler, polisler, DIC üyesi ajanlar ve yardımcı olarak da Küba uyruklu karşıdevrimci paralı askerlerden oluşacaktı.

Feltrinelli, Fransız asıllı bir Arjantin'li olan René Mayer ile de buluştu. Bu kişi, ona Albay Luis Antonio Reque Terán'dan elde ettiği, Bolivya gerillasına ait çok değerli belgeler getirmişti. Fakat karşılığında çok para istiyordu. Mayer, Feltrinelli'nin alış-veriş koşullarını kabul etmesi halinde, gidebileceği iki ayrı adres de verdi. CIA, kendi ajanı İngiliz-Şilili George Andrew Roth'u yine kullanmıştı. Bu adam, bildiğimiz koşullar altında, Debray ve Bustos ile tutuklanmıştı. Roth, Feltrinelli'ye Camiri'deki cezaevi ve tutukluluk koşullarıyla ilgili birçok belge verecekti. Asıl amaç Feltrinelli'ye komplo kurmak, saygınlığını zedelemek, onu kamuoyunda kınanır duruma düşürmekti.

18 Ağustosta, saat 17:30'da, Feltrinelli'nin kaldığı odanın kapısında iki adam belirdi. Kendilerini DIC üyesi olarak tanıttılar ve hemen onlarla gelmesini söylediler. Sigaralarını almak için izin istedi ve bundan yararlanarak Sibilla Melega'ya derhal İtalyan elçiliğini bu durumdan haberdar etmesini söyledi. Sibilla deni-

leni yaptı, ayrıca Copacabana otelinde kalan birçok gazeteciye de tutuklama olayını anlattı. Feltrinelli İçişleri Bakanlığına götürüldü. İki saat sorguya çekildi, ardından DIC merkez bürosuna götürüldü. Sonunda cezaevine kapatıldı.

Koğuşta, öteki tutuklulardan, madencilerin lideri Federico Escóbar'ın nasıl öldürüldüğünü ayrıntılarıyla öğrendi. Bu işçi lideri, İçişleri Bakanlığının kendisini altı bin dolar karşılığında satın alma girişiminde bulunduğunu, CIA ajanı olduğunu bilmediği kişilere anlatması üzerine katledilmişti. Çünkü Bolivyalılar CIA ile suç ortaklığı yapıyordu.

Feltrinelli bu olayla yakından ilgilendi. Bir tutuklu kendini tehlikeye atarak, ona bildiği ayrıntıları anlatan ve Federico'nun katlini rapor eden, elyazısıyla yazılmış bir belge getirtti. Bu belgede, Kuzey Amerikan casusluk servislerinin Bolivyalı sendikaları nasıl yıkmaya çabaladığı açıklanıyordu. CIA, yozlaştırmak için birçok sendikacıyı satın almaya çalışmıştı. Feltrinelli'ye bu bilgileri veren tutuklu, bu uygulamanın iyice ortaya çıkması için, ona bir de isim listesi vermeyi vadetti. Feltrinelli, Birleşik Devletler elçiliği çalışanları arasında, halkla ilişkilerle ilgili ataşelik görevinde, ABD vatandaşı Tony Freeman adında biri bulunduğunu öğrendi. Aslında, bu adamın oynadığı rol, madenci liderlerini satın almaya çalışmaktı.

Papaz Gregorio İriarte *Galerias de Muerte. Las minas bolivianas* adlı kitabında, Freeman'la ilgili ayrıntılı bilgiler verir:

"Madenlere pek çok kez yolculuk yaptı. Yönetimin kapıları ona daima açıktı, her zaman saygıyla karşılanıyor, fakat belirli bir korku da uyandırıyordu. Madencileri ziyaret ediyor, özellikle ORIT'in düzenlediği seminerlere katılanlarla görüşüyordu. Bunlara potansiyel sendika yönetimi adayları gözüyle bakılıyordu. Freeman, bazı madencileri iktidara yükseltecek bir stratejistmiş gibi görünüyordu. Ama ilkeleri faydacı ve ilkeldi; daha çok dolar gücüne dayanıyordu. Freeman herkesin bir fiyatı olduğunu düşünenlerdendi, hele madenciler gibi ezilmiş yoksullar sözkonusu ise. Freeman kucak dolusu para veriyor, avuç avuç dolar dağıtıyordu. Kinin, açlığın ve alçalmanın olduğu yerde, bazen onurun da olabileceğini anlayamıyordu. Başarısızlığının nedeni işte buydu..."

Feltrinelli'nin tutuklanması tüm dünyada yankılar uyandırdı. Belli başlı gazeteler bu haberi manşet yaptı, olayın kamuoyu üzerinde etkisi büyük oldu. İtalyan medyaları, bu haberi yansıttı ve en büyük gazeteler birinci sayfada en önemli haber olarak verdiler. İtalyan televizyonu cumhurbaşkanının, yayıncının durumu üzerine eğildiğini duyurdu; Feltrinelli'nin birçok fotoğrafını da yayınladılar. Haftalık *Paese Sera* dergisi, haberi "İtalyan editörün sorgudan sonra kaybolmasının ardındaki sır" başlığıyla yorumladı.

İtalyan Cumhurbaşkanı Guiseppe Saragat, hemen Barrientos'la temasa geçip Feltrinelli'nin hayatının korunmasını istedi. İkinci kez bir Avrupalı devlet başkanı, Bolivya başkanına başvuruyordu. Charles de Gaulle de Réjis Debray'in hayatının korunması için aynı biçimde müdahale etmişti. Paris'te ve Roma'da devlet başkanları, her iki tutuklunun da ölüm tehlike-

siyle karşı karşıya olduğunu biliyorlardı. Yurttaşlarının katledilmesini engellemek için olaya müdahale etmişlerdi.

Feltrinelli hapiste tutulduğu ve sorguya çekildiği sırada, iki sivil polis, kaldığı otele dönen Sibilla Melega'nın önünü kesti. Odasına çıkmasını istediler. Yukarıda, sekiz polis daha genç kadını bekliyordu. Odada arama yapılmıştı, eşyalar darma dağınıktı. Sonra, Sibilla Melega DIC bürosuna götürüldü, ertesi gün otele geri getirildi ama sıkı gözetim altındaydı, attığı her adım izleniyordu.

La Paz'daki İtalyan elçisi Pietro Quirino Tortoricci, 19 Ağustos sabahı, erkenden DIC bürosuna gitti. Feltrinelli'ye, Cumhurbaşkanı Saragat ve Dışişleri Bakanı Amintori Fanfani'nin işi çok ciddiye aldıklarını, yayıncının hemen ülkeden ayrılması için Barrientos'tan izin kopardıklarını bildirmek istiyordu. Elçi binayı terk ettiğinde, yanına kendini gazeteci diye tanıtan bir sivil polis yaklaştı, röportaj yapmak istediğini söyledi.

20 Ağustos günü, saat 14:00'te, Feltrinelli sivil polis ekibiyle birlikte DIC'e ait bir cipe bindirildi. Onu otele götürdüler. Sibilla orada, valizlerini hazırlamış, La Paz uluslararası havaalanına gitmek üzere onu bekliyordu. İkisine refakat eden irtibat subayının yüzünde bir gariplik seziliyordu; hiç de Bolivya'lıya benzemiyor, mükemmel İngilizce konuşuyordu. Tam uçağa binerken, Feltrinelli bu subayın yanına yaklaştığını gördü. Şunları söyledi Feltrinelli'ye:

"Ülkenizdeki yetkililere şükredin. Israrla sizin serbest bırakılmanızı ve Bolivya'dan gönderilmenizi istediler. Yoksa kendi halinize bırakılsaydınız, ülkenize dönemezdiniz bir daha. Ama bir daha gelmeyin sakın, geri dönüş diye birşey sözkonusu olamaz o zaman sizin için."

Aynı gün, 15:30'da Feltrinelli ve Sibilla, Lima'ya doğru yola çıkıp oradan da İtalya'ya geçtiler.

Feltrinelli'yi çok etkileyen, Federico Escóbar Zapata'nın ölümü hakkındaki gerçeklere gelince, papaz Gregorio İriarte, tutuklunun bir kolunun alçıya alınması için genel anestezi yapıldığını, ameliyat masasında öldüğünü yazar. Hiçbir otopsi yapılmamıştır. Albay Carlos Vargas Velarde *(foto 18)*, CIA'nin Bolivya'ya müdahalesiyle ilgili belgeleri Feltrinelli'ye verirken büyük bir riske girmişti. Bir süre sonra, Savunma Bakanlığındaki odasında tek kurşunla öldürülmüş olarak bulundu. Yüksek Askeri Komuta Konseyi, albayın intihar ettiğini açıkladı. Bu ölüm bir söylenti dalgasına yol açtı. Albayın gerilla ile ilişkide olduğu ve bu yüzden katledildiği rivayeti ağızdan ağıza dolaşıyordu.

■ *İtalyan Editör Feltrinelli'nin Gizemli Ölümü*

Gerilla eylemlerinin üzerinden epey zaman geçmiştir. Feltrinelli Şirketi *El Diario del Che en Bolivia* adıyla Che'nin Bolivya günlüğünü yayınlar. Yayınevi, İnti Peredo'nun anılarıyla da ilgilenmektedir. Feltrinelli çalışmaları başlatmak için onunla bizzat görüşür. Felt-

rinelli, CIA'nin Bolivya'da uyguladığı yöntemleri ve Federico Escóbar'ın öldürülmesinde uydurulan senaryonun da dünya kamuoyu tarafından bilinmesini istemektedir. Eli altında, bu konuda yazışmalar ve elyazısı belgeler vardır. Üstelik, Feltrinelli Şilili gazeteci Elmo José Catalán Avilés'ten araştırma yapmasını; CIA'nin kontr-gerilla savaşına katılması ve Che'nin ölümüyle olan ilgisi üzerine bir kitap yazmasını ister. Fakat Feltrinelli, projelerini gerçekleştiremez, çünkü 15 Mart 1972'de, Milano'nun dışında ıssız bir yerde, bombalanmış bir yüksek voltaj elektrik direği dibinde ölü bulunur.

Ölüme patlamanın yolaçtığı söylenmiştir. Polis, Feltrinelli'nin terörist bir eylem yapmak amacıyla bombaya fünye yerleştirdiği sırada bombanın elinde patladığını ileri sürmüştür.

Bu ölüm, günümüze kadar gizem perdesiyle örtülü bir olay olarak kalmıştır. Birçok kişi olayın nedenlerini araştırıp soruşturdu. Bunlar, aslında olayın cinayet olduğu kanısındadır. Feltrinelli gibi bir kişinin, polisin deyimiyle "terörist eylem" yapmak istemesi inandırıcı değildir. Üstelik, Feltrinelli o anda tümüyle korumasız, yalnız ve silahsız bulunmaktadır. Olay yerinde hiçbir silah bulunmamıştır. Bir ayrıntı daha, olayın cinayet olduğu varsayımını güçlendirmektedir. Milano polis komiseri ceset bulunmadan bir saat önce, bir cenaze levazımatçısını aramış, cesedi almalarını istemiştir. Ceset, İtalya'daki alışılagelmiş yasal sürece uyulmaksızın, savcı gelmeden önce morga konmuştur.

Gözlemciler, Feltrinelli'nin gözlüklerinin olay yerinde bulunmadığını da fark ettiler. Oysa, çok miyoptu ve sokağa hiçbir zaman gözlüksüz çıkmazdı. Bu koşullarda dinamit yerleştirmesi olanaksızdı. Suikast karanlık bir gecede yapılmıştı ve dramın yaşandığı yerde hiçbir aydınlatma da sözkonusu değildi. Dinamitlenen direk, savcının izni olmadan ve parmak izi alınmadan yerinden çıkarılıp bilinmeyen bir yere götürüldü. Feltrinelli'nin yolculuk ettiği öne sürülen kamyonet, kontak anahtarı çıkarılmış, kapıları sökülmüş ve terk edilmiş durumda bulundu. Ölünün üstünden çıkan belgeler çok acemice düzenlenmiş sahte belgelerdi. Feltrinelli gibi tanınmış birinin, böyle kabaca taklit edilmiş, uydurma kağıtlar taşıması da mantık dışıdır.

Cesedin fiziksel durumu da cinayet varsayımını güçlendiren bir başka kanıttır: Patlamada öldüğü söyleniyordu, oysa ellerinde ve yüzünde hiçbir yanık izi yoktu. Yanık yerine, kafatasında darbe izleri ve iç organlarında ezikler, yaralanmalar söz konusuydu, bu ise öldürülmeden önce dövüldüğünü yada işkence edildiğini gösterir. Feltrinelli'nin üzerinden çıktığı söylenen kağıtlar da itibarını sarsacak belgelerdi; cenaze levazımatçısında çalışan biri, bunları Milano polis komiseri Luigi Calabresi'nin, cesedin morga taşınmasından sonra, ölünün üzerindeki elbiselerin ceplerine yerleştirdiğini söylemiştir. Bu adam da 17 Mayıs 1972'de, yani Feltrinelli'nin öldüğü yıl, evinden çıkarken, kimliği bilinmeyen kişilerin saldırısına uğrayıp tabanca ile vurularak öldürülmüştür.

Birleşik Devletler'in Bolivya hükümetine askeri yardımı sürüyordu. 1 Ağustos 1967'de, bir USA Star C-141 uçağı La Paz uluslararası havaalanına indi. 15 tonluk savaş malzemesi taşıyordu. Sekiz gün sonra, gazeteci Alvaro Murguía, Bolivyalı askeri birliklerin yeni silahlarla modernleştirildiğini, makineli tüfekler, Arjantin yapısı otomatik MAP tabancaları, FAL makineli tüfekleri ve İsviçre'de imal edilen çok kullanışlı küçük UZI mitralyözleriyle silahlandırıldığını haber veriyordu.

Temmuz ayı sonlarında, gerilla birliğinden bazı adamlar kaçtı, bunlar yakalanıp cezaevine gönderildi. Adları Eusebio Tapia Aruni ve Hugo Silva Choque "Chingolo" idi ve Che bunlara kuşkulu unsurlar gözüyle bakardı. Bu tutuklular, Lagunillas'a götürülüp CIA ajanları tarafından sorgulandılar. Reque Terán'ın bizzat işkence ettiği Hugo Silva Choque Yüzbaşı Rolando Saravia ve ordunun bir bölüğünü gerilla bölgesi sınırına götürmeyi kabul etti. Burada ordu gerillanın depolarını ele geçirdi. Ayın 14'ünde, radyo şu haberi veriyordu: ordu gerillalara ait silahlara, ilaçlara, bazı önemli belge ve fotoğraflara elkoymuştu. Che günlüğünde şöyle yazmıştı:

"Biri konuştu mu ne? Kim? Belirsiz."

Ele geçirilen tüm belgeler değerlendirilmek ve incelenmek üzere Birleşik Devletler'e gönderildi. Bunları ABD'ye götüren III. şube (operasyonlar şubesi) şefi Albay Manuel Cárdenas Mallo ve Bolivya'da

askeri misyon görevlisi Binbaşı Quink idi. CIA ajanı bir subayın koruması altında, La Paz'dan Washington'a yolculuk yaptılar. Pentagon'un bir bürosuna gidip belgeleri teslim ettiler. Ertesi gün, Cárdenas Mallo CIA uzmanları grubunun düzenlediği toplantıya katıldı, bu uzmanların birkaçı Küba kökenliydi. Cárdenas onlara Bolivya'daki olaylarla ilgili bir brifing verdi.

26 Ağustos'ta, General Charles Porter *(foto 19)* Bolivya'ya geldi. ABD'nin Panama üssü komutanlığının şefiydi. Kuzey Amerikalı iki general ve iki albayla birlikte gelmişti. Amaçları gerillanın durumunu ortaya çıkarmaktı.

Danışmanlar sık sık Bolivya'ya konuk olarak gelir, onbeş günde bir, Bolivyalı askeri şefler ve La Paz'daki ABD askeri misyon üyeleri toplanıp olaylardaki gelişmeleri tartışırlardı.

Ağustos, gerilla için en zor ay oldu. Che'nin günlüğünde o günler açık bir anlatımla dile getirilmiştir:

"Savaşa başlayalı geçirdiğimiz en kötü ay kuşkusuz bu oldu. Belgelerin ve ilaçların bulunduğu tüm mahzenlerin düşmanın eline geçmesi, özellikle psikolojik yönden ağır bir darbe oldu. Ay sonunda iki kişinin kaybı ve at eti yiyerek geçen yürüyüş, çocukların moralini bozdu ve ilk vazgeçme Camba ile başladı. Aslında iyi de olurdu ama, bu koşullar içinde değil. Dışarıyla ve Joaquin'le bağlantı kurulamaması ve Joaquin'in grubundan tutuklanan iki kişinin konuşması çocukların moralini bozdu. Çektiğim hastalık bazılarında bir kararsızlık durumu yarattı; bunun sonucu, düşmana kayıplar verdirmemiz gereken son

çarpışmada yalnızca bir kişi yaralamamızda kendini gösterdi."

Ayın son günlerinde, hain Honorato Rojas, Joaquin'in gerilla grubunu, Puerto Mauricio'da, Río Grande nehrinin geçitlerinden birinde kurulan tuzağa götürdü. Bu tuzak, Yüzbaşı Mario Vargas Salinas'ın emriyle, VIII. Tümen birlikleri tarafından hazırlanmıştı. Gerillalar nehri geçerken, askerler iki yandan üzerlerine ateş etmeye başladı. Gerilla birliği çok kayıp verdi, ölenler arasında Gerilla Tanya(*) da vardı. Bu katliamda birçok değerli insan hayatını kaybetti. José Castillo Chávez, "Paco" hayatta kaldı, tutuklanarak Valle Grande'ye götürüldü. Burada CIA ajanı Julio Gabriel Garcia tarafından sorguya çekildi. Bolivyalı askerler, gerillaların elbiselerinde buldukları belgeleri ABD ajanlarına verdiler, bunlar da değerlendirilmek üzere ABD'ye gönderildi.

■ *Gerilla Tanya*

Gerilla Tanya *(foto 20)*, Laura Gutiérrez Bauer adını da kullanıyordu, fakat asıl adı Haydée Tamara Bunke Bider'di. Alman bir babanın ve Sovyetler Birliği'nde doğup daha sonra Arjantin'e yerleşen bir annenin kızı olarak Buenos Aires'te doğmuştu. Küba devrimi patlak verdiğinde, Tanya Küba'ya gitmeye ve sosyalist devrime destek vermeye karar verdi. 1963'te, Küba haberalma servislerindeki görevi için kendini yetiştir-

(*) İspanyolca metinde bu isimle anılmaktadır. Gerilla Tanya'nın gerçek adı Haydée Tamara Bunke Bider'di.

mek üzere, hummalı hazırlıklara ve eğitim çalışmalarına girişti. Bu eğitim dönemi, onu çok güç ve yüksek oranda riskli görevlere hazırlamak içindi. Mart ayı sonlarına doğru, Kumandan Ernesto Che Guevara, yerine getireceği gizli görevi ona ayrıntılarıyla anlattı. Bolivya'ya yerleşmesi zorunluydu. Böylece 1964 Ekim ayı başlarında, Tanya La Paz'a geldi. Kendini Laura Gutiérrez Bauer adıyla, etnoloji, arkeoloji ve antropoloji uzmanı olarak tanıtıyordu.

Tanya, Bolivya'nın başkentinde, sanatçı ve aydınlarla görüştü. La Paz'ın en ünlü gece kulübünde, Arjantin elçiliği görevlilerinden Ricardo Arce ile katıldığı bir davette yeni ve çok yararlı ilişkiler kurdu. Titicaca gölü kıyılarındaki lüks villalarda, yüksek sosyetenin eğlencelerine katılıyordu. Buraya silahlı kuvvetlerin üst rütbeli subayları, bakanlar, siyasiler, hatta hatta General Barrientos bile gelir giderdi. Bir gün onunla da karşılaştı. Bolivya devlet başkanı, Tanya'ya çok ilgi gösterdi, sohbetleri canlı ve neşeli geçti. Tanya çok güzel bir kadındı, sempatik ve hoştu, doğuştan özellikle çekici bir kişiliğe sahipti, kültürlü ve bilgiliydi.

Sosyete hayatına katılması ona çok geniş bir arkadaş ve ilişkiler çevresi kazandırdı. Bolivya Dışişleri bakanlığı protokolünde yer alan kişilerle yakınlık kurdu. Bakanlıkta çok iyi tanınıyordu ve çok iyi ilişkileri vardı.

20 Ocak 1965'te, ülkede sürekli kalma izni aldı. Artık hükümetteki önemli kişilerle görüşüp konuşuyordu; Ovando gibi üst kademelerdeki kademeli askeri şefler, La Paz'da görevli diplomatlar, ünlü sanatçı-

lar, gazeteci-yazarlar ve aşırı sağ partilerden siyasi liderler arasında pek çok dostu vardı. Laura Gutiérrez Bauer, Bolivya yüksek sosyetesi semalarında, parlak bir yıldız gibi dolaşıyordu.

1 Ocak 1966 günü, La Paz'a büyük ve ünlü bir kozmetik ürünleri şirketi temsilcisinin geldiği görüldü. Mercy kod adını taşıyordu bu adam, gerçek adını ne CIA ne de Bolivya gizli servisleri hiçbir zaman öğrenemedi. Mercy'nin asıl görevi, Tanya ile ilişki kurmak, onun nerede bulunduğunu öğrenmek, ona ailesinden ve arkadaşlarından haberler iletmek ve özelikle de Küba'da elde edilen operasyonel teknik bilgileri tazelemekti. Tanya'ya, gizli görüşmeler için yeni radyo frekanslarını da öğretti.

10 Temmuz 1966'da, Tanya bir mesaj aldı ve derhal, gerillanın ülkeye gelişiyle ilgili hazırlıklara girişti. Depo olarak kullanılmak üzere bodrum katları kiraladı, şifreli mesajlar göndermek için manyetik bantlar hazırladı, bunlara benzer birçok iş yaptı. Che geldiğinde, onunla buluştu ve yeni bilgileri iletti.

1966 Aralık ayının sonlarıydı. Tanya, Nacahuasú'ya gitti ve ayın 31'inde Che ile bir görüşme yaptı. Bolivya ormanlarında, yeni yoldaşları ile yeni yılı karşıladı. 1 Ocak 1967 günü Che ona, Arjantin'de birçok gizli görev için talimat verdi. Genç kadın ertesi gün La Paz'a döndü ve oradan da Arjantin'e geçti. Tanya üzerine aldığı tüm görevleri başarıyla tamamladı ve 1967 Martında, Réjis Debray ve Ciro Roberto Bustos'u yanında getirmek amacıyla gerilla kampına geri döndü.

Bir gün, keşfe çıkan Che'nin dönüşünü beklerken, Vicente Rocabado Terrazas ve Pastor Barrera Quintana'nın kaçtığını farkettiler. Bu kaçaklar Tanya'nın gerillalarla birlikte olduğunu, ciple Camiri'ye gidip geldiğini resmi makamlara bildirdiler. Kaçaklar bu haberleri Bolivya ordusuna ve CIA haberalma servislerine duyurmuşlardı. Tanya'nın kullandığı araç saptandı ve Tanya gerilla birliğine bağlı bir kişi olarak mimlendi. Che günlüğünde şöyle yazar:

"Herşey, Tanya'nın teşhis edildiğini gösteriyor; eğer öyleyse iki yıllık titiz ve sabırlı bir çalışma boşa gitti demektir."

Bolivya ve CIA gizli servisleri, Laura Gutiérrez Bauer'in yeraltı çalışmaları konusunda hiçbir şey bilmiyordu. Fakat iki kaçak onları bu önemli konuda uyardı. Tanya, üzerine hiç kuşku çekmeden, Bolivya yüksek sosyetesinin başkalarına kapalı çevrelerinde çalışmasını sürdürmüştü. Üstlendiği görev çok önemliydi. Tanya'nın apartman dairesi arandığında, yalnızca Bolivya'da üst düzeydeki mevkilerde bulunan kişilerin, kültürel ve politik yaşamın, sosyete yaşamının kilit noktalarını tutan önemli kimselerin fotoğrafları bulunmuştu. General Barrientos ve Ovando ile çekilmiş fotoğraflar bile vardı bunlar arasında. CIA ajanlarının, Bolivya gizli servislerinde görevli subayların buna çok canları sıkılmıştı. Tanya'nın not defterinde yazılı isim, adres ve telefon numaraları, gerilla savaşı ve kentlerdeki destek ağı ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan kişilere aitti. Bu kimselerden çoğuna baskı yapıldığı doğrudur, fakat bunlar etkili ve hükümet çevrelerine yakın kişiler olduklarından hemen serbest bırakıldılar.

■ *Bolivya Halkı Yoğun Baskılarla Karşılaşıyor*

CIA ve haberalma servisleri, mahzende buldukları ve 31 Ağustosta pusuya düşürdükleri grubun üzerlerinden çıkan fotoğraf ve belgeleri değerlendirdi. Pek çok ilişkiyi açığa çıkarmada bu bilgilerden yararlandılar; bu belgelerde isimlerine rastlanan başka kişilerin hayatı da tehlikeye girdi. Bolivya gizli servisleriyle eşgüdüm halinde, çok büyük bir titizlikle, kılı kırk yararcasına bir operasyon hazırladılar ve bunun etkisi Eylülün ilk günlerinde hissedilmeye başlandı. Doktor Hugo Lozano'nun evi ve muayenehanesi 5 Eylül günü arandı. Lozano, kent destek ağının telsiz operatörüydü, yeraltına geçmeyi başarmıştı. Ayın 14'ünde, La Paz üniversitesinde felsefe dalı öğrencisi olan Loyola Guzmán Lara *(foto 21)* tutuklandı. Bu genç kız da gerillanın parasal işlerini yönetmekle suçlanıyordu.

Basında, Loyola Guzmán Lara'nın, İçişleri Bakanlığı binasının ikinci katından atlayarak intihar girişiminde bulunduğu haberi yayınlatıldı. Bu bakanlıkta başka "intihar" girişimleri de olmuştu. Genç üniversite öğrencisi Roberto Moreira Montesinos'un da güya intihara kalkıştığı bildirilmişti.

Üniversite profesörlerinden César Chávez Taborga ve Gonzalo Ramírez Alcazar tutuklandı. Onlar da gerilla için casusluk hizmetinde bulunmakla suçlanıyordu. Daha pek çok profesör ve öğretmenin akıbeti aynı oldu, bunun sonucunda eğitim sektörüyle ilgili sendika tepki gösterdi, meslektaşlarını desteklemek

için süresiz genel greve başladılar. Kırsal bölgelerdeki eğitmenler de aynı dayanışma tavrı içine girdiler.

La Paz'dan iki yüz yetmiş kilometre uzaklıktaki Oruro kentinde, gergin bir ortam içersinde kitle gösterileri yapılıyordu. Asteğmen Esedín Alarcón, üniversitede öğretim görevlisi olan Néstor Nógales'i dövmeye kalkışınca olaylar patlak verdi. Nógales'in arkadaşları sokaklarda yürüyüşler düzenledi, polis bunlara karşı el bombası, gözyaşartıcı gaz kullanmak ve üzerlerine ateş etmek zorunda kaldı. Birçok öğrenci yaralandı. Bunlardan biri, üniversite öğrencisi Justino Durán, sabahın dördünde, Oruro Hastanesinde öldü. Bu ölüm, gerginliği ve protestoları arttırdı, artık kentin tüm kesimleri olayda yerini almıştı. Öğrenci Birliği, kırk sekiz saatlik yas ilan etti. Cenaze, Yüksek Eğitim Merkezi tören salonuna getirildi, başında arkadaşları sürekli nöbet tutuyordu. Ülkenin başka kentlerindeki üniversiteler de yasa katılmıştı.

Barrientos, polis ve güvenlik görevlilerinin şefleriyle bir toplantı yaptı. Onlara, silahlı kuvvetler ve polisin ülkede istikrarı sürdürmekle yükümlü kurumlar olduğunu hatırlattı:

"Son derece sert önlemler alabiliriz, ancak bunlar kesin ve geri dönülmez olacaktır, çünkü güney-doğu ormanlarında gerillalar varsa, kentlerde de aynı gerillalar grevlerden, şiddetten ve toplumsal çalkantılardan yararlanıyor."

Barrientos bu koşullarda, silahlı kuvvetler ve polisin meşru savunma durumunda bulunduğunu ileri sürdü. Gerillalardan söz ederken de şunları söyledi:

"Bunlar canları ne isterse onu yapıyor, keyiflerine göre bayrak değiştiriyorlar."

Bu açıklamaların ardından, baskılar gerillaların ailelerine yöneltildi. Gerillalarla yakınlığı, samimi ilişkileri olanlara, kim olursa olsun, suçlu gözüyle bakılıyordu. Turistik Sorata bölgesinde, Isabel la Católica alanı yakınlarında, CIA'nin gözaltı hücreleri olarak kullandığı bodrumlar her zaman tıklım tıklım doluydu. CIA ajanları sorgulamalara bizzat katılıyordu. Tutukluların listesi uzundu. Bolivyalı yetkililer, yüzlerce kişinin gözaltında tutulduğunu inkar etmiyordu. Camiri'de, Réjis Debray'in savunmasına ilişkin tüm belgeler çalınmıştı. Babası tehdit edildi; ülkeden çıkmaya zorlamak için yaşlı adama ateş ettiler. Bu arada, Mayıs başlarında, Bolivya gizli servisleri ve CIA, Debray'in annesini de sıkı takibe aldı. Tüm telefon konuşmalarının dinlenmesi ve banda geçirilmesi için özel talimatlar verildi. Bolivya'daki Fransa elçisi Bay Dominique Ponchardier'ye gelince, o da adım adım izleniyordu, kültür ataşesi Gérard Barthélemy de öyle. CIA, telefon konuşmalarını da sürekli dinliyordu. CIA ajanı subaylar, yurttaşı Réjis Debray'e sempati gösterdiğine göre, Fransız kültür ataşesinin güvenilir bir kişi olmadığı kanısındaydılar. CIA ajanları, ataşeden sözederken hakaret dolu kelimeler kullanıyor, Haiti uyruklu bir melezle evlendiği olgusunu kullanarak, çevreye onun hakkında utanmazca dedikodular yayıyorlardı.

Ciro Roberto Bustos'un eşi Anna María Castro, özellikle çok yakından izleniyordu. Ajanlar onun üzerinden gözlerini ayırmıyor, her konuşması dinleniyor-

du. Aynı taktik, Réjis Debray'in arkadaşı Elizabeth Burgos'a da uygulandı.

Baskılar eylülde de bitmedi, daha şiddetlenerek sürdü gitti. Gerillalarla ilişki kurmaktan suçlu bulunup uzun süreli hapis cezası verilenlerin sayısı ikiyüzü buluyordu.

■ *Amerikalılar Bolivya'ya Silah Gönderimini Denetliyor*

Ağustos 1967'den başlayarak, ısrarlı söylentiler ortalığa yayıldı: Kuzey Amerikalı askeri danışmanlar, silah satış operasyonlarında mafia ve gangsterlerle anlaşmazlığa düşmüştü. Şili'nin Arica limanından kalkan bir yük gemisinin ambarlarındaki silah ve cephaneye el konulunca rezalet ayyuka çıktı. Bu savaş malzemesi hiçbir zaman Bolivya'ya ulaşamadı. Bolivya'nın iyi haber alan kaynaklarına göre, La Paz'daki CIA bürosu, Washington'u bu kazançlı silah alışverişi trafiğinden haberdar etmişti. Pentagon temsilcileri ve bu büronun üyeleri arasında bazı işlerin yolunda gitmediğini de belirtmek gerekir. Kıskançlıklar, rekabet, anlaşmazlıklar gırla gidiyordu; olaylar açıklığa kavuştuğunda bu çelişkiler daha da şiddetlendi. 2 Eylülde, ABD Dışişleri Bakanlığında, Bolivya ve Şili ile ilgili işlere bakan büronun yöneticisi Patrick Morris'i, CIA'nin verdiği bilgilerin doğruluğunu araştırmak ve Kuzey Amerikalı memurlar arasında süregelen sorunları incelemek üzere Bolivya'ya gönderdi.

19 Eylülde, Fransız profesör Suzanne Robert tutuklandı. Bu genç kadını, gerilla birliklerine silah sat-

ma suçlamasıyla, silah kaçakçılığıyla ilgili bir işe bulaştırmak istediler. Bir gün sonra, ABD elçiliğine ait bir diplomatik bavul kayboldu. Bu bavulun içinde çok miktarda fotoğraf, belge, çekler, resmi evrak bulunduğu söyleniyordu. Bu bavul, Bolivya başkentinin merkezinde, Braniff International Havayolları şirketi aracılığıyla, diplomatik misyon bürolarına nakli sırasında kaybolmuştu. Sonraları, Bolivyalı kaynaklarca, ondört yaşında yoksul bir gencin birkaç pezo karşılığında bavulu çaldığı açıklanacaktı. Bu çocuk valizi Camacho caddesine yakın bir sokak içinde, hemen harekete hazır bekleyen askeri cipteki sivillere teslim edecekti.

Valizde, Patrick Morris'in silah kaçakçılığı ve silah trafiğine ilişkin raporları ve araştırmalarının sonuçlarını gösterir belgeler bulunduğu ileri sürülüyordu. Kuzey Amerikalı askeri danışmanlar, Washington'daki şeflerine bazı gerçekleri açıklayabilmek için zamana ihtiyaç duyuyorlardı. Bu hırsızlık olayı, Washington'dakileri oyalamak için tasarlanmış bir düzendi.

21 Eylülde, ABD silahlı kuvvetler görevlileri La Paz'a geldi. Amaçları, suçlamalarla ilgili araştırmalar yapmaktı. Onbeş tonluk savaş malzemesinin nakil ve boşaltılmasının gözetimiyle de yükümlüydüler. Taşıma sırasında, yükün bir kısmı kayboldu. Kaybolan yük konusunda yapılan soruşturma, Bolivya askeri çevreleri, ABD'li danışmanlar ve CIA ajanı görevliler arasında farklı yorumlara yol açtı. Bazı Bolivyalılar, yükün hiçbir zaman gönderilmediğini, bazıları da Kuzey Amerikalıların bunu başka yerlere sattığını ileri sürüyordu. Şili silahlı kuvvetlerini de hırsızlıkla suçlayanlar vardı, çünkü Şili ordusu yeniden silahlandırılıyordu.

Bir başka sürtüşme konusu da kaybolan diplomatik valizdi. Birleşik Devletler elçiliği görevlileri suçluların aranmasına devam edilmesi için polise baskı yapıp duruyorlardı.

Bu yüzden, çocuk yaştaki gençlere karşı, tiksinti verici, canice baskılar başladı. Bu yoksul çocuklar, Camacho caddesi ve çevresinde ayakkabı boyar, gazete satar, bazen de dilenirlerdi. Bunların çoğu tutuklandı, cezaevlerine kapatıldı, dövüldüler, diplomatik bavulu kimin çaldığının öğrenmek, onlardan bilgi alabilmek için insafsızca işkenceden geçirildiler.

11 Ekim 1967'de polis ondört yaşında bir gencin, garip biçimde "intihar ettiğini" açıkladı. Bu genç, Bolivya'nın başkentinde, Alonso de Mendoza alanında rus ruleti oynarken yaşamını yitirdi deniliyor, olay gazetelerde böyle duyuruluyordu.

Bir gün sonra, La Paz'da yayınlanan *Presencia* gazetesi aşağıdaki haberi verdi:

"Dün saat 20:00'de, bireylere karşı işlenen suçlar şubesinden iki detektif, ondört yaşındaki Oscar Cordero Zapata'nın cesedini buldu. Polis yetkililerine göre, bu genç silahla oynarken, kaza sonucu vurulmuş, mermi sağ şakağından girmişti. (.....) Polis, gencin yaşamına malolan kazaya yol açan silahı nereden bulduğunu araştırıyor."

Talihsiz gencin komşuları, bu dramın yaşandığı gün, İçişleri Bakanlığından ve DIC'ten birçok kişinin mahalleye, onun oturduğu eve geldiğini söylüyorlardı. Bu garip ziyaretçiler arasında, Albay Rafael Loayza da vardı. Çocuğu acımasızca dövdü. Ailesini ve komşula-

rını da, eğer olaya müdahale eder yada resmi makamlara haber vermek gibi saçma bir düşünceye kapılırlarsa öldürmekle tehdit etti.

Penceresinin ardında gizlenen bir komşu, albayın kurbanının üzerine ateş ettiğini görmüştü. Birkaç saat sonra çocuğun cesedini, Alonso de Mendoza alanında buldular.

Bolivyalı haber alma kaynakları, çocuğun söz konusu diplomatik valizi çalanın kim olduğunu bildiğini ileri sürdüler. Hırsızlığın gerçek sorumlularının kimliğini ortaya çıkarmaya yarayacak ipuçlarını bildiğinden, susturulmak için katledilmişti.

Öte yandan, hükümet ve silahlı kuvvetler çevrelerinde, napalm bombalarının kullanılacağına ilişkin endişe verici haberler giderek yayılıyor, bu silahın yol açacağı zararlar tartışılıyordu. Bolivya'nın doğusundaki ormanlarda çıkan müthiş bir yangın ağaçları ve fidanları kül etmiş, bölgedeki tarlalar da kavrulup gitmişti. Yangının birkaç hafta sürdüğü söyleniyordu. Haber ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayıldı, kamuoyu şok geçirmişti. Askerler durumun vahim olduğunu kabul etmek zorunda kaldı; ancak yağmurun bu felaketi önleyebileceğini duyurdular.

Bu sırada, Kuzey Amerikalılar Bolivya'ya üşüşmeye devam ediyorlardı. Gazeteci Jorge Rossa, Albay Owens adında, garip bir kişinin Güney Vietnam'dan geldiğini anlatır. Bu adam, orada işgalci yankee'lere erzak ve savaş malzemesi getiren trenlerden sorumluydu. Yanında iki asker daha vardı albayın, bunların adları da Lee ve Donavan'dı.

■ *Kuzey Amerikalıların Bolivya'ya Gelişlerine Halkın Tepkisi*

18 Eylül 1967'de, *El Diario* gazetesi Cumhurbaşkanı Yardımcısı Luis Adolfo Siles Salinas'ın *(foto 22)* ve ABD'li müfettişlerin Ranger (korucu) alayının talim ve eğitimini tamamladığını resmen bildirdi. Şeflere, subaylara ve erlere diplomaları verilmişti.

Bu alayın komutanı José Gallardo, ABD'den gelen danışmanların, Bolivyalı askerlerin kazandığı yeni kişilikler için örnek oluşturduğunu açıkladı. Binbaşı Ralph Shelton da, Bolivyalı askerleri eğiten Kuzey Amerikalı onbeş uzman adına bir nutuk çekti. Shelton onlara, böyle bir mücadelede çok katı olmak gerektiğini söyledi. Şu sözlerle sesleniyordu erlere:

"Sizlerle gurur duyuyorum. Artık savaşmaya hazırsınız."

Zenteno Anaya, Shelton'a "Bolivya'nın ebedi dostu" unvanını verdi, çalışmalarından dolayı onu kutladı. Ardından Siles Salinas konuştu. Tören altı yüz kırk Ranger askerinin, Vietnam'daki USA birliklerinin tarzında yeşil bereli ve üniformalı resmi geçidiyle bitti.

La Paz'da, önemli bir aydınlar grubu, Ulusal Direniş Koordinasyonu'nu kurmuştu. *Manifiesto a la Nación*'u yayınladılar. Bu belge, elden ele gizlice dolaşıyordu. Temel sorun belirtilmişti bu belgede: Bolivya'da halkı Amerikan emperyalizminin müdahalesine karşı yurdu savunmak üzere seferber etme zamanı gelmişti. Manifestonun bir bölümünde şunlar yazılıydı:

"Ülkemizi yöneten Barrientos yada Ovando değil, ABD'dir. ABD'nin tasarısı, ekonomimizin stratejik sektörlerini işgal etmek, ülkemizdeki toplumsal yaşamın aktif elemanlarını yok etmek yada kıpırdayamaz duruma getirmek, gitgide ve sistematik biçimde, Bolivya'ya ulusal kimliğini kaybettirmektir."

Manifesto şu sözlerle bitiyordu:

"Örgütlenme zamanı geldi. Tek amacımız, bizden nefret eden, bizi hor gören, en kutsal değerlerimizin üzerine tüküren yabancı istilacının etkisini hakettiği orana indirmektir. Bolivyalıların, işgalcileri dışarı atmak için güçlerini birleştirme saati geldi çattı. Bize gelince, ileride başımıza gelecekleri hesaba katmaksızın, halkımızı daha fazla beklemeden askeri müfrezeler kurmaya çağırıyoruz. Yurttaşlarımızı, eski kimliğine kavuşmak, yine özüne dönmek zorunda olan ulusumuzun kurtuluşu için silahlı birlikler oluşturmaya çağırıyoruz. Ülkemizi işgal etmeye kalkışanlara karşı direnelim!"

Manifesto a la Nación gizliden gizliye ev ev dağıtılırken, Kuzey Amerikalı askerler, danışmanlar ve denizciler ülkeye doluşmaya devam ediyordu. 5 Ekim 1967'de *El Diario da La Paz* gazetesi, Cachabamba'dan pazar günü bu kente Amerika Birleşik Devletleri'nden doktorlar geldiğini, bunların Kuzey Amerikan hava kuvvetlerine ait Hercule tipi bir uçaktan indiklerini bildiriyordu. Bu uçak silahlı kuvvetlerin, ülkenin güney-doğusundaki gerilla operasyonlarına katılan helikopterleri için yedek parça da getirmişti.

Gazete, bu bilginin Cochabamba'daki 2 nolu hava üssü şefi Binbaşı Victor Lara'dan alındığını habere

eklemişti. Basın bildirisi, Hercule uçağını görenlerin, bu büyük hava taşıtının bazı subay ve deniz piyadeleri de getirdiğini söylediklerini belirtiyordu.

Ranger birlikleri, gerilla bölgesine girmeye çalışırken, gerillalar Alto Seco karakolunu ele geçirdi. Higuera yakınlarında, Picacho'ya dek ilerleyip Eylülün 26'sında Higuera'ya vardılar. Aynı gün, Jagüey denilen küçük yerleşim merkezine yöneldiler. Burada ordu onlara pusu kurmuştu. Bu pusu yüzünden, Coco Peredo, Manuel Hernández Osorio ve Mario Gutiérrez Ardaya hayatını kaybetti. Askerler, naaşlarını Pucara kasabasına götürdü, bir eşeğe bağlanmıştı bu cansız insan bedenleri. Bu davranış, kasaba sakinlerinde öfke dolu tepkiler uyandırdı, çünkü sıradan paketlermiş gibi fırlatılıp atılmıştı ölüler; sanki insan ölüsü değildi bunlar. Daha sonra, naaşlar Valle Grande'ye götürüldü. Ölülerin üzerinde bulunan belgeler CIA ajanlarından Julio Gabriel Garcia ve Félix Ramos'a teslim edildi. Onlar da bu belgeleri Birleşik Devletler'e gönderdiler.

Pusudan sonra, "León" denilen Antonio Dominguez ve "Camba" denilen Orlando Jiménez Bazán, bir daha yoldaşlarının yanına dönmediler. İlki orduya teslim oldu, ikincisi ise olaydan iki gün sonra yakalanıp hapsedildi. Valle Grande'ye götürüldüler. Burada Barrientos'un karşısına çıkarıldılar. Devlet başkanı, onlara hükümetle işbirliği yapmaları koşuluyla bir takım güvenceler vereceğini vaat etti. Ardından, CIA ajanları Félix Ramos ve Julio Gabriel García bu iki eski gerillaya işkence yaptı. Tutuklulara Barrientos'un vaatlerini unutmalarını, onun otoritesinin artık zayıfla-

dığını, kararları CIA ajanlarının verdiğini söylediler. Onların gözünde, bir gerillanın hayatının hiçbir değer taşımadığını da sözlerine eklediler. "Léon" gerillanın bileşimi konusunda önemli bilgiler verdi. Kaç kişi kaldıklarını da söyledi. Her birinin, özellikle de Che'nin sağlık durumunu anlattı. Yoldaşlarının ona "Fernando" dediğini belirtti. Sorulan tüm sorulara dosdoğru cevaplar verdi. "Léon", Debray ve Bustos'a karşı tavır almayı, yetkililer nasıl isterse öyle ifade vermeyi, yararlı ve zorunlu gördükleri her konuda onları bilgilendirmeyi vaat etti. Bunun üzerine "Léon" Camiri'ye götürüldü. İşittiği herşeyi, anında yetkililere iletmek koşuluyla Ciro Roberto Bustos ile aynı hücreye kondu.

26 Eylüldeki pusu, üç değerli yoldaşın kaybı, "Camba"nın tutuklanması ve "Léon"un kaçması gerilla birliğine ağır darbeler indirdi. Önceden yapılan planlar değiştirildi, gerilla kolu artık başka bir yol izleyecekti. Üstelik, "Léon" ilaçların çoğunu ve erzakın bir bölümünü taşıyordu, çünkü hastalar ve güçsüz kalan gerillalar bu yükü kaldıramıyorlardı. Tüm bu gelişmeler, gerilla için yeni zorluklarla karşılaşmak demekti.

■ *Kent Destek Ağı*

Bolivya gizli servisleri ve CIA, gerillanın kent destek ağının bazı üyelerini tutsak almıştı. Ama, yine de bu ağın üyelerinin çoğu yeraltına çekilmeyi başarmış, yoğun baskıları boşa çıkarmıştı. Bazı buluşma yerleri ve mahzenler talan edilmekle birlikte, çoğu bulunamamıştı.

Gerilla partizanları, Sucre, Santa Cruz, Camiri ve gerilla bölgesinde kurulu yerleşim merkezleri arasında uzun yol kamyon sürücüsü olarak çalışırlardı. Yollarda, kent ve kasabalarda yapılan aralıksız ve sistematik kontrollere rağmen, kimse onları bulup ortaya çıkaramamıştı.

Baskılar sürüp giderken, La Paz'a, Nataşa adında genç bir kadın geldi. Gerillanın dost destek ağının üyesiydi ve Nataşa kod adıyla bağlantı elemanı olarak çalışıyordu. Kentin yoksul mahallelerinden birinde, bir elbise satıcısının kulübesinde, Rodolfo Saldaña ile gizlice buluştu. Bolivyalı yetkililer, bu buluşma yerini hiçbir zaman öğrenemediler; destek ağında çalışan partizanların kimliğini, burada kimlerin çalıştığını da öğrenmeyi başaramadılar. Gizli servislerin burnunun dibinde, iyi eğitilmiş elli Bolivyalı devrimci, gerillayla birleşmeye hazırlanıyordu.

Bolivyalı istihbarat servisleri ve CIA, La Paz'ın göbeğinde yayın yapan gizli radyo vericisini de bulup yok edemediler. La Paz'daki silah deposu bulunamadı, gerillanın müdahale etmeyi kararlaştırdığı başka kentlerdeki silah ve cephane mahzenleri de ele geçirilemedi.

Devlet kademelerinde, İçişleri Bakanlığı bürolarında, kışlalarda çalışan yada buralarla bağlantı kurabilen birçok kişi önemli bilgiler ilettiler, silah ve erzak sağladılar. Bunlar kimdi? Hiçbir zaman öğrenilemedi, adları bilinmemektedir.

Bolivya-Peru sınırı yakınlarındaki Puno ilinin kent destek ağı grubu, hiçbir zaman ortaya çıkarılamadı.

Gerilla kamplarının kurulduğu, Cordilleras bölgesinin başkenti olan, Lagunillas kenti için de aynı şey söz konusudur. 20 Aralık 1966'da, Che şöyle yazıyordu:

"Sonunda Ricardo, İvan ve Coco'nun, Camiri'den uçakla gitmelerine, cipin burada kalmasına karar verildi. Döndükleri zaman Lagunillas'a telefon edip burada olduklarını bildirecekler; Jorge, akşam olumlu birşey olup olmadığını soracak ve haber getirecek."

Bu not Lagunillas'ta telefonu olan ve gerillalarla bağlantı kuran, onların güvenini kazanmış bir kişinin bulunduğunu varsaymamıza yol açıyor. Yoksa Che onlara, Camiri'ye gelir gelmez telefon etme talimatı vermez ve Jorge Vazquez Viana'nın akşam haber toplamasını öngörmezdi. Aynı gün, Che şunu da yazmıştı:

"Saat 1'de, La Paz'la bağlantı kuramadık."

Demek ki, birisi Bolivya başkentinden telsizle haber gönderiyordu.

■ *Yuro Boğazındaki Çatışma*

Gerillalar, Ekimin ilk günlerinde Higuera yakınlarındaki bölgede kaldılar. Ayın 6'sında bir boğaz geçidine varmışlardı. Bir brandanın altında yemek pişirdiler. Ertesi gün yollarına devam ettiler. Yürüyüş çok yorucu olmakla kalmıyor, gerilla kolu çok büyük zorluklarla ilerliyordu. Perulu "Chino" gözlüklerini yitirmişti, artık el yordamıyla yürüyordu. Bu koşullarda yürümek onun için çok güçtü, gözlüksüz kör gibiydi. Gerillaların birçoğu hastaydı. O bölgede bitki örtüsü yoğun ve

dikenliydi. Uçurum kenarlarında, her an çökme tehlikesi olması ve yol bulunmayışı gece yürüyüşlerini olanaksız hale getiriyordu. Gündüz, yürüyüş koşulları son derece zordu, karmaşıktı, çünkü arazi ağaçsızdı; bodur bitkiler sert ve yapraksızdı.

Kahraman Gerilla'nın 7 Ekimde yazdığı notların son paragrafında şu sözler dikkat çekiyor:

"Ordu, kuşatılan 37 kişilik gerilla grubunun geçişini engellemek için, Serrano'da 250 kişi bulunduğu ve Acero ile Oro arasındaki bölgeye sığınmış olduğumuz yolunda bir haber yayınladı. Ama bu bir şaşırtmaca olsa gerek."

Bolivya kaynaklarına göre, bu bilgiler Ovando'nun inisiyatifiyle açığa vurulmuştu. Amaç, VIII. Tümen şefinin formüle ettiği emre ağırlık kazandırmaktı. Bu emir Eylül sonlarında verilmişti: Higuera çevresinde mevzilenen birlikler, Azero ve Oro nehirleri havzasına doğru yer değiştirecekti. Askeri şef, gerilla birliklerinin bu bölgeye doğru yöneldiğini ileri sürüyordu.

Bir başka kaynaktan, Ovando'nun düşüncesinin, eylem bölgesi çevresinde, gerilla ile uzaktan çarpışmak, göğüs göğüse vuruşmamak olduğu öğrenildi. Koşullardan yararlanmak ve Kuzey Amerikalıların desteğini en iyi biçimde kullanmak, orduyu eğitmek ve sağlam teknik araçlarla donatmak gerekiyordu. Ovando, Barrientos'un kısa bir süre içinde görevinden alınacağından emindi. Gerilla savaşlarının sona ermesi de onun çıkarına uygundu, çünkü Barrientos'un safdışı edilmesinden sonra, silahlı kuvvetlerin kontrolü kesinlikle kendisinin eline geçecekti. Bu durumda, milliyetçi-devrimci hareketin farklı bileşenlerinin liderleri de

onunla birleşecekti. Politik ve askeri kontrolü ele geçirmesi, onun devlet başkanlığına yükselmesini sağlayacaktı. Bu nedenlerle, Ovando'nun stratejisi öteki subaylarca da kabul edildi. Yine de, Ovando'nun 5 Ekimden önce Higuera çevresinden geri çekilme emri yerine getirilmedi. Askerlere komuta eden Binbaşı Miguel Ayoroa Montaño *(foto 23)*, akılcı bulmadığı, hatta mantıksız saydığı bu plana kesinlikle karşı çıkmıştı.

4 CHE'NİN ÖLDÜRÜLMESİNDE CIA'NİN ROLÜ

■ *8 Ekim 1967*

İnti Peredo şöyle yazar:

"8 Ekim sabahı soğuktu. Ceketi olanlar sırtlarına geçirdi. İlerleyişimiz yavaştı, çünkü Chino geceleri çok güçlükle yürüyordu. Moro'nun sağlığı giderek kötüleşiyordu. Sabahın saat ikisinde, biraz dinlenmek için durduk. Dörtte, yine yürümeye başladık..."

Gerillalar bir dere kenarında su içmek için durduklarında, askerlerin casusu olan ve bölgede dolaşıp duran Pedro Peña tarafından görüldüler. Casus, köylü kılığına bürünmüştü. Elinde tuttuğu lambayı söndürdü, ne olup bittiğini gözlemek için gizlendi. Sonra, Higuera'ya giderek, ordunun A bölüğünde takım şefi olan Teğmen Carlos Pérez Panoso'yu aradı. Gördüklerini ona anlattı. Teğmen telsizle çevrede yığınak yapan birliklerin askeri şefleriyle bağlantı kurdu. Bolivyalı askeri güçlerin yanısıra, her biri yüz kırk beş kişilik iki Ranger bölüğü de gelmişti. Kuzey Amerikalı danış-

manların eğittiği ve elemanlarını seçtiği otuz yedi askerden oluşan bir bölük de bölgede mevzilenmişti. Üstelik, öteki birlikler de harekete geçmiş, Yuro'ya doğru yaklaşıyorlardı.

Sabahın saat 5:30'unda, gerillalar kurumuş nehir yatağının iki kolunun birleştiği noktaya vardılar. İnti Peredo o anları şöyle anlatır:

"Gün ağarırken güzel bir güneş doğdu; aydınlanan araziyi dikkatlice gözden geçirmemizi sağladı. Daha sonra San Lorenzo nehrine gidebilmek için bir tepeyi aşmamız gerekiyordu. Güvenlik önlemleri arttırıldı, çünkü boğaz ve tepeler çıplaktı, ağaçsızdı, bitki örtüsü bodurdu, gizlenmek olanaksızdı. Che durumumuzu şöyle analiz etti:

Bize perspektif olarak ne kalıyordu? Geriye dönemezdik. Üzerinde yürüdüğümüz patika açıklıktı, askerlere kolay bir av olmamız işten bile değildi. Daha fazla ilerleyemezdik de, çünkü dosdoğru düşman mevzileri üzerine gidecektik.

Che, geriye kalan, uygulanabilir tek kararı aldı. Yandaki küçük kanyon içine gizlenme emri verdi, mevziler için elverişli yerleri belirledi. Sabahın 8:30'uydu. Merkez ve kanyonun iki yanı üzerine dağılmış on yedi kişiydik. Beklemedeydik. Che durumu hızla analiz etti. Askerler bize sabahın onu ile öğleden sonra bir arasında saldırırsa, güçsüz durumda kalacaktık; çemberden kurtulma şansımız sıfırdı. Çünkü uzun süre direnmemiz olanaksızdı. Saat bir ile üç arasında saldırırlarsa, onları zararsız hale getirme olanaklarına sahip olabilecektik. Çarpışma öğleden sonra üçte yada daha geç başlarsa, olanakları-

mız daha da artacak, çünkü akşam yaklaşacaktı. Ve gece gerillanın doğal yoldaşıydı."

Pombo, Che'nin hareketi düzenlediğini, nereye gidilmesi gerektiğini, stratejik bakımdan nerede yeniden gruplaşmanın uygun olduğunu belirlediğini anlatır. Che savunma konumuna geçmiş ve birçok emir vermişti: eğer ordu boğazdan girmeyi deneyecek olursa, sol yakaya çekilmek gerekecekti; sağ yandan saldıracak olurlarsa boğazın üstüne tırmanmak daha doğruydu. Bu son taktiği, saldırı yukarıdan gelirse de uygulamak zorundaydılar. Sol yakadaki bir yer, yeniden biraraya toplanmak için uygun nokta olarak belirlendi. O anda Yuro Boğazında bulunuyorlardı; uzunluğu bin beşyüz metre, eni altmış metreydi, içinde akan küçük derenin genişliği ise iki-üç metreden fazla değildi.

■ *Çatışma Başlıyor*

"Savaş 13:30'a doğru başladı. Ordunun karşılaştığı sert direniş saldırıyı yavaşlattı. Bu geçitten çıkma olasılığı artık hemen hemen hiç yoktu. Çünkü yamaçlar, daha önce söylendiği gibi sarp ve ağaçsızdı. Askerler kolayca nişan alıp gerillaları vurabilirdi. O sıralarda B bölüğünün yüzbaşısı olan Gary Prado, operasyon alanına gitti ve Valle Grande'yi savaşın başladığı konusunda uyardı. Acil olarak helikopterler, uçaklar ve askeri takviye kuvvetleri gönderilmesini istedi. Oraya napalm bombası yüklü AT-6 savaş uçakları yollandı, fakat bombalar kullanılmadı, çünkü gerillalarla askerler birbirlerine çok yakındı. Uçaklar üslerine geri gönderildi."

"Che bu boğazdan çıkmaya çalıştığında, ordunun çevirme harekatını tamamladığını farketti. Karşısında, Çavuş Bernardino Huanca'nın takımı vardı ve mitralyözler buraya yerleştirilmişti. Che yaralandı."

Bacağından yaralanan Che, tüfeği yararsız hale gelene, tabancasının mermileri tükenene kadar savaşmaya devam etti. Antonio, Arturo ve "Pacho" adındaki gerillalar yağan mermilerin altında sürünerek ilerliyor, hırsla direniyor, düşmana kayıplar verdiriyordu. Ama, tam ortalarına düşen bir el bombası Arturo ve Antonio'yu öldürdü, "Pacho"yu ağır yaraladı.

Che ve Willy'nin tırmandıkları yamaçta, üç asker bulunuyordu. Bunlar Balboa, Choque ve Encinas idi. Daha sonraları, iki gerillanın nasıl karşılarına çıktığını anlattılar. Yaralı olan Che'ydi. Onları ilk kez Balboa gördü. Tüfeğini doğrulttu ve "Durun!" diye bağırdı. Willy'nin, Che'yi özenle desteklediğini gördüler. Bu sırada başka askerler de Balboa'nın yanına geldi. Askerler, Che'nin elinde bir M-1 karabina tüfeği tuttuğunu, tüfeğin, namlusunun çarpma sonucu bozulması yüzünden kullanılmaz halde olduğunu anlattılar. Tabancasının şarjörü yoktu. Artık Che'nin yumruğundan başka silahı kalmamıştı. Askerler, assubay Bernardino Huanca'nın gelişini de hatırlıyorlardı. Che'ye yaklaşmış ve göğsüne bir yumruk indirmişti. Sonra kaba sözlerle alay etmiş, tehditler savurmuştu. Tam ateş etmek üzereyken, Willy Cuba araya girmiş ve otoriter bir tavırla şöyle bağırmıştı:

"Hayır! Kumandan Guevara o, saygı göstermek zorundasınız!"

Huanca buna pek inanmamıştı, karşısındakinin Che olduğundan kuşku duyuyordu. Bu nedenle, Gary Prado ile temasa geçti, o da kendisine iki gerillayı ikiyüz metre ötedeki bir ağacın yanına getirmesini emretti.

Gary Prado oradaydı. Prado telsizle Valle Grande'de kurulu askeri karargahı aradı, Yuro geçidindeki çatışma ve Che'nin yaralı olarak ele geçirildiği konusunda bilgi verdi. Bu mesaj 15:30'da iletilmişti. Metni şöyleydi:

"Saat: 14:50. Bugün Higuera'nın 7 km. kuzey-batısında, Jagüey-Racetillo boğazları mevkiinde. Saat 12:00'de. Harekat tamamlandı. Üç gerilla öldü, ikisi ağır yaralı. Bu bilgi askeri birlikler tarafından doğrulandı. Ramon ele geçirildi. Henüz doğrulayamıyoruz. Bizim tarafımızda 2 ölü ve 4 yaralı.

Saat: 15:30. Prado Higuera'dan bildiriyor. Ramon'un yaralı durumda ele geçirildiği doğrulandı. Emir bekliyoruz."

16:30'da çatışma alanı üzerinden bir helikopter geçti, fakat yere inemiyordu. Geçidin çevresinde kalan gerillalar helikoptere ateş ettiler. O zaman, pilot Higuera'daki askeri konaklama yerine doğru yöneldi. Yaralı askerleri alıp Valle Grande'ye döndü.

La Paz'a bir mesaj gönderildi:

"Ramon'un ele geçirildiği doğrulandı. 10 dakikadan beri durumunun ne olduğunu bilmiyoruz."

Askerler, Antonio ile Arturo'nun ölülerini götürdüler. Ağır yaralı olan "Pacho"yu da o durumda yürütüyorlardı. Che, bunu görünce üzüldü; askerlerden yaralıya tıbbi yardımda bulunmak için izin istedi, fakat önerisini reddettiler.

17:30'da ordu operasyon alanından çekilmeye karar verdi ve kasabaya döndü. Yürüyüş zordu. Che, çevresini kuşatan askerlerin arasında yürüyordu; ardından Willy Cuba geliyordu. İkisinin de elleri bağlıydı. Arkalarından "Pacho" geliyordu, durumu çok ağırdı, askerler koltuk altlarından tutuyordu. Öldürülen gerillaların naaşları en arkadaydı.

Kışlaya varmadan önce, Ranger taburu komutanı Miguel Ayoroa'ya rastladılar; yanında Valle Grande'deki alayın komutanı Andrés Sélich vardı; helikopterle gelmişti. Higuera belediye başkanı Aníbal Quiroga da oradaydı, yanında ölüleri yüklemek için getirdikleri katırlarıyla birlikte birkaç köylü vardı. Andrés Sélich, Che'ye küfürler yağdırdı, tehditler savurdu. Askerler Che'nin saatini ve üzerinde işlerine yarayacak ne varsa çekip koparark aldılar.

19:30'da, artık zifiri karanlık bir gece başlamıştı. Grup yerine vardı. Karanlıkta kerosen yağıyla yanan küçük lambaların ışıkları ve mumlar, yoksul köyün evlerini, kulübelerini aydınlatıyordu. Sessiz, ürkek köylüler, evlerinin pencerelerinden bu garip manzarayı büyük bir merakla izliyordu. Bazıları, gerillaları görmek için gölge gibi, yavaşça yaklaşıyordu.

Askerler, Che'yi Higuera'nın yoksul küçük ilkokuluna götürdüler. Bu, ağaçtan yapılmış bir kulübeydi, zemini topraktı, tahta perdeyle birbirinden ayrılmış iki odadan ibaretti. Elida Hidalgo, Juana Carrizales, Julia Cortés ve Cacho Talama burada bütün gün ders verirlerdi. Che, Antonio ve Arturo'nun naaşlarıyla birlikte, odalardan birine yerleştirildi. Ölüler yere atılmıştı. Askerler, Willy'yi, durumu giderek ağırlaşan "Pacho" ile birlikte, öteki odaya koymuşlardı.

■ *Higuera'da 8 Ekim Gecesi*

8 Ekim gecesi, Higuera askeri konaklama yerinde yaşanan olayların birçok tanığı vardı: Che, Willy Cuba, belediye başkanı Aníbal Quiroga, öğretmenler, telgraf memuru ile eşi Ninfa Arteaga ve o yoksul köyür sakinleri.

Askerler, gerillaları küçük okulda bırakmışlardı. Andrés Sélich ve Gary Prado tekrar okula geldiler, amaçları Che'yi sorguya çekmekti. Miguel Ayoroa da onlara katıldı. Sağ kalan gerillaları da yoketmek için kesin veriler ve bilgiler elde etmek istiyorlardı. Bunun için, Che'nin önceden kararlaştırdığı toplanma yerlerini öğrenmeleri çok işlerine yarayacaktı. Ancak, sorularına tam bir sessizlikle karşılık aldılar. Che ve arkadaşlarını konuşturamıyorlardı.

Sélich, Che'ye yeniden küfürler, hakaretler yağdırmaya başladı. Sakalını o kadar şiddetle çekiştirdi ki bir kısmını yoldu. Che'nin elleri bağlıydı, ama öfkelenerek tepki gösterdi. Bağlı ellerini öne doğru savurup,

onu dövmek için yanına yaklaşmakta olan Sélich'in yüzüne vurmak istedi. Che, tepkisini göstermek için yapabileceği tek şeyi yaptı: adamın yüzüne tükürdü. Sélich, yeniden Che'nin üstüne saldırdı. Bunun üzerine, Che'nin ellerini arkadan bağladılar.

Haydut Sélich ve beraberindekiler, telgrafçının evine dönüp orada, gerillalara ait ne varsa hepsini yağmaladılar. Maddi bakımdan değeri olan herşey, Rolex marka dört kol saati, 45 kalibrelik bir Alman malı tabanca, Solingen marka bir kama, iki pipo, yükseklik ölçen altimetre ve başka birkaç eşya, zaten önceden askerler arasında paylaşılmıştı. Ganimet, hiyerarşik sıraya göre dağıtıldı. Askerler, Amerikan ve Kanada dolarlarını, Bolivya pezolarını ceplerine indirdi. Üstlerine hiçbir şey söylememek üzere aralarında anlaştılar. Para Zenteno Anaya ile Arnaldo Saucedo'nun eline düşseydi, elbette ki onların olacaktı.

Tam paylaşma anında, piyade eri Franklin Gutiérrez Loza çıkageldi. O da hakkını istedi. Sélich dilini tutsun diye ona iki bin Bolivya pezosu ile yüz dolar verdi. Kendisine verileni az bulan er, öteki ikisini Saucedo Parada'ya gammazladı, o da duyduklarını hemen üst rütbelilere iletti. Piyade eri Gutiérrez Loza çenesi düşüklüğünü çok pahalı ödeyecekti. Askerden kaçmakla, gerillalara bilgi sızdırmakla ve esirlerin üzerinden çıkan eşyaları gazetecilere satmakla suçlandı. Yargılandı, hüküm giydi ve otuz yıl hapse mahkum edildi.

Sélich, Che'ye ait bir gaydayı, bir film rulosu ve yeşil kaplı bir not defterini kendine sakladı. *Kahraman*

Gerilla bu deftere birçok şiir not etmişti: Pablo Neruda'nın *Canto General*'i, Nicolás Guillén'in *Aconcagua* ve *Piedra de Homos*'u da vardı notlar arasında.

Maddi değeri daha az olan öteki eşyalar da askerler arasında bölüşüldü. Telgrafçının eşi Ninfa Arteaga, bazı eşyaları saklamayı başardı. Askerler, koşumlarıyla birlikte bir katırı belediye başkanı Aníbal Quiroga'ya hediye ettiler.

Bir lamba da aldı başkan. 8 Ekim gecesi Higuera'ya, Valle Grande'den bir mesaj geldi. Mesajda, Che'nin öldürülmemesi isteniyordu. Mesajın metni şöyleydi:

"Geceyarısı saat birde, helikopterle gelişime kadar Fernando'nun hayatta kalmasını sağlayın. Albay Zenteno Anaya."

Gary Prado, Che'yi görmek için bir kez daha okula gitti, askerlere onun ve Tuma'nın kol saatlerini almalarını söyledi. Prado'nun sonraları verdiği tanıklık ifadesine göre, askerleri kendisi gitmiş bulmuş, saatlerin emanet olarak kendisine verilmesini istemiş, daha sonra geri vereceğim demişti. Böylece, Prado bu eşyaları ele geçirdi. Che'nin kol saatini kendine sakladı, Tuma'nınkini Miguel Ayoroa'ya verdi.

■ *La Paz'da 8 Ekim gecesi*

Saat 18:00'e doğru, La Paz'da Barrientos, Ovando ve Juan José Torres arasında bir toplantı yapıldı. Higuera ve Valle Grande'den gelen mesajları değerlendirmeyi hedefliyorlardı.

Bu toplantıya katılan bir tanık şunları anımsıyor:

"Ne yapacaklarını bilemiyorlardı, hiçbir karar alamadılar. Yalnızca gelen bilgileri ve elde edilen raporları incelediler. Söz konusu olaylarla ilgili, daha fazla bilgi, ek raporlar ve daha fazla ayrıntı istediler. Sonunda, Barrientos Birleşik Devletler elçiliğine ait malikaneye gidip Washington'la bağlantı kurdu.

Saat 21:00'de, Devlet Başkanına, Valle Grande'den bir mesaj getirdiler, tutuklulara ne yapılacağı soruluyordu.

Cumhurbaşkanı henüz hiçbir şeye karar verememişti. Tutukluların hayatta kalması gerektiği, emir beklenmesi cevabını verdi. Genel kurmay başkanlığı aracılığıyla Valle Grande'ye ve oradan da Higuera'ya iletilen mesaj buydu."

Ve bu tanık şunları da ekliyor:

"Birleşik Devletler'e danışıldığını inkar etmek budalalıktır. Ben de budala yerine konulmak istemem, ABD'ye danışıldığını kabul ediyorum."

■ *Washington'da Karar*

Che'yi katletme kararı, ta 1960'da, Washington'da alınmıştı.

Paralı askerlerin Playa Girón'u işgalinden beri, Richard Helms CIA şefliği görevindeydi. Fidel, Raúl ve Che'yi öldürmeyi hedef alan Küba projesini gerçekleştirme kararından vazgeçmiyordu. Hedef, silahlı güç kullanarak, Havana'ya Birleşik Devletler'in çıkarlarına

uygun bir hükümet dayatmaktı. CIA, sistematik biçimde, Küba Devriminin çökeceğini ileri sürüyordu. CIA'ye kalırsa, birkaç aya kadar bu nasılsa kendiliğinden olacaktı. ABD projeleri, Devrimin en önde gelen liderlerini ortadan kaldırmayı hedefliyordu.

1962'de, Washington'da, genişletilmiş özel bir grup toplandı. Ulusal güvenlikten sorumlu başkanlık danışmanı McGeorge Bundy; Başkanlık Dışişleri danışmanı Alexis Johnson; Başkanlık Pentagon danışmanı Roswell Gilpatrick, CIA danışmanı John McCone ve genel kurmay başkanlığı danışmanı Lyman Lemnitzer bu grupta yer alıyordu. Hepsinin de tek kaygısı, Küba projesini bir an önce sonuçlandırmaktı.

19 Ocak 1962'de Kuzey Amerika Adalet Bakanlığı sekreterlik bürolarında toplandılar; burada, onlara Küba projesinin Birleşik Devletler hükümeti için öncelik taşıdığı bildirildi. Zamana, paraya, gerekli çabaya ve insan kaynaklarına bakmadan ve hiç vakit geçirmeden bu projeye el atmak gerekiyordu. Bu toplantıda, Küba devrimine öldürücü darbeyi indirmek için, birçok eylem biçimi kararlaştırıldı. Daha net bir deyişle, Fidel, Raúl ve Che'nin fiziksel olarak ortadan kaldırılmasına karar verildi.

Bu kararlar, Che'nin yaralı olarak tutsak alınıp, Higuera'da küçük bir ilkokulda hapsedildiği haberi Washington'a ulaştığında, Birleşik Devletler'in, niçin *Kahraman Gerilla*'ya ne yapılacağını tartışmaya bile gerek görmediğini açıklar. CIA, Dışişleri Bakanlığı, Pentagon ve ABD devlet başkanı, bu olaydan çok önce Che'ye ne yapılacağını kararlaştırmışlardı.

8 Ekimde, saat 23:00'e doğru, Bolivya Cumhurbaşkanı Kuzey Amerikan elçisi eliyle bir mesaj aldı. ABD, Che'yi yok etmenin gerekliliğini onaylıyordu. Elçinin öne sürdüğü kanıtlar, cumhurbaşkanına şu şemaya göre sunuldu: Komünizme ve "uluslararası yıkıcı eylemlere" karşı ortak mücadelede, Che gibi birinin tam anlamıyla yenildiğini ve savaşta öldüğünü dünya kamuoyunun gözleri önüne sermek önemliydi. Tehlikeli bir tutukluyu korumak, hayatta bırakmak gerekmezdi. Tersi durumda, hapishaneye konulursa, "fanatik ve aşırı" gruplar onu kurtarmaya, özgürlüğüne kavuşturmaya çalışacaktı. Che hayatta kalırsa, yargılanacak ve uluslararası kamuoyu durmadan tepkilerini sergileyecek, dünyanın her yerinde yürüyüşler, gösteriler sürüp gidecekti. O zaman da Bolivya hükümeti, ülkeyi saracak kargaşalıklarla baş edemeyecekti.

Elçi, Réjis Debray'in Camiri'deki mahkemesine de değinmişti. Bu mahkemenin, ABD ve Bolivya'nın ortak çıkarları üzerindeki olumsuz sonuçlarını açıkladı. Elçi, Debray'in lehine olaya müdahale eden Fransa cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'un ardından çok sert konuştu, çok kaba deyimler kullandı. Réjis Debray yakalanır yakalanmaz öldürülseydi, bu rezaletler de olmazdı gibisinden sözler sarf etti. Che hayatta kalırsa, iki ülke arasındaki çıkar birliğinin zedeleneceğini ileri sürdü. Üstelik, Che'nin ölümü Küba Devrimi'ne, özellikle de Fidel'e indirilecek ağır bir darbeydi.

Toplantıya katılan ayrıcalıklı tanık, Barrientos, Henderson ve en yakın yardımcılarının aynı görüşleri paylaştığını söyledi. Toplantı gece yarısından biraz sonra bitti.

■ *Higuera'da Geceyarısı*

Ayoroa, geceyarısına doğru, Higuera kışlasında emrindeki askeri birliklerin kontrolünü yapmak için çıktı. Ranger'larla belediye başkanı Aníbal Quiroga'nın bulunduğu yerden karmakarışık gürültü patırtı geliyordu, çünkü içkiyi susuz içiyordu askerler. Şimdiden sarhoş ve azgındılar. Yanlarına yaklaştığında, konuşulanlardan askerlerin *Kahraman Gerilla*'yı öldürmeye hazırlandıklarını anladı. Subaylar arasında, az önce Che'ye küfreden ve ölümle tehdit eden Mario Terán ve Bernardino Huanca da vardı.

Ayoroa, emirlere uymak ve Che'yi hayatta bırakmak istiyordu. Enerjik biçimde müdahalede bulundu. Bu arada, gerekli tıbbi yardımı alamayan gerilla Alberto Fernández Montes "Pacho" ölmüştü.

Askerlerin bu itaatsizliği karşısında, Ayoroa ve Prado, Che'nin korunması ve güvenliği için subaylardan Tomás "Toty" Aguilera, Carlos Pérez Panoso, Eduardo Huerta Lorenzetti ve Raúl Espinoza'yı görevlendirdiler. Bu görevin önemini ve üstlenecekleri sorumluluğu onlara anlattılar. Herbiri sıra ile Che'nin yanında kalacaktı.

Higuera'da, subaylar Che'nin yanında nöbet tutmaya başladı. Sıra Sucre'nin saygıdeğer bir ailesinden

gelen yirmi iki yaşındaki Eduardo Huerta'ya gelince, *Kahraman Gerilla* onunla uzun uzun konuştu. Sonraları, Huerta arkadaşlarına, Che'nin bakışının ve yüzünün kendisini ne denli etkilediğini, sanki hipnotize olduğu duygusuna kapıldığını anlattı. Che, ona Bolivya halkının içinde yaşadığı yoksulluktan, gerilla savaşı sırasında Bolivyalı subaylara nasıl saygılı davranıldığından sözetmiş; Eduardo Huerta'nın, ordunun esirlere karşı davranış bakımından farklılığının bilincine varmasını sağlamıştı.

Huerta, Che'nin düşüncelerini ifade tarzıyla bir ağabeyi andırdığı izlenimini edindi. Che üşümüştü. Huerta battaniye aradı ve onun üzerini örttü. Bir sigara yakıp Che'nin dudakları arasına yerleştirdi. Che, ona teşekkür etti, mücadelesinin amaçlarını ve Kuzey Amerikan emperyalizminin halklara dayattığı sömürüye karşı devrimin önemini anlattı.

Huerta ona ailesiyle ilgili ayrıntılı sorular sordu. Che, beş çocuğu olduğunu söyledi. Eşinden, Camillo Cienfuegos'tan ve Fidel Castro'dan söz etti. Çok değer verdiği bu anılarını, büyük bir sevecenlikle ve bu sevgili varlıklara karşı duyduğu saygıyla anlattı. Küba'nın kurtuluşunu ve Küba Devriminin başarılarını da açıkladı.

Che, ondan ellerini çözmesini istemiş ve oradan kaçmasına yardım edip edemeyeceğini sormuştu. Huerta daha sonraları, Che'yi serbest bırakmak ve kaçmasına yardım etmek istediğini anlattı. Okul çevresindeki duruma bakmak için dışarı çıkmıştı. Aranabar "El Oso" adlı bir arkadaşıyla konuşmuş, ondan yardım istemişti. Fakat o, bu işin çok tehlikeli olduğu, ikisinin

de kesinlikle öldürüleceği cevabını vermişti. Huerta duraksamış, korkuya kapılarak hiçbir şey yapamamıştı. Daha sonraları, Che'nin, üzerine dikilen bakışlarına dayanamaz olduğunu da itiraf etti.

■ *Higuera'da 9 Ekim*

Gün doğarken, öğretmenlerden biri, Julia Cortés okula geldi. *Kahraman Gerilla* geceyi onun ders verdiği sınıfta geçirmişti. Askerlerin etkisinde kalan Julia, neredeyse Che'ye hakaret edecekti, niyeti orayı terk etmesini istemekti. Fakat Che, onunla o kadar yumuşak, o kadar kibarca konuştu ki tavrı değişti, uzun bir süre soru cevap biçiminde sohbet ettiler. Che, onun bir imla yanlışını düzeltti. Bolivya'nın gelecekteki insanlarının oluşumunda taşıdığı sorumluluk bakımından, onun öğretmenlik göreviyle ilgili çalışmalarından söz etti. Çalışmasının önemini ısrarla vurguladı ve bu küçük okulu Amerika kıtasının tarihi bir köşesi haline getiren olayları yorumladı. Julia şaşkınlığı arasında, karşısındaki insanın onun yanında pek silik kalan askerlerden bambaşka olduğunu çabucak anlamıştı. Kibar, doğru ve soylu biriydi o. Öğretmenin daha sonra askerlere ve Higuera'lılara anlattığı buydu.

Bu anlattıkları yüzünden, gerillalara sempati duymak ve işbirliği yapmakla suçlandı. Yıllar boyu, Che'nin kişiliğiyle ilgili olarak ortaya koyduğu gerçekler yüzünden saldırılara uğradı. Herkes onu komünist sayıyordu; daha fazla konuşursa öğretmenlik görevinden azledilmekle tehdit edildi birçok kez.

9 Ekim sabahı, öğretmen Julia Cortés sınıftan çıkarken, okula gelmesine izin veren askerle karşılaştı; ama bu kez oradan uzaklaşma emri aldı. Bir helikopter binanın yanına konmak üzereydi. Sabahın 6:30'uydu. Zenteno Anaya ve kendine Félix Ramos dedirten, Küba uyruklu bir CIA ajanı helikopterden indi.

Zenteno, askerlerin raporlarını inceledi ve telgrafçı Humberto Hidalgo'nun evine gitti. Burada ona gerillaların üzerinden çıkan eşyaların bir kısmı gösterildi. Sonra, askerlerin ve CIA ajanlarının eşliğinde Che'nin bulunduğu yere yöneldi. Zenteno, Che ile kısa bir konuşma yaptı ve ardından odadan çıktı. Yerine CIA ajanı girdi. Che'ye hakaretler yağdırmaya, kaba hareketlerle itip kakmaya başladı. Bu karşılaşma sırasında orada bulunan askerler, Kumandan Guevara'nın bu adamı tanıdığı ve karşı-devrimci geçmişini bildiği izlenimine kapıldılar, çünkü Che onun küfürlerine aşağılayıcı bir tavırla karşılık vermiş ve ona hain, satılık asker demişti.

Saat 8:30'a doğru, Zenteno Anaya, Ayoroa ve Prado'nun eşliğinde, bir gün önceki çarpışmanın yapıldığı yere gitti.

CIA ajanı ise hemen, CIA'ye şifreli bir mesaj göndermek üzere uzun erimli askeri haberleşme merkezine yollandı; sonra, yirmi santimetre eninde, otuz santimetre boyunda, Alman yapımı, kırmızı ciltli bir not defterinin her sayfasının film klişesini almak için, güneşin altında bir masa üzerine, dört ayak üstüne monte edilmiş bir fotoğraf makinesi yerleştirdi. Bu defter, Che'nin günlüğüydü. Bir asker, sayfaların açık tutulmasına yardım etmişti, bu da fotoğraflar üzerindeki parmak resminin nedenini açıklıyor.

La Paz'da, 9 Ekim günü sabahın ilk saatlerinde, Barrientos Washington'dan bir telefon aldı. O gün OEA(*) toplantısına katılacak olan Dış İşleri Bakanı Walter Guevara Arce idi arayan. Aralarında geçen konuşmayı, eski bakan şöyle anlatıyor:

"Che'nin tutsak alındığı haberi bize ulaştığında Barrientos'u telefonla aradım ve şöyle dedim: *Che Guevara'nın hayatta kalmasını çok önemli sayıyorum. Bu konuda, hiçbir hata yapılmamalıdır. Yoksa dünyadaki imajımız öylesine kötüleşecektir ki düzeltmeye artık kimsenin gücü yetmez. Tersine, Che Guevara, tutuklu olarak gerektiği kadar süreyle La Paz'da tutulmalıdır. İnsanlar hapishanelere kapatıldıklarında yavaş yavaş kamuoyu gözünde önemli olmaktan çıkarlar; zaman geçer, unutulurlar.* Derhal cevap geldi: *Üzgünüm doktor, bu çağrınız bana çok geç ulaşıyor. Che çarpışmada öldü.*

Derin bir üzüntü duydum, yalnızca onun öylesine büyük bir insan olması, kişiliği, adlarımızın benzerliği nedeniyle değil, özellikle bunun bana çok ağır bir siyasi hata olarak görünmesindendi kederim. Bugün de öyle düşünüyorum, pek çok dış etkenin bu hatanın işlenmesinde rol oynamasına karşın, bu gerçeğin değişmediğine inanıyorum. Büyük bir tarihi hata işlenmişti." Doktor Guevara Arce sözlerini böyle bitirdi:

(*) Amerika Devletleri Örgütü

"Bir hafta Washington'da kaldım ve Che'nin öldürülmesine karşı gösterilen tepkilere tanık oldum. Che yaralanmış, sonra tutsak alınmıştı. Bu olaylar 8 Ekim günü ve gecesi geçmişti. Haber La Paz'a ve başka yerlere yayılmıştı. Bir assubay, Che'nin üzerine ateş etmişti; bu cinayet, trajik ve akıl dışıydı. Ve tüm bu akıl dışı davranışlarda dıştan gelen güçlü baskılar rol oynamış, sorunu daha da karmaşık duruma getirmişti."

General Miraflores Ovando, La Paz'a sabah erkenden varmıştı. Derhal III. Şube'nin (operasyonlar şubesi) ikinci katındaki bürolara çıktı. David La Fuente, Marcos Vásquez Sempértegui, Federico Arana Cerrudo ve Manuel Cárdenas Mallo gelmişlerdi bile. Onlara Che'nin, Higuera'da hapsedildiğini açıkladı.

Arkadan sırayla hava kuvvetleri komutanı León Kolle Cueto, deniz kuvvetleri komutanı Horacio Ugarteche, Juan José Torres ve en son da Barrientos geldi. General Barrientos, Ovando ve Juan José Torres'in eşliğinde, III. Şubenin küçük bir salonuna geçti. Kısa bir konuşma yaptılar ve Marcos Vásquez Sempértegui, David La Fuente, Léon Kolle Cueto ve Horacio Ugarteche'yi yanlarına çağırttılar. Barrientos, Yüksek Komuta Heyeti üyelerinin karara katılmasını sağlamak, bile bile onları bu sorumluğun altına sokmak için, Che'nin fiziksel olarak ortadan kaldırılması sorununu ortaya koydu. Bu konudan, üzerinde tartışılmasına gerek kalmamış, önceden alınmış bir kararın uygulanması biçiminde söz ediyordu. Toplantı bitince, Valle Grande'ye şifreli bir talimat gönderildi. Ovando hava alanına gidip bir TM-14 uçağıyla olay yerine gitti. Koramiral Horacio Ugarteche, Albay Fernando Satto-

ri, Albay David La Fuente, Yarbay Humberto Olmos Rimbaut, Yüzbaşı Oscar Pammo, Yüzbaşı Angel Vargas ve Yüzbaşı René Ocampo da onunla yolculuk yapıyordu.

■ *CIA Ajanı Şifreli Bir Mesaj Alıyor*

Sabah saat 10:00'a doğru, Higuera'nın küçücük yoksul evlerinden birinde, CIA ajanı Félix Ramos *Kahraman Gerilla*'nın katledilmesi talimatını içeren bir mesaj aldı.

Bir er Albay Zenteno'yu aramaya giderken, CIA Ajanı Félix Ramos, Andrés Sélich'in eşliğinde okula geldi. Nöbeti genç Eduardo Huerta Lorenzetti tutuyordu. Che'yi soğuktan korumak için battaniye bulan ve onunla konuşan genç subaydı bu. CIA ajanı, ona oradan uzaklaşmasını emretti. Genç subay emre uydu, ama Félix Ramos'un, Che'yi sorguya çekmeye kalkıştığını farketmişti, omuzlarından tutup sarsıyor, sakalını çekerek, haykıra haykıra onu öldürmekle tehdit ederek konuşturmaya uğraşıyordu.

Huerta sonraları, arkadaşlarına Che'yi korumak için, CIA ajanının kötü davranışlarını sürdürmesini engellemeye çalıştığını anlattı. Mücadele sırasında Ramos düşmüş ve öfkeyle:

"Ödeteceğim sana bunu, Bolivyalı köpek, vahşi kızılderili, salak!" diye avazı çıktığı kadar bağırmıştı.

Huerta ona yumruğunu indirmek istemiş, fakat Sélich araya girmişti.

Birkaç dakika sonra, çarpışma alanından Bolivyalı gerilla Aniceto Reinega'nın naaşını ve "el Chino" dedikleri, gözleri hemen hemen kör olan Perulu Pablo Chang-Navarro'yu getirdiler. CIA ajanı, Perulu gerillayı konuşturmak için şiddete başvurmayı denediyse de bu hiçbir işe yaramadı. *Interviú* adlı İspanyol gazetesi - ilişki kurduğu CIA'den aldığı bilgilere göre- Ramos'un Perulu gerillayı konuşturmak için süngü kullandığını yazmıştır.

Saat sabahın 11:00'ine doğru, Zenteno Anaya, Ayoroa ile birlikte geldi. CIA ajanı, onlara Che'yi öldürme talimatını iletti ve onun üzerine ateş etmenin kendisi için büyük zevk olacağını bildirdi. Biraz sonra, Ninfa Arteaga, kızı Elida Hidalgo ile birlikte küçük okula gelerek, Che ve öteki gerillalara yer fıstığından yaptığı bir çorba getirdi.

Zenteno Anaya, Félix Ramos'a idamlarla ilgilenmesini, hatta isterse bizzat infaz etmesini önerdi. CIA ajanı, yine de düşündü, göze girme çabasıyla infaz için hizmete hazır bekleyen askerleri bu işle görevlendirmeye karar verdi. CIA ajanına Sélich ve Ayoroa yardım ediyordu. Kuzey Amerikalı subayların elinde eğitilmiş, Che'yi öldürmeyi kabul eden üç askeri, Mario Terán, Carlos Pérez Panoso ve Bernardino Huanca'yı yanlarına aldılar.

Mario Terán, sonraları basına, sınıfa girdiği zaman, Che'nin ayağa kalkmasına yardım ettiğini anlattı. O, köy tarzında yontulmuş bir okul sırası üzerinde oturuyordu. Öleceğini biliyordu artık, ama alabildiğine sakindi. Terán bundan etkilenmişti, elleri öyle titriyor-

du ki tetiği çekemiyordu. Che'nin gözleri pırıl pırıl parlıyordu, diye anlatmıştı olayı gazetecilere. Kendisine doğru ilerlerken öylesine devleşmiş, öylesine yücelmişti ki Terán korkmuş, çevresini bulanık görmeye başlamıştı. Bu sırada ötekiler:

"Çeksene tetiği, budala, ne duruyorsun ateş etsene!" diye bağrışıyordu.

Ona içki içirmişlerdi, iyice sarhoş olmuştu, yine de silahını ateşleyemiyordu.

O zaman, Carlos Pérez Panoso ve Bernardino Huanca, Perulu gerilla Juan Pablo Chang-Navarro ve Bolivyalı Willy Cuba'yı kurşunladılar. Sonra CIA ajanının ve Bolivyalı subayların kollarından tuttuğu Terán ateş etti. Gazetecilere, gözlerini sımsıkı yumup öylece rasgele tetiği çektiğini söylemişti. Onun ardından, oradakilerin hepsi birden, Che'nin vücuduna nişan alıp üzerine mermi yağdırdılar. CIA ajanı Félix Ramos ise Che'nin ölüsüne hâlâ kurşun sıkıyordu. Bütün bunlar 9 Ekim 1967 günü, saat 13:10'da oldu. Bir kez cinayet işlenip herşey bitince, Zenteno Anaya, Valle Grande'ye döndü.

Ordunun yaptığı katliamdan dehşete düşen köylüler, yavaşça ve korku içinde cinayet yerine yaklaşıyorlardı. Tanık oldukları inanılmaz, korkunç infaz, akıllarını başlarından almıştı. Higuera'lılar barışçı, dindar ve boş inançları olan insanlardı. İnsanları katletmek hıristiyanlığa sığmazdı, bu nedenle şaşkın ve endişeli, aralarında mırıldanıyor, askerlerin işlediği suç yüzünden tanrının Higuera köyünü cezalandıracağını birbirinin kulağına fısıldıyorlardı.

■ *Che'nin Naaşı Valle Grande'ye Götürülüyor*

14:00'e doğru, Higuera'ya bir helikopter indi. Zenteno indi, Eduardo González ve Julio Gabriel Garcia adlı iki CIA ajanı onu bekliyordu. Envanterini çıkarmak için önceleri gerillalara ait olan belge ve eşyayı aldılar. Helikopter ölüleri taşımak için gelmişti ama Che'nin naaşım en son götürmek için kesin emir vardı.

Tüm köylüler şoka girmişti. Ninfa Arteaga ve köyün papazı Roger Shiller, *Kahraman Gerilla*'nın ölüsünü saygıyla düzeltiler, düzgünce yerleştirdiler. Bu tavır, salın üzerine koymak ve helikopterin gelip alacağı yere taşımak için Che'nin cansız bedenini çekip götüren askerlerin kaba davranışlarına ne kadar tersti.

Higuera'lılar, hatta askerler arasından bazıları, bir er, Che'nin ölüsüne bastonla vurmaya kalkışınca tepki gösterdiler. Köylüler, ölünün üzerine örtü örttü ve papaz, cenaze konuşması yaptı. Sonra, papaz Roger Shiller okula giderek kan lekelerini sildi, Che'yi öldüren mermilerin kovanlarını yerden topladı.

Saat dörtte, Binbaşı Jaime Niño de Guzmán'ın kullandığı helikopter havalandı. *Kahraman Gerilla*'nın bezden sedye üzerinde yatan cansız bedenini de birlikte götürüyordu. Havalandıktan yarım saat sonra, helikopter Valle Grande'ye indi *(foto 24/25)*.

■ *Che'nin Cenazesinin Valle Grande'ye Getirilişinin Yankıları*

Gazete muhabirlerinin yerinde yaptığı pek çok röportaj, Che'nin naaşının Valle Grande'ye gelişinin uyandırdığı yankıların boyutlarının ölçütüdür.

La Paz'da yayınlanan *El Diario* gazetesinin muhabiri Daniel Rodríguez, Che Guevara'nın naaşının geleceği haberinin halk arasında heyecan yarattığını yazmıştır. Durmaksızın büyüyen bir kalabalık, iniş pistini çevrelemiş, sonra hastanenin çevresini kuşatmıştı. Cenazeyi almak istediler, fakat askerler halkla helikopterin arasında barikat kurdu. Gazeteci, halkın, nereye olursa olsun, Che'nin cenazesini göndermemeye kararlı olduğunu anlatır. Helikopter yere iner inmez, askerler telaşla, aracın dışındaki platforma bağlı Che'nin naaşım çözüp onu *Señor de Malta* hastanesine götürecek ambulansa koymuşlardı.

Reuter Ajansı muhabiri Christopher Roper, Valle Grande'den şu haberi iletti:

"Naaş helikopterden indirilip Chevrolet cenaze arabasına kondu. Yoldan geçen ilk cipe doluşan gazetecilerin yakından izlediği araç, bazen morg olarak da kullanılan, küçük bir binaya doğru yöneldi. Askerler, engelleri aşıp içeri girmeye çalışan kalabalığı ve gazetecileri geri itmek zorunda kaldılar. Kargaşanın ortasında otuz yaşlarında, zeytin yeşili üniformasında rütbe işareti olmayan, bodur ve kel biri göze çarpıyordu. Herhalde helikopterin yere inişi sırasında durumu kontrol etmekle görevliydi. Cenaze arabasıyla, ölünün yanında gelmişti.

Bu kişinin adı askerler tarafından hiçbir zaman açıklanmadı. Ama, yerel haber kaynaklarından alınan bilgiye göre, Birleşik Devletler Merkez İstihbarat Ajansı (CIA) hesabına çalışan Kübalı bir yardımcı elemandı."

■ *Camiri'deki Gazeteciler Valle Grande'ye Gidiyor*

Higuera'daki çarpışma haberi Camiri'ye gelince, burada görev yapan gazeteciler Valle Grande'ye doğru yola çıktı. Londra'da yayınlanan *The Guardian* gazetesinden Richard Gott, kentteki CIA faaliyetleri konusunda gözlemlerini açıkladı: Helikopterin piste indiği andan başlayarak, operasyonların yönetimi asker üniformasıyla dolaşan, fakat her halinden Birleşik Devletler İstihbarat Servisleri temsilciliği yaptığı belli olan ve büyük bir olasılıkla Kübalı birine bırakılmıştı. Muhabir sözlerine şunları ekliyor:

"Helikopter insanların gruplaştığı yerin uzağına indi ve gerilla kumandanının cansız bedeni, bir kamyona konup götürüldü."

Sözlerini sürdürüyor:

"Onu izlemek için bir cipe binme izni aldık, şoför hastanenin parmaklıklarını aşmayı başardı. Cenaze, morg hizmetinde kullanılan kasvetli ek binanın önüne götürülmüştü.

Kamyonun kapıları birdenbire açıldı, Amerikalı ajan savaş çığlıkları atarak aşağı atladı. *"Şeytan götürsün artık onu! Cehennemin dibine kadar yolu var!"* diye bağırıyordu. Bir gazeteci adama kim olduğunu, nereden geldiğini sordu. *"Hiç kimseyim ve hiçbir yerden gelmiyorum,"* diye küstahça cevap verdi asker kılıklı ajan.

Che'nin, zeytin yeşili üniforması ve boynuna kadar fermuarlı yeleği içindeki cansız vücudunu ek binaya

taşıdılar. Hiç kuşkusuz, Che Guevara'ydı o. Onu sağken görmek mutluluğuna eren, belki de pek az kişiden biriydim. 1963'te Küba'da, elçilikte bir davet sırasında karşılaşmıştım Che'yle, oydu, hiç kuşkum yok bundan. Cenaze morga konur konmaz, doktorlar dezenfekte edici iğneler yapmaya başladı. Amerikalı CIA ajanı, boşu boşuna kalabalığı engellemek için çırpınıyordu. Çok sinirliydi ve kendisine çevrilen kameraları sanki bakışlarıyla makinalı tüfek ateşine tutuyordu. Kim olduğunu anladığımın pekala farkındaydı, orada bulunmaması gerektiğini, çünkü Birleşik Devletler'in bu savaşta taraf tutmamak zorunda olduğunu düşündüğümü de biliyordu.

Gel gör ki, oradaydı işte, Valle Grande'de, askeri birliklerin safında, en üst rütbeden subaylarla da sıkı fıkıydı."

■ *CIA Ajanları ve Sorumlu Bolivyalı Askerler Che'nin Ölümünü Kutluyor*

CIA ajanı Eduardo González, "Toto" Quintanilla'yla birlikte Che'nin naaşım *Señyor de Malta* hastanesinin çamaşırhanesine götürdü. Yere uzatırken, CIA ajanı, ölüye bir tekme indirerek ruh halini dışa vurdu. Bir yandan da "Toto" Quintanilla ölünün parmak izlerini aldı ve bir hemşire çağırttı. O gece Suzanna Osinaga nöbetçiydi. Hastanenin temizlikçisi Graciela Rodriguez ile *Kahraman Gerilla*'nın ölüsünü o yıkadı. José Martínez Caso ve Moisés Baptista adlı doktorlar gömme için izin belgesi hazırladılar. Askerler ölüm saati

belirtilmemesini emretmişti; Arjantin'li uzmanlardan oluşan bir ekip beklenirken, doktorları, otopsi yapmaya ve ölünün bedenine formol enjekte etmeye zorladılar.

Camiri'den, kod adı "Leon" olan, kaçak Antonio Domínguez Flores getirtilip öldürülen gerillaları teşhis etmesi, kimliklerini açıklaması emredildi.

CIA ajanları ve Bolivyalı askerler, Che'nin ölümünü Valle Grande'de, Santa Teresita otelinde kutluyorlardı. Félix Ramos bir viski şişesi açtı ve kadehini topluluğun şerefine kaldırdı. Bu sırada, Higuera'nın rahibi Roger Shiller ise köy halkını, Ernesto Che Guevara ve katledilen yoldaşları için yapılacak ayine çağırıyordu. Hepsi, ellerinde mumlarla geldiler. Küçük kilisede insanı derinden etkileyen, tam bir sessizlik hüküm sürüyordu. Onların niçin öldürüldüğünü kimse anlayamamıştı. Rahip şu sözleri söyledi:

"Bugün işlenen suç hiçbir zaman affedilmeyecek, tanrı suçluları cezalandıracaktır."

10 Ekimde, naaş Valle Grande halkına gösterilmek üzere, askerler tarafından yüksekçe bir yere kondu.

Sabah 11:00'de basın toplantısı yapıldı. Zenteno Anaya ve Arnaldo Saucedo, Che'nin günlüğünü gazetecilere sergiledi, Che'nin hangi gün, hangi saatte ve hangi koşullarda öldüğünü açıkladılar; yani ayın 8'indeki çarpışmaları anlatıp gerçeği gizleyerek, Che'nin çatışma sırasında aldığı yaraların etkisiyle öldüğünü öne sürdüler. Öte yandan, Ovando da kendi açıklamalarını yapmıştı bile. Gazeteciler, bu iki açıklamayı karşılaştırınca açıkça belirgin çelişkilerle karşılaştılar. Genel bir güvensizlik, inanmazlık havası ortalığı sardı.

Halk arasında kuşku, hiddet tırmanıyordu, katliam belirtileri apaçık belirgindi, askerlere karşı duyulan öfke ve nefret giderek artıyordu.

Bunun üzerine, CIA ajanları Valle Grande'de tüm telefon hatlarını, postayı kontrole başladılar. Gazete muhabirlerinin, basın mensuplarının dünyanın dört bir köşesine iletmek istedikleri haberlere sansür kondu. Denetim öylesine sıkıydı ki, gazeteciler herhangi bir iletişim kurabilmek için, CIA ajanlarından izin almak zorundaydılar.

Che'nin naaşı, hastanenin morg olarak da kullanılan çamaşırhanesinde tutuluyor, görmek için gelenlere gösteriliyordu. Herkes büyük bir saygı içinde, sessizce gelip bakıyordu. Rahibe María Muñoz anlatıyor:

"Che, ölmüş gibi görünmüyordu. Olağanüstü bir sessizlik vardı çevresinde, çıt çıkmıyordu. Bize baktığına inanıyorum, gözleri ışıl ışıl ve görünümü capcanlıydı."

1967'de yirmi yaşında olan bir öğretmen, Eugenio Rosell anlatıyor:

"... Halkın Che'nin geçmişine, yeteneklerine, düşüncelerine ve mücadelesine saygısı büyüktü. Bolivyalı olmayan bir insanın, gerçekten de Bolivya'nın ezilen sınıfının, yani halk çoğunluğunun kaderine çözüm aramayı üstlenmesi, bu davaya yaşamını adaması, artık her zaman için bizim yanımıza geçmek, yol gösterici olarak saflarımıza katılmak üzere seçimini yapmasını anlamak, bu olguların açık açık analizini yapmak kolay olmasa gerek. Bu nedenle, Valle Grande halkının ona saygısı, minnettarlığı büyüktü...

Burada pek çok kişi, onu İsa Peygambere benzetiyordu. Fakat gerçekte, ona baktığımda gerilla kumandanı işaretleri taşıdığını gördüm ve birçokları gibi ben de ağlamaya başladım..."

Arjantin'de, basın ajansları, yetkililerin, şanlı gerillanın mezarının kutsal bir ziyaret yerine dönüşmesini kesinlikle istemediğini duyuruyorlardı. Yetkili çevreler, General Onganía hükümetinin karşı karşıya bulunduğu dağ gibi yığılı sorunlara yenilerinin eklenmesinden çekiniyorlardı. Alınan bilgilere göre, "artık tartışılacak yanı kalmamıştı, Che'nin nereye gömüldüğü asla kimseye bildirilmeyecekti". Üst rütbeli bir subay, kesin biçimde "aynı amaçla, Eva Peron'un kemiklerinin dinlendiği yer de, tamı tamına bugüne dek açığa vurulmadı," diye anımsatmada bulunuyordu.

■ *Che'nin Elleri Kesiliyor ve Naaşı Kayboluyor*

Kahraman Gerilla'nın katlinden sonra, Bolivya Devlet Başkanı bu korkunç cinayetin sonuçlarına katlanmayı göze alamamıştı. Barrientos, Che'nin yakınlarının cenazeyi almaya geleceğini, otopsi sonuçlarını inceleyeceklerini ve Che'nin ölümünün nedenlerine, hangi koşullarda öldüğüne ilişkin açıklamalar isteyeceklerini biliyordu. Üstelik, Latin-Amerikalı doktor gruplarının bir hareket oluşturmasından da korkuyordu; çünkü La Paz'daki Tıp Fakültesi'nde böyle bir seferberlik başlatıldığını haber almıştı. Tüm bu kaygılarına, Che'nin kardeşi, avukat Roberto Guevara de Serna'nın, Bue-

nos Aires'ten *Canal 13*'ten bir televizyon ekibi ve gazeteciler eşliğinde yola çıkarak Santa Crúz'a gelmesi de ekleniyordu.

Öte yandan, katliam haberi, lanetlemeler giderek daha geniş kitlelere yayılıyordu. Ordunun en üst kademelerindeki sorumluların birbiriyle çelişen açıklamaları, Higuera ve Pucara sakinlerinin gösterileriyle ilgili basın bildirileri ve gazetecilerin yorumları, askeri yetkililerin Che'nin ölüm tarihi, nedenleri ve koşulları konusunda yalan uydurduklarını apaçık ortaya koyuyordu.

Barrientos, Che'nin gömüldüğü yeri herkesten gizlemek, tüm dünyadan devrimcilerin ve Valle Grande halkının ziyaret edeceği kutsal bir yere dönüşmesini önlemek istiyordu. Ayrıca, ölünün kimliğini belirleyecek Arjantinli uzmanlar ekibinin gelmesi de gecikiyordu. Barrientos, Che'nin ellerinin ve başının kesilmesini, gövdesinin de yakılmasını emretti.

"Toto" Quintanilla, Saucado Parada, ve Eduardo González ve Julio Gabriel García adlı CIA ajanları, bu emirleri yerine getirmek için toplandı. Yine de Zenteno Anaya'ya da danışmayı uygun buldular; o ise yalnızca ellerin kesilmesini yeterli gördü. CIA ajanları, başın kesilmesi ve Birleşik Devletler'e gönderilip laboratuarda analiz edilmesi üzerinde ısrar ediyorlardı. Doktor José Martínez Caso ve Moisés Abraham Baptista'yı toplantıya çağırıp görevlendirmek istediler, fakat iki doktor da çeşitli nedenler ileri sürerek, toplantıya katılmayı reddetti. Ancak, askerler zora başvurunca, Doktor Martínez Caso öngörülen saatten önce

içki içip sarhoş olduğu için, bu ürkünç görev Doktor Moisés Abraham'ın üzerine yıkıldı. CIA ajanları ve "Toto" Quintanilla, ona yardım ediyordu. Naaşı ciple Valle Grande'de, "Pando" alayı kışlasına götürdüler. 11 Ekim günü, güneş doğmak üzereydi, saat sabahın ikisine gelmişti.

Askerler, ölünün yakılması için üç yakıt deposu hazırlamışlardı, fakat ortalık ağarmağa başladığından işlerini bitiremediler. Valle Grande'de halk arasında olayların uyandırdığı derin heyecandan korkuyorlardı. Yurtdışından gelen gazetecilerin, muhabirlerin kentte bulunuşundan da tedirginlik duyuyorlardı. Bu etkenler askerleri, Che'yi, öldürülen öteki iki gerillayla yanyana, kazılan bir toplu mezara gömmeye zorladı.

Bununla birlikte, Bolivya ordusu hâlâ Che'nin naaşının yakılması ve küllerinin ormanların üzerine serpilmesi gerektiği resmi görüşünü savunuyordu. 11 Ekimde, Buenos Aires'ten gelen uzmanlar ekibi La Paz'a vardı. Polis müfettişi Esteban Reizhauzer, müfettiş yardımcısı Nicolás Pellicari ve Arjantin federal polisi araştırma müdürlüğünden, parmak izi uzmanı Juan Carlos Delgado'dan oluşuyordu bu ekip. Che'nin kesilen elleri, kimlik belirlemesi için onlara verildi.

Daha sonra, İçişleri Bakanı Antonio Arguedas ellerin ve çıkarılan kalıplarının kendisine verilmesini emretti. Küba'ya gönderebileceği güne dek, onları kimsenin bilmediği bir yere gizledi. Bu emanetler hâlâ Küba'da saklanmaktadır.

"Chapaco" kod adlı Jaime Arana Campero, "Moro" kod adlı Octavio de la Concepción de la Pedraja, "Eustaquio" kod adlı Lucio Edilberto Galvan Hidalgo, "Pablito" kod adlı Francisco Huanca Flores çarpışmadan sağ kurtulmuşlardı. Sağ kalanlar, çatışmadan sonra gerilla birliğinin dağılması durumunda Che'nin toplanma bölgesi olarak belirlediği randevu yerine yöneldiler.

Yüzbaşı Angel Mariscal komutasındaki ordunun C bölüğü, grubun izini sürüyordu ve 11 Ekim gecesi, Grande ve Mizque akarsularına yakın bir küçük kamp ateşi gördüler, bu onların gerillaların yerini kesinlikle saptamasını sağladı. O gece hava çok soğuktu, bu nedenle askerler, onların ya ısınmak için ateş yaktığı yahut da yemek pişirdiği varsayımıyla hareket ediyordu.

Ayın 12'sinin şafağında, bir gerillanın makiliğin içinden çıktığını, su doldurmak için ırmağa doğru gittiğini gördüler. Bölük yer değiştirdi ve çevreyi, ırmağın öteki kıyısı da dahil, kuşatmaya hazırlandı.

Ordu birliğinin orada olduğunu farkeden gerillalar, sonuna kadar direnmeye kararlıydılar. Eşitsiz bir çatışma oldu bu. Yüz kırk beş askere karşı dört gerilla, içlerinden üçü hastaydı. Mermileri tükeninceye kadar mücadelelerini sürdürdüler. Çarpışma saat sabah 11:00'de başladı ve bir saat sonra, Cajones denilen yerde bitti. Askerler oraya geldiğinde gerillalardan birini ölü buldular, üçü ise ağır yaralıydı. Onları bağladılar, ite kaka, Grande nehrinin kenarına kadar götürdüler. Helikopter geldiğinde, hiçbir şey söylemeden, esirleri hırpalayarak, vahşice davranışlarla yerlerde sürükleyerek, askeri araca bindirip götürdüler.

Bu olaylar sırasında, İnti, Pombo, Benigno, Urbano, Nato ve Dario birçok askeri barajı aştı, pek çok kez askerlere ateş ettiler ve Cachabamba-Santa Cruz yolu üzerinde, Mataral'a yaklaştılar. Birkaç gün sonra köylülerden Victor Céspedes ve ailesinin çiftliğine vardılar. Bu aile, gerillaları koruması altına aldı ve 1968'in Ocak ayına kadar sakladı. Sonra gerillalar, Cochabamba kentine doğru gitmek üzere oradan ayrıldı.

■ *Gazetecilere Karşı Baskılar*

Gazetecilere baskılar sürüyordu. Camiri'de İngiliz gazeteci Ralph Schoenman yeni bir provokasyona kurban gitti. Ulusal güvenliği bozmakla, düzen bozuculukla ve Bolivya ile İngiltere arasındaki uluslararası ilişkileri zedelemekle suçlanıyordu. Bu nedenlerden ötürü, La Paz'da ordu genel kurmayı tarafından tutuklandı. Ordunun istihbarat servislerinin topladığı kanıtlar ve bir takım kuşkular bahanesiyle sorguya çekildi. Schoenman, Stockholm'da, Birleşik Devletler Başkanı Lyndon B. Johnson'a karşı, Vietnam savaşı suçlusu olması yüzünden açılan davada, sekreter olarak çalışmakla suçlandı.

Bolivyalı yetkililer, onun Birleşik Devletler'de doğduğunu, sonradan İngiliz uyruğuna geçtiğini biliyordu. Bu Avrupa ülkesiyle ilişkileri olumsuz etkileyeceğini bahane ettiler ve sonunda gazeteciyi Bolivya'dan sınır dışı ettiler.

Valle Grande'de Bolivyalı gazeteciler bile hareketlerinde herhangi bir çalışma özgürlüğüne sahip değil-

lerdi; çünkü CIA ajanlarının gözetimi altındaydılar. Fransız gazeteci Michèle Ray'in adım başı üstü aranıyor, kontrolden geçiriliyor, hatta ölümle tehdit ediliyordu. Fransa elçiliğine tehditler geliyor, meçhul kişiler, telefonda Michèle Ray'in Bolivya'da kalmasının çok tehlikeli olduğunu tekrarlayıp duruyordu.

Michèle Ray, La Paz'dan ayrılacağı zaman elbiseleri, el çantası dahil, ona ait olan herşey çalındı. Ancak, CIA'nin bilmediği şey, Bolivyalı asker Jorge Torrio'nun üç metre uzaklıktan onu gözetlediği; gerekli tüm belgeleri alarak, onunla aynı uçağa binmeye hazırlandığı, Fransa'dan siyasi sığınma hakkı isteyeceği; orada Higuera ve Valle Grande'deki olaylar hakkında pek çok gizli bilgiyi ortaya dökeceğiydi.

■ *Küba Che'nin Katlini Doğruluyor*

15 Ocakta, Baş Kumandan Fidel Castro, Küba'da yurt içi radyo ve televizyon yayınları aracılığıyla ve uluslararası *Radio Habana Cuba*'nın vericisinden, haberlerin, çeşitli basın ajanslarından gelen telgrafların ve Che'nin ölümüyle ilgili daha başka belgelerin ayrıntılı analizini yaptı. Gelen acı haberin, ne yazık ki doğru olduğunu biliyordu. Fidel, konuşması sırasında, duygularını şöyle dile getirdi:

"Doğruyu söyleme görevimiz, neyin uygun olup neyin olmadığı kaygılarının çok üstündedir -tutumumuz budur. (...) Tüm dünyada, devrimcilerin Küba Devrimine güvendiğini biliyoruz, Küba Devriminin sözüne sarsılmaz güvenleri vardır. (...) Sonuçları ne denli acı olursa olsun,

bu görevi yerine getirmekten kaçınmayacağız. Fakat, bunun paralelinde, sahte kandırmacaları sürdürmenin devrimciler için ne anlamı var? Ne kazandırır bunlar? Bizler, devrimciler, her çeşitten koşullarda, her çeşit değişikliklerin birbirini kovalamasına, tersliklerin peşpeşe gelmesine hazırlıklı değil miyiz? Devrimlerin ve devrimci halkların tarihinin, sert darbelerden yoksunlukla nitelendirildiği nerede görülmüş? Gerçek devrimciler, darbelere dayananlar, tersliklerden yılmayanlar değil midir? Bizler, devrimciler, ahlak ilkelerinin değerini, örnek almanın değerini kesinlikle ve şaşmaz biçimde ön plana alalım! Bizler, devrimciler, insanların artlarında bıraktığı eserin, insanların ilkelerinin ölmezliğine inanalım. Bizler, devrimciler, insanların fiziksel yaşamının geçiciliğine, fakat bir insan tarih boyunca halkları esinlendiren ve onlara kılavuzluk eden bir örnek oluşturmuşsa eğer, o insanın miras bıraktığı örneğin, davranış ve düşüncelerin kalıcılığına herkesten fazla inananlarız."

■ *Che'nin Katlinin Ardından Uluslararası Yas*

Üç kıtada emperyalizme karşı savaşan gerilla müfrezeleri kumandanı Ernesto Guevara de la Serna'nın katli haberi, dünyanın dört bir köşesine ulaştığında, artık insanlık tarihine malolan genel bir öfke uyandırdı, devrimcileri yasa boğdu. Dünya başkentlerinde Bolivya elçilikleri ve ABD'nin önemli kentlerinde katliamı kınama ve lanetleme gösterileri sürüp gidiyordu.

Cinayetin yarattığı yankıların boyutları bakımından, o dönemin basını önemli bir kaynaktır; vereceğimiz örnekler bunun kanıtıdır.

Paris'ten AFP ajansı bildiriyordu: *"Avrupa basını olaya ön sayfalarını ayırdı. Siyasi eğilimleri ne olursa olsun, basın organları, sözleriyle eylemi birbirini tutan bu büyük adamın kazandığı muazzam saygınlığı hep birlikte kabul ediyor."*

O yılın nisanında, gerilla bölgesinde askeri güçlerce tutsak alınan Fransız entelektüeli Régis Debray'in Bolivya'da yargılanması dolayısıyla, o ülkede olup bitenlere özellikle duyarlı olan Fransa'da, gazeteler Che'nin ölümünü birinci sayfalarından duyuruyorlardı. *L'Humanite*, siyasi görüşleri ne olursa olsun, basının tümünün Guevara'nın kişiliğinde olağanüstü bir insanı selamladığını bildiriyordu.

Le Monde'da, gazeteci Marcel Niedergang yazıyordu: *"Üçüncü dünya ülkelerinin bir numaralı yurttaşı ve ezilen halkların savunucusu öldürüldü."*

Dünyaca ünlü sanatçı Joséphine Baker ve manevi evlatları, Baş Kumandan Fidel Castro'ya başsağlığı mesajı gönderdiler.

Larousse yayınevinin, kurucusu Pierre Larousse'un yüzellinci doğum yıldönümü dolayısıyla yaptığı halk anketi sonucunda, halkın ansiklopedide bulmak istediği dünya çapında kişiliklerin başında Che Guevara'nın geldiği ortaya çıktı.

Porto Rico'da, San Juan kentinde bağımsızlık hareketi lideri Juan Mario Brass, Che'yi anmak için toplanan yüzlerce kişiye bir konuşma yaptı.

Latin Amerika'nın birçok kentinde, cinayet kınandı. Quito'da, Ekvador Merkez Üniversitesi büyük amfi salonuna "Che Guevara" adı verildi ve duvara portresi asıldı. Loja'da üniversite kampusuna "Ernesto Che Guevara" adı verildi ve Che için yapılan anma töreninde, Ekvadorlu tanınmış yazar Nela Martínez, özellikle şu açıklamaları yaptı:

"Uluslararası basında fotoğrafını gördüğüm zaman ağladım. Kim üzülmez ki bu habere? Cinayetin suç ortakları ise ellerindeki kanı yıkayıp işin içinden sıyrılmaya, Pilatus(*) maskaralığı, cellatların yüzlerini geçen zaman içinde saklamaya çabalıyor.

Bir çamaşırhanede, taş üstünde yatan naaşı, ölüye benzemiyordu. Gözleri açıktı, bize bakıyordu. Gülümsemesinde ölüm damgasından iz yoktu. Son anlarındaki bakışına, ölümü zapteden bir cengaverin, yazgısını küçümseyişi, ölüme meydan okuyuşu yansımıştı. Ölümü yenen büyük kahramanın muzaffer gülüşü, gün ışığını aydınlatıyordu. Yarının savaşçısının yüzü, And Dağları'na mührünü vurmuştu.

Eski söylenceler, başlayan savaşı sürdürmek için geri dönen yiğitlerden söz eden efsaneler, kırların sessizliğinde ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayılarak, kerpiç kulübelerde, okuma yazma bilmeyenlerin yarattığı öteki tarihin sayfalarında yine anlatılacak. Tupac Amaru, yerli halkın düşmanı İspanyol krallığına karşı savaşında, kaç yüzyıl

---

(*) Pontus Pilatus, Romalı vali (I. yy). 26-36 yılları arasında Kudüs valisiydi. İsa Peygamberin yargılanmasında oynadığı rolle ünlüdür. Mahkumiyet için hiçbir neden olmadığını açıkça belirtmesine karşın İsa'yı kırbaçlatmış ve çarmıha gerdirmiştir.

gidip geldi? Bir kez değil, iki kez değil, yüzlerce kez dönüp gelmesi için bekleyiş uzun sürdü. Vücudu parçalanıp sevgili yurdu Tahuantin'in dört bir bucağına atıldığında, sömürgecilere karşı ayaklanmaların en büyüğünün sarsıntıları dinmek bilmedi. Yeni yeni destanlar, doğası gereği sessizce, And Dağları sakinlerinin içini paraladı. Volkanlardakine benzer ateşler, için için yandı. Patlamalar kıtayı salladığında, kızgın lavın, insanları bilince dek yükselttiği görüldü."

Ayrıca, Ekvador'un başkenti Quito sokaklarında gösteriler devam ediyordu. Ünlü ressam Oswaldo Guayasamín, şu sözlerle anıyordu Che'yi:

"Ernesto Che Guevara ölmedi, onu kimse öldüremez. Latin Amerika toprağı onun varlığıyla bereketleniyor; gerillalar çoğalacak, cesaret ve kahramanlık yine yoksulların ekmeği olacak. Zorbalar, darbeciler alaşağı edilecek."

Guyana başkenti Georgetown'da, Janet Jagan, Che'nin kişiliğini öven bir konuşma yaptı. Mexico'da güzel sanatlar akademisinin cephesine üzerinde "Che yaşıyor" yazılı dev bir pankart asıldı. *Siempre* dergisi olaya dört sayfa ayırdı, radyo ve televizyonda gündemi oluşturdu ve yazılı basın haberi manşet yaptı. Gazeteci Leopoldo Zea, sabah gazetesi *Novedades*'te şöyle yazıyordu:

"Latin Amerika'nın tüm halkları, tüm dünyada kurtuluşları ve özgürlükleri için mücadele eden halklar, halkların ve insanlığın ortak düşmanıyla çarpışırken düşen Kumandan Guevara'nın ölümünün derin acısını yüreklerinde duyuyor."

İtalya'da, Napoli'de büyük gösteriler yapıldı. Floransa'da, ABD bayrağı yakıldı. Roma'da başlarında Cesare Zavattini ve çeşitli sol partilerin yöneticileri olmak üzere, binlerce kişi ABD elçiliğine yürüdü. Yazar Alberto Moravia ve sinemacı Pier Paolo Pasolini tutuklandı. Zavattini, Kumandan Guevara'nın ölümünün tek bir aile, insanlık ailesi olarak herkesi, tüm dünya halklarını ilgilendirdiğini söyledi.

Viyana'da, göstericiler, elçilik binasından Bolivya bayrağını indirdiler. İsveç'te, Danimarka'da, Hollanda'da yine benzeri lanetleme gösterileri yapıldı. İngiltere'den işçi Bill Littlewood, yazdığı Che'ye adanmış duygu yüklü, destansı şiirini kendi imkanlarıyla Küba'ya gönderdi. *"Hayatımda yazdığım tek şiir bu, bir daha da yazamam artık,"* diyordu yazdığı mektupta.

İtalya'da, bir kitle eyleminde Maria Teresa Leon, eşi ünlü şair Rafael Alberti ve sürgündeki İspanyollar adına şu açıklamayı yaptı:

"Rafael Alberti'nin duyduğu acı ve kederi getiriyorum. Ve benimkiyle birlikte tüm İspanya'dan sürgün edilenlerinkini de. Gözleri özgürlüğe çevrili olarak orada kalanların, dize gelmeyen, Che Guevara'nın kişiliğinde, Latin Amerika'mızın öfke dolu çağdaş kahramanını gören İspanyol gençliğinin yasını getiriyorum.

Gönlüne göre öldü, bir tek umudundan başka herşeyden yoksun, en terkedilmiş, en yoksul Latin Amerika halkının yanında. Onun öldürüldüğü yerden iki kaynak fışkıracak: özgürlük ve adalet pınarları oradan kaynayacak. Kıtanın en yoksulları, Bo-

livya yerlileri adını mırıldanacak, onun yaşadığını, su istemek için kapılarını çaldığını söyleyecek ve Che oradan geçerken susuzluğunu gidersin diye, herzaman pencerelerinin önüne su testisi koyacaklar. Çünkü o geçecek ve kıtanın her yerini dolaşacak. Adı geleceğin gücü, Güney Haçı yıldız kümesinin yücelerde parlayan yıldızı olacak. Adı, Amerika Kıtasını, tüm yabancı egemenliklere karşı politik ve ekonomik bağımsızlığı uğruna ayaklanmaya ve mücadeleye çağıracak."

Televizyon kanalları, radyo istasyonları, Bolivya'daki olaylar ve Che'nin öldürülmesiyle ilgili haberler verdikçe, protestolar dalga dalga tüm dünyayı sardı. Tüm dünyadan devlet başkanları, komünist parti sekreterleri ve çeşitli sol partilerin, ilerici partilerin başkanları Küba Komünist Partisinin, hükümet ve halkının acılarını paylaşan mesajlar gönderdi.

New York'ta, çanlarla, tabutlarla, buhurdanlıklar ve çiçeklerle Che'nin temsili cenaze töreni ve cinayeti lanetleme gösterileri yapıldı. 21 Ekimde, İngiliz gazeteci George Weeks, Washington'dan bildiriyordu:

"Uluslararası komünist lider Ernesto Che Guevara, bugün, burada yapılan barışçı protesto gösterisinin kahramanlarından biriydi. Bolivya topraklarında ölen Arjantinli-Kübalı devrimci liderin binlerce portresi, Vietnam savaşını protesto etmek için yapılacak otuz altı saatlik protesto eyleminin ilk saatlerinde Abraham Lincoln anıtı önünde toplanan ve sayısı onbinleri bulan göstericiler kitlesi arasında dağıtıldı.

Bir sanatçı onun adına bestelediği şarkıyı seslendirdi. Mitingin düzenleyicisi, eyleme katılanları onun anısına bir dakikalık saygı duruşuna davet etti. Sayısız pankart ve pano üzerinde onu saygıyla anan sloganlar görülüyordu.

Yirmi beş bin gösterici, sanatçının dolduracağı plağı Bolivya halkının devrimci savaşında yer aldığı için öldürülen, çağımızın en büyük devrimcilerinden biri olan Che'ye adadığını duyurunca, coşkuyla alkışladılar."

Kahraman Gerilla'nın kişiliğine karşı Amerika Birleşik Devletleri gazetecileri de duyarsız değildi.

"... şanlı gerilla savaşçısı, cesur insan" diyordu *Newsday,* Che için.

New York Post, "Tarihin romantizmine aittir o," diye yazıyordu.

Washington Post da *"Devrim için çalışırken, eserini hayatıyla tamamlarken öldü,"* diyordu.

Mali'de, Bamako'da gazeteci P. Haldare, Che Guevara'nın, özgürlükten vazgeçmenin, insan niteliği taşımaktan vazgeçmekle aynı anlama geldiğine inandığını açıkladı. Tüm Afrika ülkeleri, Afrika halklarının kurtuluşu uğruna canını siper eden, Kara Kıtanın savaşçı gerilla müfrezelerinin komutanı Che için yas tuttu; onun katlini lanetleyen kitleler, protesto gösterileri için alanları, sokakları doldurdu. Kongo-Kinshasa, Kongo-Brazzaville, Gine, Mali, Gine-Bissau, Cezayir, Fas, Zimbabwe, Angola, Tanzanya, Mozambik ve Uganda'da öğrenciler Che'nin katlini kınamak için gösteriler yaptılar.

Tanzanya başkentinde, günlük *The Nationalist* gazetesi Che'nin üç kıtada emperyalizme karşı savaşan gerilla kollarının en üst düzeydeki kumandanı olduğunu yazmıştı.

Bolivya hükümeti ise, Amerika Birleşik Devletleri'nden övgü ve kutlama dolu mesajlar aldı. Amerikalı senatör Howard Baker bir konuşmasında, ABD'nin teşekkürlerini resmen ve açıktan açığa sundu. Olayların ABD için büyük önem taşıdığını bildirdi ve Bolivya'ya yardım adı altında gönderilen 460,6 milyon doların, ABD'ye kazandırılan zafer için aslında çok ucuz bir fiyat olduğunu, çünkü Vietnam savaşında bir haftada bu kadar masraf yapıldığını da sözlerine ekledi.

Albay İriarte Che'nin ölümünün, güney-doğu Bolivya'da gerillanın kesinlikle ezilmesi anlamına geldiğini savunurken, *New York Times* biraz daha ihtiyatlı davranarak şunları yazıyordu:

"Che'nin ölümü, Latin Amerika'da devrimci mücadelenin sonu anlamına gelmez. Genel bir adaletsizlik ve hoşnutsuzluğun egemen olduğu her yerde, halkın arasından Ernesto Che Guevara gibi önderler çıkması ve toplumsal değişimi silahlı mücadele yoluyla gerçekleştirmek üzere halkı harekete geçirmesi, çekilen acılar ve yöneticilerin aldırışsızlığının umutsuzluğa ittiği yoksul halk arasından yandaşlar bulma olasılığı herzaman varolacaktır."

Bu sırada, Bolivya'da Cochabamba Üniversitesi öğrencileri, her yıl 21 Eylülde kutladıkları fakat 1967 yılında polisle kanlı çatışmalar ve yoğun baskı nedeniyle Ekim ayına ertelenen bahar bayramını

kutluyorlardı. Che'nin katledildiği haberi gelir gelmez, kutlamalara derhal son verildi. Bolivyalı şair Ramiro Barranechea, olayları şöyle anımsıyor:

"Bolivya'nın geniş yoksul tabakaları ve öğrenciler, hunharca işlenen cinayet karşısında derin üzüntülerini dile getirmek için toplandı. Yedi üniversite, acılarını dile getirmek ve cinayeti lanetlemek için çeşitli eylemler düzenledi. Cochabamba üniversitesinde, ülkenin tüm üniversitelerinin yöneticileri, büyük devrim şehidini anmak için biraraya geldi. 13 Ekim çarşamba günü yönetici öğrenciler, Che'yi dünya gençliğinin simgesi ilan eden belgeye imza attılar. Halkların kurtuluşu uğruna kahramanca mücadelesini anlattılar ve Bolivya'nın kurtuluş mücadelesi uğruna canını veren Che'yi, Bolivyalı yurttaş ve yurtsever ilan ettiler."

Ayın 14'ünün sabahı, hukuk fakültesi büyük amfisinde, Che için anma eylemi düzenlendi. Yapılan konuşmalarda Che, Simon Bolivar, Sucre ve Latin Amerikalı halkların kurtuluş savaşlarının diğer kahramanlarıyla benzerliği anlatıldı.

Arjantin'de öğrenciler, büyük kentlerin alanlarını ve sokaklarını doldurdu, toplantılar, yürüyüşler yapıldı. Che'nin doğduğu kent olan Rosario'da cinayet protesto eylemleriyle lanetlendi ve aynı gün Rahip Hernán Benítez, Che için yapılan temsili cenaze töreninde konuşma yaptı. Söyledikleri özetle şöyleydi:

"Ezilen insanlığın üçte ikisi Che'nin ölümüyle alt üst oldu. Öteki üçte biriyse, ruhunun derinliklerinde, daha iyi bir dünyaya doğru yol aldığımıza göre, gelece-

ğin yaratacağı tarihin, tümüyle Che'ye ait olacağını hissediyor. Çok yakın bir gelecekte, muzaffer üçüncü dünya, şehitler listesine onun adını da yazacak.

"Halkın bilincinde hiç ölmeyen destan kahramanlarına özgü bir ölümle öldü. Ahdiatik'e inanan eski yahudiler, İlyas peygamberin daima yaşadığına inanırlardı, yine orta çağda İspanyollar El Cid Campeador'un ve Galyalılar, Arthur'un ölümsüzlüğüne inanıyorlardı. Önümüzdeki yıllarda, geri bıraktırılmış ülke savaşçılarının, gerilla savaş alanlarının gümbürtüsü içersinde sanrıya kapılıp Che Guevara'nın varlığını duyumsamaları olasıdır."

Konuşmasını şu sözlerle bitirdi Rahip Hernán Benítez:

"Yıllar var ki efsaneleşti Che artık. Düşmanları ona diledikleri siyasi sapmayı yakıştırsınlar, ne isterlerse yapsınlar, aklı başında hiç kimse onun tutku derecesine varan insan sevgisini, cesaretini, yiğitliğini ve her türlü zorluğa dayanmasını sağlayan, kendini feda etme kararlılığını inkar edemeyecektir. O, ruhunda tüm halkların acılarını duyuyordu..."

5 CIA AJANLARI REJIS DEBRAY VE CIRO ROBERTO BUSTOS'A KARŞI

■ *Bolivya'da Baskılar Sürüyor*

Ekim sonlarında, yeni bir kitlesel baskı dalgası tüm Bolivya'yı etkisine aldı. La Paz'da, basın, üçyüzden fazla insanın gözaltına alındığını bildirdi; içlerinde halk arasında saygınlığı olan on doktor da vardı. Pek çok kişi de La Paz'da tutuklandı, şiddet ve baskı, madenleri bir kez daha sardı. Resmi makamlarsa, yalnızca iki kişinin hapsedildiğini açıklıyordu. 17 Kasım 1967'de, Camiri'de toplanacak Savaş Konseyi, Réjis Debray ve Ciro Roberto Bustos'a karşı sürdürülen davada karara varmaya hazırlanıyordu.

Reims'ten felsefe profesörü Alain Badiou, Belçikalı avukat Roger Lallemand, Fransa'nın Bolivya'daki konsolosu Thérèse de Liancourt, kültür ataşesi Gérard Barthélemy, tüm dünyadan onlarca gazeteci ve

basın ajansları muhabirleri Camiri'ye geldiler. Genel kanı, Fransız aydınına ceza verileceği yönündeydi.

Réjis Debray, tutukluluğunun ilk günlerinden beri CIA'nin kurduğu komplolara karşı direnmişti. Savcının, üstüne yıkmaya çalıştığı uyduruk suçlamalara karşı çıkıyor, casusluk amacıyla iki kez ülkeye girme suçlamasını asla kabul etmeyeceğini belirtiyordu. İddianameye göre, Che'ye kimlik belgeleri vermiş, gerillaya para getirmiş, gerilla kurmay heyetine katılmış, gerilla harekatları planlamış, gerillalara dersler vermişti, politik komiser, yıkıcı hareketlerin manevi babası ve askerlere pusu kurup çarpışan bir savaşçıydı. Debray kestirip attı:

"...masal tüm bunlar. Hiçbir kesin kanıtı elde edilemeyen ve asla elde edilemeyecek olan yalan dolu iftiralar..."

Réjis Debray, bu sözüm ona kararı CIA'nin yönlendirdiğini, çünkü kendisinin CIA'nin tüm önerilerini ve pazarlık girişimlerini geri çevirdiğini açıkladı. DIC gorilleriyle, sinir küpü subaylarla karşılaşmasını anlattı. Bu kaba saba adamlar, sorgulama tekniğinden çok, tekme yumruk uzmanıydı. Sorgular, Doktor Ganzález adını kullanan Porto Rico yada Panama uyruklu olduğunu sandığı bir CIA ajanı tarafından yönetiliyordu.

"Bu Doktor González hiçbir zaman benim bir gerilla olduğuma inanmış görünmedi, hele gerilla şefi olmamı hiç olası görmüyordu. Geçmişimi, nasıl tutuklandığımı, gerillaların davranış biçimlerini çok iyi bilen bu adam, tüm bunlardan, benim dışarıyla bağlantılı, çok gizli siyasi bir görevle ülkeye geldiğim sonucunu çıkarmıştı.

Tüm sorular, gerilla savaşıyla ilgili değil, olaylar, örgütlenmeler, ***uluslararası komünist casusluk teşkilatı*** *adını verdikleri hayal ürünü bir kuruluşa ilişkin olarak Fransa, İtalya ve Küba'daki bazı isimler etrafında dönüp duruyordu. Doktor González, Che konusunda çok meraklıydı, elbette. O anda, ona benim de Che'yi çok merak ettiğimi, her gazeteci gibi günün birinde onunla karşılaşmayı umduğumu, ama yanıldığımı; çünkü baştaki şefin İnti Peredo olduğunu söyledim. Bunun doğru olmadığını pekala biliyordu, fakat tersini kanıtlamak için yanında tanıkları yoktu, maddi ve ayrıntılı kanıtlardan da yoksundu."*

Debray sözlerini şöyle sürdürdü:

"İngilizce yazılmış bir metne güvenen González bebekliğimden başlayarak, o güne kadarki özgeçmişim konusunda bana soru yağdırdı. Onlarla işbirliği yapmaya karar verirsem, Bolivya hükümeti adına susma hakkı tanımayı ve beni korumayı vadetti, oysa kendisi Bolivyalı bile değildi. Sonunda, kamuoyuna bir bildiri kaleme almamı önerdi: Tüm eylemlerimden, düşüncelerimden vazgeçecektim, derhal gizlice serbest bırakılmam karşılığında, Küba'yı ve komünizmi ele verecektim. Görüyorsunuz ki CIA için vicdansızlığın sınırı yoktur, insanları hor görmenin sınırı yoktur..."

Debray, CIA ajanı bazı Kübalıların, tutukluları yeniden sorgulamak için, Haziran başlarından beri Camiri'de bulunduğunu, kendilerini Doktor González'in vekili yada halefi olarak tanıttıklarını anlatıyordu.

Réjis Debray, olayı şöyle açıkladı:

"Benimle ilgili olan yanı, Doktor González'in lafı dolandırmadan, çok açık konuşmasıydı. Adres defterime ilişkin sorular sordu, neyse ki zararsızdı yazılı bilgiler. Başka belgelerle birlikte, benden Muyupampa'da alınmıştı. Belgeler arasında, Bay Maspero'nun bir bankaya yazdığı ödeme emri, Sucesos müdürünün kartı ve bazı Fransızca resmi kağıtlarım vardı. Bu belgeleri burada gösteremiyorum, çünkü bu ajan onları evrak çantasına yerleştirdi, sonradan Washington'a götürmüş olmalıydı (...); olayın ilginç yanı, adamın dobra dobra konuşmasıydı.

*Bana söylediği son sözler şunlardı: Herşey merkeze ileteceğim bilgilere bağlı. **Şu anda kaderiniz kendi elinizde. Sizin gerilla şefi olmadığınızı çok iyi biliyoruz, ama gizli bir görevi yerine getirip getirmediğinizi de bilmek bizi yakından ilgilendiriyor. Bizimle işbirliği yaparsanız, bizi aldatmaya kalkışmadan sorularıma doğru cevaplar verirseniz, size karşı kurulan komplonun da etkisiz kalacağına, aradan kısa bir süre geçince ortadan kalkacağına ilişkin güvence verebilirim. Komployu kurmaya çalışanları birkaç gün içinde zararsız hale getirebilir, ikinci plana itebiliriz. Artık sizden herkes herhangi biriymişsiniz gibi söz eder. Söylevler, basın kampanyaları, duvarlara asılan afişler, sokak gösterileri de biter."***

Réjis Debray, anlaşılan CIA ajanının sorgulamadan pek hoşnut kalmadığını; çünkü olumsuz propaganda mekanizmasının her zamankinden hızlı işlemeye devam ettiğini anlattı ve sözlerine şunları ekledi:

"Her fırsatta, sistematik biçimde, adımı Che'nin adıyla birlikte anıyordu. Benim verdiğim bilgiler sayesinde, Che'nin Bolivya'ya geldiğini haber alan ilk kişinin kendisi olduğunu kurnazca ima ediyordu. Oysa bu gerçek, art ortalarından beri biliniyordu. Adımı, bir binanın duvarlarını kaplayan afişlerdeki gibi, Fidel Castro'nunkiyle birlikte kullanıyordu. Sanki tarihe geçmiş iki kahramanla, Amerika kıtasının iki büyük lideriyle sıradan bir gazeteciyi, benim yaşımdaki ve benim milliyetimden bir öğrenciyi kıyaslama olanağı varmış gibi...

Miami'de ve Washington'da, beni çocukluğumdan beri kan içici vampir, Havana'da bir öğle yemeği karşılığında birçok idamda cellat yardakçılığı yapan sadist biri olarak tanıtan bildiriler dağıtıldı. Büyük basın organlarınca güya haber gibi yayınlanmıştı bunlar. Bolivya'da savaşın ortasında, çarpışma sırasında bir ağacın arkasına saklanıp korkudan titrerken yakalandığım yazılıydı bildirilerde. Alçaklık, utanmazlık bir kez gemi azıya alınca, artık durmak bilmez zaten..."

Savcı, Réjis Debray ve Ciro Roberto Bustos'a hakaret etti; onlara caniler, kiralık katiller, Küba'nın kiralık askerleri diye küfrediyordu.

Mahkeme onları otuz yıl hapse mahkum etti; bu, ceza yasasının öngördüğü en ağır hapis cezasıydı.

Debray ve Bustos'un hüküm giymesinde, CIA ve Birleşik Devletler'in oynadığı rol su yüzüne çıkarıldı ve uluslararası basın bu dümenleri açığa vurmayı üstlendi. Birleşik Devletler'deki yüksek kademeli memurlar, Dışişleri Bakanlığının, Réjis Debray'in Bolivya'da askeri mahkeme tarafından mahkum edilmesiyle ilgili

hiçbir resmi yorum yapmayacağını açıklıyor ve soğukkanlılıkla şunları ekliyorlardı:

"Bize ne, bu işe burnumuzu sokmadık ki."

Dünyanın büyük bir bölümünde, Barrientos hükümeti, keyfi tutumu yüzünden lanetlendi, mahkeme sırasında hukuk yasalarının ve usullerin çiğnenmesi kınandı. Birçok ülkede, Debray ile dayanışma komiteleri kuruldu. Kolombiyalı Gabriel García Márquez, Arjantinli Julio Cortázar ve Fransız Jean-Paul Sartre gibi saygın aydınlar, daha yüzlerce sanatçı ve yazar, Debray ve arkadaşları için özgürlük istedi.

CIA, Réjis Debray ve Ciro Roberto Bustos'un affedilmesinden yana değildi. Bir yandan onlara karşı yoğun bir iftira kampanyası düzenlenirken, öte yandan da cinayetler planlandığı açığa çıkarıldı. Che'nin Bolivya'da bulunmasından onlar sorumlu tutuluyordu. Yani CIA, maddi, manevi ve siyasi bakımdan yok edilmelerine çalışıyordu. CIA onları satın alma, zararsız duruma getirme, aleyhlerinde komplo kurma uğraşlarına zaten hiç ara vermemişti.

■ *CIA'nin, Che'nin Gerillasına Karşı Kullandığı Küba Uyruklu İki Paralı Askerin Yaşam Öyküleri*

Doktor González yada Eduardo González. 21 Ocak 1936'da Havana'da doğan Gustavo Villaldo Sampera'nın *(foto 26)* takma adı. Babası avukat, General Auto Company'nin başkanı, Pontiac ve Cadillac marka otomobillerin Küba'da satış acenteliği olan Villaldo

Motors firmasının sahibi. İş yeri 1954'e kadar, Prado Caddesi 59 numaradayken, daha sonra Vedado'da Calzada sokağı, 12'ye taşınır.

Gustavo Villaldo, yaşamının ilk yıllarında ailesiyle birlikte, Buen Retiro ve Mariano mahallelerinin tam sınırında, Robau sokağında, Infanta ile Panorama arasında, numarasız bir evde oturur. Büyüyünce, eğitim için Birleşik Devletler'e gönderilir. 1953'te, ailesi Primera sokağı, 4608 numaraya taşınır. Villaldo 8 Şubat 1955'te, Elia Noquís Espino ile evlenir. Düğünü şatafatlıdır, kentte gürültü patırtı koparmış, *Diario de la Marina* adlı sosyete dergisinin ve *Información* gazetesinin sütunlarında yer almıştır. 1957'de, babası yüz kızartıcı bir skandal yüzünden intihar eder. Tam da Havana yüksek sosyetesinde kendine iyi bir yer edindiği sırada uğradığı bu felaket aileyi manen yıkar.

1958'de, Fulgencio Batista'nın kanlı zorbalığına karşı mücadele, Havana sokaklarına yayılır ve yüzlerce genç, vahşice katledilir, işkencelerde can verir, gözaltında kaybolurken, Gustavo Villaldo tiranlık rejiminin önde gelen kişileriyle ilişkiye girer. Bu ünlü canilerle arkadaşlık kurar, yardakçılıkta öyle başarılı olur ki onursal yüzbaşı payesi kazanır.

1959'un sonlarına doğru, Batista'nın polis teşkilatıyla işbirliği yapmaktan, genç devrimcileri ihbar etmekten suçlu bulunur. Gizlice ülkeden kaçıp Birleşik Devletler'e gider. 1960'ta, CIA, Küba'ya karşı terörist eylemlerde kullanmak niyetiyle Villaldo'yu işe alır. Aradan iki yıl geçtiğinde, o artık sabotaj için ülkeye sızan grupların baş ajanıdır. Birçok terörist eylem

yönetir. Sonra, başka terörist faaliyet uzmanları ve CIA ajanları Luis Posada Carriles, Félix Rodrígez ve Küba asıllı Birleşik Devletler vatandaşı Jorge Mas Canosa ile aynı dönemde, Georgia'ya Fort Benning'de askeri eğitim almaya gider.

1967'de, Che'nin gerillasına karşı mücadele etmek için Bolivya'nın yolunu tutar. Camiri'de karargah kuran IV. Tümen'de görev almıştır. Tutukluların sorgulamalarında, işkencelerde hazır bulunmaktadır. Che'nin naaşını tekmelemekle, ona vurmakla övünür durur. Sağda solda, Miami'ye götürmek üzere Che'nin ellerini kesme kararını kendisinin aldığını söyler. Gerilla savaşları bittikten sonra, CIA hesabına çalışmak için Brezilya'ya yollanır.

1971 Nisanında, Kübalı diplomatlara karşı suikast projelerinin koordine edilmesinde görev almak üzere Meksika'dadır. Ardından, Birleşik Devletler'in askeri birlikleri yenilgiye uğrayana dek, casusluk operasyonları örgütlemekle görevlendirilerek Vietnam'a gönderilir.

26 Ağustos 1976'da Florida'da, Hialeah'da National Bank of South'u ele geçirmek için adını kullanır. Bu banka da CIA'nin malıdır artık.

1 Eylül 1978 gecesi, FBI temsilcileri Harry Brandson ve Joseph Dawson ile bir toplantı yapılmaktadır. Bu toplantıda FBI ajanları, Gustavo Villaldo Sampera'nın uyuşturucu kaçakçılığına iyiden iyiye bulaştığına ilişkin ellerinde ciddi kanıtlar ve belgeler bulunduğunu, ona ait küçük bir uçağın Küba asıllı ve kendileri de uyuşturucu kaçakçılığına karışmış olan, pilot ve yar-

dımcısından oluşan iki kişilik mürettebatıyla kaybolduğunu açıklar. CIA, ajanını savunur ve FBI görevlilerinin ortaya koyduğu kanıtları "reddeder".

Villaldo, 2 Temmuz 1981 günü, oniki kişilik bir CIA ekibinin başında, Santo Domingo'ya doğru yola çıkar. 1983'te Birleşik Devletler'e döndüğünde, balıkçı gemilerinin yanaştığı limanlarda, balık ve deniz ürünleri alım-satımına başlamıştır. Bu ticaretin, uyuşturucu kaçakçılığında mafia ile bağlantılı olarak çevirdiği işleri ört bas etmeye yaradığını sık sık söylemektedir. Ne de olsa, CIA onu hâlâ korumaktadır. Gustavo Villaldo, 1984'te Nikaragua'daki karşı-devrimi desteklemek için orada da hazır ve nazırdır.

Bugün, Birleşik Devletler'de, Miami'de yaşıyor. *Impala* barında rastladığı Alman asıllı bir fahişeyi sık sık ziyaret etme alışkanlığı edinmiş. CIA ajanlarından, Monaco Auto Sale galerisinin sahibi, Miami'de SW sokağı köşesinde, 9 numarada oturan Jesús Vázquez Barrero ve Puerto Rico'da yaşayan, *La Gran Via* pastanesi sahibi Pedro García Mellano da en yakın arkadaşları arasında.

■ *Félix Ramos. Öteki CIA Ajanı*

Kimdir bu kendine Félix Ramos, Félix Medina yada Félix Ramos Medina dedirten kişi? Vedado'daki nüfus kütüğüne bakıldığında, cilt 136, 139 nolu kayıtta yer alan bu adamın, Félix Ismael Fernando José Rodríguez Mendigutía adını taşıdığı görülüyor. Doğum tarihi: 31 Mayıs 1941. Las Villas'da, Sancti Spíritus

denilen yerde, Independencia mahallesi, no 56'da ikamet ediyor. Bu bilgiler, onu nüfus kütüğüne kaydettiren dayısı Doktor Fernando Mendigutía Silvera tarafından, tanıklık için nüfus memurluğuna gelen, Calzada'da, 302 numaralı evde oturan mühendis Manuel Suárez Carreño ve Havana'da Cárcel caddesi, 167 numarada ikamet eden, memur Gerardo Ramon Rodríguez'in huzurunda veriliyor. Félix Rodríguez'i, diktatör Fulgencio Batista zamanında kamu işleri bakanı olan ve arkadaşları arasında "Toto" diye anılan dayısı José Antonio Mendigutía Silvera büyütüyor.

Batista'nın en yakın çalışma arkadaşlarından biridir bu dayı. On yaşındayken, Havana Military Academy adındaki askeri okula yazdırılır. Küba devrimi zafere ulaştığında, Birleşik Devletler'e kaçar, varır varmaz da CIA onu işe alır. 1960'da terörizm konusunda eğitim almak için Panama Kanalı'na gider. Aynı yılın sonunda, CIA'ye, Fidel Castro'yu öldürmeye yarayacak bir plan önerir, onaylanır da bu plan. Eğitimi bitince Küba'ya gizlice sızan ajan gruplarında çalışır ve ilk eylemini 14 Şubat 1961'de gerçekleştirir: bir CIA grubu, hızlı bir motorlu tekneyle Havana ile Matanzas illeri sınırındaki Arcos de Canasí bölgesine yanaşır. Görevi, çeşitli sabotajlarda kullanılacak iki tonluk donanım ve patlayıcıyı karaya çıkarmaktır. Malzemeyi boşaltır ve kıyıya yakın bir tepenin yamacına gömerler. Birkaç gün sonra, bu gömülü sabotaj malzemesi Küba Devlet Güvenlik Örgütünün eline geçer; çünkü operasyona katılanlardan biri gerçekte G-2'de çalışmaktadır. Playa Girón çıkartması sırasında yapılacak sabotajlarda yararlanılacak bilgileri de, Félix

Rodríguez, CIA'den alıp içteki karşı-devrimcilere iletir. Öngörülen sabotajlar arasında, Havana'yı Matanzas'a bağlayan Via Blanca otoyolunun üzerinden geçtiği Bacunayagua köprüsünün havaya uçurulması da vardır.

İstila girişimi, yetmiş saatten kısa bir süre içinde bozguna uğratılır. Küba Devlet Güvenlik Örgütünce aranan Félix Rodríguez, Patricio Nodal adlı bir karşı-devricinin evine saklanır. Ta ki CIA'nin emriyle Küba'da İspanyol elçiliği memurlarından Alejandro Vergara Mauri onu diplomatik plakalı arabasına alıp Vedado'da Línea sokağı, 5 numaralı apartmanın 2A nolu dairesine götürünceye dek. Burada Félix Ramos çok iyi karşılanır. Félix Rodríguez, Vergara'nın CIA ajanı olduğunu anlatırdı ki bu doğrulanmıştır. Bu İspanyol uyruklu elçilik memuru, onu Venezuela'nın Havana'daki elçisi José Nuceti Sardi ile tanıştırır. Ramos böylece 1961 yılının 3 Mayısından 31 Eylülüne kadar, Venezuela'da diplomatik bir görev elde eder ve Caracas'a doğru yollara düşer.

Birleşik Devletler'e döndüğünde, terörist eylemlerini sürdürür. Fort Benning'e gönderilir; burada, Luis Posada Carriles, Gustavo Villaldo Sampera, Küba asıllı ABD vatandaşı Jorge Mas Canosa ve daha başka teröristlerle birarada askeri eğitim alır. 25 Ağustos 1962'de, kendisi gibi Küba uyruklu CIA ajanı Rosa Nodal'la evlenir.

1963'te, Nikaragua'da bir operasyon üssünde, CIA ajanlarına katılır. Burada, Küba ile ticaret ilişkilerini sürdüren İspanya'ya baskı yapmak bahanesiyle, terörist ajan grubu, İspanyol gemisi *Sierra de Aranzazu*'ya

silahla saldırır. Skandal o kadar büyür ki CIA, ajan grubunu Birleşik Devletler'e geri çağırmak zorunda kalır. Suikast ve terörist eylem projeleri yapmayı burada sürdürürler.

Birleşik Devletler gizli servisleri, Che'nin Bolivya'da olduğunu haber aldıklarında, Küba uyruklu birçok ajanla birlikte, Félix Rodríguez'i de Santa Cruz'a, daha sonra Valle Grande'ye gönderir. 9 Ekimde, helikopterle Higueraa'ya varır. Burada, zor kullanarak *Kahraman Gerilla*'yı sorguya çekmeğe kalkışır. Che'nin katlinden sonra, Valle Grande'ye döner ve oradan da Santa Cruz'a geçer. Daha sonra Panama'ya ve Birleşik Devletler'e gider. Félix Rodríguez'in CIA için, Che'nin katledilmesi kararına ilişkin yazdığı, "A-C.O.D.-25" kodu altında dosyalanan bir rapor, gazeteci José Luis Morales tarafından, 30 Eylül 1987 tarihli İspanyol *Interviú* gazetesinde yayınlanır. Şöyle yazılıdır raporda:

"Yıkıcı eylemler yöneticisinin idam edilmesi kararı, zaman yitirilmeksizin La Paz'daki elçiliğimiz aracılığıyla Cumhurbaşkanlığına iletildi."

Bir yandan da, gazeteci Claudio Gatti'nin, Ramos-Rodríguez ile yaptığı röportaj, 18 Aralık 1989'da, İspanyol *Cambio 16* dergisinin 942 nolu sayısında yayınlanır. Ona Che'nin idamında infazı kimin gerçekleştirdiği sorulduğunda, şu cevabı verir:

"... Dışarı çıktım, emri yerine getirmek için Terán'ı çağırttım. Boynunun altına ateş etmesini söyledim, çünkü Che'nin çatışmada öldüğü izlenimi vermek zorundaydık. Terán benden bir tüfek istedi ve yanında iki askerle içeri girdi. (...) Defterime not ettim: 9 Ekim 1967, saat 13:10."

1968'de CIA onu, Sinchis adıyla bilinen Birinci Paraşütçü Birliğine istihbarat ve keşif kursları vermesi için Peru'ya yollar.

24 Şubat 1969'da Kuzey Amerikan yurttaşlığı hakkı kazanır. Hemen ardından Güney Vietnam'a gönderilir. 13 Mart 1969 tarihinde, Saigon'da görevlendirilen, yirmibeşten fazla ajandan oluşan CIA grubuyla yola çıkar.

Vietnam'da işkenceyle, tutukluların sorgularıyla uğraşır, tutsakların bazı eşyalarına el koyup ganimet diye saklar. Birleşik Devletler hükümeti de savaşa katkılarından dolayı minnettarlığını ifade etmekten geri kalmaz. Saigon'da, CIA ondan Arjantinli General Tomás Armando Sánchez de Bustamente'ye çevirmenlik yapmasını ister ve Rodríguez, CIA'ye bu adamın tüm etkinliklerini, görüşlerini ve belirleyici karakter çizgilerini ayrıntılarıyla rapor eder.

20 Nisan 1976'da, henüz bu casusluk örgütü hesabına çalışmayı sürdürdüğü sırada, CIA Félix Ramos'u saygıları ve derin minnet duygularıyla birlikte *Cesaret Yıldızı* madalyasıyla onurlandırır. 1979'da iş ortağı, CIA Saigon bürosu eski şefi Ted Shackey ile Güney Amerika'daki silah kaçakçılığına bulaşır. Silah ticaretinde ortaklık yaptığı, kısa bir süre sonra yakalanacak ve hapis cezasına çarptırılacak olan Gérard Latchinian'la, Honduras eski cumhurbaşkanı Roberto Suazo Córdoba'yı öldürmek için inceden inceye plan kurarlar. Félix Rodríguez ucuz kurtulur, serbest kalır; bu suikast girişimine karıştığına ilişkin tüm kanıtlar ve belgeler gizemli biçimde ortadan kaybolmuştur. 80-81

yıllarında, CIA'nin emriyle Uruguay, Brezilya, Costa Rica, Honduras, Guatemala ve Salvador'da çeşitli görevlerde bulunur. Ayrıca, Şili ordusunun ayaklanmaları bastırma taktikleri danışmanıdır.

7 Haziran 1981'de, eğer kendisine yüklüce bir para verilmezse, Nikaragua'ya karşı hazırlanan bir dizi terörist planı ortaya dökmekle tehdit ederek, şantaj yaptığı CIA yetkililerinden biriyle aralarında sert tartışmalar geçer. Sonunda iş tatlıya bağlanır.

17 Aralık 1981'de yüksek kademe CIA ajanı eskisi Karl Jenkins, Küba'ya sızmaya kalkışan öteki eski grup üyeleriyle birlikte, onu Miami'de, 8. Cadde'deki bir lokantada yapılacak toplantıya çağırır. Rodríguez-Ramos, artık Nikaragua'ya mal taşıyan Küba yük gemilerine karşı terörist saldırı planları düzenlemektedir. 1982'de Arjantin ordusuna danışman olarak atanır, askerler arasında "El Gaucho" kod adıyla tanınmaktadır.

1984'te CIA onu San Salvador'a gönderir. Burada karşı-devrim için çalışmakta, Nikaragualı kontralara silah ve erzak sağlamaktadır. Bu operasyonlarda Max Gómez kod adını kullanır. Bu ülkeden ayrılmadan önce, George Bush'un danışmanı Donald Gregg aracılığıyla, Birleşik Devletler Başkanı ile bir görüşme yapar. Başkan Bush "tam aradığım adamsın" diye ona övgüler yağdırır *(foto 27)*. Salvador'da Ilopango havaalanında operasyon üssü kurmuştur; bir yandan da tasarlanan eylemleri koordine etmek amacıyla Honduras ve Guatemala'ya sıkça yolculuk yapar *(foto 28)*. En yakın iş arkadaşı, 6 Ekim 1976'da, Barbados Adaları kıyısı karşısında Cubana de Aviación uçağına canice

bir saldırı düzenleyen ve yetmiş üç yolcunun ölümüne neden olan Luis Posada Carriles'dir.

Félix Rodríguez, Birleşik Devletler'de Irangate skandalına da bulaştırılır. CIA ve Nikaragualı Kontralarla işbirliği halinde silah ve uyuşturucu trafiğine karışmakla suçlanır. Bu pis işe karıştığına ilişkin kanıt ve belgeler yine gizemli biçimde kaybolur ve Ramos, Birleşik Devletler Senatosunun ilgili alt-komisyonunca aklanır.

Rodríguez, George Bush'un başkanlığa gelişinde de arkadaşı Salvador hava kuvvetleri komutanı General Rafael Bustillos'la birlikte, yardımlarını esirgememiştir.

El Nuevo Herald de Miami gazetesi başyazarı Pedro Sevcec, gazetesi için formüle ettiği sorulara aldığı cevaplar arasında, Ramos'tan şu sözleri duyar:

"... Bazen tek başımayken, sabahın çok erken saatlerinde burada oturup yaşamım boyunca olup bitenleri düşünürüm. Görevini yapmış olma duygusunun insana sağladığı doyum ne kadar da ferahlatıcı..."

Félix Rodríguez bugün Florida'da, Dade kentinde yaşıyor *(foto 29)*. Evinin bir odasını, yüzlerce savaş aracının, belgelerin, Küba'ya yaptığı sızma harekatlarından birinde üzerinde taşıdığını öne sürdüğü bir el bombasının, Vietnamlılara karşı kullanılan tüfek ve süngülerin, kapsülü çıkarılmış bir bombanın, Başkan Bush'un portrelerinin, Latin Amerika'da tutsak gerillalardan alınan ganimetlerin sergilendiği bir müze haline getirmiş. Salvadorlu gerilla savaşçısı Nidia Díaz'a ait olduğunu söylediği bir iç giyim eşyasını övünçle konuklarına gösteriyor.

6 CHE'NİN BOLİVYA GÜNLÜĞÜ VE CIA'NİN YENİ DEZENFORMASYON KAMPANYASI

■ *CIA Yeni Bir Dezenformasyon Kampanyası Başlatıyor*

Higuera olayları ve Che'nin katlinin ardından, CIA, gerilla etkinliğini gözden düşürmek ve başlıca öncülerine çamur atmak amacıyla, dezenformasyon kampanyasını yoğunlaştırdı.

Uzmanlar bu doğrultuda çalışmalara giriştiler. Gözden düşürme çabalarından biri de, Gerilla Tanya'nın imajını kirletmeye yönelikti. Almanya Demokratik Cumhuriyeti gizli servislerinin sözüm ona eski istihbarat görevlilerinden biri, Günter Männel, alınan bilgiye göre Federal Almanya Cumhuriyeti'ne gitmiş orada Tanya'ya olmadık iftiralar atmıştı. CIA'nin baştan aşağı uydurduğu makale, 5 Mayıs 1968'de alman *Welt Am Sonntag* gazetesinde yayınlanmıştı.

Aynı yılın Haziran ayında, bir CIA ajanı, önceden özenle seçilmiş bazı gazetecilerle söyleşi için La Paz'a geldi. Toplantı, kibarların oturduğu malikaneler semti Calacoto'da, 14. Sokak, 235 nolu evde yapıldı. Görünürde, buluşmanın nedeni Federal Almanya Cumhuriyeti'nde yayınlanan makaleyi göstermek ve genellikle Gerilla Tanya'yla ilgili bilgi alış-verişiydi. Aradan birkaç gün geçtiğinde, La Paz'da yayınlanan *El Diario* gazetesi, Alman gazetesinden aktardığı makaleyi yayınlıyor ve CIA ajanı, gazetecileri yeniden toplantıya çağırıyordu. Davetlilerden biri arkadaşına, ajanın kendisinden daha önceki toplantıda söylediklerini kağıda dökme sözü kopardıktan sonra, makale konusunda düşüncelerini sorduğunda şu cevabı verdiğini anlattı:

"Bu fantastik öykülere Bolivyalıların inanacağını sanmayın."

Adama uzun uzun açıklamalar yapmış, görüşünü bildirmişti. Tanya'yı tanıyan daha nice kişilerin onun hakkında çok iyi bir izlenim edindiğini söylemiş; son söz olarak da adamın verdiği bilgileri kabul etmeyeceğini, böyle saçma sapan laflara Bolivya'da hiç kimsenin, hatta Barrientos'un bile inanmadığını belirtmişti.

CIA ajanı şu karşılığı verdi:

"Bolivyalıların ne önemi var, hepsi de kara cahil zaten, okuma yazma bile bilmezler. Avrupalılarla Kuzey Amerikalıları ilgilendirir bunlar. Orada, insanların yüzde biri inanır bu masallara. Bu da bir yüzde birlik kesimin daha inanmasını sağlar. Üçüncü yüzde birlik kitleyi de biz ikna ederiz. Ötekiler varsın kuşku

duysun istediği kadar. Gerillaları maceracı, Tanya'yı da adi bir kadın yapıp çıkardık mı, başarıya ulaştık demektir."

CIA ajanı, çıkar ilişkilerine göbek bağıyla bağlı tüm iletişim yollarından yararlanmanın olağanüstü önemini ısrarla vurguladı ve onlara sözkonusu makalenin yayınlanmasıyla ilgili hatırı sayılır bir parasal ödül sundu.

Devrimci hareket içindeki etkisi ve imajı zedelendiği ölçüde, asıl hedefin Tanya değil, Che olduğunu, devrimi başarmanın yolu olarak silahlı mücadele teorisini çürütmek gerektiğini, Che'nin ilkelerinin etkisinin ve değerinin hor görülmesini, aşağılanmasını sağlamanın zorunluluğunu, solun içinde var olan bölünme ve çelişkileri beslemek amacıyla, Bolivya'daki olaylardan yararlanılacağını belirtti.

Bu ve benzeri etkenler kullanılarak, Che'nin, Bolivya'yı seçerken yanıldığı düşüncesi çevreye yayılabilirdi pekâlâ. Zaten bu ülkede, mücadele için gerekli koşullar yoktu; Che eğer öyle davrandıysa, Kübalı yetkililerle anlaşmazlığı yüzündendi; bu ve benzeri "düşüncelere" herkesi inandırmak gerekiyordu.

Bolivyalı madencilerin, köylü ve öğrencilerin gerillaya ilgisiz kaldığı, Bolivya Komünist Partisi'nin (PCB) tüm üyelerinin davaya ihanet ettiği ve başarısızlığın doğrudan doğruya sorumluları olduğu, Küba'nın onları yüzüstü bıraktığı, Sovyetler Birliği'yle imzaladığı anlaşmalar gereği hiçbir yardımda bulunmadığı "olguları" üzerinde ne kadar ısrarla durulsa azdı.

Sıklıkla tekrarlansınlar diye Che'nin ağzından çıkmış gibi gösterilecek bazı sözler önerdi. Gazeteci bunlardan bazılarını hatırlıyordu:

"Bütün Bolivyalı komünistler domuzdur, pis burjuvalar! Onlarla birlikte devrim de bitti." - *"Köylüler bize ihanet etti, duyarsız, taş gibi ruhsuz, cahiller yığını!"* - *"Başarısızlığa uğradım."* - *"Herşey bitti artık."* - *"Devrim hiçbir zaman gerçekleşemez."* - *"Yenildim."* - *"Ateş etmeyin! Ben Che Guevara'yım, dirim ölümden daha değerli sizin için."* - *"Bolivya'ya gelme kararını ben vermedim, başkaları benim yerime kararlaştırdı bunu."*

Bu kampanyayı başlatmak için, CIA özenle birtakım değişimler hazırladı; kararlaştırılan yalan yanlış yorumlarla çakışsın diye, Che'nin günlüğünden bazı sözleri çıkardı ve bazı eklentiler yaptı. Bu amaçla, elyazısı uzmanları La Paz'daki Birleşik Devletler elçiliğinin en üst katında çalışmaya koyuldu. Bu uğraşlar, *Che'nin Bolivya Günlüğü*'nün yayınlanmasıyla da bitmiş değildi.

Bolivya Komünist Partisi, öteki sol parti ve örgütler ve kent destek ağı üyelerine, gerilla hareketi sempatizanlarına, seçici bir tarzda çamur atılması tasarlandı.

Aynı biçimde, bu casus örgütü üyeleri, CIA ve Bolivya gizli servisleriyle bazı tutuklular arasında anlaşmalar yapıldığına ilişkin bildiriler kaleme aldı. Hedefleri, tutuklulara şantaj yapmak, onları kontrol altında tutmak yada aralarından bazılarını kendi yanlarına çekmekti. CIA, ilgililere, kamuoyu gözündeki saygınlıklarını yitirsinler diye, sözde başka başka yol-

lardan elde edilmiş bilgiler yakıştırıyor, şu yada bu anda kendilerine yararı dokunabilecekleri ise dilediğince kullanıyordu.

Che'nin Bolivya'daki gerillası ve kişiliği çevresinde sistematik, örgütlü bir dezenformasyon kampanyası geliştirildi. Kitaplar, her türden bildiriler, röportajlar, köşe yazıları, yorumlar gırla gidiyordu; fakat gerçekler hep değiştirilmiş, çarpıtılmıştı. Bu uğurda, bile bile yanlış yorumladıkları yalan dolan haberleri, bir kez de kendi işlerine gelecek biçimde temelden değiştirip bozarak, bıkmadan usanmadan defalarca tekrarlıyorlardı.

CIA, uzmanlarıyla, muazzam kaynakları ve alçakça planlarıyla bile, Che'nin ve gerillanın imaj ve saygınlığını yıpratmayı başaramadı. Çünkü, Abraham Lincoln'un belirttiği gibi, halkı bir süre aldatmak mümkündür, halkın bir kısmını sürekli aldatmak da mümkündür, ama halkın tümünü sürekli aldatmak mümkün değildir.

■ *Che'nin Günlüğünün Satışı İçin Pazarlıklar*

CIA uzmanları, Che'nin günlüğünden bazı bölümleri kırpmak ve kendilerinden bazı veriler katmak için didinirken, Bolivya yüksek askeri hiyerarşisi de satış pazarlıklarına girişmişti.

La Paz'daki ısrarlı söylentiler, Che'nin tüm belgelerinin yayın hakkının *The New York Times* grubuna ve Birleşik Devletler'in özel bir televizyon zincirine satıldığı yolundaydı. Bu söylentiler öylesine bir talep reka-

beti yarattı ki, yirmi bin dolardan kapı açılıyor, fiyat giderek dört yüz bin dolara kadar yükseliyordu.

La Paz'a ulaştığı günden beri, Che'nin günlüğü, tüm gerekli güvenlik önlemleri alınarak, çelik bir kasada kırk kilit altında saklanıyordu. Kasanın şifresi bile düzenli aralıklarla değiştiriliyordu. Réjis Debray davası için birkaç sayfasının fotokopisi çekilmek üzere Askeri Coğrafya Enstitüsüne götürmek gerektiğinde, akla hayale gelen her türlü güvenlik önlemi alındı. Deniz Binbaşı Moisés Vásquez Sempértegui, yanında iki subayla, günlüğü sürekli gözetim altında tutuyordu. Enstitü fotoğrafçısının çalışması sırasında, Albay Amadeo Saldías da başında bekliyordu. Günlük, Magnum Publicity şirketi temsilcileri ile Andrew Saint George ve Juan de Onis adındaki gazetecilere gösterilirken, onları da Moisés Vásquez ve Angel Vargas Tejada takibe almıştı, gözlerini üzerlerinden ayırmıyorlardı.

Bu iş ticari bir fiyaskoyla bitince, Barrientos, Ovando'dan günlüğü istedi ve Che'nin Bolivya Günlüğü'nü, İçişleri Bakanlığı için bir kopya çıkarma emrini vererek, güvenilir adamı, "Bubby" denilen Yüzbaşı Norberto Salomon'a teslim etti.

İçişleri Bakanı, Antonio Arguedas, Salomon'u bu çalışmalar sırasında akşam yemeğine davet etti. İş, teknik şube şefi Ricardo Aneiva Torrico, yardımcısı Jaime Moreno Quintana ve fotoğrafçı Fernando Manzane de Mallela'ya devredildi, bunlar da kendilerinden bekleneni fazlasıyla yerine getirdiler. Arguedas, Aneiva'ya iki kopya çıkarmasını emretmişti. Çalışma bittikten sonra, Salomon orijinaliyle birlikte bir kopyayı başkana getirdi.

■ *Sağ Kalan Gerillaların Yurtdışına Çıkışı*

15 Şubat 1968'de, gerillayla ilgili bir olay gazetelere yansıdı. Sağ kalan gerilla grubu, birçok kez askerlerin çemberini yardıktan sonra, orduyu ve istihbarat servislerini atlatarak, Şili sınırına çok yakın olan Oruro ilinin Sabaya kasabasına kadar varmışlardı.

Gerilla bölgesinden beri bin kilometreden fazla yol alan savaşçılara, Bolivya Komünist Partisinden bir komando ve halktan insanlar yardım ediyor ve onları koruyordu. Bu insanlar kendi yaşamlarını tehlikeye atarak, sınıra ulaşıncaya dek gerillaları Cochabamba ve La Paz kentlerinde gizlediler.

Bolivyalı gizli servisler ve CIA izlerini bulamadı, hatta hiçbir şeyden kuşkulanmadılar. Şili halkı onları sevinçle karşıladı, bağrına bastı. Senato Başkanı Salvador Allende, sığınmacı gerillalara gerekli her türlü yardımı yaptı. Sonra, Tahiti Adasına gönderildiler, burada onları Küba'nın Fransa'daki elçisi Baudilio Castellanos bekliyordu.

Bu askeri başarısızlığa son derece öfkelenen Barrientos, hükümeti üzerine düşen güvensizlik gölgesinden, Şili halkının gerillaları sıcak karşılamasından, Şili hükümetinin sığınmacıları geri vermeyi reddetmesinden ve Senato Başkanı Salvador Allende'nin onları kişisel koruması altına almasından hiddete kapıldı ve Amerika Devletleri Örgütü'nde, Şili'yi gerillalarla işbirliği yapmakla suçlayarak kendini gülünç duruma düşürdü.

● *Che'nin Bolivya Günlüğü Havana'da Parasız Dağıtılmaya Başlanıyor*

Che'nin Bolivya Günlüğü, 1 Temmuz 1968 tarihinden itibaren, Havana'da parasız dağıtılmaya başlandı. Aynı zamanda, Şili'de Punto Final yayınları, Fransa'da François Maspero, İspanya'da Ruedo İbérico, İtalya'da Feltrinelli, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Trikont Verlag yayınevleri tarafından, Birleşik Devletler'de *Ramparts* dergisinde, Meksika'da Editorial Siglo XXI'de ve daha birçok ülkede yayınlandı.

Bu haber, La Paz'ı siyasi bir deprem gibi sarstı; Bolivya hükümeti artık sallantıdaydı, silahlı kuvvetlerine, istihbarat servislerine, bu ülkedeki Birleşik Devletler elçiliğine ve CIA şubesine hiç güven kalmamıştı.

Barrientos ve Juan José Torres derhal günlüğün özgünlüğünü inkara yeltendiler. Düzenlenen bir basın konferansında, Torres şu açıklamayı yaptı:

"Gösteriş meraklısı Castro, böbürlenmek için bu kez de bunu icat etti galiba. Biz hiçbir zaman, hiç kimseye Che'nin günlüğünü vermiş değiliz."

"Yalnızca Che'nin elyazısı olup olmadığını doğrulamak için birkaç sayfasının fotokopisini çektik not defterinin," diye ekledi. Sözlerini bitirirken, ulusal yasalara göre, gerillalardan alınan belgelerin ulusal silahlı güçlerin malı olduğunu, günlüğün güvenilir ve erişilmez bir yerde saklandığını, içeriğinin yalnızca yüksek askeri sorumlularca bilindiğini, taleplerin çokluğuna kar-

şın, günlüğün yayın hakkının ne ülke içinde ne de dışında, hiçkimseye verilmediğini belirtti.

Baş Kumandan Fidel Castro, 3 Temmuz 1968 günü verdiği, radyo ve televizyon aracılığıyla tüm ülkeye iletilen söylevinde şöyle diyordu:

"Aklı başında hiç kimse, orijinali başka birinin elinde bulunan sahte bir kopyayı yayınlamaz. Hele bu başkası bir düşmansa... Böyle bir hata işleyeceğimiz düşünülemez bile, zaten böylesine ahlaksızca, Devrim ruhuyla bağdaşmaz yanlışlara düşmeyiz biz. Fotokopileri aldık ve özenle inceledik (...), bunun özgün günlük olduğundan gerçekten de hiç kuşkumuz yok."

Havana'da *El Diario del Che en Bolivia*'nın parasız dağıtıldığı haberi, kitabın basımını çevreleyen gizem perdesi nedeniyle uluslararası kamuoyu üzerinde derin bir izlenim yaratarak tüm dünyayı dolaştı.

Che'nin Bolivya Günlüğü'nün yayınlanmasıyla, CIA'nin başarısızlığı, gürültü patırtıyla ortaya çıktı, Che'ye ve Küba Devrimine karşı yürüttüğü iftira ve karalama kampanyası ağır bir darbe yedi.

■ *Bolivya Yüksek Askeri Komutanlığının Acil Toplantısı*

Che'nin günlüğünün yayınlandığı haber alınır alınmaz, Barrientos durumu tartışmak ve metnin sınır dışına kaçırılışından sorumlu olanların kimliğini belirlemek amacıyla, yüksek askeri komutanlığı acil bir toplantıya çağırdı. Bu toplantıya katılan Bolivyalı önemli bir kişi, şu açıklamayı yaptı:

"... Barrientos, Ovando'yu doğrudan doğruya suçlamadı. Ama ima ettiklerine ve öne sürdüğü öğelere bakılırsa, onu hedef aldığı ve hükümetin görünüşü kurtarabilmesi için, görevinden alınmasını isteyeceği anlaşılıyordu. Barrientos, Ovando'yu başından atmak ve ona sadık tüm silahlı kuvvetler yüksek kurmayını görevden uzaklaştırmak için Che'nin günlüğünün yayınlanma koşullarından yararlanmaya bakıyordu. Zaten, uzun zamandan beri, bu iki general birbirini safdışı etmek istiyorlardı. Ovando'nun, Barrientos'un arkasından entrika çevirdiğini, hükümet darbesi tasarladığını, hatta onu ortadan kaldırmayı bile düşündüğünü bilmeyen yoktu. Barrientos da, birçok kez, Ovando'yu sinsice yerinden etmeye niyetlenmişti. Şimdiki elverişli koşullardan yararlanmaktan da geri kalmayacaklardı elbette. Orduda, varolan güçler arasında belirli bir denge sözkonusuydu; çünkü Ovando kurnazca, kendisine bağlı askerleri, tam anlamıyla güvenini kazanan subayları ülkede belli başlı kıtaların komutanlığına atamıştı. Bu nedenle, yeterince neden olmaksızın onu yerinden oynatmak olanaksızdı, yoksa askeri darbe yapması işten değildi. Gerçekten de, askeri şefler, Ovando'nun yıkılışının, ardından kendi düşüşlerini getireceğini çok iyi biliyorlardı, Barrientos'un önündeki aşılmaz engel buydu."

Sözkonusu kişi sözlerine şunları da ekliyordu:

"Şimdi Ovando, Che'nin günlüğünün gizlice yurtdışına çıkarılışından, bu belgenin Küba'ya gönderilip Fidel tarafından yayınlanmasından sorumlu tutuluyor. Bu durumda Barrientos amacına ulaşabilir, Ovando'yu görevinden alabilir. Olayların ağırlığı altında, Bolivya

hükümeti, silahlı kuvvetleri ve istihbarat servisleri gülünç duruma düştüğünden, ulusal ve uluslararası kamuoyunun gözünde en küçük bir saygınlıkları bile kalmadığından, birisi sorumluluğu üstlenmeli; tabii bu kişi Ovando'dan başkası olamaz. Barrientos'un da o kadar gözü kör değil, ne de olsa. (...)

Toplantı hareketli geçti, heyecan doruğundaydı. Herkes Ovando'nun yazgısına mühür vuruldu artık diyordu, hesabı tamam. Ama ayağa kalkıp söz aldığında hepimizin, Barrientos'un bile şaşkınlıktan dili tutuldu. Ovando'nun silahlı kuvvetler yüksek kademelerinde prestiji büyüktü, çok saygı görüyordu. Karakteri sakin ve dengeliydi, hele o anda iyiden iyiye soğukkanlıydı. Che'nin günlüğünün Bolivya sınırları dışına çıkarılışıyla hiçbir ilişkisinin olmadığını kanıtlayabileceğini, suçsuz olduğunu, başkan tarafından üzerine atılan tüm suçlamaları reddettiğini açıkladı. Eğer Kumandan Guevara'nın günlüğünün tamamı Havana'da yayınlansaydı olayın sorumluluğunu üstleneceğini, ama basımda on üç sayfanın eksik olduğunu, bu yüzden, nedenlerini İçişleri Bakanlığında araştırmak gerektiğini bildirdi ve eksik sayfaları derhal ezberden okudu.

Gerçekten de Barrientos, üzerinde incelemeler yapılacak bir fotokopisini çektirmek amacıyla, İçişleri Bakanlığına gönderilmek üzere ondan günlüğü istediğinde, bazı komploları önlemek düşüncesiyle önlem alma gereği duyarak bu sayfaları koparıp saklamıştı. Ovando, sorumlular ABD elçiliği yada CIA ise, bunu ortaya çıkarmanın kolay olduğunu sözlerine ekledi, çünkü kopyaların birçok sayfasında bir askerin par-

mak izleri açıkça belli oluyordu. Toplantı yarıda kesildi ve Havana'da yayınlanan kitabın bir nüshası ele geçirilince kaldığı yerden sürdürüldü. Bu ikinci toplantıda, metinler karşılaştırılabildi."

La Paz'da yayınlanan *Presencia* gazetesi, 10 Temmuz 1968 günü, Che'nin günlüğünü yayınlamaya başladı. Ovando, yayınlanan metnin özgünlüğünü onayladı. Ayrıca, suçluların aranması ve cezalandırılması için mahkeme kurulduğunu da açıkladı.

Her köşede, merakı artanlardan çeşitli sesler yükseliyordu. Barrientos'un en yakın yardımcıları, bu belgeleri başkalarına teslim eden yada buna izin verenin kendisi olduğuna göre suçlunun Ovando olduğu, görevinden alınması ve yargılanması gerektiği konusunda gürültü patırtı kopardılar. Bu dedikodular Ovando'da ağır bir depresyon yarattı. Arkadaşlarına ve yakınlarına, görevinden istifa edeceğini, çünkü kuşkuların ve sinsi söylentilerin onda ruhsal çöküntüye neden olduğunu, kendisini ezdiğini itiraf etti. Hiçbir kusur işlemediği halde, suçsuzluğunu kanıtlayamıyordu. Yakınları ve arkadaşları, aşağılama ve iftira kampanyasını etkisiz hale getirmek için çaba harcadılar. 12 Temmuz'da, Barrientos'un açıklama getirmesini istemek üzere, Bolivya Kongresinden, durumun derinlemesine araştırılmasını sağlayacak bir soruşturma açılması kararı çıkartmayı başardılar.

Bir yandan da Ovando, Falange Socialista Boliviana partisi lideriyle gizlice görüşme izni elde etti. Ovando ona, Che'nin günlüğünün gizlice Küba'ya kaçırılmasından, İçişleri Bakanı Antonio Arguedas'ın sorumlu

tutulması gerektiğini bildirdi. Günlüğün on üç sayfasını koparıp saklayan Ovando, gerçeği kanıtlayabilecek durumda olduğunu öne sürdü. La Paz'da, Arguedas ile Barrientos arasındaki dostluğu bilmeyen yoktu. Arguedas'a indirilecek bir darbe, Başkanı da etkileyecek; her iki adamın da düşmanı olan falanjistler, bu durumdan yararlanabileceklerdi.

Gary Prado, Barrientos ile Arguedas arasındaki arkadaşlıkla ilgili olarak, İçişleri Bakanının silahlı kuvvetler içinde, Barrientos'a körükörüne bağlı küçük bir grubun üyesi olduğunu yazmıştır. Bu grup üyeleri Barrientos'tan birçok bakımdan çıkar elde eder, askeri kuralların çerçevesi dışına rahatlıkla çıkabilirlerdi.

Falange Socialista Boliviana Partisi, Kongre komisyonundan bir dilekte bulundu. Savunma Bakanı General Enrique Gallardo Ballesteros, aşağıdaki sorulara yazılı açıklamalar getirmek zorunda bırakılmalıydı:

"Che'nin günlüğü askeri şeflerden hangisine emanet edilmişti? Belgenin kaç fotokopisi çekilmişti ve bunlar kimdeydi? Günlüğün bir kopyasının çıkarılmasını ve yabancı gazetecilerle FBI ve CIA görevlilerinin eline ulaştırılmasını kim emretmişti? Bu yabancı bir ülkenin Bolivya'nın içişlerine karışması anlamına gelmez miydi? Silahlı kuvvetler ve hükümetin, *New York Times*'in Che'nin günlüğünün bir kopyasını eline geçirdiğini bildiği doğru muydu? Bu belgenin ülkede yayınlanması için neden acele edilmemişti? Madem ki bu ulusal çıkarı ilgilendiren bir işti ve böyle bir belgeyi yayınlamak önemli bir gelir getirecekti, niçin Che'nin

günlüğünün yayınlanması görevi silahlı kuvvetlere verilmemişti? Hükümet, Che'nin günlüğünün teslim edildiğine ilişkin 6 Aralık 1967 günlü kararnameyi niçin yayınlamamıştı?"

Falange Socialista Boliviana partisi, bir basın bildirisiyle "Barrientos'un günlüğün bir kopyasını, marksist sempatilerini hiç hesaba katmaksızın Arguedas'a verdiğini" açıkladı.

■ *Che'nin Günlüğünün Yurtdışına Kaçırılmasıyla İlgili Davanın Askeri Mahkemede Başlaması*

La Paz'da, 19 Temmuz 1968 günü, Che'nin Günlüğü'nün saklanmasında işlenen olası suçlar yada savsaklamaları belirlemek üzere askeri mahkemede soruşturma başlatıldı. Sorgular çok sıkı güvenlik önlemleri altında sürdürülüyordu. Olaya adı karışan belli başlı askerler ifadeleri alınmak üzere getirtildi. Verdikleri ifadelerde hiçbiri CIA ve Birleşik Devletler elçiliğinin, Che'nin gerillasına karşı oynadığı rolü gizleyemedi.

O akşam, Antonio Arguedas ortadan kayboldu. Hükümet, sınırların kapatılmasını emretti. Bir yandan da CIA, teknik şubesini alelacele lağvediyordu. Tüm belgeler, Calacoto semtindeki 14. Sokak, 235 numaralı konuta taşındı. Bu gizlenme yeri bir süre önce CIA ajanı Hugo Murray tarafından sahibi Bay Gerardo Vargas'tan kiralanmıştı.

Belgeler ve malzeme, geceleyin, evin arkasından içeriye sokuldu. Hepsi de Kuzey Amerikan elçiliği

memurlarından birine teslim edildi. Bu adamın 236 numaralı sicile kayıtlı, diplomatik plakalı steyşın vagon tipi özel otomobiliyle sık sık oraya gelip gittiğini görenler vardı.

Arşivin taşınması sırasında, birçok çekmece kayboldu. İçleri, ses kayıtlarıyla manyetik bantlar, ajanların listeleri, gizlenme yerlerinin adresleri, fotoğraflar ve daha pek çok önemli belgeyle doluydu. Bu çekmeceler sonradan devrimcilerin eline geçti; onları yıllarca özenle sakladılar.

7 ESKİ İÇİŞLERİ BAKANI ANTONIO ARGUEDAS'IN, CIA'NİN BOLİVYA'NIN İÇİŞLERİNE NASIL KARIŞTIĞINA İLİŞKİN AÇIKLAMALARI

■ *Antonio Arguedas CIA Tarafından Nasıl İşe Alındığını Açıklıyor*

Peru'nun başkenti Lima'da bir basın toplantısı sırasında, Antonio Arguedas CIA ile olan bağlarını bir bir sayıp döktü. Gazetecilere, 1964'de İçişleri Bakanlığı yardımcı sekreterliğine getirildiği sırada, Kuzey Amerikalı Albay Edward Fox tarafından ziyaret edildiğini, ondan Birleşik Devletler'in Bolivya'ya yardımı askıya alacağını ve kendisi bu bakanlıkta kalırsa, çok sert önlemler alıp yaptırımlar uygulayacağını duyduğunu anlattı. Böyle bir felaketi önlemek için, o da zaten istifa ettiğini söylemişti. Oysa aşağı yukarı yirmi gün sonra, Albay Fox, "görüş" alışverişi çerçevesinde, bir ABD'li diplomatla buluşup konuşmayı kabul ederse

durumunun düzelebileceğini bildirmiş; böylece, Bolivya'daki CIA şubesi şefi Larry Sternfield ile tanıştırılmıştı. Bu kişi Arguedas'a Lima'ya gitmesini önerdi.

Peru başkentinde, CIA görevlilerinden Nicolas Leondiris'in eşliğinde Piérola caddesindeki bir binaya götürüldü. Burada, iki Amerikalı onu dört gün boyunca sorguya çekti. Son gün, ona kuvvetli bir ilaç vermişler ve sorgu bitmişti.

Bolivya'ya döndüğünde, İçişleri Bakanlığına atanması gündeme geldi. Kuzey Amerikalılar onu her yerde övüp övüp göklere çıkarmayı, Bolivya başkentinde, tüm ilgili çevrelerde onu desteklemeyi ve bu görev için ideal kişi olarak tanıtmayı vadettiler. Birleşik Devletler'in daveti üzerine Washington'a yolculuk yaptı. Burada, devlet memurlarından biri, ona Latin Amerika'da ne kadar hükümet varsa hepsiyle ilgili açıklayıcı bilgiler verdi. Küba işlerinden sorumlu bir uzman da Küba devriminden olumlu biçimde söz etti. Sonra, Bolivya'ya döndü, artık İçişleri Bakanlığına getirilmişti. Sürekli gizemlilik havası içinde, bir bilmece karşısında yaşadığı duygusuna kapıldığını kendisi de itiraf ediyordu. Bu tarihte, gerillalar artık harekete geçmişti. CIA şefi ona bazı danışmanlar göndereceğini, çünkü güvenlik ajanlarının hiçbir işe yaramadığını bildirdi. Böylece, Küba uyruklu CIA ajanlarının Bolivya'ya girişi başlamıştı. Arguedas basın mensuplarına, başlangıçta ajan gruplarının kendisinin emri altında çalıştığını anlattı. Ama kısa bir süre sonra, ajanların etkinliği onun kontrolünden çıkmış, bağımsız iş görmeye başlamışlardı. Ajanların bu başıboş davranışları, Arguedas'ı çok kızdırdı. Bolivyalı yurttaşlar,

sanki söyledikleri sözlere göre hüküm verebileceklermiş gibi, yabancılar tarafından sorgulandıklarından, işkenceleri bu adamların yaptırdığından yakınmaya başlamıştı. Arguedas bu ve benzeri durumlara son verilmesini emretmiş, ama kulak asan olmamıştı. Arguedas, Küba uyruklu CIA ajanı Gabriel Garcia'nın, Bolivyalı bir metres tuttuğunu, bu kadının Devletin güvenlik servislerinin tüm sırlarını bu ajana açtığını da anlattı.

Kuzey Amerikalılarla da anlaşmazlıkları vardı bakanın. Örneğin, Corporacion Minera de Bolivia, o sıralarda Kuzey Amerikan Lipez-Mining şirketiyle mahkemelik olmuştu. CIA, Kuzey Amerikan şirketi lehine etkisini kullanması için Arguedas'a baskı yapıyordu. Mahkeme, yasalara uygun biçimde sonuçlandığında, Arguedas'ın yavaş yavaş kontrollerinden çıktığından kuşkulanmaya başladılar. Bir başka olay daha, CIA ile ilişkilerini çıkmaza sokacaktı: 13 Temmuz 1968'de yaşgünü dolayısıyla, CIA büro şefi Thomas Hazlett, onu hediye vermek amacıyla arar. Arguedas bu "davete" gitmez. Ertesi gün, CIA görevlisi subaylardan Hugo Murray, şefin çok öfkelendiğini, Arguedas'a Birleşik Devletler'den gelen bir hediye vereceğini söyler. Thomas Hazlett'i daha fazla kızdırmak istemeyen Arguedas, onun Obrajes mahallesi, 7. sokaktaki evine gider. Hediye olarak hazırladıkları, kemeri ve kılıfıyla birlikte şarjörü boş bir tabanca ve kumandan Fidel Castro, Che ve Raúl Castro'nun fotoğraflarıdır. Bunun şantaj girişimi olduğunu Arguedas hemen anlar. Eğer emirlere gözü kapalı boyun eğmezse, CIA onu, Castro yanlısı diye ihbar edecektir. O anda, Ar-

guedas bürosunda, çekmecelerden birinde Che'nin günlüğünün negatiflerini sakladığını hatırlar. Bürosuna döndüğünde, kumandan Fidel Castro'ya bir not yazar ve negatiflerle birlikte hemen postalar. Ertesi gün, bakan CIA şefini yanına çağırtıp hediyelerle ilgili açıklama istediğinde, bunun CIA'nin bir önceki büro şefi Tilton'un şakası olduğu, Kübalı liderlerin fotoğraflarının da, ancak atış talimlerinde hedef tahtası üzerine yapıştırılıp nişan almakta işe yarayacağı cevabını alır.

■ *Bolivya İçişleri Bakanı Antonio Arguedas CIA'yi Atlatıyor*

Bolivya İçişleri bakanının, ansızın ülkeden kaçmasıyla patlak veren skandal, Birleşik Devletler'in La Paz'daki elçiliğine, CIA bürosuna, Bolivyalı başlıca askeri şeflere, istihbarat servislerine ve özellikle de Barrientos'a kadar yayıldı. Devlet Başkanının düşmanları, bundan yararlanmaktan geri kalmadı ve istifasını istemek üzere bir gösteri düzenlediler. Herkeste güvensizlik o denli artmış, hükümet saygınlığını öylesine yitirmişti ki kabine toptan istifa etti. Barrientos askerler arasından yeni bakanlar atamak zorunda kaldı, çünkü siviller görevi reddediyordu. Siyasi gözlemciler, yeni kabinenin iktidarı devralışı sırasında, yüksek komutanlığın ve yasal politik parti yöneticilerinin hazır bulunmadığının altını çizdiler. Barrientos'un yalnızlığı gittikçe artıyordu.

Bazı Bolivya kaynaklarına göre, bakanın yurtdışına gidişi, Che'nin günlüğünün Küba'ya gönderilmesinden sorumlu olduğunu bilen CIA'nin, çift yanlı oynayan

ajan diye onu ortadan kaldıracak bir suikast hazırlaması yüzündendi. Arguedas, Bolivya'da olsun, başka Latin Amerika ülkelerinde olsun, CIA'nin etkinliklerinden haberdardı. Basın çevrelerine, silahlı kuvvetlere, siyasi partilere, sendikalara, bakanlıklara ve diğer kurumlara sızan bir takım ajanların adlarını biliyordu. Gizlenme yerlerini de bilirdi, Bolivya'da CIA ajanlarının telefonları dinleme sistemlerinden ve tüm iletişimi denetim altında tuttuklarından da haberi vardı.

Tüm bu nedenlerden ötürü, onu sağ bırakmak çok tehlikeliydi. Konuşursa, yıllardan beri sürdürdükleri çalışmalar, büyük ölçüde zarar görecekti. Bundan dolayı, Arguedas'ı öldürmeye karar verdiler.

Bakan, ajan Julio Gabriel Garcia'dan, önemli bir konuda konuşmak üzere, saat 19:30'da belirli bir yerde buluşmak için davet aldığında, kendisine suikast yapılacağına ilişkin edindiği bilgilerin sağlam bir temele dayandığına kanaat getirdi.

Randevu yerine gitmek için, kent merkezini Calacoto malikaneler semtine bağlayan Florida köprüsünü geçmesi gerekiyordu. Köprü altına gizlenmiş iki tetikçi, öldürmek amacıyla orada onu beklemekteydi. Cinayetin sorumluluğunu sol grupların yada Che'nin günlüğünün yurtdışına kaçırılışına öfkelenen askerlerin üstüne yıkmak istemişlerdi. Ama, Antonio Arguedas, randevu yerine gideceğine, o gece saat 10:00'da, otomobiline binip Şili'ye gitmeye karar verdi. Buluşma yerine hiç uğramadı. Şoförü José Matias Valencia, kardeşi Jaime Arguedas ve kardeşinin Crespo adlı yardımcısı ona eşlik ediyorlardı. Sınır bölgesine vardı-

klarında, kardeşi ile Colchani denilen yerin sınır kontrol karakoluna doğru yönelip siyasi sığınma hakkı istedi. Daha sonra iki yol arkadaşı La Paz'a döndüler. Colchani'den Iquique'ye gönderilip Şili başkentinden gelecek kararın ellerine varması için bekletildi.

Şili'nin başkenti Santiago'daki CIA bürosu, onu toplumdan soyutlamak ve susturmak için hemen harekete geçti. Çok kısa bir zamanda, büro görevlilerinden biri Şili polis araştırma servisi müdür yardımcısı Eduardo Zúñiga Pacheco'nun eşliğinde, ülkenin hava kuvvetlerine ait bir uçakla Iquique'ye gitti. Derhal araştırmalara, ayrıntılı soruşturmalara başladılar, bu işler iki-üç saat sürdü. Bu konuda CIA'nin edindiği bilgilere bakılırsa, Zúñiga ona herhangi bir Avrupa ülkesine gidip yerleşmesi için yüklü bir servet ve tüm gerekli belgeleri sağlamayı vadetmişti. Karşılığında, onun da Che'nin günlüğünün Küba'ya kaçırılışından sorumlu olarak General Ovando ve General Barrientos'u suçlamasını, bu iş için yüklüce miktarda para yedirilip satın alındıklarını iddia etmesini önerdi. Arguedas'a, birkaç günlük özgürlük ve bir basın konferansı düzenlemeyi vadettiler. Tabii bu onun adına açılacak bir banka hesabına para yatırıldıktan sonra yapılacaktı, doğrulayabilirdi bunu. Zúñiga şu açıklamayı yaptı:

"Suçu bu adamlardan birinden birine yüklemek zorundasın. Zararını ne Amerikalılar, ne Şili, ne de sen göreceksin. Şu anda, senin ülkende, seni öldürmeye niyetlenenler ödeyecek bunun bedelini."

Antonio Arguedas, bu önerileri reddettiğini bildirdi. Bunun üzerine, şantajlar, tehditler yağmaya başladı. Her türlü baskı yapıldı, her yol denendi. Şili Sosyalist Partisinin, Bolivya'daki gerillalarla bağlantısı olduğunu açıklamaya da zorluyorlardı onu. Iquique'den Santiago'ya sevkedilip gizli bir yere kapatıldı.

Öte yandan, CIA, Nicolas Leondiris adlı bir ajanı, Arguedas ile kişisel olarak ilgilenmekle görevlendirdi; çünkü bu iki adam birbirini iyi tanırlardı, 1964'ten beri birlikte çalışmışlardı.

Santiago'da, CIA ona yeniden baskı yapmaya başladı, Bolivya'ya geri gönderilmesi için dilekçe imzalatmaya çalışıyorlardı ona. Aynı zamanda basında siyasi sığınma hakkı talep etmediği, olanaklar elverdiğince çabuk Bolivya'ya dönmek istediği yolunda haberler çıktı. Yani, CIA Arguedas'la doyurucu bir uyuşma sağlayamazsa, onu katletme sorumluluğu Bolivya hükümetinin üzerinde kalsın diye eski bakanı ülkesine iade etmeyi planlıyordu. Şili başkentindeki Amerikan elçisi, Edward Korry, Arguedas'ın yanına birçok kez geldi ve onu ikna etmeye çalıştı. Bir yandan da CIA görevlisi Nicolas Leondiris kulağını büküyordu:

"Herşey yolunda Antonio, bu ülkeden çıkışın için tüm olanakları seferber edeceğiz, ama ilk önerimiz de geçerli hâlâ. Biliyorsun, Marcos Vásquez seni Bolivya'da kurşuna dizdirmek istiyor, öyleyse General Barrientos ile General Ovando'nun günlüğün yurtdışına kaçırılışını düzenlediğini söyleme bana. Niye Marcos Vásquez'in bir kopyayı ele geçirip sattığını söylemiyorsun? Niye ulusal onurunuzu kurtarmak için, günah keçisi

gibi kendini öne sürdüğünü söylemiyorsun? Senin için yapılacak bir tek şey kaldı artık, yüksek sesle söylemeye utanıyorsan, şu kağıdın üzerine bir sayı yaz, ben bu parayı ülkemde sana ödemelerini sağlarım."

Arguedas, bu armağanı da geri çevirince, Leondiris başka bir iş önerdi: Küba'ya gidecek, Küba Devriminin sempatizanı olduğunu söyleyecek, olanaklar elverdiğince çok kişiyle ilişki kuracak ve edindiği bilgileri kendilerine iletecekti. Bu durumda, istediği her şeyin ayakları altına serileceğini de vadetti. Arguedas, bu kepazeliklerin suç ortağı olmayı reddettiğini söyledi. Bu katı tutumu hemen sonuçlarını verdi: Şili'de geçirdiği günlerde sürekli gözetim altında tutuluyordu. Gizli bir yere kapatılmıştı ve CIA'nin en sıkı biçimde kontrolü altındaydı. Bu sırada, casusluk örgütü, onu etkisiz hale getirmek için yoğun bir dezenformasyon kampanyası yürütüyordu.

Gazetelerde yer alan başlıklar bu dezenformasyon kampanyasının büyüklüğü konusunda fikir verebilir. İşte bu başlıklardan bazı seçmeler:

"Arguedas Bolivya'ya dönmek istiyor." - "Geçmişte yaptıklarından pişmanlık duyuyor." - "Barrientos'un La Paz'da arkasından söylediklerini duyunca ağladı." - "Arguedas Bolivya'da Şili'nin bir numaralı düşmanıydı." - "La Paz'da Şili karşıtı gösteriler düzenleyen oydu." - "Ülkeden kaçışını Şili'ye saldırmak isteyen Bolivya hükümeti düzenledi." - "Arguedas askerlerin piyonuydu ve Ovando'nun yardımıyla kaçtı." - "Amaç Barrientos'u devirmek ve şamata koparmakta Şili'yi kullanmaktı" - "Che'nin Günlüğü'nü büyük paralar karşılığında satmıştı."

Punto Final dergisi, avukat Jaime Faivovich'i Arguedas'ı savunmakla görevlendirdi.

Küba Dışişleri Bakanı Doktor Raúl Roa García ve Küba elçiliği de, eğer Şili yetkilileri onun sığınma talebini reddederse, kendilerinin bu hakkı ona tanımaya hazır olduklarını bildirdiler. Bu durum karşısında, Şili hükümeti boyun eğmekten başka çare bulamadı, ancak onun derhal Şili topraklarını terk etmesini şart koşuyorlardı. Yola çıkmadan önce, gazetecileri kabul etti ve Che'nin Günlüğü'nün bir kopyasını Fidel Castro'ya gönderdiğini, yoksa Amerikan emperyalizminin onu Küba hükümetine karşı kullanmaya kalkışacağını açıkladı.

■ *Arguedas Şili'den Ayrılıp Londra'ya Gidiyor*

Antonio Arguedas, CIA görevlisi Nicolas Leondiris ve Şilili politikacı Oscar Pizarro Barrios'un eşliğinde, 26 Temmuz günü saat 17:00'de British United Airways uçağıyla Londra'ya uçtu.

Londra'nın Gatwick havaalanında, Arguedas sorguya çekildi ve birkaç saat alıkonuldu. Sonunda, CIA'nin ısrarı sonucunda, İngilizler ülkeye girmesine izin verdi; fakat girişinin yasadışı olduğunu, adının yolcu listesinde yer almadığını ve İngiltere'de ancak üç gün kalabileceğini de bildirdiler.

CIA, onu Apollo oteline götürdü, daha sonra Richmond Hill'de kalmaya başladı. Her iki otelde de sahte isimlerle kayıtlıydı. Yani resmen Londra'da değildi ve hiçbir yerde kaydı yoktu.

İngiliz basını, Antonio Arguedas'ın gelişini haber almıştı. Ancak, Home Office'in (İçişleri Bakanlığı) bir memuru, onun kaldığı yeri bilmediğini beyan ederken Foreign Office'in (Dışişleri Bakanlığı) bir memuru da, Arguedas'ın Home Office'in koruması altında olduğunu öne sürüyordu. Bu apaçık bir çelişkiydi.

Gizli kalması koşuluyla, bir Kübalı memurun kulağına, CIA'nin Arguedas'ı usulüne uygun biçimde ortadan kaldırmaya yarayacak bir formül bulunması için İngiliz meslektaşlarına baskı yaptığı fısıldanmıştı.

Saygın İngiliz avukat Geoffrey Bing, Küba elçiliğine milletvekilleri Lord Brockway ve Arthur Stanley Newens ile temas kurup Bolivya eski İçişleri Bakanının içine düştüğü vahim durumdan haberdar etmesini önerdi. Newens, sömürgeciliğe son verme uğruna mücadele eden bir hareketin başındaydı. Üstelik, muazzam bir etkisi vardı ve Parlamento'da kendisine büyük bir saygı duyuluyordu. Olayla yakından ilgilendi ve bu işi ele almaya söz verdi.

Home Office aracılığıyla, hemen Arguedas'a bir mektup gönderdi; telefonla olsun yada yazıyla olsun, kendisiyle acilen temas kurmasını rica ediyordu *(foto 30/31)*.

Bir yandan da, Küba'nın İngiltere'deki Büyük Elçisi Doktor Alba Griñán Nuñez *(foto 32)*, Foreign Office'in verdiği bilgilerle *Guardian*'da yer alan haberler arasındaki apaçık çelişkilerin yol açtığı kaygıların giderilmesinde katkıda bulunmak amacıyla İngiltere Dışişleri bakanlığından randevu istedi. Gazetede yer alan bazı açıklamalarda, Home Office'in eski İçişleri

bakanının kaldığı yeri bilmediği iddia ediliyordu. Bayan Büyük Elçi, Arguedas ile de bir görüşme yapmayı arzu ettiğini belirtti. İngiltere'nin Dış İşleriyle görevli Devlet Bakanı Lord Chalfont çok kibar biçimde Küba Büyük Elçisini kabul ettiğinde, bu görüşmenin 30 Temmuz günü yapılması kararlaştırıldı. Lord Chalfont büyük bir incelik göstermiş, yardım ve işbirliği önermişti. Bu vesileyle, Foreign Office'in, Arguedas'ın kaldığı yeri bildiğini, Bayan Büyük Elçinin istediği zaman onunla bağlantı kurabileceğini de açıklamıştı. Küba Büyük Elçisi şöyle cevap verdi:

"Nerede ve hangi saatte olursa olsun, ne kadar çabuk olursa o kadar iyi."

Aynı gün, Göçmen Bürolarından, İngiliz milletvekillerinin Arguedas'ın özgürlüğüne kavuşması için büyük baskı yaptıkları konusunda açıklama yapıldığı öğrenildi. Foreign Office memurları ve Bolivya Büyük Elçisi Roberto Querejazú Calvo ile İspanyolca konuşmasına izin verilmişti.

31 Temmuzda, akşama doğru saat 5:00'te, Bayan Küba Büyük Elçisi, Arguedas'la görüşmek üzere Foreign Office bürosuna davet edildi. Birçok yüksek memur orada onu bekliyor, buluşma sırasında hazır bulunmak istiyorlardı; fakat Bayan Büyük Elçi büyük bir nezaketle bunun özel bir görüşme olduğunu, hemen hemen bir saat süreceğini belirtti. Küba devrimci hükümetinin, eski İçişleri Bakanına her türlü yardımı yapma ve siyasi sığınma hakkı verme önerisini yineledi.

Daha sonra eski bakan için, Arguedas'ın güvenliğini sağlamakla yükümlü İngiliz yetkililerinden, onun

Şilili avukat Jaime Faivovich'in eşliğinde, elçilik konutunda verilecek bir akşam yemeğine katılması ve kazasız belasız oteline dönmesi sırasında korunmasını istedi; bu arzusu da kabul edildi.

Alba Griñán, Arguedas'ın yolda, örneğin kaza süsü verilerek öldürülmesini önlemek istiyordu. 1 Ağustos 1968 günü, akşam yemeği verildi.

Faivovich, Şili'deki Punto Final, Fransa'daki Maspero ve İtalya'daki Feltrinelli yayınevleri sayesinde Londra'ya gelebilmişti. Bu yayıncılar, avukatın, Arguedas'a en iyi biçimde yardım edebilmesi için bu yolculuğu finanse etmeyi üstlenmiştiler. Faivovich de Amerikan gizli servislerinin hışmına uğradı, attığı her adım kontrol ediliyor, Hilton Otelindeki odası sık sık didik didik aranıyordu. Olay basına yansıdı. Oysa, İçişleri Bakanı, Parlamento'da, İngiliz yetkililerinin ve otel yönetiminin bundan haberdar olmadığını açıkladı. Kamuoyunda, birilerinin Londra'da canlarının istediğini yapabileceği ve bunun büyük bir sır olarak kalabileceği izlenimi uyandı.

2 Ağustos 1968'de, Arguedas, New York'a gitmek üzere Londra'dan ayrıldı. Beş gün sonra Lima'daydı ve oradan da La Paz'a gitmek üzere yola koyuldu. Adı etrafında kopan fırtına öylesine şiddetli bir hal almış, skandal öylesine dev boyutlara ulaşmıştı ki, CIA onu Birleşik Devletler'de ortadan kaldırmakta büyük güçlüklerle karşılaşıyordu.

New York yolculuğu, yeni bir söylenti dalgasının yayılmasına yol açtı. Pek çok soru kafaları kurcalıyordu. Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü Carl Bartch, Argue-

das'ın ABD'de sadece kısa bir süre kalmak istediğinden, turistik vize talep etmekle yetindiğini açıkladı.

Bazı basın ajansları, Arguedas'ın, New York'a CIA ile uzlaşmak için geldiğini yazdılar. Bolivya'daki, aralarında askerlerin, bakanların, yüksek kademeden devlet memurlarının, diplomatların, gazetecilerin, politik parti ve sendika yöneticilerinin de bulunduğu ajanların adlarını açığa vurmayacaktı. CIA'nin Şili ve Peru'daki çalışmalarından da hiçbir yerde söz etmeyecek, Mario Terán adlı subayın dikte ettirdiği ve kendisinin açıklamalarıyla ses kaydına geçen Che'nin katlinin nasıl ve hangi koşullarda olduğunu anlatan konuşmasının bandını CIA görevlilerine teslim edecekti.

Politik gözlemciler, bu koşulları yerine getirmezse Birleşik Devletler'den vize almasının çok zorlaşacağını, transit olarak, hatta turist olarak bile bu ülkeye girmesinin olanaksızlaşacağını söylerler. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Carl Bartch'ın da açıklamaları aynı doğrultudadır. Bunlara, Argueras'ın Londra'dan iki CIA ajanı eşliğinde, sahte bir ad altında geldiğini de eklemek gerekir. Bazı iyi haber alan kaynaklar, 1968 Ağustosu başlarından beri, Londra'dan gelip New York'a uçmakta olan uçakların yolcu listelerini incelediklerinde adını hiçbir yerde bulamadıklarını belirttiler.

Arguedas, New York'ta beş gün kaldı. 7 Ağustosta Lima'ya doğru yola çıktı. Basına, CIA ajanlarının Londra'da, Richmond Hill'de kendisini sorguya çektiklerini açıkladı.

İngiltere'nin en etkili basın organlarından biri olan *The Times* dergisi, bu suçlamaları yayınladı ve bu açıklama ülkenin çeşitli kesimlerinde ciddi eleştirilerle karşılandı.

İngiliz İşçi Partisi Milletvekili Arthur Stanley Newens, basına, bir kişinin, geçerli bir neden olmaksızın, İngiltere topraklarında yabancı bir gücün ajanları tarafından sorguya çekilmesinin olanaksız göründüğünü açıkladı. Başbakan Harold Wilson'dan, Bolivya eski İçişleri Bakanı Arguedas'ın Londra'da kaldığı sırada, CIA görevlilerince sorgulanmasına ilişkin söylentiler üzerine tüm gerçeği söylemesini istedi. Olay, Parlamento'ya götürüldü. La Paz'da da, Birleşik Devletler Büyük Elçisi Douglas Henderson, 6 Ağustos'ta Bolivya Dış İşleri Bakanlığı yetkililerine eşinin sağlık sorunları nedeniyle bir süre ülkede bulunamayacağını bildirmişti. Ertesi gün Birleşik Devletler'e gitmek üzere yola çıktı.

■ *Arguedas New York-Lima-Bolivya Yolculuğu Yapıyor*

Arguedas, 7 Ağustos 1968 günü Peru'nun başkenti Lima'ya vardı. Ülkesine karşı CIA ve Birleşik Devletler'in çevirdiği dolapları bir bir anlattı. Bolivya'ya, tüm dünyada operasyonlarını sürdüren ve özellikle de birçok Latin-Amerika devletinin ulusal bağımsızlığını yok etmek için faaliyet gösteren CIA'nin maskesini düşürmek için gittiğini söylüyordu.

Bolivyalı kaynaklardan alınan bilgiler, Barrientos'un niçin Arguedas'ın ülkesine dönmesine izin verdiğini

açıklıyor: devlet başkanı görünüşte iyi niyetliydi, çünkü eski İçişleri Bakanı, Barrientos'un siyasi ve özel yaşamının pek de parlak sayılmayacak yanlarını biliyordu. Bu unsurlar su yüzüne çıkarsa, hükümetin düşüşünü de ardından sürükleyecekti. Örneğin, Arguedas, Barrientos'un 1960'dan beri CIA ajanlığı yaptığını biliyordu. ABD'li Albay Edward Fox, Barrientos'un Washington'a elçi olarak atadığı CIA ajanı Julio Sanjinas Goytía'nın önerisiyle, generali casus örgütüne eleman olarak almıştı. Arguedas, her hafta Barrientos ile CIA'nin La Paz'daki şube şefinin gizli gizli buluştuğunu, generalin bu hizmetlerinin karşılığının, Birleşik Devletler'deki bir banka hesabından ödendiğini biliyordu. CIA görevlisi Nicolas Leondiris'in ona yüklüce bir para verdiğini, bu tür alış verişlerin diş hekimi Doktor Oscar Serrano'nun muayenehanesinin karşısındaki, CIA'nin satın aldığı apartman dairesinde yapıldığını da biliyordu. Bu para, Barrientos'un seçim kampanyasını finanse etmesi ve Doktor Victor Paz Estenssoro hükümetini düşürmesi için ödenmişti.

Eski İçişleri Bakanı, Barrientos'un bazı siyasi militan, devlet memuru, gazeteci ve sendika yöneticilerini yoldan çıkarıp soysuzlaştırdığından da haberdardı. Tüm bu nedenlerden ötürü, Arguedas, artık La Paz'a dönebilirdi.

Bir basın konferansında, Arguedas, ülkesine CIA ve Amerikan Elçiliği kanalıyla sızmalar olduğunu ortaya vurdu. Arguedas'ın açıklamaları, hükümeti ve silahlı kuvvetleri Birleşik Devletler elçiliği ve CIA ile işbirliği yapmakla suçlayan kitlelerin büyük sokak gösterilerine yol açtı.

Birleşik Devletler'i, elçisini ve CIA'yi suçlayan çeşitli gösteriler düzenlendi. Üniversite'nin duvarları, kentin sokakları, Birleşik Devletler, CIA, Henderson ve Barrientos aleyhinde yazılarla doluydu. Gösteri yapan kitleler, onların yargılanmasını ve ölüme mahkum edilmesini istiyordu.

Basında, 22 Ağustos 1968'de birçok CIA ajanının özel olarak kiralanan bir uçakla Bolivya'dan ayrıldığı haberi yer aldı. CIA grubu şefi Thomas Hazlett bile Bolivya başkentini terk etmişti.

Kimisi gidiyordu, ama yerlerine gelecekler çoktan belirlenmişti. 1 Ağustos'ta John Ronan Higgins, Hazlett'in yerini almak üzere geldi. Ondan önce de CIA görevlileri Richard Olson, Arthur Porn ve William Boner gelmişlerdi.

Che'nin günlüğünün yurtdışına kaçırılışı, Amerikan gizli servislerine ve Birleşik Devletler elçiliğine ağır bir darbe indirmişti.

■ *Birleşik Devletler Ayıplanıyor. Bolivya Amerikan Elçisinin Değiştirilmesi*

Douglas Henderson'ın müdahaleci rolü, ülkenin tüm kesimlerinde tepkiyle karşılanıyordu. La Paz'daki Birleşik Devletler elçisi birçok kez ölümle tehdit edildi, evine telefon edip küfredenler, lanet yağdıranlar vardı.

Bu durum karşısında, Amerikan hükümeti onun yerine başkasını göndermeye karar verdi. Dışişleri Bakanlığı, Henderson'ın sert tutumumu Bolivyalılara

unutturacak birini atadı. Raoul H. Castro, 12 Haziran 1916'da, Meksika'da doğmuş bir Amerikan vatandaşıydı, Arizona üniversitesi, hukuk fakültesi mezunuydu. Latin Amerika kökenli oluşunun, kendinden önceki elçinin bıraktığı kötü anıyı unutturacağı düşünülmüştü. Bu diplomat, ABD Dış İşleri Bakanlığındaki kariyerine 1941'de, Meksika sınırında Aguas Prietas'ta konsolos yardımcılığıyla başlamıştı. 1964'te Salvador'a atanmış, 1968'de Bolivya'ya gönderilinceye dek oradaki görevinde kalmıştı.

■ *Antonio Arguedas'ın Açıklamalarından Sonra La Paz'da Yeni Bir Skandal*

1 Eylülde, *Punto Final* gazetesinde çalışan Şilili bir gazeteci, Diego Santos Almeyda, La Paz'dan Antonio Arguedas'ın CIA'ye karşı çok ağır suçlamalarda bulunduğunu bildirdi. Bu suçlamalar, yalnızca Bolivya ile değil, Şili, Peru ve öteki Latin Amerika ülkeleriyle de ilgiliydi; çünkü bu örgüt söz konusu ülkelerin hükümet ve yüksek kademeden memurlarının izniyle ve onlarla uyum içinde çalışırdı.

Ülkenin çeşitli kesimlerinden yükselen protestolar, La Paz'a kadar geliyordu. Tüm halk kesimleri, Arguedas'ın su yüzüne çıkardığı acı gerçeklerin iyice aydınlatılmasını istiyordu. Talepler öylesine zorlayıcıydı ki, Millet Meclisi eski İçişleri Bakanının suçlamalarıyla ilgili araştırma yapmak üzere özel bir komisyonu görevlendirdi.

Bu komisyon, 7 Ekim 1968'de çalışmalarına başladı ve birçok devlet memurunun bu olaylarla bağlantısı olduğunu ortaya çıkardı. 8 Ekimde, La Paz'da üniversite öğrencileri *Kahraman Gerilla* için coşkulu bir anma töreni düzenlediler. Çoşkulu söylevler verildi ve devrimci sloganlar atıldı bu anma toplantısında. Rahip Maurice Lefevre'in konuşması özellikle coşkulu ve duygu yüklüydü. Üniversite duvarlarına, büyük boy Che afişleri asılmıştı. Tören sırasında büyük bir sokak gösterisi yapılacağı da duyuruldu. Bu sırada, ordu ve polis, köpekleriyle, su fışkırtan araçlarıyla, göz yaşartıcı bombalarıyla hazırlıklarını tamamlıyordu. Ama öğrenciler, bu kez dağılmaya ve düzenin güçleriyle karşı karşıya gelmemeye karar verdiler. Kentin en önemli ana caddelerinden biri olan ve Tembladerani, Tacagua ve Chujini işçi mahallelerini güzergahın stratejik noktalarından ayıran Buenos Aires caddesine varana kadar, Landeata sokağına yayıldılar. Miting başladı, bu sırada korteje yeni katılan işçiler, başka eğitim merkezlerinden gelen öğrenciler ve yürüyüş kolunun geçtiği mahallelerin halkıyla gösteri giderek büyüyordu. Birçok konuşmacı, Che'den ve devrimci mücadeleden açıkça söz etti. Bazı göstericiler ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) bayrağı, bazıları da *Kahraman Gerilla*'nın resimlerini taşıyordu. Daha başkalarında meşaleler vardı. Kitlenin coşkusu doruğuna ulaştığında, yürüyüşe katılanlar, Che'ye saygılarını dile getiren sloganlar atmaya başladılar. Gecenin üçüne dek, kent, stratejik noktalara yerleştirilmiş askerlerin kontrolündeydi; fakat askeri güçler, gösterinin ulaştığı boyutlar ve göstericilerin kararlılığı karşısında harekete geçmeye cesaret edemedi.

Arguedas'a karşı dava açılması olasılığı, Birleşik Devletler Elçiliği, CIA ve Barrientos için gerçek bir tehlike anlamına geliyordu. Bu yüzden onu susmaya zorlamak, tanık ifadelerini sansür etmek ve silahlı kuvvetlerin saygınlığını lekelemek ve olayın siyasi önemine ve sonuçlarına sınır koymak amacıyla, askeri mahkemede yargılanmasına karar verdiler.

17 Eylül'de, saat 13:45'te duruşma başladı. Çok sıkı güvenlik önlemleri alınmıştı ve gizli oturum yapılıyordu. Bu celse devam ederken, o günkü gazetelerde La Paz uluslararası havaalanı yakınlarında, bölge sakinlerinin Küba'daki Guantanamo koyunda, Amerikalıların sürekli biçimde işgal ettiği deniz üssüne atıfta bulunarak, "G" diye adlandırdığı gizli bir Amerikan üssünün ortaya çıkarıldığı haberi yer alıyordu. Bu hava üssü, on dört hektarlık bir alan kaplıyordu ve Bolivya başkentine aşağı yukarı on beş kilometre uzaklıktaydı. En modern elektronik araçlarla donatılmıştı. Amerikan elçiliği bunu inkâr edemedi ve böylelikle, Bolivya'da ABD varlığının yeni ögeleri gün ışığına çıktı.

Mahkeme, parlamento üyelerinin ve Arguedas'ın protestoları arasında sürüp gitti ve eski İçişleri Bakanı, tüm bunların CIA ve Amerikan elçiliği tarafından sahneye konmuş bir komedi olduğu gerekçesiyle ifade vermeyi reddetti. 6 Ekimde, askeri mahkeme görevsizlik kararı aldı ve yüksek askeri yargı mercilerine danıştıktan sonra, davayı sivil mahkemelere havale etmeyi kararlaştırdı. Arguedas yine, geçici bir süre için bile olsa, özgürlüğüne kavuşmuştu.

8 BOLİVYA ÜST DÜZEY HÜKÜMET ÇEVRELERİYLE SİLAHLI KUVVETLER ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER VE ABD'NİN SÜREKLİ MÜDAHALESİ

■ *Bolivyalı Askerler CIA'nin Ülkenin İç İşlerine Karıştığını Kabul Ediyor*

1969 Nisan başlarında, *Presencia* dergisi Arguedas'a karşı tanıklık yapan bazı subayların ifadelerini yayınladı. Che'nin gerillasına karşı mücadelede CIA ve Amerikan elçiliğinin ağır basan rolünü kabul ediyordu bu tanıklar. En büyük etkiyi, Joaquin Zenteno Anaya'nın açıklamaları uyandırdı. Ona kalırsa, CIA ajanlarının ülkeye girmesine bizzat Barrientos izin vermiş ve her tür bilgiyi edinmelerini sağlamıştı. Zenteno Anaya sözlerine şunları da ekliyordu:

"İkisi de Küba uyruklu olan Ramos ve Yüzbaşı Eduardo Gonzalez, bizim araştırma-soruşturma çalışmalarımıza istedikleri gibi karışabiliyorlardı (...) ve bu tutumları, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanımızdan gelen talimatlara uygundu."

Mahkeme başkanının sorduğu bir soruya, daha da kategorik biçimde cevap vermişti:

"... 8 Ağustosta, Amerikan istihbarat servisleri koordinatörü William Culleghan ile bir görüşme yaptım, Cumhurbaşkanından getirdikleri tavsiye mektubunu bana ileten Yüzbaşı Félix Ramos ve Yüzbaşı Eduardo Gonzalez'i emrime verdi."

Gonzalez ve Gabriel Garcia'nın hiç kuşkusuz CIA'den olduklarını bildiğini de sözlerine ekledi.

Kamuoyu bu açıklamaları öğrendiğinde, yeni bir siyasi kasırga patlak verdi. CIA'nin müdahalesi fazlasıyla açıktı. Bu durumda, artık Arguedas'ın değil, askerlerin suçlanması gerekirdi. İlk başta, Barrientos ve Ovando basının ortaya çıkardığı gerçekleri inkar etmeye yeltendiler, ama aleyhlerine ileri sürülen kanıtlar reddedilemez türdendi. Artık suçu birbirlerine yıkmaya çabalamaktan başka, yapabilecekleri birşey kalmamıştı.

İki general arasındaki tartışmanın basına yansıdığı, kamuoyu tarafından öğrenildiği bir sırada, olaya yeni bir unsur eklendi: Barrientos'un özel sekreteri, Daniel Salamanca gazetecileri basın toplantısına çağırmıştı. CIA ajanı Julio Gabriel Garcia'nın Devlet Başkanı için Hükümet Sarayına gönderdiği bir takım belgeleri gösterdi basın mensuplarına. Bu ajanın bazı muhalif basın organlarını ortadan kaldırmaya niyetlendiğini de söyledi. Salamanca, Garcia'nın muhalefetin hükümet karşıtı kampanyasına son verme hedefine yönelik bir eylem programı önermek amacıyla, Barrientos'la

görüşme talep ettiğini de belirtti. Bu açıklamalar karşısında, basın mensupları donakalmıştı. Barrientos'un özel sekreteri, CIA'nin hazırladığı ve Garcia aracılığıyla cumhurbaşkanına sunduğu programı gösterdi. Bir radyo istasyonu kurulacak, bir gazete çıkarılacak ve özel eğitilmiş memurların, kamu kuruluşlarıyla üniversitelere sızması sağlanacaktı. Barrientos, öfkelenip Garcia'yı saraydan kovmuş ve bütün görevlerinden de azletmişti. Amerikan elçiliği ve CIA bürosu, çıkacak yeni bir skandalı bastırmak için var güçleriyle çalıştılar; ama öyle yada böyle, haberlerin dışarı sızmasının önüne geçilemiyor; bu olaylar, artık duruma hakim olamayan, yüksek rütbeli askerler arasındaki çıkar çelişkilerini uzlaştıramayan, kavgalarda arabuluculuk yapamayan Amerikalıları da etkiliyordu.

Barrientos tam anlamıyla gözden düşmüştü. Tek bir çözüm yolu bulabildi: Aldatıldığını söyleyecekti. Bu sırada, Falange Sacialista Boliviana Partisi milletvekilleri, kendisini haklı çıkarması, niçin aldatılmaya göz yumduğunu ortaya koyması, suçluları ele vermesi ve kendisini çıkmaza sokan bazı sorulara açıklık getirmesi konusunda cumhurbaşkanını uyardılar. Sorulardan bazılarının altını çizelim:

"Yanıltıcı verileri ona hangi Bolivyalı yada yabancı yetkililer vermiş, CIA ajanlarının sözde askerlik durumlarıyla ilgili, çıkarlara göre çarpıtılmış anlatım biçimlerini ona kim aktarmıştı?" - "Ajanların asker olup olmadığını doğrulamak açısından hükümetin tutumu ne olmuştu?" - "CIA ajanlarının, önceden hiçbir araştırma ve soruşturma yapılmaksızın Amerikan

ordusunun askerleri olarak kabul edilmesi akla uygun muydu?" - "Bu kandırmacada cumhurbaşkanı ne ölçüde suçluydu ve ülkenin silahlı kuvvetler baş komutanının sorumluluk payı neydi?"

Bu sorulara Barrientos bir tek cevap verdi: Muhalefet, silahlı kuvvetlere karşı kampanya yürütüyordu. Bu fazlasıyla göze batan bir çelişkiydi, çünkü silahlı kuvvetler üyeleri zaten açıklamalarıyla CIA ve Birleşik Devletler elçiliğinin Bolivya'nın iç işlerine karıştığını ve Che'nin gerillasına karşı müdahalede bulunduğunu ortaya koymuşlardı. Kuzey Amerikalıların duruma egemenlikleri artık elden gitmişti. Bu vahim durumda ve Barrientos'un düşürülmesi gibi gerçek bir tehlike karşısında, Zenteno Anaya'nın sözlerini geri alması için baskı yapıp duruyorlardı.

La Paz'daki Amerikan elçisi, Barrientos ve Zenteno Anaya ile buluştu. Ertesi gün, Bolivya Cumhurbaşkanlığı istihbarat sekreteri de, Zenteno Anaya ile görüştü ve birlikte "sansasyonel açıklamalar" yapacakları bir basın konferansı hazırladılar. Devlet başkanının emriyle, istihbarat sekreteri Bolivya'da saygınlığı büyük katolik bir radyo istasyonu olan *Radio Fides* yöneticisi Rahip José Gramunt'u ziyaret etti. Sekreter ondan Zenteno'nun yapacağı açıklamaları yayınlamasını rica etti.

Daha önceden kararlaştırıldığı biçimde, Zenteno basın konferansına geldi ve askeri mahkeme huzurunda yaptığı tanıklıkta, CIA sözünü asla ağzına almadığını, SIE'den (Amerikan ordusu entellijans servisi) söz ettiğini ileri sürdü. Şaşıran gazeteciler, ona mahkeme-

de CIA kelimesini telaffuz ettiğini hatırlattılar. O hâlâ yargıçların yanılgıya düştüğünü iddia ediyordu. İfadesinin usulen okunması sırasında bir dil sürçmesi olduğunu, düzeltmeye fırsat bulamadığını belirtti. Ramos ve González'in CIA üyesi değil, SIE örgütünden olduğunu da sözlerine ekledi.

Bu iddialar pek inandırıcı gelmiyordu, çünkü askeri mahkeme usulleri gereğince, kişi tanıklık ifadesinin katip tarafından yazılan tutanağını okumak, sonra okunmasını dinlemek ve bunun ardından imzalamak zorundaydı. Tüm bunları yapmıştı Zenteno, usullere uymuştu. Sözünü ettiği örgütün, herkesi inandırmak istediği gibi SIE değil, CIA olduğundan kuşku yoktu. Gazeteciler, öteki askerlerin de SIE'den değil, CIA'den söz ettiğini ısrarla vurguluyorlardı.

12 Nisan 1969'da, General Zenteno'nun kıvırtmasının Bolivya'da yarattığı şaşkınlık, inanmazlık ve güvensizlik basına yansıdı.

Barrientos'a gelince, o Zenteno'nun yaptığı sözüm ona düzeltmeden tatmin olmuş görünüyor ve olayın kapandığını ileri sürüyordu. Özel görüşmelerde ise, Zenteno, Ovando, Salamanca, Juan José Torres ve Vásquez Sempertegui'nin, kendisini suçlayan parlamenter ve gazetecilerin ihanetlerini hayatlarıyla ödeyeceği tehdidini savuruyordu.

Ne var ki, La Paz'da yayınlanan *Jornada* gazetesi, Birleşik Devletler ordusunda adının baş harfleri SIE diye kısaltılmış rumuz oluşturan herhangi bir örgüt bulunmadığını yazdığında, yeniden skandal dalgaları ortalığı sardı. Zenteno'nun yalan söylediği iyiden iyiye

kanıtlanmıştı böylece. Gazete, Zenteno'nun bu yalanları Amerikan elçiliği ve CIA'nin baskısıyla uydurduğunu öne sürüyordu. Üstelik, Barrientos, Zenteno'yu Peru elçiliğine atamaya söz vermişti.

24 Nisan günü, Barrientos lüks malikaneler semti Florida'da, Man Céspedes sokağı, 8409 numaradaki özel ikametgahına bir grup arkadaşını ve tam anlamıyla güvenini kazanmış yüksek rütbeli subayları davet etti. Toplantı, sabahın ilk saatlerine kadar sürdü. Ülke içindeki durum gözden geçirildi, silahlı kuvvetlerin durumu ele alındı ve cumhurbaşkanına karşı yapılan suçlamalardan, bazı askeri çevrelerin bağlılıktan yoksunluğundan söz edildi. Barrientos'un dostları ona birçok seçenek önerdiler. Kendini yüce devlet başkanı ilan edebilirdi, bu diktatörlükle aynı anlama gelirdi; dilerse anayasayı rafa kaldırabilir, hükümeti ve kongreyi dağıtabilirdi. Muhalif grubunu fiziksel bakımdan ortadan kaldırmasını öneriyorlardı, ötekileri de sürgüne gönderir, olur biterdi. 1 Mayısta uygulanması gerektiği için "Mayıs Planı" adı verilen bir plan tasarladılar. Daha sonraları, bu planı Bolivya'daki CIA şefinin önerdiği ve Barrientos'un da onayladığı anlaşıldı. Yalnızca toplantıda hazır bulunan adamlar, bu planın uygulanmasında görev alacaktı.

Bu plan, Barrientos'un kışlaları, alayları ve en önemli askeri birimleri ziyaret etmesini öngörüyordu; hedefi, devlet başkanı imajına yeniden saygınlık kazandırmak, otoritesini güçlendirmek ve Ovando'yu etkisiz hale getirmekti. 25 Nisanda, Barrientos, başkent yakınlarındaki Colorado alayını ziyarete gitti, ama bu hiçbir işe yaramadı.

27 Nisan 1969 günü, başkan, helikopterle Cochabamba iline bağlı Arque kasabasına gitti. Oradan Tacopaya'ya geçecek ve daha sonra, ülkenin askeri alaylarını ziyaret programını sürdürecekti.

■ *General René Barrientos Ortuño'nun Ölümü*

27 Nisan 1969 tarihinde, Bolivya Devlet Başkanı René Barrientos, yaveri Yüzbaşı Leovigildo Orellana ve pilot Teğmen Carlos Rafaele Estivariz'in eşliğinde, saat 11:30'da Cochabamba'nın 60 km güney-doğusundaki Arque'ye vardı.

Bolivya hava kuvvetlerinin H-23 FAB 602 nolu helikopteri, küçük kasabanın futbol sahasına indi. Yolcular, yerel yetkililer tarafından karşılandı. Saat 13:00'de Barrientos, Tocapaya'da olmak zorundaydı; ama öğle yemeği hazırlanmıştı, bu sebepten yola çıkışları yarım saat ertelendi. 14:00'ü birkaç dakika geçe, Barrientos, helikoptere bindi. Biraz yükseldiklerinde, köylülerin gözü önünde helikopter havada infilak etti, yanmaya başladı ve düşerek yere çakıldı. Basın ajansları, havanın açık, göğün bulutsuz olduğunu ve rüzgarın da çok hafif estiğini bildiriyordu.

Askeri kaynaklar, bu olayın, Barrientos'un yerine Ovando'nun geçmesini isteyen hasım ülkeler tarafından düzenlenen bir suikast olduğunu iddia etti. Bu görüşü savunanlar, yol üstünde pusuya yatmış dört kişinin helikoptere ateş ettiğini, patlamaya ve yangına bunun neden olduğunu gösteren kanıtlara ve tanıklık ifadelerine sahip olduklarını öne sürüyordu. Ancak,

resmi raporlarda, helikopterin yüksek gerilim hattına çarpması sonucu kazanın meydana geldiği yazılıydı. Oysa, bu yörede yalnızca çok ince bir telefon kablosu geriliydi ve fazla yüksekte de değildi.

Öteki askeri kaynaklar, suikastın 27 Nisanda gerçekleştirildiğini, çünkü "Mayıs Planı"nın ortaya çıkarıldığını iddia ediyorlardı. Bu planda, parlamentonun dağıtılması, yirmi dört saat içinde yüzlerce sivil ve askerin öldürülerek çok sert bir baskı dönemi başlatılması öngörülmüştü.

Bu kaynaklar, Ovando'nun kendisi resmi bir görevle Amerika Birleşik Devletleri'ndeyken bu suikastın yapılmasını emrettiğini rapor ediyordu. Böylece Ovando suçlanmayacak ve Amerikalıların da başı ağrımayacaktı.

Barrientos'un Arque kasabasına yolculuğunun tarihi, masası üzerindeki not defterinde kayıtlıydı ve herkesce biliniyordu. Uruguaylı gazeteci Carlos Mario Gutiérrez, yaver Leovigildo Orellana'nın babası, oğlunun cesedinde birçok kurşun yarası gördüğünü söyledi diye yazar. Pilot Carlos Rafael Estivariz'in cesedi tam yakılacağı sırada yapılmasına karar verilen yeni bir otopsi, onda da böbreklere yakın bölgedeki kurşun yaralarını ortaya çıkardı. Teğmen rütbeli polis memuru Mario Bolivar, üç adamın helikopterin düşmesinden sonra, kaza yerine doğru koştuğunu, enkazı incelediklerini ve hemen kaçtıklarını anlattı. Bolivar, bu olaya ilişkin kimseye birşey söylememesi için kendisine baskı yapıldığını da sözlerine ekledi.

Suikast iddiasında diretenlerin elinde daha başka kanıtlar da vardı. Örneğin, helikopterin yerden yüksel-

diği anda, daha patlama olmadan, Oruro kentindeki *Radio El Cóndor* La Paz'daki *Radio Altiplano*'dan da önce ve yetkili resmi kuruluşlardan çok önce Barrientos'un ölümünü haber vermişti. Sonuç büyük bir kargaşalık, derin bir güvensizlikti. Kaza yeri belirsizdi, iletişim kötüydü. Oruro başkentten çok uzaktı. *Radio Official Illimani* haberi yalanlamıştı, bu da çok anlamlıydı.

Bazı gözlemcilere bakılırsa, Amerikan elçiliği suikast planına yabancı değildi, ayrıntılarını biliyordu ve önlemek için de hiçbir şey yapılmamıştı. Bolivya cumhurbaşkanı çok yıpranmış, çok değersizleşmiş bir kişiydi, ABD'nin çıkarlarına hizmet edemiyordu artık, hele hele çok şey bilmesi, onun acı sonunu hazırlayan etkenlerin en başta geleniydi. Ölümü Amerikalıların işine geliyordu. Gözlemciler, haberi aldığında Birleşik Devletler elçisinin kılının kıpırdamaması karşısında şaşırmıştı, hoşuna gittiği bile söylenebilirdi bu olayın.

İyi haber alan kaynaklar, General Juan José Torres ve General César Ruiz'in, büyük bir kışla olan Gran Cuartel de Miraflores'de acil bir toplantı düzenlediğini belirtiyordu. Oradan, tam o anda, rastlantı sonucu Washington'daki Bolivya elçiliğinde bulunan Ovando ile bağlantı kurmuşlardı.

Üç olgu vardı ki, gözlemcileri şaşırtıyordu: Bolivya başkentinin öbür ucundaki Askeri Kolej komutanı Albay Reque Terán'ın hızı ve becerikliliği; Teran sayesinde, öğleden sonra üçte, cumhurbaşkanlığı sarayı kontrol altındaydı, tüm kapılar kapatılmış ve bakanlarla hükümet görevlilerinin girmesi yasaklanmıştı; yeni cumhurbaşkanı olarak Luis Adolfo Siles Salinas'ı

desteklemek konusunda anlaşan üç generalin hızı; ve iki generalden birinin La Paz'da, öbürünün Washington'da olmasına karşın, 15:45'te yani Barrientos'un ölümünden iki saatten az bir süre sonra yayınlanan resmi bildiride yer alan sözler.

■ *Adolfo Siles Salinas'ın Yönetimi Sırasında CIA'nin Oynadığı Rol. Yeni Devlet Başkanının iktidara gelişi ve Antonio Arguedas'a Karşı Suikast*

Başkan yardımcısı Siles Salinas, öğleden sonra saat dörtte, Barrientos'un ölümünden yalnızca iki saat sonra, koşa koşa cumhurbaşkanlığı sarayına geldi. Yirmi iki dakika sonra, Bolivya Cumhuriyeti'nin yeni anayasal devlet başkanı sıfatıyla yemin ediyordu. Anlaşılan ordunun ve Birleşik Devletler elçisinin desteğini almıştı. Salinas başkanlığa getirildiğinde ortam gergindi, yemin töreni bölünmüşlük ve güvensizlik havası içinde yapıldı. Silahlı kuvvetlerde, yeni devlet başkanının sivil biri olmaması gerektiği düşüncesinin egemen olduğu belliydi.

Hükümet sarayında, yeni cumhurbaşkanının çevresinde, klasik kabine ve personel değişikliği sürüp gidiyordu. Siles Salinas, General Ovando'nun baskılarına boyun eğdi. Hem yeniden tümüyle yüksek askeri komutanlığı ele geçirmek, hem de kendisinin tam güvenini kazanmış kişileri savunma ve içişleri bakanlıklarına atamak istiyordu general. Bu arada, Arguedas ile ilgili yeni bir haber, işleri daha da karıştırdı. 8 Mayıs günü, kimliği saptanamayan birileri Arguedas'ın evine el bombası ve dinamitle saldırmış, büyük zarar vermişlerdi.

Arguedas, CIA ajanlarından John H. Corr ve Alberto Garza'yı suçladı. Aynı gün, İspanyol gazeteci Pedro Sánchez Quierolo ile gezinirken, La Paz'daki Tormo oteli karşısında, hareket halindeki bir otomobilden, makineli tüfekle üzerlerine ateş edilmesi sonucunda ağır yaralandı. Isabel la Católica hastanesine götürüldü. Bu sağlık kurumundan, kaybettiği kandan dolayı durumunun ağır olduğuna ilişkin bilgi verildi. İspanyol gazeteci Pedro Sanchez Quierolo ise saldırıdan yara almadan kurtulmuştu.

Arguedas'a suikast girişimi, o dönemde Bolivya'da pek sık rastlanan benzeri olaylardan yalnızca biriydi. Kısa bir süre sonra, Bolivyalı MNR yöneticisi ve Ovando'ya sürekli suçlamalar yönelten Roberto Jórdan Pando'nun evi terörist bir saldırıya uğradı ve ağır hasar gördü. Kimliği bilinmeyen kişiler, evin garajına, silahlı kuvvetlerde kullanılanlara benzer bir yangın bombası atmıştı. Yangın tüm evi sarmış, Bolivyalı politikacı Pando'nun ve ailesinin hayatı için büyük tehlike yaratmıştı. Bu sırada, yavaş yavaş iyileşmekte olan Arguedas, kendisine ve ailesine yönelik ölüm tehditleri alıyordu. 8 Temmuz 1969'da, hastaneden çıkışında gazetecilere bazı açıklamalar yaptıktan sonra, doğruca La Paz'daki Meksika Elçiliğine giderek siyasi sığınma istedi. Basında şu sözleri yer almıştı:

"Ne yazık ki Amerikan iktidarı ülkemize karşı tüm nefretini kusmuş ve infaz ekiplerine bana karşı bir dizi suikast girişiminde bulunmalarını emretmiştir. Bunlar aslında, açıkça anayasal düzenimize karşı saldırılardır, adi terörizm ve vandalizm eylemleridir."

Arguedas, yaptığı suçlamaları geçersiz kılmak için, Yankee elçiliğinin elindeki tüm olanakları seferber ettiğini ve ahlaksız gazeteciler takımını parayla satın aldığını da açıklamalarına ekledi. Ayrıca, şunları belirtti:

"Birleşik Devletler müdahalesinin kanıtları apaçık ortadayken, hiçbir sözümona siyasi iktidar, aleyhime açılan dava komedyasında, gerçek isimleri bir bir sayılıp dökülen kişilerin birini bile, kısaca da olsa sorgulama gereği duymadı."

19 Temmuzda, İnti Peredo'nun *Volveremos a las montañas* (Dağlara Döneceğiz) mesajı yayınlandı. Che'nin ve savaşçılarının, Bolivya bozkırlarını kızıla boyayan kanları özgürlük tohumları yeşertecek deniliyordu bu mesajda. Peredo, ELN'nin Latin Amerika'nın yeni Bolivar'ı olan Che'nin öğretisinin mirasına sahip çıktığını, Che'yi alçakça öldürenlerin ne onun düşüncesini ne de örneğini ortadan kaldıramayacaklarını belirtiliyordu.

İnti Peredo'nun mesajı ülkeyi baştan aşağı sarstı ve baskılar tüm şiddetiyle yeniden başladı. ELN üyelerinden pek çoğu tutuklandı, işkenceler yapıldı, birçoğu da öldürüldü.

4 Eylülde, radyolar İnti Peredo'nun yeni bir mesajını yayınladı. Che'nin savaşçısı, Bolivya'yı baskılardan ve Amerikan emperyalizminin egemenliğinden kurtarmak gerektiğini söylüyordu. Bu mesaj büyük bir heyecan yarattı ve değişik çevrelerde yankılar uyandırdı. Bu arada, İnti Peredo gizlice Cochabamba'dan La Paz'a geçiyordu. 9 Eylül sabahı, beşyüz polis La Paz'da, kaldığı Santa Cruz sokağı, 584 nolu evi sardı. Binaya kurşun yağdırdılar. İnti Peredo bir saat direndi. Pencereden içeri atılan bir el bombasının patlaması

sonucu ağır yaralamıştı. Evin kapısını kıran polisle içeri doluştular. Ayağından ve kolundan yaralı olar İnti Peredo tutsak alındı. Tedavi edilmeden hapsedildi. Kendisine İşkence edildi ve "Toto" Quintanilla kafasına birçok kez dipçikle vurdu. Yakalanışından iki saat sonra hâlâ yaşıyordu; polis Doktor Herbert Miranda Pereira'yı çağırtarak, onu damarlarına zehir şırınga ettirerek öldürttü.

Resmi raporlara, polisle çatışma sırasında bir el bombasının patlaması sonucunda öldüğü yazıldı. Aynı gün 22:20'de, basına cesedi gösterildi, işkence, dayak ve darbe izleri apaçık belliydi. Sonraları, otopside kafatasında vurma sonucu kırıklar, şakak kemiğinde kırık, beyinde ezilme ve beyin kanaması saptandığı öğrenildi.

Bolivyalı gerillanın yitirilişi, halkın büyük bir kesimini yasa boğdu. Baskılar şiddetini arttırdı.

■ *Luis Adolfo Siles Salinas Hükümetinin Sonu*

19 Eylül 1969'da, milletvekili Ambrosio García, Bolivya Parlamentosunda ağır suçlamalarda bulundu. General Alfredo Ovando'nun başkanlık seçimleri kampanyasını finanse etmek üzere, petrol ve madencilik şirketleriyle ilgili olarak verdiği önemli ödünler karşılığında, Amerikan şirketleri Bolivian Gulf Oil Company ve Williams Brothers'dan altı yüz bin dolar aldığını açıklıyordu García. Ovando eğilimindeki milletvekilleri, sert tepki gösterdiler ve bu ihbarı lekeleyici bir iftira diye nitelendirdiler; bu da parlamento kulisinde huzursuz kıpırdanmalara, kargaşaya yol açtı.

Garcia'nın bu suçlamalarının ardından, Ovando bu çamur atma girişiminin, büyük emperyalist çıkarların nereye kadar vardığını gösterdiğini, emperyalistlerin Bolivya'da politik ve ekonomik egemenliğin yeniden kuruluşu için gösterilen kararlı tutum karşısında, herşeyi yitirmekten korktuklarını belirtti. Hangi emperyalizmden söz ettiğini soran gazetecilere şöyle karşılık verdi:

"Yankee emperyalizminden söz ediyorum elbette."

Ovando, emperyalizmin, Bolivya'nın bağımsızlığına kavuşmasına ve ekonomik kalkınmasına yarayacak tüm araçları yok etme amacını güden korkunç bir şantaj kampanyasının sorumlusu olduğunu sözlerine ekledi. Basın, Ovando'nun bu sözlerinin, aslında seçimleri kazanma hedefine yönelen pek çok Bolivyalı politikacının döktüğü dilden farklı birşey olmadığı, ama bu söylenenlerin Ovando'nun yurtsever ve milliyetçi bir konuma geçmesiyle de somutlaşabileceği olgusu üzerinde ısrarla durdu.

Ovando Amerikan emperyalizmini şantaj yapmakla suçlarken, neden söz ettiğini çok iyi biliyordu; çünkü henüz birkaç gün önce, La Paz'daki Amerikan elçisiyle görüşürken, elçi ona Luis Adolfo Siles Salinas'ı kayıtsız şartsız desteklediğini söylemiş, askeri darbeyle işbaşına gelecek hiçbir Bolivya hükümetini tanımayacağını belirtmişti. Elçi çok açık konuşmuş, hiçbir kuşkuya yada kafa karışıklığına yer bırakmamaya özen göstermişti.

Ovando, Bolivya'nın iç işlerine kimsenin karışmaması isteğini ileri sürmüş; oysa, ona elçiliğin elinde, Bolivya ordusunun yüksek rütbeli subaylarının, seçim

kampanyalarını finanse etmek için özel şirketlerden para yardımı aldığına ilişkin belgeler bulunduğu cevabı verilmişti. Öfkelenen Ovando, çıkıp gitmiş, Ambrosio García'nın parlamentoda yaptığı suçlamaların ABD elçiliğinden kaynaklandığını anlamıştı.

Kısa bir süre sonra, Ambrosio García'nın CIA ajanı olduğu ortaya çıktı.

İhbardan sonra, olaylar hızlandı. Yurtsever milliyetçi askerler CIA'nin ve Birleşik Devletler elçiliğinin Bolivya'nın içişlerine müdahalesine artık "Yeter!" diyorlardı. Amerikan Dışişleri Bakanlığı istediği kadar elçi değiştirsin, davranışları hep aynı kalıyordu.

26 Eylül 1969'da, Bolivya silahlı kuvvetler komutanlığı cuntası, askeri darbe yaptı. Hemen ardından, *Mandato Revolucionario de las Fuerzas Armadas* (Silahlı Kuvvetler Geçici Devrimci Yönetimi) başlıklı bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride, toplumsal adalet, ülkenin büyümesi ve yabancı ülkelerin baskısından kurtulma, ulusal bağımsızlığın elde edilmesi uğruna mücadele edecek milliyetçi ve devrimci bir iktidar kurma sorumluluğunu üstlendiklerini açıklıyorlardı.

Mandato Revolucionario, yoksullukla baş edebilmek için ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel alanlarda hızlı ve köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesi zorunluluğunu kabul ediyordu. Ulusal birliği sağlamak için sivil ve askerlerden oluşan devrimci bir hükümet kurmak gerekiyordu; doğal zenginliklerden eskisi gibi yararlanılması, yoksulluğa ve işsizliğe çözüm bulunması, konut yapımı ve yönetime kusursuz ahlak değerlerine sahip kişilerin getirilmesi zorunluydu.

Uluslararası planda, Bolivya devletinin kendi iç siyasetini kendi iradesiyle ve özgürce belirlemesi, sosyalist devletlerle diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurması, Latin Amerika'nın politik ve ekonomik birliğine katkıda bulunması ve denizlerde kutsal egemenlik hakkını desteklemesi gibi tartışılmaz hakları üzerine dayalı, bağımsız bir uluslararası politika izlemenin vazgeçilemeyecek derecede önemli olduğunu belirtiyorlardı.

Devrimci cunta, Ovando'yu Cumhurbaşkanlığına ve Juan José Torres'i de silahlı kuvvetler baş komutanlığına atadı.

Bolivya halkının bu geçici devrimci hükümete pek güveni yoktu. Halk için, bu olsa olsa, cumhuriyetin yüz kırk dört yıllık çalkantı ve kargaşa dolu tarihindeki yüz seksen beşinci askeri darbeydi yalnızca.

Devrimci cunta, sivil ve askerlerden oluşan bir kabine kurdu; milliyetçi, ilerici, gerici, hatta faşist unsurları bile aldılar aralarına.

Bu karışık durum sürüp giderken, 8 Ekim 1969 günü geldi. La Paz'da birçok yerde, Che'nin resminin yer aldığı afişler, *"Viva el ELN e İnti Peredo"* yazılı pankartlar görülüyordu.

Bolivyalı aydınlar, Silvia Avila ve Guido Oria, La Paz'ı çevreleyen tepelerin yamaçlarına yanan meşalelerle *"Viva el Che"* yazıldığını ve bu yazının kentin her yerinden göründüğünü anlatıyorlardı.

Basın ajanslarına göre, Universidad Mayor de San Andrés öğrencileri 9 Ekim günü sokakları doldurdu. Göstericiler "Emperyalizme ölüm" diye bağırıyordu.

Sloganları başkent sokaklarını sarstı. Kuzey Amerikalılara ait Gulf Oil ve Power şirketlerinin millileştirilmesini de istiyorlardı. O gün, Amerikan elçiliğini taşa tuttular.

17 Ekim 1969'da, Bolivya hükümeti, Bolivian Gulf Oil Company şirketini millileştirdi ve bu tarihi "Ulusal onur günü" ilan etti. Ordu birlikleri, petrol çıkaran ve işleyen tüm işletmeleri işgal etti. Birleşik Devletler buna, uğranılan zarar ziyana eşit ve geçerli bir tazminat ödenene dek, iki devleti ilgilendiren tüm anlaşmalara karşı yaptırım uygulanacağı tehditleriyle karşılık verdi.

20 Ekimde, La Paz'da millileştirmeyi desteklemek ve Amerikan tehditlerine karşılık vermek için kalabalık bir halk gösterisi düzenlendi. Görgü tanıkları, kitlenin heyecanlı ve gergin olduğunu anlatıyordu. Hükümet sarayının balkonundan Ovando halka seslendi:

"Bolivyalılar ulusal onurlarını kurtarmak için, emperyalizme karşı savaş veriyor."

Amerika Devletlerarası Savunma Meclisi'nden bir temsilciler heyeti geldiğinde, General Juan José Torres de bir söylev verdi. Güney-Amerikan ordularında yürürlükteki sistemi ve eskimiş askerlik anlayışını sert bir biçimde eleştirdi; orduların çoğu kez kurulu toplumsal düzenin ve adaletsizliğin bekçi köpekliğini yaptığından yakındı. Demokrasinin en vahşi ve tehlikeli düşmanının, açlığın kemirdiği, işsizliğin ve yoksulluğun had sınırına ulaştığı kıtanın sınırları içinde aranması gerektiğini belirtti. Kıta halklarının, ısrarla istenen değişime ulaşmak, toplumsal adaletin egemenli-

ğindeki dünyada yaşamak için silahlı savaş ve devrimden başka yolları kalmadığını sözlerine ekledi. Torres, Amerika Devletlerarası Savunma Meclisi'ne üye tüm ülkelerin silahlı kuvvetlerinin, mevcut güçlerini uluslararası komünizme karşı baskılara harcamak yerine, az gelişmişliğe karşı savaşta işbirliği yapmak ve etkili unsurlar olarak varlık göstermek zorunda olduklarını da belirtti.

Bolivya'daki Kuzey Amerikan misyonu, artık, Juan José Torres'in, Bolivya silahlı kuvvetleri içinde aşırı milliyetçi konumlarda yer alan bir akımın lideri olduğu kanısına varmıştı. Bu belirlemeler, Birleşik Devletler'in gözünde yenilgi anlamına geliyordu. Daha sonra, Torres, Cochabamba üniversitesine gidip *"Los Caminos de la Revolucion"* (Devrimin Yolları) konulu bir foruma katıldı. Bu vesileyle, sınıflararası ittifakın gerekliliğinden, bunun ülkeyi halkın istediği büyük yapısal dönüşümlere götürecek bir yol oluşturması zorunluluğundan söz etti. "Eğer devrimci güçler orduya yaklaşmayı denemezlerse, ordu öyle bir tutum takınacaktır ki, askerlerin yeniden emperyalizm tarafından ülkenin ilerici perspektifini ezmekte kullanılması kaçınılmaz olacaktır," diyordu.

"Junta Revolucionaria" (Devrimci Meclis), programıyla uyumlu yeni önlemlere başvurdu. Kuzey Amerikalıların çıkarına taban tabana karşıt bir tavır içinde, çelik eşya ve teneke üretmek için yüksek fırınlar kurdurdu. Ordu bütçesinin bir bölümünü, okuma-yazma bilmeyenleri eğitme kampanyasının finansmanına ayırdı. Sovyetler Birliği ile yeni ilişkiler kurdu. Junta Revolucionaria, Peru ve Panama milliyetçi hükümetle-

riyle dostluk bağlarını güçlendirdi. Ovando bir basın konferansında, Küba'nın yeniden Amerika Devletleri Örgütü'ne kabul edilmesi, egemen ulus konumundan serbestçe yararlanmasının sağlanması gerektiğini açıkladı. Aynı zamanda, Réjis Debray ve Camiri'deki öteki tutukluların serbest bırakılması koşullarının da incelendiği duyuruldu. Amerikan elçisi, Ovando'nun gizlice Réjis Debray'in eşiyle görüştüğünü ve Fransız aydınını salıvermeye hazırlandıklarını öğrendiğinde feveran etti:

"Artık geriye ne kaldı, Che'nin işini bitiren askerleri kurşuna dizsinler de tamam olsun bari."

17 Kasımda, Bolivya Dışişleri yardımcı sekreteri Edgar Camacho Omiste, bakanlık yetkililerinin birkaç güne kadar, Arguedas'ın siyasi sürgünlük durumuna çözüm getirmesinin mümkün olduğunu bildirdi. Edgar Camacho sözünü tuttu. Arguedas Meksika'ya doğru yola çıktı.

Ovando iktidara geldiğinde, Amerikan elçisi Raoul H. Castro görevinden alındı. İki adam arasındaki ilişkiler, elçi Ambrosio Garcia aracılığıyla şantaj yapmayı denediği günden beri, zaten bozulmuştu. Yerine, 1969 Kasım ayı içinde La Paz'a gelen Ernest Victor Siracusa gönderildi.

Siracusa Bolivya'daki milliyetçi akımlara son verme ve Peru'nun benzeri çabalarına katkıda bulunma talimatı almış ve daha 1969 yılı başlarında, tüm Latin Amerika'da anti-komünist operasyonların koordinatörlüğüne atanmıştı.

La Paz'daki Amerikan elçiliğinde, öfke doruktaydı; çünkü Bolivyalı askerler artık çok ileri gidiyordu. Bu yüzden, ekonomik ve politik baskılar şiddetlendirildi ve ülkenin istikrarını bozma şantajlarına hız verildi. Ülkeye ekonomik abluka kondu. Tüm dış yardım projeleri dondurulduğu. Birleşik Devletler, stratejik kalay kaynaklarını uluslararası pazara sürme tehdidi savruyordu ki, bu Bolivya'yı yıkıcı bir ekonomik bunalıma sürüklemek demekti. Öte yandan, kendilerine körü körüne boyun eğen unsurları, milliyetçi askerlere ve onların destekleyicisi siyasi parti ve kitlelere karşı cephe almaya kışkırtıyorlardı. ABD, basın kampanyalarını finanse etti. Sağ basın, Juan José Torres'e, Junta Revolucionaria'ya, Central Obrera Boliviana'ya (Bolivya İşçi Merkezi) ve üniversite merkezlerine, yani uzaktan yakından milliyetçi kesimle ilişkisi olan herkese karşı, hemen yoğun bir kampanya başlattı.

Yapılan araştırmalara göre, CIA toplumsal gerginlik, kargaşa ve güvensizlik yaratmak, çeşitli kesimler arasında nifak tohumları saçmak üzere plan hazırlamıştı. Ayrıca, bölgeciliği galeyana getirmeyi, etnik çatışmaları körüklemeyi, ayrılma yanlılarının sorunlarını ön plana çıkarmayı da planlamıştı. Amaç, Bolivya'yı kabilelere bölmekti. Bu eğilim, Beni bölgesinde ve Santa Cruz kesiminde giderek büyümekteydi. Kuzey Amerikalılar, ekonomik abluka, basın kampanyaları ve toplumsal güvensizliğin, milliyetçi-yurtsever askerlerden kurtulmalarına yarayacak belli başlı et-

kenler olduğuna inanıyordu. Daha sonraları, CIA'nin, hangi grubu tutarsa tutsun, hangi yanı desteklerse desteklesin, tüm Bolivyalı askerlerin kesinlikle aşırı sol, yurtsever ve komünist olduğuna inandığı öğrenildi. Amerikan *Business Week* dergisi, Bolivya'nın yeni bir Küba'ya dönüştüğünü yazmıştı.

Gulf Oil Company dışarıya petrol satışını durdurdu ve Arjantin'e boru hattı döşenmesi için getirtilecek malzemenin ithal edilmesini önledi. Williams Brothers yapımcı şirketi işi bıraktı ve Bolivya hükümetini Buenos Aires hükümetine karşı öngörülen süreye uymakta olanaksızlık içine itti; işin finansmanı için Dünya Bankası tarafından verilmesi anlaşmaya bağlanan yirmi üç milyon dolar bloke edildi. Projede çalışmakta olan bin altı yüz işçinin işine son verildi.

CIA ve La Paz'daki Amerikan askeri misyonu, sol milliyetçi askerleri etkisiz hale getirmeye ve saf dışı etmeye yönelik bir denge oluşturmak için, o dönemde karşı-güç olarak kullanmayı tasarladıkları bir unsurun çevresinde birleştirmek amacıyla, sağcı, gerici, anti-komünist, Amerikan yanlısı askerleri bir araya topladı.

Bolivya bir dönüşüm sürecinden geçiyor, Kuzey Amerika'ya karşı, milliyetçi, anti-emperyalist duygular günden güne tırmanıyordu. O dönemde Bolivyalı yorumcular, Che'nin, Bolivya milliyetçiliğinin yeniden güç kazanmasında katalizör rolü oynadığını, milliyetçi duyguların ülkenin her kesiminde, özelikle de silahlı kuvvetler arasında yaygınlaştığını, Che'nin, ölmüş bile olsa, siyasi planda muzaffer kaldığını belirtiyorlardı.

9 CIA'NİN OVANDO VE JUAN JOSE TORRES HÜKÜMETİNE KARŞI PLANI

■ *Bolivya'da Cinayetler*

Bolivya'daki olaylar ve milliyetçi süreçte askerler arasındaki önemli akımların radikalleşmesi nedeniyle alarma geçen Kuzey Amerikan gizli servisleri, ordu ve polisin içindeki sağ gruplarla sıkı işbirliği yaparak, ülkeyi içten yıkma planlarını uygulamaya koyuldu. Artık, önde gelen politikacıları ve milliyetçi askerleri ortadan kaldırmaya yönelik korkunç bir katliama girişmeyi amaçlayan "Mayıs Planı"nı güncelleştirmek ve yeni koşullara uydurmaktan başka yapılacak iş kalmamıştı.

1969'un son günlerinde, Ovando'nun düşmanı ve Barrientos'un kurduğu bir köylü derneğinin yöneticisi, senatör Jorge Soliz Román, makineli tüfek ateşiyle delik deşik edilerek kalbura çevrildi. Yabancılar, otomobilini Cochabamba'nın dört kilometre ötesinde durdurmuş ve senatörün üzerine ateş etmişlerdi. Bo-

livya'da birçok kişi, bu cinayetin, tüm askerleri ve köylü yöneticileri, Ovando'ya karşı birleştirme amacını güden CIA'nin çıkarları doğrultusunda işlendiğine inanıyordu.

Askeri istihbarat güçleri, Sopocachi mahallesinde CIA'nin yeni bir telefon dinleme ağı yerleştirdiği evi işgal etti. Bu da yeniden bir skandala yol açtı, çünkü Birleşik Devletler'in müdahalesi çok açıktı. Ovando, CIA'nin ve zararlı unsurların Bolivya'ya saldırdığını kamuoyuna açıklamıştı. Bu casusluk bürosuna bağlı beş Kuzey Amerikalı memur ülkeden kovuldu.

Bolivyalı gazeteci-yazar Jaime Otero Calderón, 1970 Şubatında sahibi olduğu Editorial Artistica yayınevinde, boğularak öldürülmüş bulundu. Tüm öteki Bolivyalı ünlü aydınlar gibi, onun da Che'ye sempatisi vardı. Réjis Debray'in davasını izlemek ve gerilla etkinliklerini tüm dünyaya duyurmak için Bolivya'ya gelen yabancı gazetecilerle işbirliği yapmıştı. Kuzey Amerikan işgaline karşı ulusça mücadeleye çağrı manifestosu yayınlayan Coordinadora Nacional de Resistencia'yı kuran oniki kişiden biriydi. Ayrıca, Movimiento Nacionalista Revolucionario'nun ulusal yöneticisi ve Dr. Victor Paz Estenssoro hükümeti zamanında, eski Cumhurbaşkanlığı bakan sekreteriydi. Bu cinayetin de faili meçhul kaldı.

14 Mart 1970 günü, sabah 8:30'da müthiş bir patlama kenti sarstı. Gazeteci ve İspanya'daki eski Bolivya elçisi Alfredo Alexander Jordán ve eşi Marta Dubleych öldürülmüşlerdi. *Ultima Hora* ve *Hoy* gazetelerinin sahibiydiler. O sabah, 6 Ağustos caddesindeki

evlerinin kapısını çalan genç biri, onlara bir paket vermişti. Paketi açtıklarında, içindeki bomba patlamış, vücutları param parça olmuştu. Alfredo Alexander yazılarını Erasme adıyla imzalar, Ovando'ya karşı sert polemikler kaleme alırdı. Bu cinayette Ovando ve yandaşlarının parmağı olduğundan kuşkulanıyordu herkes. Oysa, CIA'nin stratejik çizgisi doğrultusunda, siyasi bir cinayet işlendiği ortadaydı.

Katliam dizisi sürüyordu. Haziran başlarında, caniler bir darbe daha indirdi. Cochabamba kenti yakınlarında, iki gencin cesedi bulundu. Daha sonra, bunların Şilili Elmo José Catalán Avilés ve Bolivyalı Jenny Koeller oldukları öğrenildi. Gazeteci olan Elmo, Santiago'da, *Ultima Hora, El Siglo* gazetelerinde ve *Vistazo* dergisinde çalışıyordu. Şili'nin doğal zenginlikleriyle ilgili iki kitap yazmıştı ve Salvador Allende'nin başkanlık seçimi kampanyasında basın ilişkileri sorumlusuydu. Jenny ise mimardı, Cochabamba'da, Federacion Universitaria'nın yürütme komitesi yönetici sekreteriydi. Bolivya'da üniversite gençliği arasında büyük etkisi olan, önemli bir liderdi.

Bu iki arkadaş, Che'nin katledilmesinde CIA'nin rolü, CIA'nin Bolivya'nın içişlerine karışması ve eski İçişleri Bakanı Antonio Arguedas'ın ihbar ettiği suçlarla ilgili araştırma yapıyor, İtalyan yayıncı Feltrinelli'nin yayınlayacağı bir kitap hazırlıyorlardı.

Bu cinayetin ardından, ülkeyi bir protesto dalgası sardı. Cenazede üniversite yöneticileri, açıktan açığa CIA ve Bolivya silahlı kuvvetlerini bu çifte cinayetin katilleri olarak suçladı.

20 Ağustos 1970 gününün akşamı, kimsenin tanımadığı kişiler milletvekili Zacarías Plaza'nın evini sardı, birisi içeri girdi; yüzü maskeyle örtülüydü. Silahını milletvekilinin üzerine boşaltıp onu ağır yaraladı. Bu suikast girişimi de hiçbir zaman aydınlatılamadı. Bunu, Ovando hükümetini düşürmek isteyen CIA ve sağ güçlerin planlarına bağlayanlar vardı. Milletvekili Zacarías Plaza nefret edilen bir adamdı, düşmanları çoktu. Madenciler de yeminli düşmanlarıydı onun, çünkü birçok kez madenlerde katliam düzenlemişti. Bunlardan en büyük acılara neden olanı, 24 Haziran 1967 tarihindeki Saint-Jean gecesi katliamıydı.

Sağ kesim ve CIA, madencilere ağır baskılar yapılmasını düşünmüşlerdi. Bu da, maden işçilerinin güvenini kazanmaya çalışan Ovando'nun inandırıcılığını azaltacaktı.

Suikast girişimi başarısızlıkla sonuçlanınca, Plaza kendisini öldürmeye çalışanların bir kiralık katil çetesinin adamları olduğunu açıkladı.

■ *Juan José Torres'e Suikast Projesi*

Bolivya'daki baskı ortamı öylesine eziciydi ki Ovando'nun imajı bundan zarar gördü ve yıprandı. Silahlı kuvvetlerde, poliste, politik kesimdeki sağ gruplar ve gericiler ise güç kazandı. Sayıları günden güne artıyor, gözdağı verircesine taleplerini öne sürüyorlardı. Gericilerin şiddetli saldırıları karşısında, Ovando geri çekildi ve eleştirilen, çok duraksamalı bir tavır takındı.

Silahlı kuvvetler üçe bölünmüştü: Bir kanadı aşırı sağ, faşist ve Amerikan yanlısıydı; ikinci kanadı sol ve milliyetçilerden oluşuyordu; merkezde ise politik ve ideolojik konumların dışında, silahlı kuvvetlerde birlik isteyen, içlerinde bir silahlı çatışma çıkmasına engel olmanın, hele en kötü olasılıkla patlak verecek bir iç savaşı önlemenin gerekliliği üzerinde ısrarla duran homojen bir grup vardı.

Bu hareketlerin başını çekenlerden biri de, Higuera'da *Kahraman Gerilla*'nın sorgusu sırasında yumruklarını, tekmelerini konuşturan Albay Andrés Sélich idi. Bu albay, Juan José Torres'i öldürme planı hazırlamak amacıyla, Kuzey Amerikalı danışmanların eğitip savaş için silahlandırdığı eski ranger birliği askerlerinden birçoğuyla gizli gizli buluşuyordu. Sélich, CIA ile yakın ilişkilerini her zaman sürdürmüştü. Bolivyalı kaynaklara göre, bu örgüt cinayet planını onayladı. Bu planda, Juan José Torres'in katlinin yanı sıra, öteki milliyetçi askerlerin, ilerici rahiplerin, solcu politikacı, gazeteci ve aydınların, öğrenci yöneticilerinin, parlamenterlerin, işçi ve köylü liderlerinin de ortadan kaldırılması öngörülüyordu.

Komplocuların arasında, 22 yaşında genç bir subayken, Higuera'daki köy okulunda, Che'nin üstüne battaniye örten ve ona sigara veren Mario Eduardo Huerta Lorenzetti de vardı.

Mario Eduardo Huerta, Juan José Torres'i öldürme planına katılmayı reddetti. Sélich, Huerta'ya alçak diye küfretti ve eğer toplantıda kararlaştırılanları başka yerlerde anlatırsa onu öldürmekle tehdit etti. Che'nin Günlüğü'nün yurtdışına kaçırılışının sorumlularıyla ilgili mahkemenin ilk duruşmasında, Bolivya silahlı kuvvetleri subaylarını riske sokacak gerçekleri anlattığını yüzüne vurdu.

Doğruydu, 19 Temmuz 1968 günü, duruşma sırasında, Huerta 9 Ekim 1967 sabahı, sarp kayalıklarla çevrili Yuro Vadisinden Higuera'daki okula bir yaralı gerilla daha getirdiklerini söylemişti, oysa askerler bunu resmen inkar ediyordu. Che'yi nasıl öldürdüklerini de anlatmış ve suçlulardan birinin de CIA Ajanı Félix Ramos olduğunu ihbar etmişti. O dönemde, bu tür açıklamalar sansür ediliyordu. Huerta'nın, Higuera olayları üzerine bir kitap yazmaya niyetlendiği söylentisi de çıkmıştı bir ara.

Huerta, Che'yi, Perulu Juan Pablo Chang-Navarro ve Bolivyalı Willy Cuba'yı kimin öldürdüğünü gören birkaç tanıktan biriydi. "Pacho" kod adlı gerilla Alberto Fernández Montes de Oca'nın hangi koşullarda öldüğünü de iyi biliyordu. Olanı biteni geniş ayrıntılarıyla anlatabilir ve CIA ajanlarının ve Bolivyalı askerlerin oynadığı rolü ortaya vurabilirdi.

9 Ekim 1970'te, Huerta Lorenzetti'nin başsız cesedi, La Paz'da Oruro yolu üzerinde bulundu. Gazete sayfalarında, bu ölümden talihsiz bir otomobil kazası diye söz ediliyordu.

Bolivyalı kaynaklara göre, cinayet CIA'nin desteğiyle ve Andrés Sélich'in emriyle tasarlanmıştı. Juan José Torres'in öldürülmesiyle ilgili projenin ve Higuera'daki olayların su yüzüne çıkmasından korkmuşlardı. Che'nin ölüm yıldönümü olan 9 Ekim 1970 gününün seçilmesi, ailesi kaza savını kabul etmez de bu konuda soruşturma açılmasını isterse polisi yanıltmak içindi. Kuşkular belirli bir yöne çevrilecek ve tüm sorumluluk Boliyva Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELNB) üyelerine yıkılacaktı. Aynı zamanda, bu örgüte yapılan yoğun baskıları haklı çıkarmaya da yarayacaktı bu tür bir iftira.

Ancak, hiçbir zaman, bu cinayetin hangi koşullar altında işlendiğine ilişkin, herhangi bir soruşturma açılmadı.

■ *General Ovando Birleşik Devletler Elçiliğinin Baskılarına Boyun Eğiyor ve Juan José Torres'i Görevden Alıyor*

Silahlı kuvvetlerdeki bölünmeler göz önüne alınırsa, askeri darbe olasılığı apaçık ortadaydı. 9 Temmuz 1970 günü, sağ kesiminin baskısı sonucu, Ovando, saygınlığı ve geniş halk kitleleri arasında kazandığı güven günden güne artan Juan José Torres'i görevinden almaya karar verdi. Generalin görevinden uzaklaştırılması, Amerikan elçiliğinin görüşmeleri başlatmak ve anlaşmaya varmak için öne sürdüğü koşullar-

dan biriydi. Torres'in görevinden alınışı, Ovando'ya karşı duyulan kuşkuların, güvensizliğin daha da artmasına yol açtı. Bazı kesimler, sağın dayattığını, sonunda, Ovando'yu ve hâlâ onun yanında saf tutan Junta Revolucionaria'nın müttefiklerini de başlarından atacaklarının açıkça belli olduğunu öne sürüyordu.

■ *ELNB (Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu) Bildiri Yayınlıyor: "Dağlara Dönelim"*

20 Temmuzda, Coco ve İnti'nin kardeşi Osvaldo Peredo Leigue'nin yönetimindeki bir grup genç, Bolivya'yı kurtarmanın tek yolunun, kesinlikle silahlı mücadeleden geçtiğine karar verdi. Bu kararlılıklarından güç alarak, silahlandılar ve Teoponte dağlarına çıktılar. Gerilla savaşının başladığını ilan edip *Volvimos a las montañas* (Dağlara dönelim) bildirisini yayınladılar. Ovando, gerillaları silahlarını bırakmaya çağırdı ve bunun için de onlara güvenceler verdi: Kıllarına bile bir zarar gelmeyecekti. Ovando'nun vaatlerine inanıp gerillayı terk eden sekiz genç öldürüldü. Gerilla bölgesi napalm bombalarıyla bombardıman edildi. Aynı zamanda, Birleşik Devletler'in yardımına başvuruldu, Amerikalı danışmanların ve "Yeşil Berelilerin" yeniden gönderilmesi istendi.

Sekiz gencin öldürülüşü öğrenildiğinde halk yasa büründü. Gerillalar arasında, üniversite öğrencilerinin yöneticileri, büyük toprak sahibi ailelerin oğulları, küçük ve orta burjuvalar, köylüler, işçiler ve din adamları vardı. Genç şehitlerin aileleri oğullarının cenazele-

rinin verilmesi için açlık grevine başladı. Bolivyalı devrimcilerin isyancı eylemleri, halkta derin bir sempati yarattı. Bolivya'nın tüm kentlerinde, öğrenci kitleleri, gerilla ile dayanışma içinde bulunduklarını ilan ettiler. La Paz üniversitesinde yapılan törende, "Ulusal Kurtuluş Savaşçısı" gerillalar anıldı. Cenazeleri isteyen yaslı kadınların gösterisi, izleyenleri derinden etkiledi. Kentlerde şiddet olayları patlak verdi. La Paz'da bombalar patladı. Cochabamba'da polis, üniversitelilerin, daha önceden kararlaştırılan yürüyüşünü engelledi. Ejercito de Liberacion Nacional de Bolivia üyesi oldukları iddiasıyla, aralarında Luis Espinal ve Maurice Lefevre olmak üzere, rahiplerden birçoğu tutuklandı. La Paz ve Oruro'da öğrenciler sokak ve caddeleri kesti, bu da polisin çok sert müdahalesine yol açtı. İçişleri Bakanı Albay Juan Ayoroa, "teröristleri aramak için" üniversite binalarını polis ve askerlere işgal ettirdi. Bu önlem, öğrenci kesiminde büyük bir hınç uyandırdı.

Bolivya İşçi Merkezi Ovando'yu diktatör ilan etti. Baskılar sırasında, İçişleri Bakanı, işçi lideri Juan Lechín Oquendo'nun evini yerle bir etmişti. Bu olay yeni yeni karışıklıklara yol açtı. İçişleri Bakanının ardında, perde arkasından hükümeti yöneten ve amaçları doğrultusunda hareket edenlerin sağ güçler olduğu çok net bir biçimde görülüyordu.

7 Ağustosta, Amerikan savaş gemisi *Wolworth City*'nin, Bolivya'ya gönderilecek otuz tonluk silah ve cephane yüküyle Peru'daki Matarani limanına geldiği öğrenildi.

Bu ağır bunalım sırasında, Ovando'nun da yolcuları arasında bulunması gereken bir uçak, havada infilak edip Titicaca gölü adalarından biri üzerine düştü. Kazanın nedeni hiçbir zaman öğrenilemedi, ama Bolivyalı kaynaklar Barrientos'a bağlı bir grup askerin, öngörülen yolculuk tarihini bildiklerinden suikast hazırladıklarını öne sürüyordu. Son anda karşılaştığı bazı sorunlar, Ovando'nun yola çıkışını önlemişti. Onun yerini oğlu Marcelo almış ve patlamada ölmüştü. Bu olaydan sonra, sağ daha da güç kazandı. Ovando anayasal hakların yeniden getirileceğini ve yabancı sermayeye ülke kapılarının açılacağını vadetti. Tazminat olarak Gulf Oil Company firmasına on bir milyon dolar ödeyecekti. 4 Ekim sabahı, ordu komutanı General Rogelio Miranda, büyük Miraflores kışlasından tüm ülkeye, silahlı kuvvetler ve General Alfredo Ovando'nun geçici siyasi yönetiminin sona erdiğini bildirdi. Kendisini Cumhurbaşkanı ilan etmişti.

General Juan José Torres, bir grup asker ve sivilin yardımıyla sağ hükümet darbesine karşı koymak için, derhal El Alto hava üssüne doğru yola çıktı. İktidar iki kutupluydu şimdi: sağ Miraflores kışlasında, sol ve milliyetçiler ise hava üssündeydi. O anda, olaylara önemli bir unsur eklendi. La Paz üniversitesinde, COB (Bolivya İşçi Merkezi) politik kumandanı adamlarıyla birlikte mevzilenmişti. 6 Ekim'de öğleden sonra, Ovando La Paz'daki Arjantin elçiliğine giderek siyasi sığınma isteğinde bulundu.

Aynı gün, 16:30'da iktidara geçme törenleri yapılacaktı; ama askeri uçaklar Miraflores kışlasını bombalayıp mitralyöz ateşine tutunca tören saat 21:00'e

ertelendi. Bolivya başkentinin geniş siyasi ve toplumsal kesimlerinde, hükümet darbesini düzenleyenin CIA görevlisi John Maisto olduğu söylentileri dolaşıyordu. Amerikan elçiliği, CIA bürosu ve "darbeciler", Bolivya halkının tepkilerini hesaba katmamışlardı. Politik kumandanlık, bu üçlü ittifakı ülkeden kovmak amacıyla fabrika ve iş yerlerini işgal ederek genel grev ilan etti. Öte yandan, öğrenciler üniversiteleri işgal ediyor, köylüler şehirlerarası yolları kesiyor, halk güçleri sokaklara dökülüyor ve kentleri işgal ediyorlardı. Milliyetçi subaylar, hava kuvvetlerinin desteğini arkalarına alarak direndi. 7 Ekim 1970'te Juan José Torres muzaffer görünüyordu. CIA ve La Paz'daki Amerikan elçiliğinin kurduğu planlar başarıya ulaşamamış, geçici bir yenilgiye uğramışlardı.

10 CIA JUAN JOSE TORRES HÜKÜMETİNİ YIKIYOR

■ *Juan José Torres'in İktidara Gelişi*

General Juan José Torres, 7 Ekim 1970 günü sabah saat 10'da hükümet sarayına geldi. 11:10'da, Bolivya Cumhurbaşkanı olarak ant içti. Dışarıdan, işçilerin, üniversitelilerin ve halkın katıldığı büyük çaplı bir gösterinin uğultusu, tören salonuna kadar geliyordu. General, o güne dek gerçekleştirilen devrimci kazanımları daha da ilerilere vardırmaya söz verdi. Sevinçle karşılandı bu sözleri, alkışlarla onaylandı ve yeniden doğrularcasına, Bolivya ulusal marşının son mısrası üzerine basa basa söylendi:

"Kölece yaşamaktansa ölmeli."

Amerikalılar telaşa kapılmıştı. Juan José Torres'in iktidara gelişi hesapta yoktu. Bolivya'daki durum emperyalist çıkarlar için tehlikeli olmaya başlamıştı. Peru'da Juan Velasco Alvarado'nun devrimi güç kazanıyor, Panama'da Omar Torrijos radikal konumlara geçiyordu, Şili'de ise seçimleri sosyalist aday Salvador Allende kazanmıştı.

Torres'in iktidara gelişinden itibaren, CIA onu düşürmek için her türlü komployu kurmayı kendine görev edinmişti. Bu amaçla, CIA sağcı askerleri silahları bırakmamaları için kışkırttı. Ama, 8 Ekim sabahı, işçi liderleri yeni devlet başkanını kayıtsız şartsız destekleyeceklerini açıkladılar. Cumhurbaşkanlığı sarayında, ortak bir hükümetin temelini atmak için tartışmalar başlamıştı. Bu sırada, Bolivya İşçi Merkezi ve Bolivya Üniversiteler Konfederasyonu biraraya gelip aşağıdaki noktaları içeren bir halk programı kaleme aldılar: Emekçi sınıflar, üniversiteliler ve halkın parti yöneticilerinin kuracağı bir siyasi yönetimin oluşturulması ve tanınması; askeri ve sivil faşist gruplarla amerikan emperyalizmi misyon ve ajanlarının yurt dışına atılması; anti-emperyalist tüm mahkumlar için genel af çıkarılması; Bolivian Gulf Oil Company şirketine tazminat ödenmesini öngören kararnamenin yürürlükten kaldırılması; özel şirketlerde işçi kontrolü sistemi kurulması; işçi ve halk milislerinin sürdürülmesi; "Centro Boliviano-Americano"nun üniversiteye transferi; tarım reformunun genelleştirilmesi; uluslararası politika açısından tam bağımsızlık; henüz ilişki kurulmamış sosyalist ülkelerle dostluk bağları geliştirilmesi.

■ *Juan José Torres'e Halk Desteği. Sağcı Askerlerin ve CIA'nin Entrikaları*

İşçi Merkezi ve Üniversiteler Konfederasyonu, Teoponte gerillalarıyla, Juan José Torres'in eğer silahlarını bırakırlarsa canlarını bağışlama ve ülkeyi sağ salim terk etmelerini sağlama vaatlerini tartışmakla yüküm-

lü bir komisyon kurma konusunda anlaştılar. Torres'in özel sekreterliğinden bir sözcü, gerillalara dokunulmayacağına, ulusal birlik adına ve halen süren yurtseverlik süreci temeline dayanarak güvence verdi. Hükümet, Comision Pasificadora barış komisyonunun gerilla bölgesine gitmesine izin verdi. Bölgeye vardıklarında, bu bölgede operasyon yapan askerlerin, tutsak alınan tüm gerillaları, komutanlarının emriyle katlettiğini dehşetle gördüler. Bölgede yaşayan bazı köylü ve madencilerin yardımıyla, sağ kalanların yerlerini belirleyip bazı anlaşmalara vardılar ve onları La Paz'a getirdiler. Birkaç gün sonra, gerilla gençler Şili'ye doğru yola çıktılar.

CUB (Bolivya Üniversiteler Konfederasyonu), gerillaların ordu tarafından öldürüldüğünü kamuoyuna duyurdu. Bu haber tüm ülkeyi öfkeye ve yasa boğdu. İlk cenazeler gözyaşları arasında büyük törenlerle kaldırıldı. Tıp fakültesinde anma toplantısı yapıldı ve cizvit rahip José Bassiana, hıristiyan olmanın devrim yapmak anlamına geldiğini vurguladı. Yerel basın, gösterilerde yürüyüş kolunun La Paz'ın belli başlı caddelerinden geçtiğini, katılımın büyük olduğu bir cenaze korteji oluştuğunu yazar. Tabutlar, ailelerin, öğrencilerin ve arkadaşlarının omuzlarında öğrencisi oldukları üniversiteden Pérez Velasco alanına kadar taşındı.

Cenaze törenine katılan Anna Harvey, her bir naaş mezarına konulduğunda, tüm kalabalığın ağlaştığını, davullar, gitarlar, quena ve charangos gibi halk çalgıları eşliğinde *Veda Türküsü* ve *Öldüğünle Kalmayacaksın* marşların söylendiğini yazar.

17 Kasımda, Torres, madencilerin ücretlerinde yeni ayarlamalara izin veren kararnameyi imzaladı ve madenleri ziyaret etti. Maden ocaklarında, işçiler ondan Birleşik Devletler askeri misyonlarını, *peace-corps* (Barış Gönüllüleri) üyelerini ve Amerikan emperyalizminin öteki unsurlarını yurttan kovmasını istediler. Juan Lechín Oquendo da madencilere seslenip Amerikalıların askeri misyonlarla, hükümetin elini kolunu bağlamayı amaçladıklarını, bunların görevinin ordu içinde belirli bir görüş tarzı yaratıp askerleri Pentagon'un özgün temsilcileri haline getirmek olduğunu belirtti. Bağımsız olmak için Torres'in bu misyonları ülkeden kovması gerektiğini, çünkü örneğin *peace-corps* üyelerinin sözde sosyal hizmet görünümü altında casusluk yaptıklarını açıkladı. Sendikaları hedef alan ORIT adlı bir başka emperyalist sızma biçiminin de zararlı etkinliklerine son verilmesi gerekiyordu.

Milliyetçi süreç radikalleştikçe, La Paz'daki Amerikan elçiliği, CIA bürosu ve sağ hareketler entrikalarına iyiden iyiye hız verdiler. 9 Aralıkta Juan José Torres'i öldürmek için terörist bir saldırı düzenleme hazırlıklarına giriştikleri ortaya çıkarıldı. Suikast, general La Paz Askeri Koleji mezunlarına rütbe işareti takma törenine katılacağı güne denk getirilecekti.

24 Aralıkta, Torres, Réjis Debray, Ciro Roberto Bustos ve Che'nin gerillasına bağlı öteki gerillaların serbest bırakılması için kanun kuvvetinde bir kararname imzaladı. Kararname derhal yürürlüğe girdi ve cumhurbaşkanının buyruğu yerine getirildi.

10 Ocakta, bir yandan sokaklarda büyük halk gösterileri yapılırken, hemen bastırılan bir askeri ayaklanma oldu; onaltı yüksek rütbeli subay görevinden alındı, birçoğu da La Paz'daki diplomatik temsilciliklere sığındı.

Torres, devrimci süreci denetlemek ve yasal işlevleri yerine getirmekle görevli Halk Meclisinin kurulduğunu açıkladı. Ülke için yeni bir siyasi anayasa vadetti. Göstericiler yeniden, devrimin ilerleyişini güvence altına almak için silah istediler.

Sağcı askerlerle milliyetçiler arasındaki çelişkiler günden güne şiddetleniyordu. Torres'in danışmanları, sol ve milliyetçi tüm güçleri, yurtsever askerleri ve halkı biraraya getirecek, büyük bir gösteri düzenlemesini önerdiler. Bolivyalı bir yurtseverin, Albay Gualberto Villaroel'in kemiklerinin kendi adını taşıyan bir kabristana gömülmesi öngörülmüştü; bu fırsattan yararlanılarak albay anılacak, milliyetçiliğini, yurtseverliğini ve yoksullar içinden en yoksulların çıkarlarının savunucusu olarak oynadığı rolü anlatan konuşmalar yapılacaktı.

Herşey hazırlanmıştı, devrimci sürece ve solcu askerlere büyük bir destek gösterisi bekleniyordu. Hazırlıklar sürerken, Bolivya'ya yerleşmiş bir Alman vatandaşı olan Richard Herbert basına sansasyonel açıklamalarda bulunuyordu. Ovando ve belli başlı işbirlikçilerinin General Barrientos'a yapılan suikastın kışkırtıcısı olduklarını, senatör Jorge Soliz Román ve gazeteci Jaime Otero Calderón'un katlinde, Alfredo Alexander ile eşi Marta Dupleych'in öldürülmesinde

yardakçılık yaptıklarını, bu cinayetlerin nedeninin Ovando'nun hırsları ve hükümeti sırasında işlenen suçları gizlemekten çıkar sağlaması olduğunu da belirtti.

Skandal o kadar büyük oldu ki Juan José Torres bir araştırma komisyonu kurmak zorunda kaldı. Böylesine ağır suçlamalar karşısında kendini savunabilmesi için, Ovando'nun Bolivya elçisi olarak atandığı Madrid'den dönmesi emredildi. Ovando bu emre uymayı reddetti, bu da silahlı kuvvetlerin daha çok gözden düşmesine yolaçtı.

Çok sonraları, Richard Herbert'in CIA ajanı olduğu öğrenildi. Milliyetçi subayların, özellikle de Juan José Torres'in imajını lekelemek için bu bilgileri edinmişti. Devlet Başkanı, daha önce iktidarı Ovando ile paylaştığından, Albay Gualberto Villaroel'in cenazesinin nakledileceği gün bir hamlede hem onun saygınlığını zedelemek hem de yapılacak anma törenleri ve yurtseverlik gösterilerine gölge düşürmek için bu yolu seçmişti.

Entrikaların boyutları büyüdü, Amerikan elçisi Siracusa kızdı ve yazışmalarının gizliliğine saygı gösterilmediğinden, birçok memurunun izlendiğinden, üstlerinin arandığından, elçilikte durup dururken gereksiz kontroller yapıldığından yakınmaya başladı. Bununla birlikte, çevrilen entrikaların beyni olmakla açıktan açığa suçlanmaktan kurtulamıyor, ihbarlarının da bu entrikalarının tamamlayıcı bir parçası olduğu gerçeğini inkar edemiyordu.

Confederacion Universitaria ve Central Obrera (Üniversiteler Konfederasyonu ve İşçi Merkezi) CIA'-nin Juan Lechín Oquendo'yu öldürtmeyi planladığını ve bu cinayeti işlemekle ajan William Schwank Hagenbeck'i görevlendirdiğini ortaya çıkardı.

Kuzey Amerikalıların Juan José Torres hükümetini devirme girişimleri arasında 1 Mayıs kutlandı. Bolivyalı gazeteci Lupe Cajías bayramı şu sözlerle anlatıyor:

"1 Mayıs kutlamaları muazzam bir anma törenine dönüştü. COB'nin (Bolivya İşçi Merkezi) yönetimindeki göstericilerin yürüyüş kolu Che'nin ve şehit gerillaların pankartlarını taşıyordu. Cochabamba'da emekçiler sosyalizmi tek çözüm yolu olarak gösteriyorlardı. Üniversiteliler Centro Boliviano-Americano binasını işgal etti. Oruro'da, bu maden bölgesinin tarihindeki en büyük işçi gösterilerinden birinde, ELN ilk kez kitlelerle birlikte yürüyüşe katıldı. Üniversite öğrencileri Oruro Kalay Dökümhanesini işgal etti. Santa Cruz'da ELN bayrağı dalgalanıyordu, Sucre'de Che ve İnti'nin muazzam boyutlardaki portreleriyle, fişek patlamalarının gürültüsü arasında kitlesel bir gösteri yapıldı."

Juan Lechín, CIA ve Pentagon var oldukça, General Juan José Torres'in ne evinde, ne de cumhurbaşkanlığı sarayında rahat uyuyamayacağını, emekçilerin de aynı durumda olduğunu söyledi. Kesinlikle, Birleşik Devletler misyonunun sınırdışı edilmesini önerdi. Lupe Cajías, göstericiler hükümet sarayının önünden geçerken, Juan José Torres'in Kuzey Amerikan misyonunu Bolivya'dan kovacağını duyurduğunu ve madencilerin "Sosyalizm! Sosyalizm! Sosyalizm!" diye bağırdığını anlatır.

■ *Bolivya Halkı, Halk Meclisi ve Küba ile Yeniden Diplomatik İlişkiler Kurulmasını İstiyor*

COB (Bolivya İşçi Merkezi), Halk Meclisi kurulması için çağrıda bulundu ve Meclis 22 Haziran 1971 günü resmen açıldı. Bolivya ulusunu oluşturan dokuz kesimin her biri için ayrı bir Halk Meclisi kurulmasına karar verildi. Her çalışma merkezinde, her üniversitede ve her köylü grubunda, politik yönetim merkezleri oluşturuldu. Milis güçleri ve halk mahkemeleri oluşturulması; mahkum edilenlerin ceza görmekten çok eğitileceği halk cezaevleri kurulması; CIA, FBI ve Barış Gönüllülerinin derhal sınır dışı edilmesi karara bağlandı. Valle Grande kasabasında, halk ve yetkililer oy birliğiyle önemli bir caddeye Kumandan Ernesto Che Guevara adının verilmesini kararlaştırdılar. Halk Meclisi, halkın büyük bir kesiminin duygularını yansıtarak, Küba ile diplomatik ilişkilerin yeniden kurulması içini harekete geçti. 1971 Temmuzunda madencilerin, işçilerin, köylülerin ve üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir temsilciler heyeti Küba'ya gitti. Halk Meclisi ve Bolivya halkı adına, Küba devrimci hükümetinden, diplomatik ilişkileri yeniden kurmak için talepte bulunmaya yetkili kılınmışlardı.

■ *Juan José Torres'e Karşı Hükümet Darbesi*

21 Ağustos cumartesi günü, CIA ve Birleşik Devletler elçisinin marifetiyle hükümet darbesi yapıldı. Halk, daha ilk andan başlayarak darbeye karşı büyük bir direniş gösterdi. Pek çok insan öldü ve yaralandı.

Radyolar, pansuman malzemesi, pamuk, kan bulunması için sürekli anons yapıyor, ölü ve yaralı sayısının artmasından korkulduğunu duyuruyordu. Uçaklar başlıca direniş odaklarını bombalıyordu.

Ayın 22'si pazardı. Ölülerin sokaklardan alınması için kısa bir süre tanındı. İhtiyatlı hesaplar, yüzden fazla ölü ve altı yüz yaralı olduğunu belirtiyordu, ama aylar sonra gerçek ölü sayısının binbeş yüz olduğu ortaya çıktı.

Üniversiteyi tanklar çevirdi ve bombardıman başladı. Görgü tanıkları, askerlerin öğrenci ve öğretim görevlilerini tekmeleyerek, yumruklayarak, döve döve binadan dışarı çıkardıklarını söylüyordu. Ülkenin tüm üniversiteleri amansız baskılara uğradı. Köylü ve maden işçileri katledildi. Madenlerin yönetim merkezleri, askerler tarafından işgal edildi.

Başkentin birçok noktasında mevzi tutan direniş güçleri, had dereceye varan bir şiddet ve vahşetle yok edildi. İşçi ve öğrencilerin çoğu kurşuna dizildi yada sokaklarda, alanlarda katledildi.

Kuzey Amerikalıların eğittiği ve birlikler oluşturup halkın üzerine saldırttığı özel baskı timleri, her yeri yakıp yıkarak, önlerine çıkanı öldürerek, kıyıcılığın, katliamcılığın her türünü gözlerini kırpmadan uygulayarak direnişi ezmek için sokaklara indi.

Universidad Mayor de San Andrès'te sosyoloji profesörü, Kanadalı rahip Maurice Lefevre saldırıya uğradı, kafasına bir kurşun sıkıldı ve o anda öldü. Lefevre, Bolivyalı yoksullara, ezilmişlere yardım eden,

onlara bağlı bir din adamıydı. Adaletsizliğe karşı açıkça mücadele edilmesinden yanaydı.

Direniş ezildiğinde, direnişçiler yok edildiğinde ve hükümet sarayı ele geçirildiğinde bir triumvirlik iktidarı paylaştı: Devlet Başkanı Hugo Bánzer Suárez; Savunma Bakanı Jaime Mendieta ve İçişleri Bakanı Andrés Sélich Shop.

O günden bu yana, Bolivya'da insanlar kaybolmaya başladı, ülke tarihinde görülmemiş korkunç bir baskı dönemi süregeldi. Radyo ve gazeteler askerler tarafından işgal edilmişti. Dini kuruluşlara da hiç saygı gösterilmedi; öylesine ki, halkın davasına hizmet eden rahip ve rahibelere işkence ediliyordu. Sendika yöneticileri, köylüler, aydınlar, politikacılar ve öğrenciler özel cezaevlerinde çürütüldü. İki yüz hükümlü, bir askeri alayın gözetiminde ülkenin başka başka yerlerine sevk edildi. Silahlı kuvvetlerin ilerici, milliyetçi ve antiamerikancı konumdaki elemanları, çeşitli biçimlerde safdışı edildi; kimi hücrelere hapsedildi, kimi görevden uzaklaştırıldı, kimi de sürgüne zorlandı.

Tüm ülkede sürgün edilenlerin, hapse atılanların listesi yüzleri buluyor, daha sonraları binlere ulaşıyordu. Öldürülen ve kaybolanların, faili meçhul cinayetlerin sayısını ise kimse bilmiyor.

İşkence için özel evler inşa ediliyor, ülkenin her yerinde yeni toplama kampları açılıyordu. CIA, Bolivya'da istihbarat servislerinin yeniden yapılanması için çalışıyor, nazi suçlusu Klaus Barbie, yeniden Barrientos zamanında işgal ettiği mevkide görevlendiriliyordu. Hemen ardından, Barbie özel bir baskı timi oluşturma

çalışmalarına başladı; bu korkunç tim daha sonraları *"Los novios de la muerte"* (Ölümün nişanlıları) adını alacaktı.

Halka, Birleşik Devletler'in istediği türden bir barış ve düzen dayatılmıştı.

■ *Yeni Bolivya Hükümetinde Sürtüşmeler*

Yeni Bolivya hükümeti birliği sağlayamadan, güvenilirliğini pek çabuk yitirdi. Yüzlerce asker arasındaki kıskançlıklar, rekabet, iktidar hırsları su yüzüne çıkmıştı. Komplolar, entrikalar aldı yürüdü. 29 Aralık 1971'de Albay Sélich kabineden uzaklaştırıldı ve Paraguay'a Bolivya elçiliğine atandı. Asunción'da da düzenbazlığını, çevirdiği entrikaları sürdürdü. Bolivya devlet başkanına karşı duyduğu kin ve nefret, onu bu komploları kurmaya itiyordu. Paraguay'a ziyareti sırasında General Bánzer'e suikast düzenledi; fakat Bolivya gizli servisleri bu girişimi önlediler. Bu olay yüzünden, Sélich elçilik görevinden alındı.

1973 Mayısının ilk günlerinde, gizlice Bolivya'ya döndü. Bánzer'e karşı yeni bir hükümet darbesi yapmak niyetindeydi. İçişleri Bakanlığına bağlı bir karşı-eylem timi onu tutukladı ve İçişleri Bakanına ait özel bir evde sorguladı. Sorgusu sırasında yediği karate darbelerinden karaciğeri parçalandı ve ağır iç kanamalar, ezikler ve yaralar yüzünden bir süre sonra, yine bu evde öldü.

Bu olay büyük çapta bir siyasi skandala yolaçtı. Cinayetin işlendiği koşullara karşı enerjik biçimde protestolara girişen askerler arasında, Bolivya hükümet çevreleriy-

le bir takım anlaşmazlıklar sonucu, Fransız hükümeti nezdinde olağanüstü ve tam yetkili Bolivya Büyük Elçisi olarak Paris'e gönderilen Zenteno Anaya da vardı. Zenteno Anaya ve Andrés Sélich'in başka askerlerle birlikte hükümet darbesi girişimine katıldıkları doğrulanmıştı. 11 Mayıs 1976 günü, Zenteno Paris'te öldürüldü.

Polisin, kusursuz Fransızca konuşan birinden telefon aldığı rapor ediliyordu. Polis merkezinin acil hizmet müdürlüğüne telefon eden bir kişi, Anaya'nın idamını "Brigadas Internacionales Che Guevara" (Uluslararası Che Guevara Müfrezeleri) örgütünün üstlendiğini bildirmişti. Fransız polisine yakın kaynaklara göre, telefondaki adam Paris'teki Bolivya elçisinin öldürüldüğünü, çünkü Che'nin katlinden sorumlu olduğunu, 1971'de tanklarla La Paz üniversitesi üzerine yürüdüğünü ve Fransız yüksek düzey yetkilileri önünde, Lyon kenti Gestapo şefi, nazi celladının yararlandığı özgürlüğü savunduğunu açıklamıştı.

Bu sırada Bolivya'da, Zenteno'nun öldürülme nedenlerinin, Bolivya ordusundaki rekabet yüzünden sürüp giden iç çekişmelerde aranması gerektiği, onun ortadan kaldırılması emrini yine bu askerlerin verdiği söyleniyordu. Bu kaynaklar, Zenteno Anaya'nın özel bir mektup gönderdiğini, mektubunda gelmiş geçmiş tüm Bolivya hükümetlerini eleştirdiğini, çeşitli suçlarla suçladığını da ekliyorlardı. Elindeki kanıtları ortaya koyabilmek için, Bolivya'ya dönmeye niyetlendiğini de bildiriliyordu bu kaynaklar. Gerçek hiçbir zaman öğrenilemedi ve suikastçıların kimler olduğu hiçbir zaman anlaşılamadı. Bu olay da, üzerini örten gizem perdesi aralanamadan tarihe gömüldü.

■ *Eski Başkan Juan José Torres Buenos Aires'te Öldürülüyor*

General Juan José Torres, Peru'dan siyasi sığınma hakkı talep etmişti, fakat daha sonra Şili'ye yerleşti. Burada, uğradığı bir terörist saldırıdan yara almadan kurtuldu. Sonra, Arjantin'e gitti ve Buenos Aires'te bir apartman dairesinde yaşamaya başladı. 3 Haziran 1976'da evinden çıkarken, birkaç metre uzakta, motoru çalışır durumda bir otomobilde bekleyen dört kişi, onu zorla arabalarına bindirip hızla bilinmeyen bir yere götürdüler. Ertesi gün, Buenos Aires'ten yaklaşık yüz kilometre uzaklıkta, Giles yolunda bir köprü altında cesedi bulundu. Vücudu kurşunlarla delik deşikti; yüzükoyun yere yatırılmış, elleri arkadan bağlı, gözleri bantlıydı. Oraya yakın bir yerden olayın görgü tanığı olan bir köylü, yol kenarında durdurulan bir otomobilden onu sürükleyerek çıkardıklarını, köprünün altına götürdüklerini, kafasına üç el ateş ettiklerini gördüğünü anlatıyordu. Sonra sakince otomobillerine binmiş, Buenos Aires'e doğru gitmişlerdi.

Suçlular hiçbir zaman bulunamadı. Kısa bir süre sonra, o dönemin basını olası sorumlulardan söz ederken şu açıklamayı yapmıştı:

"Katiller, CIA gibi Kuzey Amerikan baskı kurumları hesabına ücretli askerlik yapan ve asla cezalandırılmayan, bir tür dokunulmazlığı olan kişiler. Bugüne dek bu kurumların hiçbir üyesi polisin eline düşmedi."

İşçi lideri Juan Lechín Oquendo, CIA ve Pentagon varoldukça Juan José Torres rahat uyku uyuyamaz demiş ve haklı çıkmıştı.

Basın, eski başkan Torres'in trajik ölümünün, devlet başkanlığı sırasında aldığı radikal konumların, Kuzey Amerikan *peace-corps* barış gönüllülerini ülkeden kovmasının ve Bolivya halkında silinmez izler bırakan bir sol hareketin başını çekmesinin sonucu olarak CIA'nin adamları tarafından kararlaştırıldığını altını çizerek vurguluyordu.

Cinayet, halk arasında derin bir üzüntü yarattı. La Paz üniversitesi ve Madenciler Federasyonu, bu iki yerde katafalka konması için cenazenin ülkeye getirilmesini istedi. Halk, onun için kitlesel bir anma düzenlemeye hazırlanırken, Cumhurbaşkanlığı sarayından, kabinenin 5 Haziran günü, 23:30'da yapılan toplantısında, General Torres'in naaşının ülkeye getirtilmesine izin verilmediğine ilişkin bir resmi bildirinin yayınlanmasına karar verildiği bildirildi.

11 HIGUERA CIA'YE KARŞI

■ *Higuera'da Anma Töreni*

CIA ve Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarlarını temsil edenlerin, Barrientos'lar ve uşaklarının kafasında, gerilla bitmişti. Artık Che'den kimse söz etmez, anısı da unutulur gider sanıyorlardı. Devrim düşüncesinin öldürülemeyeceği gerçeğini ise bilmezden gelmeyi yeğliyorlardı. Ne var ki, Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu'nu (ELNB) kuran Bolivyalılar savaşı sürdürmeye kararlıydı. Ülkenin çeşitli bölgelerinden gelmiş gençlerdi bunlar ve hepsi de onurlu, yurtseverlik geleneklerine bağlı ailelerin evlatlarıydı. Aralarında Chaco savaşı gazilerinin soyundan gelenler, Bolivya tarihinin en onurlu kişilerinin torunları vardı.

Veda mektuplarında, bu gençler toplumsal adalet isteklerini dile getirdiler. Higuera'ya çok yakın bir noktada, 9 Ekim 1967 günü, Che'nin gerillasından sağ kalanlar *Kahraman Gerilla*'nın öldürüldüğünü öğrendiklerinde savaşı sürdürmeye yemin ettiler. Bir yıl

sonra, Guido "İnti" Peredo, ELBN'yi yeniden örgütledi ve örgütü bağımsızlık uğruna kader belirleyici savaşa çağırdı.

Böylece ELBN yeniden doğdu, 1970 Temmuzunda, ateşli bir toplumsal adalet tutkusuyla harekete geçen ve dini inanışları, mezhepleri farklı olmasına karşın, özgürlük düşüncesinin birleştirdiği öğrenci ve aydınlardan yetmiş beş genç dağa çıktı. Bu gerillalar arasında altmış bir Bolivyalı, dört Arjantinli, altı Şilili, iki Perulu ve iki Brezilyalı vardı.

La Paz'daki çeşitli basın organlarına gönderdikleri mesajlarında, genç üniversiteliler, Che'nin kurduğu şanlı gerilla ordusuna sıra neferi olarak katılmak üzere, öğrencilikten kendi istekleriyle ayrıldıklarını bildiriyorlardı. Şöyle yazmışlardı:

"Bugün yaşananlar gelecekteki gelişmelerin solgun bir yansımasıdır. Bu bizi, öğrenciliği eylemle, kitabı tüfekle, rahat bir yaşamı, emperyalist sömürüyü destekleyenlere karşı sürdürülecek ölüm kalım savaşında, ülkemiz uğruna devrimci savaşçılıkla değişmeye zorluyor."

Che'nin düşmanları onun vücudunu yok etmek istemişlerdi. Resmi bir bildiriyle küllerinin And Dağları'nın kayalıklarına serpiştirildiğini duyurdular. Artık kimselerin onu anmaya gelmeyeceğini, kahramanını öldürdükleri Latin Amerika'nın bu kuş uçmaz kervan geçmez köşesine ziyaretçilerin uğramayacağını sanıyorlardı. Ancak, Che'nin varlığı inatla karşılarına dikiliyor. Günden güne ezilenler, horlananlar, yoksullar, komutanlarının dingin yüzünü daha da çok seviyor.

Che'nin ölümünün yirminci yıldönümünde, Higuera'ya doğru yürüyüş, tarihi hiçbir gücün durduramayacağını açıkça kanıtladı.

1 Ekim 1987'de Che'nin düşüşünün yirminci yıldönümü için Latin Amerika hareketi temsilcileri, Buenos Aires'te toplandılar. Yeni yetişen kuşağın aynası olan ve çoğunluğu öğrencilerden oluşan bu grup, Kumandan Che Guevara'yı anma törenine katılmak için gelmişlerdi.

Temsilciler heyeti geçtiği her yerde, halkın belleğinde unutulmaz izler bıraktı. Anılar tazelenir, geçmiş günlerde yaşanan tarihi olaylar anlatılırken, Che hep oradaydı.

Bolivya'da, Bolivyalı yoldaşları yürüyüş koluna katıldı. İşçiler, madenciler, öğrenciler, rahipler, aydınlar, halktan insanlar, ziyaretçilerle birlikte Higuera'ya kadar yürüdüler. Orada, sarp kayalar arasında, dikenli patikalar üzerinde, hâlâ 1987'in o ekim ayında, inceli kalınlı seslerle *Kahraman Gerilla* marşını söyleye söyleye yol alan konukları getiren otobüs konvoyundan söz edilir *(foto 33)*.

Yerli halkın "Che'nin Çocukları" adını verdiği temsilciler, Valle Grande, Pucara ve Jagüey'den geçerken ilgi ve sevgiyle karşılandılar. O sıralarda orada, Higuera'da, yüreklerin daha hızlı attığı söylenir. Che'nin katledildiği küçücük okul binasına varıncaya kadar, ziyaretçilerin hepsinin ağaçlara, çorak tarlalara, kulübemsi evlere, tozlu yollara, dağ doruklarına, kıraç toprağa, taşlara, heryerde hüküm süren yoksulluğa nasıl kaygıyla baktıkları anlatılır.

Görev yerine getirildi. Ziyaretçilerin gözünü korkutmak için harcanan çabalar boşa çıkartılıp Bolivyalı heykeltıraş Pablo Paz'ın yonttuğu Che büstü yerine kondu. Yere bez üzerine yapılmış muazzam bir Che portresi yayılıp güneşe döndürüldü. Çocuklar ellerinde Che'nin mirasçılarının getirdiği kitapları, kalemleri, defterleri sımsıkı tutuyor, ömürlerinde ilk kez gördükleri oyuncaklara, sevinçten gözlerinin içi gülerek bakıyorlardı.

O yıl 8 Ekimde, gerillaya karşı savaşanların çocukları, örneğin Yüzbaşı Gary Prado'nun büyük oğlu bile Che'yi anmaya gelmişti. Hayranlık ve saygı Higuera'yı çevreleyen dağları sarıyordu.

Yirminci yıldönümü kuşağı, Higuera'da atılan ikinci özgürlük çığlığını, yoksul halkları, onların ihtiyaçlarını, yoksunluklarını, ruhları kemiren, yaşamları kısaltan, sabırları tüketen açlık ve yoksulluğu bilmezden gelenler, yoksullara sırt çevirenler için adalete çağrı niteliğindeki kendi Barış Bildirisi'ni tutkuyla dile getirdi. *Higuera Bildirisi* oylamaya sunuldu ve büyük çoğunlukla kabul edildi.

Higuera Bildirisi

"Higuera'da bir ilkokulun taş döşemelerine Ernesto Che Guevara'nın kanı akıtılalı yirmi yıl geçti. Bu, insanlığın onurunu savunmak, mutluluk hakkını zaptetmek için döktüğü ne ilk kandır, ne de sonuncusu olacaktır.

Ancak yine de burada, insanları kurtarmaya yönelik herhangi bir adak söz konusu değildir. Bolivya yirmi yıldır kaygılar, mücadeleler, özveriler, müthiş bozgunlar ve yoğun umutsuzluklar içinde çalkalandı durdu. Kesin bir kurtuluşa kavuşmadıkça halkların yaşamı değişemez. Atılan her adımda, karşılaşılan her güçlükte, kurulan her düşte -ve bu hep böyle olacaktır- sarsılmaz ve saf, insanca kahraman, cömertçe evrensel, özgünce devrimci insan eylemi vardı. Che'nin ölümünden beri kanayan yüreğimizden, acıyla kıvranan bilincimizden bu düşünceyi kimse koparıp atamaz. Onun ölümünün gölgesini de, yaşamının göz kamaştırıcı parlaklığını da kimse aşamaz. Ama özgürleşebilmemiz için, insanlar ve halklar, biz de tarihin salt bir destan yazmakla kalmayıp bir çağın simgesini sayfalarına işlediği gerçek düzey olan o yüceliklere erişmeliyiz.

Ernesto Che Guevara ve onun yanı başında mücadele eden, onunla birlikte ölen kahramanlar mitos değillerdir; çünkü mitosların belleklerde kalabilmek için bronz anıtlara gereksinimi vardır, duyguları ve tutkuları uyandıran eylemlerle, sembollerle, kahramanlık öykülerinin yankılarıyla canlı tutulurlar, hepsi bu. Ama Che ve onun, daha sonra bizlere, kadınlara, çocuklara, insanlara, yaşlılara, yaşayanlara, bizden sonra gelecek kuşaklara bırakmak için *cenneti saldırıyla alma* girişimine katılan silah arkadaşları, bizim etimizin, kemiğimizin, kanımızın, beynimizin bir parçasıdır. Che'nin kendini feda edişinde ve cömertliğindeki özgün, insanca saflığı avuçlarımızın içinde sakladığımız sürece, toprağın, ağacın, ışığın ve adımlarımı-

zın altında hiç durmayacak olan yolun bir parçasıdır onlar. Bu anmanın anlamı ve saygımızın büyüklüğü böyle işte.

Bizim tarihimizden de, Tupac Amaru ve Bolivar gibi, Katari, Azurduy, Lira, Villa ve Barzola gibi kanını Nacahuasú'ya akıtan insanlar çıktı. Latin Amerika halklarının mücadelesi için başka yollar da açan yeni bir insan kuşağı yetişti.

Bu nedenle, kahramanlarımız bizimdir. Ülkeleriyle yasal bir bağı olup da ona yabancı kalanlara, onu aşağılayanlara, yoksullaştıranlara benzemezler. Yurt, kahramanlarımızın köklerinin can suyu aldığı topraktır ve bu kökler yurt toprağının ta derinliklerine dek uzanır. Oligarşinin çılgınca savurduğu tırpanla biçilen madencilerin yanındalar, özgürlüklerinin meyvelerini toplayamayan köylülerle birlikteler, sömürünün acısını çeken kadın ve erkekler.n yanı başındalar. Onlarla bir aradalar, mücadele ederlerin yanındalar, sonsuz, sınırsız, bencillikten uzak ortak mutluluğu zaptetmek için Bolivya'yı değiştirmek ihtiyacı duyanların yanındalar. Ve hepsinin yanında yurt yaşar, çünkü yurdu elleriyle, alınteriyle ve döktükleri kanla kuran yine onlardır.

Bu nedenle, cinayetten yirmi yıl sonra, erkek, kadın, genç, ihtiyar, dindar, dinsiz, hepimiz, ölümü yenmek için savaş verip galip gelen Ernesto Che Guevara'ya ve silah arkadaşlarına sonsuz hayranlığımızı; insanlığın özgürlüğe, onura, herkes için bolluğa doğru atılımına sıkı bağlılığımızı; oy birliği ile vardığımız, Higuera'dan kaynaklanarak ışığını tüm insanların üzerine yayan, insan özgünlüğünün ve birlikteliğinin

yarattığı değerleri koruma ve daha da sağlamlaştırarak yaşatma kararımızı; ve herşeyden önce, inanış ilkelerindeki ayrımların, geçici farklılıkların, önemsiz tartışmaların ötesinde yurdumuzun kurtuluşu ve mutluluğu için mücadele etmeye sarsılmaz kararlılığımızı dile getirmek için burada toplandık.

Burada, Guevara ve kahraman yoldaşlarının yaşamları ve ölümlerindeki yiğitliği paylaşma duygusuyla, tarihin zorunlu kıldığı olgunlukla, halkımızın özlemleriyle kesin bir uyumu yükümlendiğimizi duyuruyoruz.

Burada, Higuera'da, Che'nin ölümünden yirmi yıl sonra, onun kahramanlara özgü yaşamının tüm mücadele ve ortaklaşa kuruculuk yollarında, örnek alınsın diye anlatılan yiğitlik öyküsü olacağını ilan ediyoruz.

Saygımız böylesine derin bizim. Gelip geçici bir adak değil söz konusu olan. Tüm insanların varoluş biçimi olması gereken, zaman ve mekan tanımayan insan birlikteliğinin vazgeçilmez bir ilkesini belirliyoruz.

Higuera, 8 Ekim 1987."

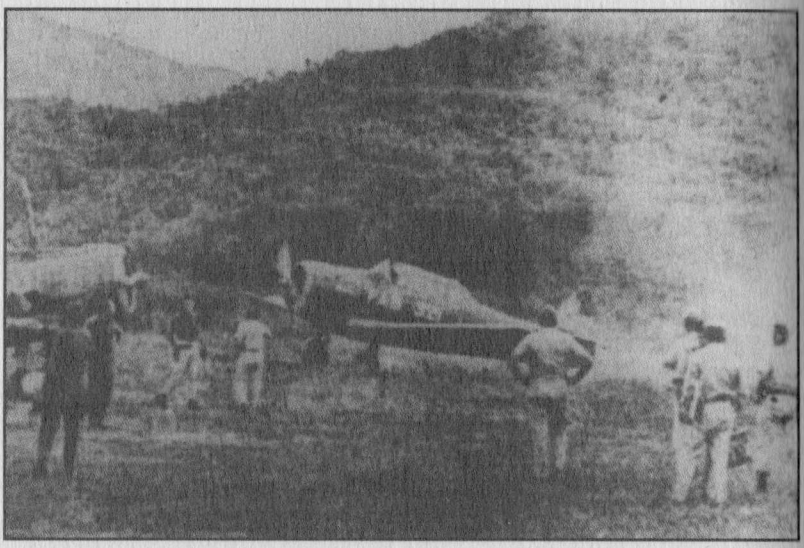
FOTOGRAFLAR
BELGELER

1. Kumandan Ernesto Che Guevara de la Serna; Bolivya'ya gitmek üzere yola çıkmadan önce (s. 19)

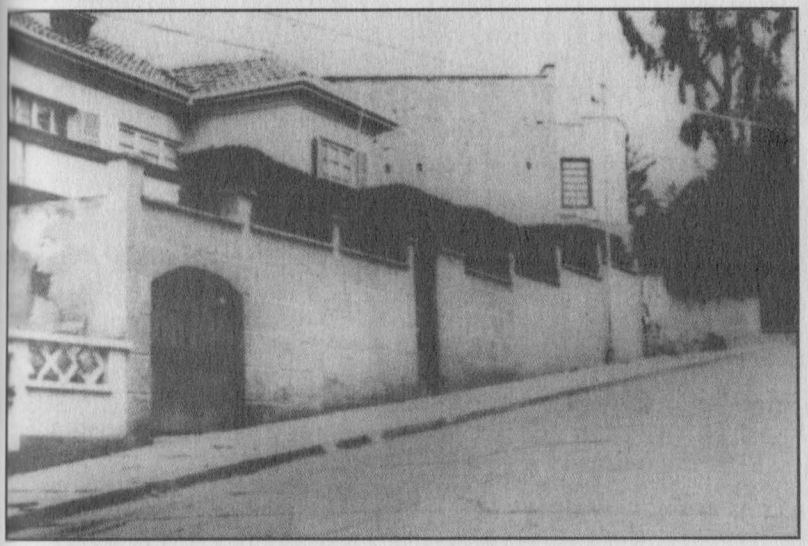
2. Vicente Rocabado, Salustio Choque ve Pastor Barrera CIA tarafından sorguya çekildikleri sırada (s. 20)

3. Gerillaya karşı kullanılacak napalm yüklü AT-6 uçakları (s. 23)

4. Birleşik Devletler hava kuvvetleri uçakları Panama'dan hareketle silah, erzak ve askeri donanım malzemesi naklediyor (s. 24)

6. Gregorio Sokağı, 2904 numaradaki CIA teknik şube bürosu (s. 29)

5. Thomas Dickinson, Cochabamba'da Birleşik Devletler konsolosu (s. 29)

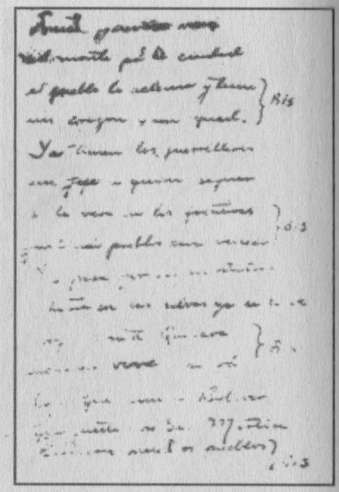
7. Réjis Debray Bolivya'da, adli mahkum elbisesiyle (s. 32)

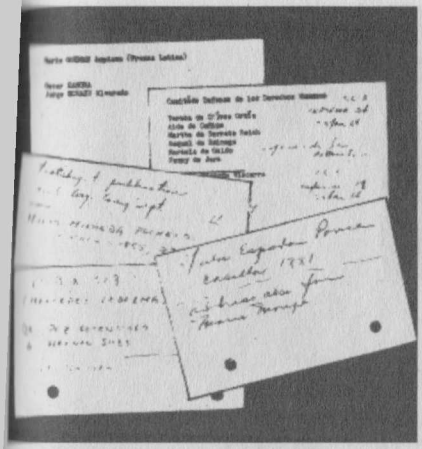
8. Amerikalı uzmanlar Theodore Kirsch ve Joseph Keller Camiri'de (s. 32)

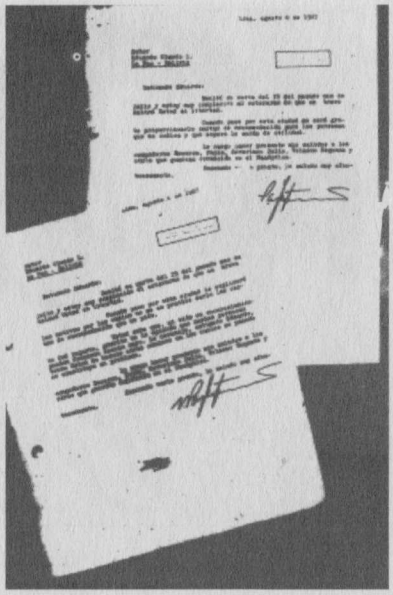
9. Binbaşı "Pappy" Shelton,Bolivya'ya gelişinde Yüzbaşı Michel Leroy eşliğinde (s. 34)

10. Bolivyalı gazeteci Juan José Capriles'in yayınladığı Che Marşı (s.39)

11. Eski Bolivya Cumhurbaşkanı Dr. Paz Estenssoro'dan gelen ve CIA'nın el koyduğu mektuplar (s. 53)

12. Orjinal mektup (üstte) ve CIA'nın yaptığı değişikliklerden sonraki biçimi (altta), İçerik Olmedo'nun cesaretini kırmak için değiştirilmiş ve bir paragraf eklenmiş (s. 53)

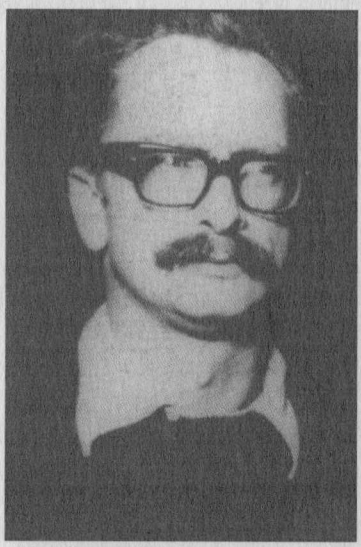
13. CIA ajanları Fogler, Vitaustas ve Andrew Kennedy dostça bir söyleşi sırasında (s. 71)

14. Fransız yayıncı François Maspero (s.75)

15. Amerikalı Albay Yoder, Bolivyalı Albay Reque Terán'a madalya takıyor (s. 77)

16. İtalyan yayıncı Feltrinelli (s. 80)

17. Ernesto Che Guevara ve Fidel Castro (s. 81)

18. Savunma Bakanlığındaki bürosunda öldürülen Bolivyalı Albay Vargas Velarde (s. 86)

19. Amerikalı Albay Charles Porter hava kuvvetleri komutanı General Clister'in eşliğinde Bolivyalı askeri birliklerin teftişi sırasında (s. 90)

20. Gerilla Tanya, Bolivya'ya gitmek üzere yola çıkmadan birkaç gün önce (s. 91)

21. La Paz'da tutuklanan, sorgulanan ve işkence edilen gerilla Loyola Guzman Lara (s. 95)

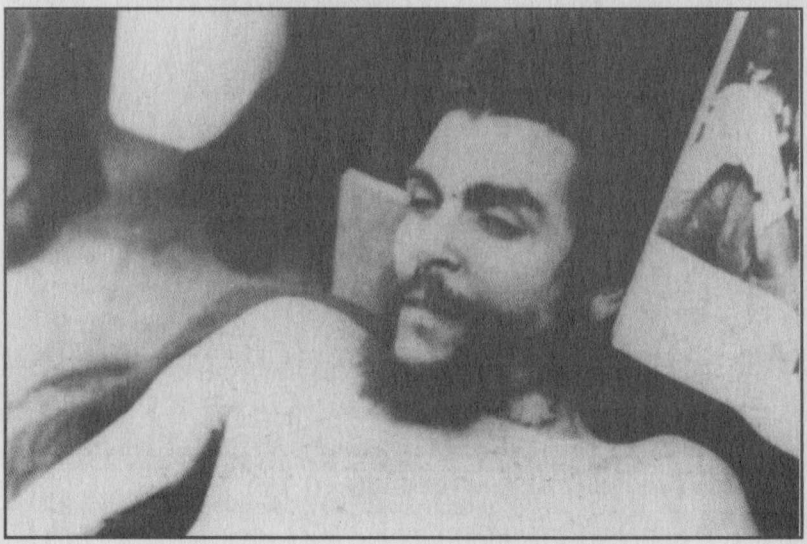
22. Siles Salinas ve "Pappy" Shelton, Bolivyalı Ranger askerlerini kutluyor (s. 102)

23. "Pappy" Shelton, Bolivyalı Binbaşı Miguel Ayoroa ile bir görüşme sırasında (s. 109)

24/25. Bolivyalı otoriteler Che'nin naaşını Valle Grande'de halka gösteriyor. (s.131)

26. Eduardo González adıyla bilinen, Küba uyruklu CIA ajanı Villaldo Sampera (s. 158)

27. George Bush, Félix Rodriguez'i kabul ediyor (s. 166)

Dec. 23, 1988
Merry Christmas

Dear Felix,

Thanks for your note of Dec. 18th. Yes, the Truth is powerful. You have told the truth faithfully — and have won a lot of respect in the process. Good Luck. May 1989 be calmer than 1988. And may it be full of great happiness for you.

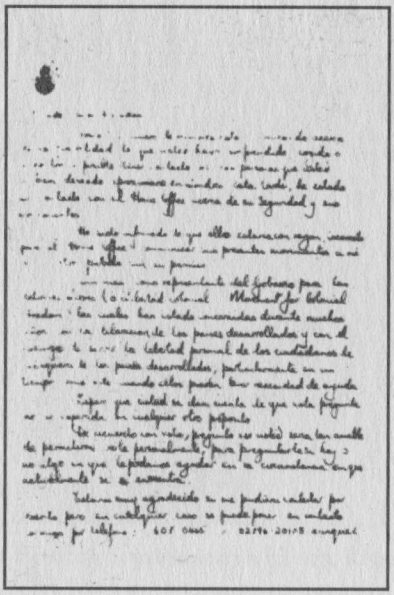
With admiration and respect

George Bush

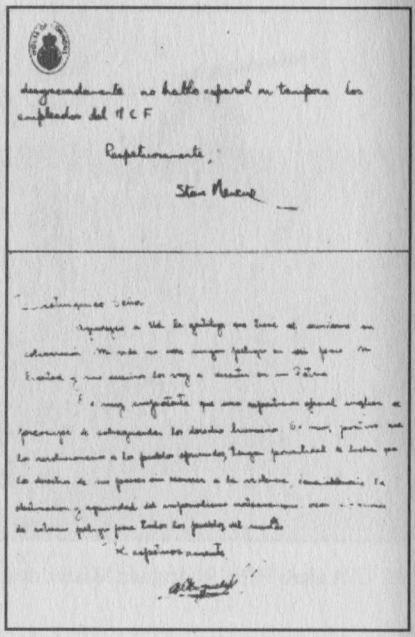
28. George Bush'un Félix Rodriguez'e yıl sonu dilekleri (s. 166)

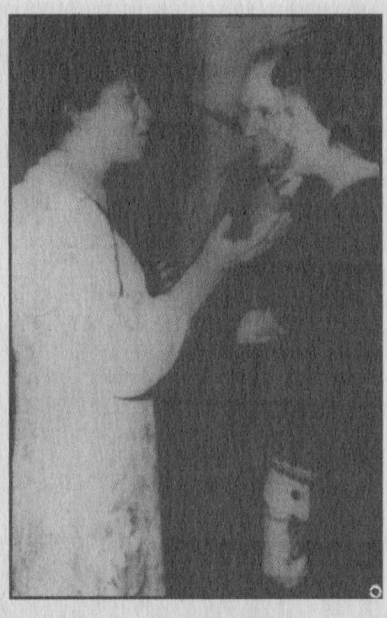

29. CIA ajanı Félix Rodriguez Miami'deki evinde (s.167)

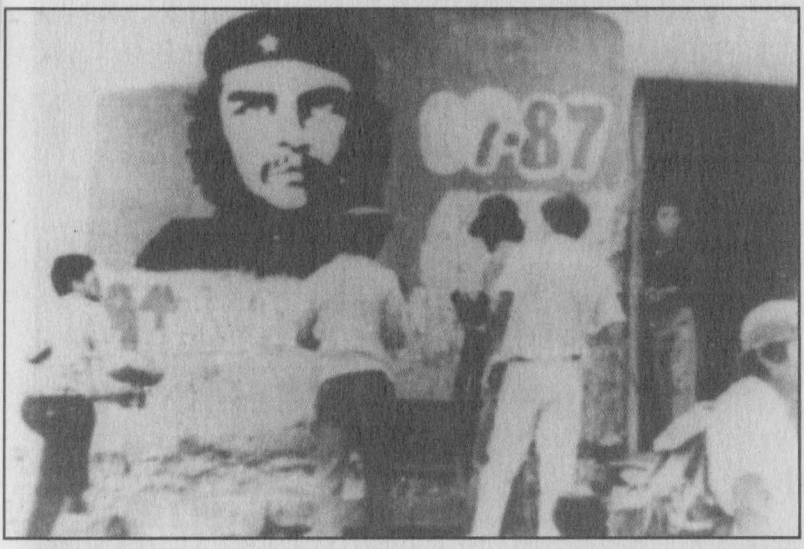

30/31. Stanley Newens'in Arguedas'a mektubu ve onun cevabı (s. 192)

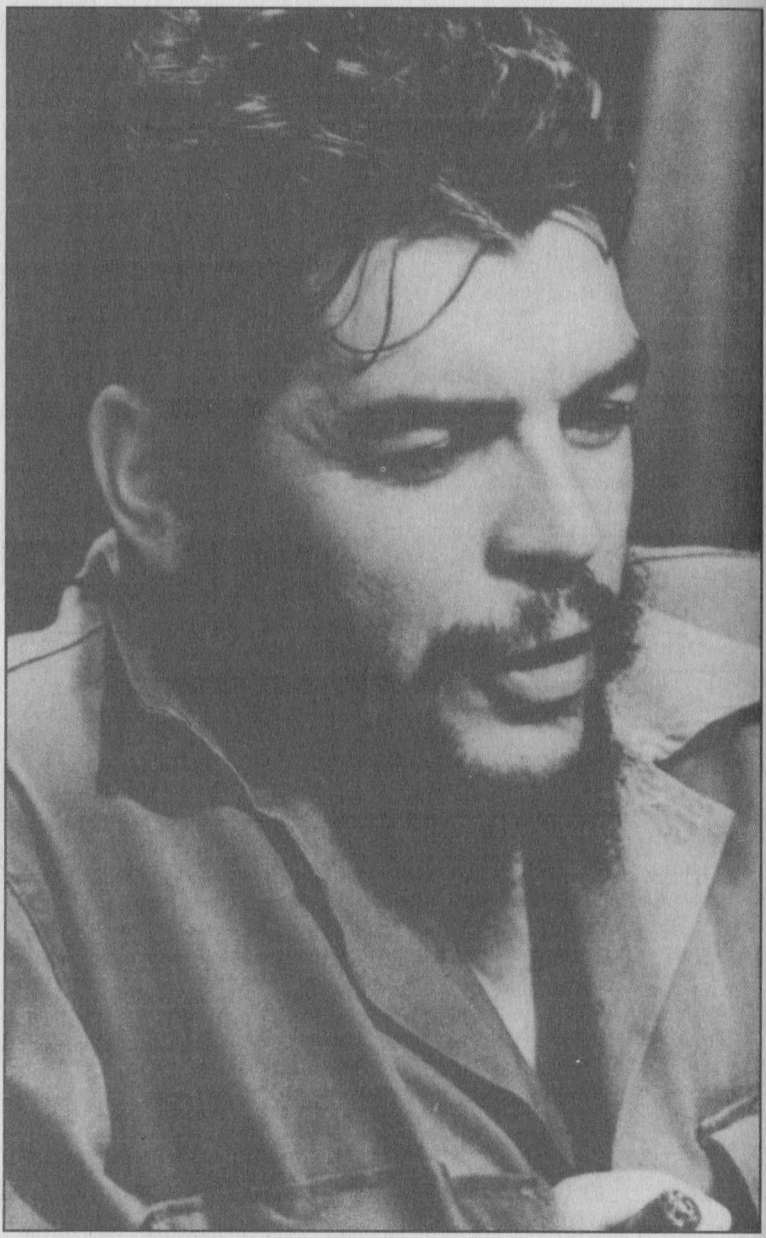

32. Londra'daki Küba Büyük Elçisi, Doktor Alba Griñán Nuñez (s. 192)

33. La Higuera gençliği Che'nin yirminci ölüm yıldönümündeki anmada duvar resmi boyuyor (s. 250)

34. Ernesto Che Guevara

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
1. CIA'NİN VE BİRLEŞİK DEVLETLER BOLİVYA ELÇİLİĞİNİN KONTR-GERİLLA FAALİYETLERİNE AKTİF KATILIMI 19
- Bolivya Kurtuluş Ordusu Doğuyor 19
- Birleşik Devletler Silah, Erzak, Asker ve CIA Ajanları Gönderiyor 22
- Bolivya'daki Kuzey Amerikan Elçisi Washington'u Bilgilendiriyor 25
- Nacahuasú Gerillalarına Karşı İlk CIA Eylemleri 27
- Camiri'ye Resmi Görevliler ve CIA Ajanları Gönderiliyor 30
- Birleşik Devletler Vietnam Savaşında Uzmanlaşmış Kişileri Bolivya Ordusunu Eğitmek İçin Gönderiyor 34
- Madencilerin Yöneticilerine, Sendikal ve Politik Liderlere Karşı Baskılar 35
- Barrientos Critica Dergisinin Talan Edilmesini Emrediyor 38
- Gerillalar Caraguatarenda Kasabasını Ele Geçiriyor 40
- CIA'nin Devrimci Jorge Vásquez Viaña'yı Sorgulaması 42

2. CIA'NİN BOLİVYA SİLAHLI KUVVETLERİ VE RESMİ ÇEVRELERİNE SIZMASI 44
- Orduda Kargaşa, Düzensizlik ve Moral Bozukluğu 44
- CIA La Paz'da Posta ve Telefon Hizmetlerini Kontrolü Altına Alıyor 49

- CIA Haberleşmeleri ve La Paz Telefon Santralını Doğrudan Doğruya Kontrol Etmeye Karar Veriyor 52
- CIA Çiftçi Yada Tahıl Alıcısı Kılığına Bürünmüş Casuslar Gönderiyor 54
- CIA, Madenlerde ve Üniversitelerdeki Baskılar, Beyinleri Zehirleme ve Yalan Yanlış Haberler Yayma Kampanyası 56
- Che'nin Küba'da Öldürüldüğü ve Benzeri Yalan Haberlerle Kamuoyunu Şartlandırma Kampanyası Sürüyor 60
- Gerillalar Samaipata'da 61
- Üniversite Öğrencileri Barrientos Rejimine Karşı Ayaklanıyor 66
- Bolivyalı ve Kuzey Amerikalı Görevliler Arasında Sürtüşmeler 68
- La Paz'da Bir Dezenformasyon Uzmanı 71

3. CIA BOLİVYA'NIN İŞLERİNE BURNUNU SOKMAYI SÜRDÜRÜYOR 74
- Basın Ajansları Muhabirleri Üzerinde Kontroller ve Baskılar 74
- İtalyan Editör Feltrinelli La Paz'a Geliyor 80
- İtalyan Editör Feltrinelli'nin Gizemli Ölümü 86
- CIA Yeni Tutukluları Sorguya Çekiyor 89
- Gerilla Tanya 91
- Bolivya Halkı Yoğun Baskılarla Karşılaşıyor 95
- Amerikalılar Bolivya'ya Silah Gönderimini Denetliyor 98
- Kuzey Amerikalıların Bolivya'ya Gelişlerine Halkın Tepkisi 102
- Kent Destek Ağı 105
- Yuro Boğazındaki Çatışma 107

4. CHE'NİN ÖLDÜRÜLMESİNDE CIA'NİN ROLÜ 110
- 8 Ekim 1967 110
- Çatışma Başlıyor 112
- Yuro Yakınlarındaki Çarpışma 113
- Ölümsüzlüğe Yürüyüş 115
- Higuera'da 8 Ekim Gecesi 116
- La Paz'da 8 Ekim gecesi 118
- Washington'da Karar 119
- Washington'dan Gelen Mesaj 121
- Higuera'da Geceyarısı 122
- Higuera'da 9 Ekim 124

- La Paz'da 9 Ekim Sabahı 126
- CIA Ajanı Şifreli Bir Mesaj Alıyor 128
- Che'nin Naaşı Valle Grande'ye Götürülüyor 131
- Che'nin Cenazesinin Valle Grande'ye Getirilişinin Yankıları 131
- Camiri'deki Gazeteciler Valle Grande'ye Gidiyor 133
- CIA Ajanları ve Sorumlu Bolivyalı Askerler Che'nin Ölümünü Kutluyor 134
- Che'nin Elleri Kesiliyor ve Naaşı Kayboluyor 137
- Sağ Kalanlar Yuro Geçidine Dönüyor 140
- Gazetecilere karşı baskılar 141
- Küba Che'nin Katlini Doğruluyor 142
- Che'nin Katlinin Ardından Uluslararası Yas 143

5. CIA AJANLARI REJIS DEBRAY VE CIRO ROBERTO BUSTOS'A KARŞI 153
- Bolivya'da Baskılar Sürüyor 153
- CIA'nin, Che'nin Gerillasına Karşı Kullandığı Küba Uyruklu İki Paralı Askerin Yaşam Öyküleri 158
- Félix Ramos. Öteki CIA Ajanı 161

6. CHE'NİN BOLİVYA GÜNLÜĞÜ VE CIA'NİN YENİ DEZENFORMASYON KAMPANYASI 168
- CIA Yeni Bir Dezenformasyon Kampanyası Başlatıyor 168
- Che'nin Günlüğünün Satışı İçin Pazarlıklar 172
- Sağ Kalan Gerillaların Yurtdışına Kaçışı 174
- Che'nin Bolivya Günlüğü Havana'da Parasız Dağıtılmaya Başlanıyor 175
- Bolivya Yüksek Askeri Komutanlığının Acil Toplantısı 176
- Che'nin Günlüğünün Yurtdışına Kaçırılmasıyla İlgili Davanın Askeri Mahkemede Başlaması 181

7. ESKİ İÇİŞLERİ BAKANI ANTONIO ARGUEDAS'IN, CIA'NİN BOLİVYA'NIN İÇİŞLERİNE NASIL KARIŞTIĞINA İLİŞKİN AÇIKLAMALARI 183
- Antonio Arguedas CIA Tarafından Nasıl İşe Alındığını Açıklıyor 183
- Bolivya İçişleri Bakanı Antonio Arguedas CIA'yi Atlatıyor 186
- Arguedas Şili'den Ayrılıp Londra'ya Gidiyor 191
- Arguedas New York -Lima-Bolivya Yolculuğu Yapıyor 196

- Birleşik Devletler ayıplanıyor. Bolivya Amerikan Büyük Elçisinin Değiştirilmesi 198
- Antonio Arguedas'ın Açıklamalarından Sonra La Paz'da Yeni Bir Skandal 199
- Barrientos İle Ovando Arasındaki Çelişkiler 201

8. BOLİVYA ÜST DÜZEY HÜKÜMET ÇEVRELERİYLE SİLAHLI KUVVETLER ARASINDAKİ ÇELİŞKİLER VE ABD'NİN SÜREKLİ MÜDAHALESİ 202

- Bolivyalı Askerler CIA'nin Ülkenin İç İşlerine Karıştığını Kabul Ediyor 202
- General René Barrientos Ortuño'nun Ölümü 208
- Adolfo Siles Salinas'ın Yönetimi Sırasında CIA'nin Oynadığı Rol. Yeni Devlet Başkanının iktidara gelişi ve Antonio Arguedas'a Karşı Suikast 211
  - Luis Adolfo Siles Salinas Hükümetinin Sonu 214
  - La Paz'daki Amerikan Elçiliğinin Tepkileri 221

9. CIA'NİN OVANDO VE JUAN JOSE TORRES HÜKÜMETİNE KARŞI PLANI 223

- Bolivya'da Cinayetler 223
- Juan José Torres'e Suikast Projesi 226
- Oruro Yolunda Cinayet 228
- General Ovando Birleşik Devletler Elçiliğinin Baskılarına Boyun Eğiyor ve Juan José Torres'i Görevden Alıyor 229
- ELNB (Bolivya Ulusal Kurtuluş Ordusu) Bildiri Yayınlıyor: "Dağlara Dönelim" 230

10. CIA JUAN JOSE TORRES HÜKÜMETİNİ YIKIYOR ... 234

- Juan José Torres'in İktidara Gelişi 234
- Juan José Torres'e Halk Desteği. Sağcı Askerlerin ve CIA'nin Entrikaları 235
- Bolivya Halkı, Halk Meclisi ve Küba ile Yeniden Diplomatik İlişkiler Kurulmasını İstiyor 241
- Juan José Torres'e Karşı Hükümet Darbesi 241
- Yeni Bolivya Hükümetinde Çelişkiler 244
- Eski Başkan Juan José Torres Buenos Aires'te Öldürülüyor 246

11. HIGUERA CIA'YE KARŞI 248

- Higuera'da Anma Töreni 248
- Higuera Bildirisi 251
- Fotograflar 255

Che'nin
Yar Yayınları'nda
yayınlanmış eserleri

Che Guevara
unutmak
ihanettir

Eserler 1
ASKERİ YAZILAR

İTHAF *(Robreto Fernandez Retamar)*
GERİLLA SAVAŞI
SUNUŞ *(Camilo Cienfuegos'a)*
1. Gerilla Savaşının Genel İlkeleri
   I. Gerilla Savaşının Özü
   II. Gerilla Savaşının Stratejisi
   III. Gerilla Savaşının Taktiği
   IV. Elverişli Arazide Savaş
   V. Elverişsiz Arazide Savaş
   VI. Şehirlerde Savaş
2. Gerilla Birliği
   I. Gerilla-Toplumun Islahatçısı
   II. Savaşçı Gerillacı
   III. Bir Gerilla Birliğinin Örgütlenişi
   IV. Savaş
   V. Gerilla Savaşının Başlangıcı, Gelişimi ve Bitişi
3. Gerilla Cephesinin Örgütlenmesi
   I. İkmal
   II. Sivil Örgüt
   III. Kadının Rolü
   IV. Sağlık
   V. Sabotaj
   VI. Savaş Endüstrisi
   VII. Propaganda
   VIII. Haberalma
   IX. Talim ve Siyasi Eğitim
   X. Bir Kurtuluş Hareketi Ordusunun Yapısı

4. İlk Gerillanın Oluşumundan Kazanılan Zaferin Savunulmasına
   I. Başlangıçtaki Gerillanın Gizlilik İçinde Örgütlenmesi
   II. Kazanılan İktidarın Savunulması
   III. Küba'nın Şimdiki ve Gelecekteki Durumunun Tahlili

ASKERİ YAZILAR
1. Gerillacı Kimdir
2. Direniş Ordusunun Toplumsal Rolü
3. Gerilla Savaşı: Bir Yöntem
   I. Üç Temel Katkı
   II. İşçi Sınıfının Yönetimi Zorunludur
   III. Latin Amerika'da Devrim Kaçınılmazdır
   IV. Tarih Hataları Affetmez
   V. Burjuvazi İle Feodallerin İttifakı
   VI. Şiddetin Rolü
   VII. Güçler Dengesindeki Değişimleri Yakalamak
   VIII. Diktatörlüğü Maskesini İndirmeye Zorlamak
   IX. Nihai Hedef Unutulmamalıdır
   X. Kırsal Bölgelerin Rolü
   XI. Savaş, Bir Ölüm-Kalım Savaşı Olacaktır
   XII. Savaşın Kıtasal Karakteri
   XIII. Gerillanın Başlangıcı
   XIV. Gerillanın Yayılması
   XV. Halk Ordusunun Örgütlenmesi
   XVI. Savaş Uzun ve Kanlı Olacaktır
   XVII. Zafer Kesindir

Eserler 2
SAVAŞ ANILARI

ÖNSÖZ
1. BİR DEVRİM BAŞLIYOR
2. ALEGRİA DE PİO
3. YANLIŞ YOLDA
4. LA PLATA ÇARPIŞMASI *(17 Ocak 1957)*
5. ARROYO DEL İNFİERNO SAVAŞI *(22 Ocak 1957)*
6. HAVA SALDIRISI *(30 Ocak 1957)*
7. ALTOS DE ESPİNOSA BASKINI *(19 Şubat 1957)*
8. BİR HAİNİN SONU
9. ACI GÜNLER
10. TAKVİYE

11. BİRLİĞİMİZ SAVAŞTA ÇELİKLEŞİYOR
12. ÜNLÜ RÖPORTAJ
13. YÜRÜYÜŞ GÜNLERİ
14. SİLAHLAR GELİYOR
15. EL UVERO ÇARPIŞMASI *(28 Mayıs 1957)*
16. YARALILARIN BAKIMI
17. DÖNÜŞ
18. BİR İHANET TEZGAHLANIYOR
19. BUEYCİTO SALDIRISI
20. LİDİA VE CLODOMİRA
21. EL HOMBRİTO ÇARPIŞMASI
22. PİNO DEL AGUA'DAKİ İLK SAVAŞ
23. ACI BİR OLAY
24. HAYDUTLUĞA KARŞI MÜCADELE
25. ÖLDÜRÜLEN KÖPEKÇİK
26. MAR VERDE ÇARPIŞMASI
27. ALTOS DE CONRADO
28. BİR YILLIK SİLAHLI MÜCADELE
Fidel Castro'nun Mektubu *(14 Aralık 1957)*
29. İKİNCİ PİNO DEL AGUA ÇARPIŞMASI
30. PİNO DEL AGUA
31. CAMİLO
32. KISA ARA OYUNU
33. ÖNEMLİ BİR TOPLANTI
34. SON SALDIRI: SANTA CLARA ÇARPIŞMASI

Eserler 3
POLİTİK YAZILAR

ÖNSÖZ: Che'nin Devrimci Düşünceye Katkıları
Bugün de Değerini koruyor *(Fidel Castro)*
1. POLİTİK EGEMENLİK VE EKONOMİK BAĞIMSIZLIK
2. LATİN AMERİKA GENÇLİĞİNE
3. KÜBA DEVRİMİNİN İDEOLOJİSİNİ İNCELEMEK İÇİN NOTLAR
4. SOSYALİST ÜLKELERDE BİR GEZİNTİ
5. KÜBA - TEK OLAY MI, ÖNCÜ MÜ?
6. LATİN AMERİKA DEVRİMİNİN TAKTİK VE STRATEJİSİ
7. DEVRİMİN BELKEMİĞİ DEVRİMCİ KADROLAR
8. BÜROKRATİZME KARŞI
9. MARKSİST-LENİNİST PARTİ
10. SOSYALİST PLANLAMA

11. VİETNAM İLE DAYANIŞMA
12. CENEVRE SÖYLEVİ: Dünya Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda Küba'nın Tavrı
13. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'DE
- *Komutan Ernesto Che Guevara'nın Karşıt Görüşlere Cevabı*
14. CEZAYİR SÖYLEVİ

Eserler: 4
BOLİVYA GÜNLÜĞÜ

Zorunlu Bir Giriş *(Fidel Castro)*
Gerilla Günlüğü
1. KASIM 1966
2. ARALIK 1966
3. OCAK 1967
4. ŞUBAT 1967
5. MART 1967
6. NİSAN 1967
7. MAYIS 1967
8. HAZİRAN 1967
9. TEMMUZ 1967
10. AĞUSTOS 1967
11. EYLÜL 1967
12. EKİM 1967

EKLER
Küba Devleti Bakanlar Kurulunun 15 Ekim 1967 Tarihli Kararı
1 Nolu Bildiri: Gerici yalana karşı devrimci gerçek
2 Nolu Bildiri: Bolivya Halkına - *Gerici yalana karşı devrimci gerçek*
3 Nolu Bildiri: Bolivya Halkına - *Gerici yalana karşı devrimci gerçek*
4 Nolu Bildiri: Bolivya Halkına - *Gerici yalana karşı devrimci gerçek*
Zamanında Yerine Ulaşırsa: *26 Temmuz İçin Kutlama Mesajı*
5 Nolu Bildiri : Bolivya Madencilerine
Kentlerde Çalışacak Kadrolara Talimat
Komutan Che Guevara'nın Aldığı Mesajlar
No 32
No 34
No 35
No 36
No 37
No 38
No 39

Eserler 5/1
SOSYALİZM VE İNSAN

ÖNSÖZ
1. İDEOLOJİK ANKETLER ÜZERİNE
2. ÜNİVERSİTENİN ZENCİLER, MELEZLER, İŞÇİ VE KÖYLÜLERLE RENKLENMESİ
3. KÜBA'NIN EKONOMİSİNİN GELECEĞİNDE ÜNİVERSİTENİN ROLÜ
4. SENDİKAL HAREKETE SAYGI OLARAK
5. İŞÇİ SINIFI VE KÜBA'NIN SANAYİLEŞMESİ
6. DEVRİMCİ TIP
7. ULUSLARARASI GÖNÜLLÜ EMEKÇİ MÜFREZELERİNE VEDA SÖYLEVİ
8. KÜBA'DA SOSYALİZM VE İNSAN

Eserler 5/2
SAVAŞÇIYA PRATİK ÖNERİLER

SUNUŞ *(Michael Lowy)*
1. FİDEL CASTRO'YA MEKTUP
2. SAVAŞ VE KÖYLÜLÜK
3. DEVRİMİN BİR YANLIŞI
4. SAVAŞÇILARA PRATİK ÖNERİLER
   Devrimci Savaşçıların Moral ve Disiplini
   Piyadenin Modern Silahları Savaşta Dayanışma
   Karşı Saldırı-I
   Karşı Saldırı-II
   Araziden Yararlanmayı Bilmek-I
   Araziden Yararlanmayı Bilmek-II
   Savunma Savaşında Mitralyöz ve Makinalı Tüfek
5. V.N. GİAP'IN, HALK SAVAŞI HALK ORDUSU, KİTABINA ÖNSÖZ
6. İKİ... ÜÇ... DAHA FAZLA VİETNAM YARATALIM

Eserler 6
SOSYALİZMİN KURULUŞUNA DOĞRU

ÖNSÖZ: Che Guevara'nın Anısına (Kim İl Sung)
1. EN TEHLİKELİ DÜŞMAN VE DAHA BAŞKA SAÇMALIKLAR
2. YANKEE'LERE HAYIR DİYELİM!
3. ORTAKLAŞA TARTIŞMA, TEK KARAR VE SORUMLULUK
4. KALKINMA İÇİN İŞBİRLİĞİNİN GERÇEK ANLAMI

5. PUNTA DEL ESTE KONFERANSI
6. KÜBA İŞÇİ KONFEDERASYONU EMEKÇİLERİYLE
7. KÜBA DEVRİMİNİN LATİN AMERİKA ÜZERİNDE ETKİSİ
8. ÇALIŞMA KARŞISINDA YENİ BİR TUTUM
9. GENÇ KOMÜNİST KİME DENİR
10. SOSYALİST ÇALIŞMA YARIŞI VE ŞEKER ÜRETİMİ
11. PARTİNİN KURULUŞU ÜZERİNE
12. ÇALIŞMA VE MÜCADELE ALANINDA LENİN'NİN DÜŞÜNCELERİNİ GERÇEKLEŞTİRELİM
13. KÜBA DENEYİMİ ÜZERİNE
14. KOMÜNİST ÇALIŞMA SERTİFİKALARININ VERİLİŞİ KONUSUNDA
15. GENÇLİK VE DEVRİM
16. GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA, KOMÜNİST BİLİNCİN OKULUDUR
    - *Gönüllü Çalışma Üzerine (Bildiri)*
17. PLAN VE İNSAN
    - *11 Temmuz 1964*
    - *Engels'in Kahyası (12 Eylül 1964)*
    - *5 Aralık 1964*
    - *Yöneticinin Çalışması*
    - *Özel Bürokratik Uyku*
    - *İletişim Sorunu*
    - *Disiplin ve Bilinç*
    - *Teori Bunalımı*
    - *Sendikanın İşlevi*

Eserler 7
EKONOMİK YAZILAR

ÖNSÖZ: Che'nin Düşünceleri Bugün de Kesinlikle Geçerlidir *(F.Castro)*
1. KÜBA'DA EKONOMİK PLANLAMA ÜZERİNE
2. KÜBA'NIN EKONOMİK SORUNLARI
3. SANAYİLEŞME ÇALIŞMALARIMIZ
4. DEĞER KAVRAMI ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLERE YANITLAR
5. ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNE
6. SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNDE PLANLAMA VE BİLİNÇ
    - *Bütçeye Göre Finansman Sistemi Üzerine*
    - *Ekonomik Hesaplama Sistemiyle Bütçeye Bağlı Finansman Sistemi Arasındaki Genel Farklar*
    - *Daha Belirsiz Çelişkiler, Bilince Karşı Maddi Özendiriciler*

- *Değer Yasası Üzerine*
- *Fiyatların Oluşumu Üzerine*
- *Ortak Primler*
- *Bütçeye Göre Finansman Sistemiyle İlgili Düşüncelerin Özeti*
- *Bütçeye Göre Finansman Sisteminin Bugünkü Durumu*
- *Sistemin Elverişli Yönleri*

7. BANKA, KREDİ VE SOSYALİZM
8. KÜBA'NIN EKONOMİSİ

İSİM DİZİNİ
KRONOLOJİ

Eserler 8
YAŞAMÖYKÜSÜ-RÖPORTAJLAR-MEKTUPLAR

YAŞAMÖYKÜSÜ: *Komutan Che*

RÖPORTAJLAR
Sierra Maestra Röportajı: *Jorge Masetti*
Escambray Dağlarında Röportaj 58
Havana Röportajı: *"Telemundo Televizyonu"* İçin Çin Röportajı
Maurice Zeitlin Tarafından Yapılan Röportaj
Cezayir'de Josie Fanon'la Röportaj

MEKTUPLAR
Fidel Castro'ya, *9 Aralık 1957*
Fidel Castro'ya, *6 Ocak 1958*
Fidel Castro'ya, *8 Eylül 1958*
Camilo Cienfuegos'a, *2 Nisan 1958*
Camilo Cienfuegos'a, *3 Nisan 1958*
Camilo Cienfuegos'a, *5 Nisan 1958*
Camilo Cienfuegos'a, *12 Nisan 1958*
Camilo Cienfuegos'a, *7 Eylül 1958*
Camilo Cienfuegos'a, *19 Ekim 1958*
Faure Chomon'a, *25 Ekim 1958*
Enrique Oltuski'ye, *3 Kasım 1958*
Faure Chomon'a, *7 Kasım 1958*
Faure Chomon'a, *Aralık, 1958*
José E. Martİ Levya'ya, *5 Şubat 1959*
Juan Hehong Quintana'ya, *5 Şubat 1959*
Carlos Franqui'ye, *11 Mart 1959*
José Ricardo Gomez'e, *7 Haziran 1959*
Ernesto Sabato'ya, *12 Nisan 1960*
José Tisquet'e, *5 Mayıs 1960 4*

Fernando Barral'a, *15 Şubat 1961*
Anna Louise Strong'a, *19 Kasım 1962*
Carlos Franqui'ye, *Tarihsiz*
Quillermo Lorentzen'e, *4 Mayıs 1963*
Peter Marucci'ye, *4 Mayıs 1963*
Aleida Coto Martinez'e, *23 Mayıs 1963 143*
Motosiklet Fabrikası İşçilerine, *31 Mayıs 1963*
Pablo Diaz Gonzalez'e
Arturo Don Varona'ya, *28 Ekim 1963*
Carlos Rafael Rodriguez'e, *28 Ekim 1963*
Lidia Ares Rodriguez'e, *30 Ekim 1960*
Juan Angel Cardi'ye, *11 Kasım 1961*
Luis Amado Blanco'ya, *25 Şubat 1964*
Maria Rosario Guevara'ya, *20 Şubat 1964*
Roberto Las Casas'a, *21 Şubat 1964*
José Medero Mestre'ye, *26 Şubat 1964*
Eduardo Ordaz Ducunge'ye, *26 Mayıs 1964*
Haydee Santamaria'ya, *12 Haziran 1964*
Regino G. Boti'ye, *12 Temmuz 1964*
Dış Ticaret Bakanlığına, *25 Temmuz 1964*
Leon Felipe'ye, *21 Ağustos 1964*
Elias Entralgo'ya, *31 Ağustos 1964*
Manuel Moreno Fraginals'a, *6 Ekim 1964*
Charles Bettelheim'a, *26 Ekim 1964*
Anne ve Babasına, *1965*
Çocuklarına, *1965*
Fidel Castro'ya, *1 Nisan 1965*
Kızı Hilda'ya, *15 Şubat 1966*

Eserler 9
ŞİİRLER

SUNUŞ *(Jorge Amado)*
Şiirler
Veda Şarkısı
Tomas'la Vedalaşma
İhtiyar Maria
Gölgeli Otoportre
Fidel'e Şarkı
Ve Burda
Ağıl
Che İçin Şiirler

yar yayınları

YAR YAYINLARI BİLİMSEL DİZİ

- UZUNBURUN DRAMI–*Bülent Habora-Adnan Kesici*
- BAŞMUSAHİP SOKAĞI anıları–*Bülent Habora*
- ŞOFÖR İDRİS–*Hikmet Akgül*
- Türkiye Solunun HAPİSHANE TARİHİ-*Şaban Öztürk*
- ORTADOĞU–Vadedilmiş Topraklar–*Suat Parlar*
- ORTADOĞU'DA YENİ DÜNYA DÜZENİ–*Suat Parlar*
- ÖLÜMÜN UFKUNDAKİ ZAFER–*Yasemin Okuyucu*
- BİR DİRENİŞ ODAĞI METRİS (Metris Tarihi)– *Sinan Kukul*
- TÜRKİYE PROLETARYASI–*A. Şmurov*
- LEİPZİG DURUŞMASI–*E. Ficher*
- DEVRİM İÇİN SAVAŞMAYANA KOMÜNİST DENMEZ – *Fidel Castro*
- KOLOMBİYA HALK GERİLLASI–*Jacobo Arenas*
- PARTİZAN SAVAŞI–*Marx-Engels/Lenin-Stalin*
- BÖLÜNME ÜZERİNE–*V. İ. Lenin*
- PROLETARYA KÜLTÜRÜ–*V. İ. Lenin*
- PARTİLEŞME SÜRECİ–*V. İ. Lenin*
- MARKSİZM-LENİNİZMİN İLKELERİ - Kuusinen
  1. *Diyalektik ve Tarihi Materyalizm*
  2. *Kapitalizmin Ekonomi Politiği*
  3. *Uluslararası Komünist Hareketin Teori ve Taktiği*
  4. *Sosyalizm ve Komünizmin Teorisi*
- FELSEFENİN İLKELERİ–*V. Afanasiev*
- TÜRKİYE HALK KURTULUŞ PARTİ-CEPHESİ

YAR YAYINLARI CHE DİZİSİ

- ASKERİ YAZILAR–*Che Guevara*
- SAVAŞ ANILARI–*Che Guevara*
- BOLİVYA GÜNLÜĞÜ–*Che Guevara*
- POLİTİK YAZILAR–*Che Guevara*
- SOSYALİZM VE İNSAN–*Che Guevara*
- SAVAŞÇIYA PRATİK ÖNERİLER–*Che Guevara*
- SOSYALİZMİN KURULUŞUNA DOĞRU–*Guevara*
- EKONOMİK YAZILAR–*Che Guevara*
- YAŞAMÖYKÜSÜ\RÖPORTAJLAR\MEKTUPLAR–*Che Guevara*
- ŞİİRLER–*Che Guevara*
- CIA CHE'YE KARŞI–*A.Cpull-F.Gonzalez*

YAR YAYINLARI ROMAN DİZİSİ

- JIMMIE HİGGINS–*Upton Sinclair*
- YAŞADIM DİYEBİLMEK İÇİN–*Mitka Grıbçeva*
- SAMUR KÜRK–*Bilgesu Erenus*
- ÇAĞRI–*Bilgesu Erenus*
- İDAM MAHKUMUNUN SON GÜNÜ–*Victor Hugo*
- ANA–*Maksim Gorki*
- OĞLUMUN HİKAYESİ–*Tsano Çonos*
- SAKİNDİ ORANIN ŞAFAKLARI–*Boris Lvoviç Vasilyev*
- İSYAN–*B. Traven*
- PARTİZAN–*Georgi Karaslavov*
- PARTİZANLAR ÖLMEZ–*Grigor Stoiçkov*
- ÖZGÜRLÜK SAVAŞINDA DÜŞENLER ÖLMEZ–*Veselin Andreev*
- 1941-1944 SİLAHLI MÜCADELESİ–*Nikifor Gorenski*
- SICAK KARLAR–*Yuri Bondarev*
- KIYI–*Yuri Bondarev*
- SORUŞTURMA–*Peter Weiss*
- PARTİZANIN KIZI–*Emil Koralov*
- DARAĞACINDA RÖPORTAJ–*Julius Fuçik*
- HAVANA DURUŞMASI–*Enzensberger*
- KURDU ÖLDÜRMEK İÇİN–*Julio Travieso*
- BAŞ EĞMEYENLER–*Boris Gorbatov*
- BATAKLIK–*Paustovski*
- DARAĞACI – *Vasil Bıkov*
- PARTİ SIRRI–*Marko Marçevski*
- SENİ HALK ADINA ÖLÜME MAHKUM EDİYORUM–*M.Grıbçeva*
- VE ÇELİK BÖYLE SERTLEŞTİ I–*N. Ostrovski*
- VE ÇELİK BÖYLE SERTLEŞTİ II–*N. Ostrovski*
- YARIN BİZİMDİR YOLDAŞLAR–*Manuel Tiago*
- DEMİR TUFANI–*A. Serafimoviç*
- NASIL YAPMALI I–*N. G. Çernişevski*
- NASIL YAPMALI II–*N. G. Çernişevski*
- SABIRSIZLIK ZAMANI I–*Yuri Trifonov*
- SABIRSIZLIK ZAMANI II–*Yuri Trifonov*
- YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ–*L. Andreyev*

İDİL İLKGENÇLİK DİZİSİ:

- MİŞKO–*Tanıu Bele*
- KÜÇÜK KARINCANIN YİĞİTLİĞİ–*Yılmaz Elmas*
- ÜÇ KEDİ YAVRUSU–*A. Çehov*

Che Guevara, 9 Ekim 1967'de, dokuz ay süren amansız bir takipten sonra, bir CIA ajanı tarafından öldürüldü.

Öldürülüşünden otuz yıl sonra da, 1968 kuşağının yine gözdesi, gençliğin yine kahramanı. Che ve yoldaşlarının, Bolivya dağlarında izlenmeleri, katledilmeleri ve olayın ardından doğan kargaşa, şimdiye dek, tüm ayrıntılarıyla anlatılmadı.

Çalkantılarla, sıçramalarla dolu bir tarih bu. Medyanın yönlendirmesi, şantajı, işkence ve cinayetleriyle örülü ilmik ilmik bu süreç. İtalyan yayıncı Feltrinelli, bu konuda yazmak istediği kitap için malzeme toplarken öldürüldü. Tüm dünya, casuslukla suçlanan Réjis Debray'in, adalet maskaralığından başka birşey olmayan bir mahkeme tarafından otuz yıl hapse mahkum edilişini hâlâ unutmuyor.

CIA, Che'yi saf dışı edebilmek için olağanüstü askeri güçler seferber etmişti. Böylesi korkunç bir kıyam neyle açıklanabilir? Bu soruların yanıtı, yakıcı güncelliğini hâlâ koruyor.

Kitabın yazarları, Adys Cupull ve Froillán González, Che Guevara'nın yaşamı konusunda uzmanlaşmış, Kübalı gazeteciler. Latin Amerika'nın dört bir köşesinde, Che ile ilgili konferanslar veriyor ve televizyon programlarına katılıyorlar.

ISBN 975-7530-56-5

9 789757 530056